

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису

ШУЛЯК ІРИНА МИХАЙЛІВНА

УДК 811.111'38-11:821.111(94)'06.08 (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**НЕПРЯМІ МОВЛЕННЄВІ АКТИ У РОМАНАХ ПАТРІКА ВАЙТА:
ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНИЙ
АСПЕКТИ**

спеціальність 10.02.04 – германські мови

Філологічні науки

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

І. М. Шуляк

Науковий керівник –

Будій Зіновія Іванівна

кандидат філологічних наук, доцент

Херсон – 2018

АНОТАЦІЯ

Шуляк І. М. Непрямі мовленнєві акти у романах Патріка Вайта: лінгвостилістичний та функціонально-прагматичний аспекти. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Херсонський державний університет Міністерства освіти і науки України, Херсон, 2018.

У дисертації здійснено лінгвостилістичний та функціонально-прагматичний аналіз непрямих мовленнєвих актів у персонажному мовленні англomовного художнього дискурсу П. Вайта з урахуванням індивідуального стилю письменника. Проведено комплексне дослідження непрямих мовленнєвих актів як ефективних засобів реалізації імпліцитних смислів і непрямих комунікативних інтенцій у діалогічному мовленні персонажів, визначено й проаналізовано арсенал лінгвостилістичних засобів як індикаторів, що вказують на актуалізацію непрямой комунікативної інтенції в непрямому висловленні. *Новизною* відзначається обґрунтування релевантності непрямих висловлень у здійсненні мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника у діалогічному мовленні персонажів. *Новим* є запропонована комплексна методика дослідження механізмів реалізації й інтерпретації непрямих мовленнєвих актів з позицій теорії релевантності й концепції прагматичного транспонування.

Непрямий мовленнєвий акт – це мовленнєва дія мовця, яка водночас реалізує буквальний та імпліцитний смисли, що призводить до переосмислення пропозиційного та іллокутивного компонентів мовленнєвого акту. Переосмислення пропозиції непрямомого мовленнєвого акту спричиняє появу імпліцитного смислу, який актуалізує непрямую іллокуцію у НМА, що ієрархічно підпорядковує й нейтралізує базову іллокуцію, здійснюючи бажаний для мовця мовленнєвий вплив на співрозмовника. Непрямо виражена іллокуція втілює у непрямому висловленні комунікативну інтенцію, що надає НМА конкретної спрямованості. Взаємозв'язок імпліцитно вираженого смислу непрямомого

мовленнєвого акту з відповідними експліцитними одиницями призводить до нарощування як смислового, так й інтенціонального потенціалу висловлення.

НМА реалізовано на основі того, що сказано мовцем, і того, що він має на увазі, тобто вони актуалізують імплікатуру. Імплікатура НМА позначає небуквальний смисл висловлення й домислюється за допомогою побудови логічних кроків міркувань із урахуванням екстралінгвальних факторів комунікації. Непрямі мовленнєві акти є залежними від контексту, тому лінгвальний й екстралінгвальний контекст виступають регулятивними факторами у їх домислюванні, оскільки розгляд непрямих висловлень ізольовано від плину комунікації унеможлиблює здійснення їх правильної інтерпретації. Аналіз мікроконтексту й макроконтексту вказує на ефективність іллокутивного й перлокутивного компонентів непрямого мовленнєвого акту.

Непрямим мовленнєвим актам притаманні такі риси, як: імпліцитність, інтенціональність, антропоцентричність, інференційність (домислюваність) і контекстуальність, які визначають закономірності їх реалізації й інтерпретації. За допомогою непрямих мовленнєвих актів мовець передає співрозмовникові значно більший зміст, ніж той, який він реально повідомляє, і те, що мається на увазі, не завжди збігається з тим, що він говорить, тому що висловлення є імпліцитним. Імпліцитність непрямого мовленнєвого акту проявляється у конструюванні імпліцитного смислу й вмотивована або зумовлена екстралінгвальними факторами комунікації.

Художній дискурс П. Вайта, який є результатом синтезу постреалістичної, модерністської й постмодерністської концепцій літературного процесу ХХ століття, вирізняється незвичною організацією вербальної інтеракції у діалогічному мовленні персонажів, а саме: прагматичною багатоплановістю інтерпретації діалогу художнього мовлення, його інтенціональною неоднозначністю, бінарністю впливу комунікативних ходів персонажів, лінгвостилістичною особливістю мовленнєвих актів, у яких репрезентовано широкий спектр засобів вираження імпліцитних смислів і непрямих комунікативних інтенцій. У персонажному мовленні художнього дискурсу

П. Вайта закладений прихований смисл для актуалізації комунікативних потреб та інтенцій мовця, мовленнєвим засобом вираження яких є непрямий мовленнєвий акт. Критерієм розмежування типів непрямих мовленнєвих актів є ідентифікація непрямой іллокуції, яка ієрархічно підпорядковує й нейтралізує пряму іллокуцію, здійснюючи бажаний для мовця мовленнєвий вплив на співрозмовника.

Під час дослідження діалогічного мовлення персонажів у художньому дискурсі П. Вайта відстежено варіанти транспонування іллокуцій для реалізації одного з типів непрямого висловлення. Найбільше варіантів транспонування виявлено у реалізації непрямих директивів (39%) й експресивів (28%). Для непрямих констативів (4%), непрямих комісивів (11%) і квеситивів (5%) характерна менша частотність вживання, проте вони несуть важливе інтенціональне навантаження у романах письменника.

Реалізація *НМА директив* відбувається у результаті транспонування констативного, експресивного, квеситивного й комісивного типу МА у сферу директива, в якій відбувається заміщення прямої іллокуції іншою непрямою – спонукальною, для актуалізації непрямой комунікативної інтенції волевиявлення. Реалізація *НМА експресив* відбувається шляхом транспонування констативного, квеситивного й директивного МА у сферу експресива для актуалізації непрямой емоційно-оцінної комунікативної інтенції у мовленні персонажів. Реалізація *НМА комісив* відбувається шляхом транспонування констативного та експресивного МА у сферу комісива для актуалізації непрямой комунікативної інтенції зобов'язання. Реалізація *НМА квеситив* відбувається шляхом транспонування констативного МА у сферу квеситива для актуалізації непрямой комунікативної інтенції запиту.

Комбінації двох різнорідних іллокуцій, що непрямі виражені в одному непрямому мовленнєвому акті, реалізують складний синкретичний тип (13%), який доповнює класифікацію непрямих висловлень, а саме: 1) МА констатив → НМА експресив + НМА директив; 2) МА констатив → НМА директив + НМА комісив; 3) МА комісив → НМА експресив + НМА директив; 4) МА констатив → НМА директив + НМА квеситив.

Механізм інтерпретації непрямого мовленнєвого акту містить процес домислювання його імплікатури. Домислювання імплікатури непрямого висловлення є ментальним процесом побудови умовиводів, який складається із декількох етапів: 1) виявлення експліцитного смислу (експлікатури) висловлення із семантики мовних одиниць; 2) виявлення того, що експліцитний смисл непрямого мовленнєвого акту не задовольняє очікування релевантності у сформованій комунікативній ситуації; 3) встановлення того факту, що мовленнєвий акт реалізує імплікатуру, яка відхиляється від буквально вираженого смислу (експлікатури); 4) здобування додаткової інформації з урахуванням екстралінгвальних факторів комунікації (контексту, конситуації, фонових знань комунікантів та їх станів); 5) виявлення непрямої комунікативної інтенції, яка реалізована за допомогою імплікатури й залучення екстралінгвальних факторів комунікації; 6) домислювання непрямої комунікативної інтенції мовця, релевантній сформованій комунікативній ситуації. Релевантність позначає комунікативну ефективність висловлення, його смислову й інтенціональну відповідність сформованій комунікативній ситуації, у результаті якої відбувається розпізнавання співрозмовником непрямої комунікативної інтенції мовця й реагування на неї.

Лінгвостилістична особливість непрямих мовленнєвих актів у мовленні персонажів романів П. Вайта полягає у тому, що 43% непрямих висловлень є стилістично маркованими. У непрямих мовленнєвих актах зафіксовані стилістичні засоби й прийоми, які взаємодіють на лексичному (15%), лексико-стилістичному (34%), синтаксично-стилістичному (41%) й графічному (10%) рівнях мовної системи, виступають індикаторами, що нарощують смислові відтінки мовленнєвого акту, сприяють домислюванню імплікатури висловлення і вказують на непряму іллокуцію непрямого мовленнєвого акту.

Специфіка іллокутивної сили непрямих мовленнєвих актів вказує на тип вербальної інтеракції на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта. Виявлено, що персонажі романів П. Вайта реалізують непрямі мовленнєві акти з іллокутивною силою волевиявлення пом'якшеного (58%) та категоричного

характеру (42%) та непрямі мовленнєві акти з іллокутивною силою емоційно-оцінного характеру позитивного (27%) і негативного типу (73%) для організації кооперативного й конфліктного типів спілкування.

Впевненість у релевантності (задоволення презумпції релевантності) непрямого мовленнєвого акту у сформованій комунікативній ситуації стає визначальною передумовою вживання непрямих висловлень у художньому мовленні комунікантів. Позитивний перлокутивний ефект непрямих мовленнєвих актів у персонажному мовленні в романах П. Вайта сягає 84% у процентному співвідношенні відповідно до перлокутивних спроб (16%) реалізувати опосередкований мовленнєвий вплив мовця на співрозмовника.

Ключові слова: непрямий мовленнєвий акт, художній дискурс, персонажне мовлення, непряма комунікативна інтенція, екстралінгвальні фактори комунікації, релевантність, прагматичне транспонування, інференційність, лінгвостилістичні засоби.

ABSTRACT

Shuliak I. M. Indirect speech acts in Patrick White's novels: linguostylistic and functional-pragmatic aspects. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for Candidate Degree in Philology (PhD): Specialty – 10. 02. 04 – Germanic Languages. – Lesya Ukrainka Eastern European National University, Kherson State University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Lutsk – Kherson, 2018.

The thesis contains the linguopragmatic and linguostylistic analyses of indirect speech acts in Patrick White's novels. Researches explore literary contribution of Patrick White, Australia's only Nobel Prize winning author, but they fail to account for characteristics in his language style that some linguists find difficult. From the linguistic point of view, the study of these fictional prose texts is extremely relevant. Patrick White's fiction is characterized by a peculiar organization of interlocutors verbal interaction in the dialogues, intentional ambiguity and binary nature of characters' communicative actions, a wide range of means for expressing implicit meanings and

indirect communicative intentions, and linguostylistic peculiarities of speech acts one of which is an indirect speech act.

The investigation of indirect speech acts is an up-to-date issue because of the study of communication through the speakers' intentions and their communicative needs. Speakers' choice of communicative means influences the success of verbal interaction. The subject of our research has not been fully researched before in characters' speech as a successful mean in producing indirect speech effect on interlocutor in communication.

The comprehensive study of indirect speech acts is carried out taking into account the individual style of Patrick White. Indirect speech acts are the effective means of indirect implementation of speaker's meaning and intentions in the characters' speech. Inference of the indirect proposition and indirect illocution of indirect speech acts indicates the existence of implicature and increases the intentional ambiguity of indirect utterances. Indirect illocution submits hierarchically the direct illocution of indirect speech act and realizes the speaker's desired speech effect on the interlocutor. Indirect illocution appears under the influence of extra linguistic factors such as anthropocentric and contextual ones.

Intentional ambiguity, contextuality and anthropocentric specification are main specific features of indirect speech acts. Besides, indirect speech acts engage additional inferential processes of interpretation of utterance. The process of an indirect speech act's realisation is highlighted from the standpoint of the theory of transposition of speech acts. This theory allows identifying the variants of the functional replacement of the illocutionary purpose in an indirect speech act. In addition, the analysis of functional replacement of illocution in indirect utterance explains the type of an indirect speech act that appears in character's speech. The combinations of illocutionary transposition occur within the extended classification of John Searle. The criteria of distinguishing the types of indirect speech acts is the identification of an indirect illocution that occurs in utterance. An indirect illocution of indirect speech act performs a desired speech effect on the interlocutor in the communicative situation.

The thesis presents a review of different kinds of intentional transposition in indirect utterances. The intentional transposition gives rise to formation of indirect directives, indirect expressives, indirect constatives, indirect commissives, and indirect quesitives in Patrick White's novels. The results of scientific research show that indirect directives (39%) and indirect expressives (28%) dominate in character's speech in Patrick White's novels. This domination is determined by the speaker's intentions to influence the thoughts, actions and feelings of the other character and express emotional and evaluative characteristics of a phenomenon, event or person. Indirect constatives (5%), indirect commissives (11%) and quesitives (4%) are characterized by a lower frequency of use, but they realize important speakers' intentional states in Patrick White's novels.

The combination of two heterogeneous indirect illocutions creates a complex syncretic type (13%) of indirect utterance, which complements the classification of indirect speech acts. The following syncretic types are revealed in dialogues: a) constatives → indirect expressives + indirect directives; b) constatives → indirect directives + indirect commissives; c) commissives → indirect expressives + indirect directives; d) constatives → indirect directives + indirect quesitives.

The paper focuses on the interpretation of indirect utterances in character's speech. Theoretical principles of the theory of relevance are used to explain the interpretation of indirect speech acts in Patrick White's novels. The interpretive steps are suggested to identify the indirect communicative intention in indirect utterances. Indirectness of the utterance is motivated or predetermined by extralinguistic factors of communication. Indirect speech acts depend on context, therefore the linguistic and extra-linguistic context eliminate the intentional ambiguity of an indirect speech act and regulate its correct interpretation. The analysis of microcontext and macrocontexts points to the communicative effectiveness of the indirect speech act.

The thesis touches upon the subject of indirect speech acts' relevance in speech situations. The result of successful interpretation of the indirect utterance is the recognition of speaker's indirect intention. Verbal or non-verbal response of the interlocutor to an indirect speech act determines its relevance (communicative

efficiency) in speech situation and communicative intention determines speech effect of the utterance on the interlocutor in verbal interaction.

The illocutionary force of indirect speech acts identifies the type of communicative interaction in Patrick White's novels. The softened (58%) and categorical expression of the will (42%), the implementation of the emotional and evaluative force of the positive (27%) and negative (73%) character are realized by indirect speech acts to determine the cooperative and conflict types of verbal interaction in dialogues. Indirect speech acts satisfy the presumption of relevance in the communicative situations and cause the expected (verbal or nonverbal) speech effect on the interlocutor in Patrick White's novels.

The thesis raises the issue of indirect speech acts' relevance in speech situations. The result of successful interpretation of an indirect utterance is the recognition of speaker's indirect intention. Thus, 84% of indirect speech acts are relevant in speech situations in Patrick White's novels while 16% of indirect utterances represent perlocutionary attempts to realize indirect communicative intention.

The thesis provides the linguostylistic analysis of indirect utterances in Patrick White's novels. It is found out that 43% of indirect speech acts are stylistically marked. Linguostylistic means as verbal indicators reveal the pragmatic meaning of indirect speech acts; launch the inference of implicature of indirect utterances; affect the actualization of indirect intentions. Interaction of linguostylistic indicators is detected and described on lexical (49%), syntactical (41%) and graphical (10%) levels.

Key words: indirect speech acts, discourse, character's speech, communicative intention, indirect speech effect, extralinguistic factors of communication, relevance, interpretation, pragmatic transposition, linguostylistics.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Шуляк І. М. Теоретичні аспекти дослідження непрямих мовленнєвих актів // *Fundamental and Applied Studies in America, EU and CIS countries*. Toronto: Elsevier, 2014. Vol. 2. С. 281–286. ISBN: 978-0-19-978557-2
2. Шуляк І. М. Роль фонових знань у реалізації та інтерпретації непрямих мовленнєвих актів // *Наукові записки Ніжинського державного університету імені М. Гоголя*. Серія: Філологічні науки. 2015. Кн. 1. С. 270–274.
3. Шуляк І. М. Непрямий мовленнєвий акт як мовний репрезентатив комунікативної інтенції // *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: Філологічні науки. 2015. №4 (305). С. 285–289.
4. Шуляк І. М. Теорія релевантності як метод інтерпретації непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі // *Наукові записки національного університету «Острозької академії»*. Серія «Філологічна». 2016. Вип. 61. С. 151–154.
5. Шуляк І. М. Прагмасемантичний потенціал лексико-стилістичних прийомів у непрямих мовленнєвих актах у романах Патріка Вайта // *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики: науковий журнал*. 2016. Вип. 11–12, Ч2. С. 324–328.
6. Шуляк І. М. Графічні засоби в непрямих мовленнєвих актах художнього дискурсу Патріка Вайта // *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2016. Вип. 25. Том 2. С. 147–150.
7. Шуляк І. М. Функціонування непрямих мовленнєвих актів у романах Патріка Вайта // *World Science*. Warsaw: RS Global Sp. z O.O., 2018. № 5(33). P. 51–55. ISSN – 2413-1032.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

8. Шуляк І. М. Передумови формування непрямих мовленнєвих актів. Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві // Міжнародна науково-практична конференція / Одеса, 18–19 квітня. Одеса, 2014. С. 67–71.
9. Шуляк І. М. Взаємодія пресупозиції та фонових знань у комунікативному процесі з використанням непрямих мовленнєвих актів // Contemporary Tendencies in Science and Education: Studies of the Germanic, Romance languages and Translation: International scientific and practical Internet Conference / Mykolaiv, 20–30 April. Mykolaiv, 2015. С. 174–177.
10. Шуляк І. М. Когнітивний вимір комунікативної інтенції у реалізації та інтерпретації непрямого мовленнєвого акту // Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти міжнародна науково-практична конференція / Київ, 28 квітня. Київ, 2015. С. 56–60.
11. Шуляк І. М. Взаємодія стилістичних засобів синтаксису в непрямих мовленнєвих актах у художньому дискурсі Патріка Вайта // Таврійські філологічні наукові читання: міжнародна науково-практична конференція / Київ, 27–28 січня. Київ, 2017. С. 126–130.
12. Шуляк І. М. Дворівнева інтерпретація непрямого мовленнєвого акту в художньому дискурсі Патріка Вайта // Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації: міжнародна науково-практична конференція / Івано-Франківськ, 16–17 лютого. Івано-Франківськ, 2017. С. 74–80.
13. Шуляк І. М. Волевиявлення як мовленнєвий вплив непрямих мовленнєвих актів у романі Патріка Вайта “The Aunt’s Story” // Rozwój i praktyka. Międzynarodowa naukowo-praktyczna konferencja / Zakopane, 29.12.2017. Zakopane, 2017. 5–8 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	15
ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ	26
1.1. Тракткування непрямого мовленнєвого акту у лінгвістичних розвідках	26
1.2. Прагмастилістика непрямих мовленнєвих актів	37
1.2.1. Прагматичні властивості непрямих мовленнєвих актів	38
1.2.2. Стилiстичні властивості непрямих мовленнєвих актів	51
1.3. Непрямі мовленнєві акти у типології іллокуцій.....	55
1.4. Специфіка індивідуального стилю Патріка Вайта.....	59
1.5. Непрямі мовленнєві акти у персонажному мовленні художнього дискурсу Патріка Вайта.....	64
Висновки до першого розділу.....	68
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ПАТРІКА ВАЙТА	71
2.1. Методологія аналізу непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі Патріка Вайта	71
2.1.1. Концепція прагматичного транспонування висловлення у дослідженні реалізації непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі Патріка Вайта	72
2.1.2 Теорія релевантності у дослідженні інтерпретації непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі Патріка Вайта .	76
2.2. Методи та етапи дослідження непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі Патріка Вайта.....	83
Висновки до другого розділу	89

РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ПАТРІКА ВАЙТА

.....	91
3.1. Лексичні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта	91
3.2. Лексико-стилістичні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта	100
3.3. Синтаксично-стилістичні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта	114
3.4. Графічні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актах у художньому дискурсі Патріка Вайта	128
3.5. Кластери лінгвостилістичних індикаторів іллокуцій непрямих мовленнєвих актах у художньому дискурсі Патріка Вайта	138
Висновки до третього розділу	142

РОЗДІЛ 4. ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ПАТРІКА ВАЙТА

.....	145
4.1. Прагматичне транспонування непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта	145
4.2. Екстралінгвальні фактори у транспонуванні непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта	159
4.2.1. Контекст у реалізації непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта	160
4.2.2. Фонові знання у реалізації непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта	167
4.3. Специфіка іллокутивної сили непрямих мовленнєвих актів у персонажному мовленні художнього дискурсу Патріка Вайта	172
4.3.1. Інтенсивність волевиявлення непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта	173

4.3.2. Емоційно-оцінний характер непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта	180
4.4. Релевантність непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта	187
Висновки до четвертого розділу	192
ВИСНОВКИ	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	203
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	230
ДОДАТКИ	231

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

МА – мовленнєвий акт

ПМА – прямий мовленнєвий акт

НМА – непрямий мовленнєвий акт

ТР – теорія релевантності

+> дискурсивно імплікує

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку мовознавства особлива увага вчених спрямована на вирішення проблеми становлення та ведення результативного процесу комунікації як важливого й невід'ємного компонента успішної діяльності особистості (Ф. С. Бацевич [16], Є. В. Ключев [87], О. В. Падучева [132], Г. Г. Почепцов [141], О. А. Семенюк [156], О. О. Селіванова [154], О. В. Яшенкова [202], J. Austin [208], J. Searle [302], Н. Clark [224], J. Thomas [312], D. Vanderveken [314]). Ефективність спілкування полягає у реалізації потреб та інтенцій учасників вербальної/невербальної інтеракції з метою здійснення мовленнєвого впливу на співрозмовника та досягненні зворотної очікуваної вербальної/невербальної реакції від нього (Н. Д. Арутюнова [9], В. З. Дем'янков [61], Г. Г. Почепцов [140], А. А. Романов [148], Й. А. Стернін, С. Т. Шабат-Савка [181], К. Bach [210], R. Gibbs [244], I. Kecskes [261], J. Searle [302], D. Sperber [320], D. Wilson [320]).

У процесі вербальної комунікації мовець реалізовує мисленнєво-мовленнєві дії за допомогою ретельно відібраних релевантних засобів, одним із яких є непрямий мовленнєвий акт. Непрямий мовленнєвий акт забезпечує ефективність комунікативного процесу в результаті реалізації непрямой комунікативної інтенції для здійснення мовленнєвого впливу на свідомість і дії співрозмовника, оскільки має здатність вербально репрезентувати додатковий смисл висловлення, який не актуалізований прямо.

Наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних дослідників присвячені аналізу непрямого мовленнєвого акту, увага яких спрямована на вивчення культурологічного (К. Grainger [245], E. Ogiermann [288], Н. Spees [306], Ch. Ching [221]), риторичного (Є. В. Ключев [87], J. Lee [269]) та лінгвістичного аспектів (Л. Р. Безугла [18; 19], А. В. Ленец [114], Г. Г. Матвеева [114], С. В. Мясоєдова [124], О. П. Нагорна [127], Л. В. Невідомська [128], К. Bach [209; 210], Sh. Brinish [215], Н. Clark [222], М. Cruz [230], R. Harnish [209], G. Leech [271]) зазначеного феномена. Протягом останніх десятиліть додалися наукові розвідки з проблематики непрямих мовленнєвих актів, мета яких полягає

у дослідженні непрямих висловлень з позиції прагмалінгвістики й комунікативної лінгвістики (Ф. С. Бацевич [16], Н. Ф. Гладуш [46], В. В. Дементьев [60], Г. Г. Матвеева [114], Л. В. Невідомська [128], І. М. Осовська [131], Г. Г. Почепцов [79; 140], С. Т. Шабат-Савка [181], І. С. Шевченко [183; 184], К. Bach [210], Н. Clark [222], Р. Grice [248], J. Mey [278], J. Searle [302]). У роботі Н. А. Жихаревої [74] здійснено порівняльний аналіз вживання прямих і непрямих висловлень на матеріалі різних мов з позиції компаративної лінгвістики.

Поняття непрямого мовленнєвого акту є об'єктом дослідження сучасних лінгвістичних теорій, таких як теорія мовленнєвих актів (З. Вендлер [35], В. З. Дем'янков [61], І. М. Кобозєва [88], J. Austin [208], Н. Clark [224], J. Searle [302]); теорія актуального членування висловлення (Н. А. Жихарева [74]); Н. В. Лешкова [108]). Непряме висловлення активно трактується у практиці мовознавчих студій з позицій принципів кооперації П. Грайса як порушення максими якості (Л. П. Гнатюк [49], І. М. Осовська [131]), як стратегія і тактика, які сприяють налагодженню вербальної інтеракції (Л. П. Гнатюк [49], О. С. Іссерс [80], Т. В. Пешкова [137], С. О. Симонова [158], Г. І. Щасна [199], Р. Brown [216]), а також у контексті принципу ввічливості Дж. Ліча як максима етикетності (Ф. С. Бацевич [16], Н. Ф. Гладуш [46], А. Ю. Маслова [113], І. П. Сузов [170], С. Т. Шабат-Савка [181], Р. Brown [216], G. Held [253], G. Leech [271], S. Levinson [216]). Проте, досі відсутні наукові праці з аналізу лінгвостилістичних та функціонально-прагматичних особливостей непрямих мовленнєвих актів у персонажному мовленні художнього дискурсу як релевантних засобів реалізації непрямої комунікативної інтенції для здійснення мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника.

Романи австралійського Нобелівського лауреата Патріка Вайта, які до цього часу розглядалися лише у літературознавчому аспекті (С. В. Петухов [136], V. Beattie [212], J. Beston [213], С. Bliss [214], J. Crowcroft [228], В. Grogan [250], Р. Morley [285], R. Wolny [321]), привертають увагу лінгвістів особливостями організації комунікативних ходів у діалогічному мовленні, яким притаманна прагматична багатоплановість інтерпретації змісту, інтенціональна

неоднозначність, необмеженість впливу, широкий спектр засобів реалізації множинності смислів. З огляду на це, вивчення непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі П. Вайта дозволяє виявити особливості їх лінгвостилістичних і лінгвопрагматичних характеристик у дискурсно-жанровому прояві для визначення релевантності у реалізації інтенціональних станів мовця на внутрішньому рівні комунікації романів.

Актуальність роботи зумовлена зацікавленістю сучасних лінгвістичних досліджень у виявленні релевантних інструментів реалізації цілей комунікативного процесу у непрямий спосіб для впливу на свідомість і поведінку співрозмовників. Необхідність вивчення механізмів реалізації й інтерпретації непрямих мовленнєвих актів у діалогічному художньому мовленні романів П. Вайта з урахуванням аналізу лінгвостилістичних засобів як індикаторів репрезентації непрямой комунікативної інтенції мовця полягає у можливості визначення релевантності непрямих мовленнєвих актів у процесі вербальної інтеракції.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано на кафедрі практики англійської мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки в межах комплексної наукової теми «Системні та функціональні характеристики мовних одиниць фонетичної, граматичної, лексичної систем сучасної англійської мови» (тема затверджена вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, протокол № 9 від 21 травня 1998 року, перезатверджена вченою радою університету, протокол №2 від 25 вересня 2014 року). Тему роботи затверджено вченою радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (протокол №11 від 24 квітня 2014 року).

Об'єктом дослідження є непрямі мовленнєві акти, представлені у персонажному мовленні романів П. Вайта.

Предмет дослідження – лінгвостилістичні та функціонально-прагматичні особливості непрямих мовленнєвих актів у діалогічному мовленні персонажів англomовного художнього дискурсу П. Вайта.

Мета роботи полягає в комплексному аналізі та інтерпретації лінгвостилістичних і функціонально-прагматичних особливостей непрямих мовленнєвих актів для з'ясування їх релевантності у реалізації мовленнєвого впливу на рівні персонажного мовлення у романах П. Вайта.

Відповідно до поставленої мети наукова робота передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) обґрунтувати теоретичну основу дослідження непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі;
- 2) розкрити зміст поняття «непрямих мовленнєвих актів» у порівнянні зі спорідненими явищами;
- 3) проаналізувати механізми реалізації й інтерпретації непрямих мовленнєвих актів на основі концепції прагматичного транспонування й теорії релевантності;
- 4) установити типи непрямих висловлень у художньому дискурсі П. Вайта для виявлення особливостей їх дискурсного прояву на внутрішньому рівні комунікації;
- 5) визначити й описати лінгвостилістичні засоби як індикатори об'єктивації імпліцитних смислів й непрямих іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у романах П. Вайта;
- 6) дослідити специфіку іллокутивної сили непрямих мовленнєвих актів у діалогічному мовленні персонажів художнього дискурсу П. Вайта;
- 7) виявити релевантність непрямих висловлень у реалізації мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника на внутрішньому рівні комунікації романів.

Матеріалом дослідження слугували 1236 досліджуваних фрагментів із непрямыми мовленнєвими актами, вилучених методом суцільної вибірки із 11

романів Нобелівського лауреата П. Вайта (1939 – 1986 рр.) загальним обсягом 4904 сторінок.

Теоретичну та методологічну основу дисертації становлять базові положення лінгвопрагматики й лінгвостилістики, які визначені у працях вітчизняних і зарубіжних учених (М. Ф. Алефіренко [2; 3], Н. Д. Арутюнова [8], Ф. С. Бацевич [16, 17], Л. Р. Безугла [18], І. Р. Гальперін [44], В. А. Кухаренко [104], О. М. Мороховський [121], Л. В. Невідомська [128], М. В. Нікітін [129], С. Т. Шабат-Савка [181], К. Bach [209], Н. Clark [222], R. Gibbs [244], P. Grice [248], I. Keckskes [261], G. Leech [271], J. Mey [279], T. Van Dijk [59], G. Yule [325]. Вибір методологічної бази зумовлено дослідженням мовленнєвих явищ та закономірностей їхнього функціонування у художньому дискурсі, який аналізується у комунікативно-прагматичному ракурсі (І. А. Бехта [20, 21], В. Б. Бурбело [32], Л. В. Короткова [98], І. С. Шевченко [185]).

Наукова розвідка ґрунтується на розумінні непрямого мовленнєвого акту як мовленнєвої дії, в якій один іллокутивний акт здійснюється опосередковано, шляхом здійснення іншого, що відображено у працях Дж. Серля [302]. Положення концепції прагматичного транспонування Г. Г. Почепцова [79] й теорії релевантності Д. Вілсон і Д. Спербера [320] стали методологічною основою для дослідження механізмів реалізації й інтерпретації непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі П. Вайта.

Мета та завдання дисертаційної роботи визначили застосування комплексу загальнонаукових і лінгвістичних **методів дослідження**, а саме: *метод індукції, дедукції, аналізу, синтезу* – для формування теоретико-методологічних засад дослідження та формулювання висновків наукової розвідки; *метод порівняння* – для виявлення спільних і специфічних ознак непрямих мовленнєвих актів у порівнянні із спорідненими явищами та розкриття розбіжностей між ними; *метод експлікації* застосовано для реконструкції імпліцитного смислу НМА та для встановлення індикаторів непрямой іллокуції непрямого висловлення, *методи інтерпретаційного та контекстуального аналізів* – для тлумачення непрямого мовленнєвого акту з урахуванням впливу екстралінгвальних параметрів

комунікації; *метод мовленнєвоактового аналізу* – для типологізації непрямих мовленнєвих актів; *лінгвостилістичний аналіз* – для виявлення мовних одиниць у непрямих мовленнєвих актах з погляду додаткового експресивно-стильового забарвлення та їх ролі у процесі комунікації; *кількісний метод* – для визначення домінантного типу непрямих мовленнєвих актів у романах П. Вайта та виявлення релевантності непрямих висловлень у контексті діалогічного мовлення персонажів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у роботі *вперше* на матеріалі художнього дискурсу П. Вайта з урахуванням індивідуального стилю письменника здійснено комплексне дослідження непрямих мовленнєвих актів як ефективних засобів реалізації імпліцитних смислів і непрямих комунікативних інтенцій у діалогічному мовленні персонажів, визначено й проаналізовано арсенал лінгвостилістичних засобів як індикаторів, що вказують на актуалізацію непрямой комунікативної інтенції в непрямому висловленні. *Новизною* відзначається обґрунтування релевантності непрямих висловлень у здійсненні непрямого мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника у діалогічному мовленні персонажів. *Новим* є запропонована комплексна методика дослідження механізмів реалізації й інтерпретації непрямих мовленнєвих актів з позицій теорії релевантності Д.Спербера й Д. Вілсон й концепція прагматичного транспонування Г. Г. Почепцова.

Положення, які виносяться на захист дисертації:

1. Непрямі мовленнєві акти є засобом творення багатозначності у комунікації й ефективним способом реалізації імпліцитних смислів й непрямих інтенцій мовця у спілкуванні. Непрямі мовленнєві акти – це мовленнєва дія мовця, яка водночас реалізує буквальный та імпліцитний смисли, що призводить до переосмислення його пропозиційного та іллокутивного компонентів. Переосмислення пропозиції непрямого мовленнєвого акту спричиняє появу імпліцитного смислу, який реалізує непряму іллокуцію у непрямому висловленні. Непрямо виражена іллокуція реалізована опосередковано за допомогою експліцитного смислу висловлення та екстралінгвальних чинників комунікації.

Взаємозв'язок імпліцитно вираженого смислу непрямого мовленнєвого акту з відповідними експліцитними одиницями призводить до нарощування як смислового, так й інтенціонального потенціалу висловлення.

2. Непрямі мовленнєві акти реалізовано на основі того, що сказано мовцем, і того, що він має на увазі, актуалізуючи імплікатуру. Імплікатура непрямого висловлення позначає небуквальний смисл висловлення й домислюється за допомогою побудови логічних кроків міркувань із урахуванням екстралінгвальних факторів комунікації.

3. Непрямі мовленнєві акти є антропоцентрично зорієнтованими, контекстуально залежними одиницями комунікації, що характеризуються інференційністю (домислюваністю) й інтенціональністю. Залучення фонових знань комунікантів разом із лінгвальним й екстралінгвальним контекстом, у якому непрямий мовленнєвий акт реалізований, виступає регулятивним фактором у формуванні правильного інтерпретаційного ланцюжка його домислювання. Аналіз мікроконтексту й макроконтексту вказує на ефективність перлокутивного ефекту непрямого мовленнєвого акту на внутрішньому рівні комунікації художнього дискурсу.

3. Непрямий мовленнєвий акт є виявом буквально невираженого змістового плану персонажного мовлення художнього дискурсу П. Вайта. Непрямі мовленнєві акти реалізують прагматичну багатоплановість художнього діалогу, спричиняють інтенціональну неоднозначність комунікативних ходів мовця та реалізують мовленнєвий вплив на співрозмовника.

4. Непрямий мовленнєвий акт реалізовано у діалогічному мовленні з особистісної мотивації мовленнєвої дії комуніканта й об'єктивних причин перебігу вербальної інтеракції, основною з яких є тенденція до максимізації релевантності комунікативних кроків мовця у спілкуванні. Непряме висловлення стає релевантним засобом реалізації непрямої комунікативної інтенції, оскільки викликає бажану для комуніканта вербальну/невербальну реакцію від суб'єкта інтеракції.

5. Непрямі мовленнєві акти з іллокутивною силою волевиявлення пом'якшеного та категоричного характеру та непрямі мовленнєві акти з іллокутивною силою емоційно-оцінного характеру позитивного і негативного типу впливають на організацію кооперативного й конфліктоного типів спілкування у художньому дискурсі П. Вайта.

6. Непрямі мовленнєві акти у мовленні персонажів романів П. Вайта є стилістично маркованими, що стає однією з домінант у вербалізації інтенціональних станів персонажів. Про переосмислення непрямого мовленнєвого акту сигналізують індикатори іллокуцій висловлення. Такими іллокутивними індикаторами стають стилістичні засоби на лексичному, синтаксичному та графічному рівнях. Лексичні, лексико-стилістичні, синтаксично-стилістичні та графічні індикатори іллокуцій непрямого мовленнєвого акту сприяють мовцю актуалізувати непряму іллокуцію, а співрозмовнику домислити імпліцитні смисли, інтендовані мовцем, щоб мати уявлення про комунікативні інтенції, реалізовані непрямым висловленням.

Теоретичне значення отриманих результатів дисертаційної роботи полягає у тому, що її основні положення є внеском у розвиток теорії комунікації й теорії мовленнєвих актів завдяки поглибленню уявлень про особливості ведення комунікації з непрямыми мовленнєвими актами. Висновки щодо процесів реалізації й інтерпретації непрямих висловлень, лінгвостилістичного оформлення є внеском у розвиток таких напрямків мовознавчої науки, як комунікативна лінгвістика, прагмалінгвістика та лінгвостилістика, інтерпретація художнього дискурсу. Запропонована методика аналізу об'єкта дослідження може слугувати теоретичною основою для вивчення способів організації комунікативного процесу й умов його успішності за допомогою засобів творення імпліцитних смислів і реалізації непрямих інтенцій.

Практичне значення дослідження визначається можливістю використання його результатів у навчальній та навчально-методичній роботі, а саме: у процесі викладання теоретичних курсів з англійської мови «Стилістика англійської мови» (розділи «Лексична стилістика», «Функціональна стилістика»,

«Лінгвостилістичний аналіз тексту/дискурсу»; «Стилістична прагматика»), «Лексикологія англійської мови» (розділ «Лексичне значення слова»), «Комунікативна лінгвістика» і «Прагмалінгвістика» (розділи «Природа, компоненти і форма комунікації», «Мікропрагматика», «Макропрагматика»); у спецкурсах із «Теорії мовленнєвих актів», «Інтерпретації тексту», «Основ теорії мовної комунікації»; при написанні наукових робіт з філології й підготовці навчальних посібників і підручників.

Особистий внесок здобувача полягає у тому, що усі результати наукової розвідки є результатом самостійної праці. Статей за тематикою дисертації, опублікованих у співавторстві, немає.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження висвітлено у доповідях на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Fundamental and Applied Studies in America, Africa, EU and CIS Countries» (30 August 2014, Toronto, Canada); «Contemporary Tendencies in Science and Education: Studies of the Germanic, Romance Languages and Translation» (20-30 April, 2015, Mykolaiv); «Взаємодія одиниць мови й мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти» (28 квітня 2015 р., м. Київ); «Міжкультурна комунікація: мова-культура-особистість» (7-8 квітня 2016 р., м. Остріг); «Актуальні проблеми термінології, перекладу і філології: виклики та перспективи» (5-6 травня 2016 р., м. Чернівці); «Пріоритети германського і романського мовознавства» (15-17 червня 2016 р., Світязь-Луцьк); «Таврійські філологічні наукові читання» (27-28 січня 2017 р., м. Київ); «Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації» (ELLIC 2017) (16-17 лютого 2017 р., м. Івано-Франківськ); Rozwój i praktyka: «Literatura, Socjologia i Kulturoznawstwo» (29 December 2017, Zakopane), та всеукраїнських наукових конференціях: «Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві» (18-19 квітня 2014 р., м. Одеса); «Мова як засіб міжкультурної комунікації» (15-16 травня, 2015 р., м. Херсон); і науково-практичних семінарах, а саме: «Лінгвістика і методика: сучасний вимір» (11 грудня 2017 р., м. Луцьк).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено у 13 одноосібних публікаціях, з них 5 наукових статей опубліковано в наукових фахових виданнях, що входять до переліку затвердженого МОН України, 2 статті у наукових періодичних виданнях інших держав, 6 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації – 267 сторінок, з них – 186 сторінок основного тексту (у тому числі 5 рисунків та 4 таблиці). Бібліографія містить 336 позицій (136 – іноземними мовами), з них 11 позицій – джерела ілюстративного матеріалу.

Додатки містять приклади ілюстративного матеріалу, які демонструють лінгвостилістичну організацію непрямих мовленнєвих актів, специфіку іллокутивної сили непрямих висловлень у персонажному мовленні романів Патріка Вайта, а також таблиці й діаграми, які слугують для відображення результатів дослідження, а саме: суб'єктивні й об'єктивні фактори комунікації, що впливають на реалізацію непрямих мовленнєвих актів, відсоткове співвідношення індикаторів непрямих іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта; відсоткове співвідношення стилістично нейтральних і стилістично маркованих типів непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта; відсоткове та кількісне співвідношення типів непрямих висловлень у художньому дискурсі Патріка Вайта; кількісні та відсоткові показники релевантності непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТИВ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

1.1. Тракткування непрямого мовленнєвого акту в лінгвістичних розвідках

У когнітивно-комунікативному ракурсі лінгвістичних досліджень мова вивчається не лише як засіб комунікації для передачі інформації, вона є «інструментом реалізації інтенцій мовця у процесі комунікативної діяльності для забезпечення потреб пізнавальної сфери людини» [200, с. 604]. Відповідно до цього, особливий інтерес дослідників сучасного мовознавчого простору становить проблема «механізму використання людиною категорій мовної системи під час комунікативної взаємодії» [88, с. 13] для реалізації власних інтенцій та впливу на свідомість і поведінку співрозмовника. У фокусі дослідження комунікативних явищ знаходиться аналіз процесів реалізації та інтерпретації висловлень (Ф. Бацевич [16], В. Дем'янков [61], Л. Невідомська [128], О. Селіванова [152; 153], К. Bach [209], R. Harnish [209], S. Glucksberg [313]), з урахуванням екстралінгвальних факторів в осмисленні мовленнєвих актів (далі – МА) (З. Будій [27]; Г. Колшанський [93], R. Gibbs [244], I. Kecskes [261]), окреслення комунікативно-прагматичного потенціалу висловлень (З. Будій [28; 29; 30]; Н. Гладуш [46], А. Маслова [113], М. Нікітін [130]), пошук сфери реалізації та способів експлікації висловлення (Л. Безугла [18], Л. Невідомська [128], Н. Формановська [179], Т. Holtgraves [256], D. Sperber [320], D. Wilson [308]).

Учасник комунікації завчасно планує й організовує хід мовленнєвої взаємодії і, тим самим, визначає зміст висловлення, яке передає інтенцію мовця у сформованій комунікативній ситуації. Залежно від комунікативної інтенції мовець вибирає прямі чи опосередковані способи її репрезентації. Зазвичай

мовець намагається висловити свою комунікативну інтенцію максимально відкрито для розпізнавання слухачем і реалізує її за допомогою висловлень, у яких буквальний смисл, що є закріпленим за мовними одиницями МА, збігається з дійсним. Такі МА називають прямими [233, с. 341; 263, с. 81]. Проте, не завжди така однозначність присутня у всіх висловленнях. Одно-однозначне співвідношення у мові – це, більш за все, виняток із загального правила, як стверджує В. Карасик [84, с. 54]. У процесі комунікації виникають ситуації, у яких мовець свідомо чи мимовільно не має на меті прямо демонструвати свої дії та інтенції й залишає за співрозмовником можливість самостійно зрозуміти чи виявити інтенцію співрозмовника. Такий тип комунікації стає постійною рисою мовного спілкування [18; 60; 175; 209; 301, с. 8]. На зміну безпосередньо відкритому експліцитному вираженню інтенції мовця у МА, приходять виражене непрямо, приховане висловлення думок, вражень, почуттів тощо. Такі МА називають непрямыми [239, с. 313; 325, с. 134].

Непрямий спосіб реалізації комунікативної інтенції комунікантів під час вербальної інтеракції, що знаходить своє мовне втілення у непрямому мовленнєвому акті (далі – НМА), залишається у фокусі уваги вчених. У зарубіжній науковій літературі НМА описані у роботах К. Баха [209], Д. Вандервекена [314], Д. Вундерліха [322], Р. Гіббса [244], П. Грайса [248], Дж. Сейдока [297], Дж. Серля [302], Г. Кларка [222], Дж. Ліча [271], Дж. Моргана [284], С. Глаксберга [313], М. Нікітіна [129], І. Сусова [170], Н. Формановської [179], Г. Матвєєвої [114] та інших дослідників. Наукові розвідки таких вітчизняних учених, як Ф. Бацевича [16], Л. Безуглої [18], Н. Гладуш [46], Н. Жихаревої [74], Л. Невідомської [128], І. Осовської [131], Г. Почепцова [79], С. Шабат-Савки [181], І. Шевченко [182; 183] пропонують нові перспективи для вивчення цього лінгвістичного явища у руслі комунікативної й прагматичної лінгвістики. Дослідники розкривають зміст поняття НМА, розглядають різні підходи до трактування та аналізу цього лінгвістичного явища, пропонують механізми породження, сприйняття та інтерпретації, вивчають причини реалізації НМА й умови успішності їх функціонування.

Проаналізуємо термінологічні визначення поняття НМА у вітчизняних і зарубіжних наукових розвідках з позиції теорії мовленнєвих актів, що дозволить конкретизувати об'єкт нашого дослідження та окреслити методологічну послідовність його аналізу. Поняття НМА, або «небуквального» за Д. Вандервекеном [314], уведено у термінологію лінгвістичної прагматики Дж. Серлем, який трактував його як мовленнєву дію, в якій один іллокутивний акт здійснюється опосередковано, шляхом здійснення іншого [302, с. 30]. Дж. Мей, слідом за Дж. Серлем, підкреслює, що мовні одиниці у прямих МА виражають дослівну семантику, а у непрямих – недослівний зміст, який не збігається за іллокутивним типом з комунікативною інтенцією мовця [277, с. 375], а може виражатися для втілення ще одного іллокутивного типу висловлення. Так, якщо іллокутивна мета МА не відповідає мовній структурі реалізованого висловлення, то спостерігаємо непряму реалізацію МА [184, с. 158].

Усі існуючі визначення поняття НМА вказують на невідповідності між буквально вираженим і реально задуманим смислом висловлення, й/або на невідповідності буквально смислу висловлення меті й/або інтенції мовця реалізувати мовленнєвий вплив на співрозмовника, порівн.:

- НМА – це висловлення, мовна форма якого стає не сумісною з функцією запланованою мовцем до виконання відповідним висловленням [325, с. 292];
- НМА – це висловлення, які пов'язані з інди́ре́ктним вира́женням їхнього іллокутивного смислу, а їх комунікативна мета, яку слід домислити, варіюється відповідно до сформованої комунікативної ситуації [128, с. 344];
- НМА – це таке висловлення, «в якому спостерігаємо протистояння двох іллокутивних сил. Одна іллокутивна сила притаманна висловленню й незалежна від контексту використання, а інша іллокутивна сила, яку мовець вкладає в це висловлення, має на меті спонукати співрозмовника прийняти й зрозуміти його справжній комунікативний намір» [79, с. 278; 170, с. 238];
- У НМА буквальный смисл висловлення розходиться з функціонально прагматичним, тобто з реальною метою висловлення: «формально мова йде

про одне, а фактично про інше», що вимагає додаткових логічно мисленневих операцій його домислювання [167, с. 19];

- НМА – це одиниця, яка «заснована на мовній грі», та не збігається за іллокутивним типом з іллокутивною силою, яка імплікується у ній [74, с. 4]. Непрямі висловлення є випадком розбіжності між інтенціоналом (абстрактним змістом, пропозицією) та екстенціоналом висловлення (його значенням у конкретних комунікативних умовах) [74].

На сьогодні спостерігається чималий арсенал висловлень, які спричиняють смислову невідповідність і стають причиною багатозначності комунікації. Тобто, в поняття НМА у представників різних концепцій входять усі випадки висловлень, які експліцитно й/або імпліцитно реалізують декілька смислів, включаючи іронічні, метафоричні висловлення тощо. Дж. Серль вказує на різницю між непрямим висловленням, метафорою та іронією [302, с. 115]. У НМА до значення, вираженого пропозиційним змістом, приєднується додатковий смисл, який стає репрезентантом заздалегідь задуманої комунікативної мети мовця і його інтенціонального стану у сформованій комунікативній ситуації. У метафоричному висловленні значення є одним, основним, і формується воно внаслідок переносного вживання виразу на основі аналогії, схожості, порівняння, актуалізуючи образне переосмислення. Іронічний мовець має на увазі протилежне тому, що виражає значення слів/смисл іронічного висловлення [302, с. 113].

Деякі дослідники розглядають НМА «як своєрідні ідіоми» [297], оскільки ці два мовні явища, існуючи у формі одного висловлення, вимагають різної інтерпретації. В усіх мовах є присутні прагматичні ідіоми – МА, смисл яких безпосередньо не виводиться з їхніх складових [122, с. 6; 83, с. 132; 283, с. 389]. Однак, контекстуальна залежність інтерпретації НМА і наявність у них буквального смислу не дозволяють ототожнювати непрямі висловлення з ідіоматичними виразами [211, с. 144; 237, с. 131].

Разом з тим, НМА не є тотожними суміжним висловленням, яким бракує «повноти» [210, с. 156], що вживаються як засіб мовної економії, у комунікативному процесі. Висловлення, яким характерне «неназивання» окремих

компонентів думки, для свого осмислення вимагають додавання до змісту висловлення слів, яких бракує, і додаються вони з безпосереднього контексту чи мовної ситуації. У структурі НМА ніщо не упускається, а логічна операція домислювання прихованого змісту не вимагає вставляння слів для успішної інтерпретації [210, с. 158].

НМА слід розмежовувати зі складними МА (В. І. Карабан [83], А. М. Приходько [142]), серед яких виокремлено комплексні МА та композитні МА [83; 144, с. 94]. Композитні МА – це тип висловлення, який виражає прямо одну комунікативну інтенцію двоактовими бінарними номінаціями, що функціонують в одній синтаксичній конструкції (наприклад: Директив + Директив; Констатив + Констатив) [144, с. 95]. Комплексні МА – це інтегрований блок ієрархічно організованих, неоднорідних типів висловлення, об'єднані реалізацією єдиною комунікативною інтенцією, що прямо виражена у комунікативному процесі (наприклад: констатив+директив; комісив+директив; квеситив+констатив) [144, с. 96]. Відповідно, основна розбіжність між НМА та складними МА полягає у тому, що складні МА є носіями комунікативної інтенції у прямий спосіб, а НМА виражають комунікативну інтенцію у непрямий спосіб.

Якщо відмінності між прямими МА, складними МА і непрямими МА є очевидними з огляду на проаналізовані онтологічні ознаки кожного з них, то проблема феномену непрямих МА та їх підтипів залишається не вирішеною. Дослідники розглядають клас НМА як однорідний, в яких спостерігається невідповідність локутивного й іллокутивного смислів, такі МА називають індиректними [19, с. 59]. Як наприклад, *'Can you pass me the salt'* є таким висловленням, у якому спостерігаємо іллокутивне переосмислення. Пропозиція індиректного МА не переосмислюється, адже непряме висловлення може уживатися й буквально, як запит, а не прохання, на випадок, якщо у співрозмовника зайняті руки.

Зазначимо, що МА розглядається як трикомпонентна дія з локуцією, іллокуцією і перлокуцією. Локуція – форма вираження змісту висловлення в сукупності фонетичного, фатичного і ретичного компонентів; іллокуція –

компонент МА, що вказує на комунікативну мету висловлення; перлокуція – вплив МА на свідомість і поведінку співрозмовника [208]. До структури МА Дж. Серль додає компонент «пропозиція», яка включає акт референції, тобто відношення до світу, й акт предикації, висловлення про світ [301, с. 8; 302]. Пропозиція, або пропозиційний зміст МА, як структура репрезентації знань про певну ситуацію (подію), характеризується:

- істинністю і несуперечливістю [76; 153, с. 392]. Мовець обов'язково закладає у НМА пропозиційний зміст за допомогою семантичного значення мовних одиниць висловлення, що робить його адекватним та сприйнятним у процесі комунікації;
- вербалізованістю, наприклад дієсловами, «формуючи у таких випадках смисл МА, щоб виразити його мету» [132, с. 34];
- не прив'язаністю до окремих висловлень. Туж саму пропозицію можна виразити за допомогою різних типів висловлень, незалежно від того, коли, де й ким вони реалізовані [132, с. 36; 19, с. 150].

У сформованих комунікативних ситуаціях мовець реалізує МА, які демонструють крім іллокутивного переосмислення – переосмислення пропозиційного змісту МА. Такі НМА реалізовано у випадку, якщо з'ясуємо, що «виражена пропозиція не відповідає пропозиційному змісту, який мається на увазі» [19, с. 61]. У таких випадках «індиректність» проявляється на іллокутивному й пропозиційному рівнях, типу НМА *'The door is over there'* [209, с. 70], який часто використовують для ілюстрації подвійного переосмислення. У наведеному прикладі за допомогою експліцитно вираженої іллокуції – проінформувати про місце знаходження дверей, реалізована як мінімум ще одна іллокуція – виразити емоційний стан, або спонукати до дії, і домислюється як мінімум ще одна пропозиція (Я рада бачити ці двері або Я хочу, щоб Ви вийшли з кімнати). Іншими словами, мовець інтендує імпліцитну пропозицію у НМА, а співрозмовник її домислює з експліцитного смислу й сформованої комунікативної ситуації. Водночас, слід зауважити, що домислювання непрямої пропозиції й

іллокуції передбачає обов'язкове урахування екстралінгвальних факторів комунікації.

Відповідно до зазначеного вище, у контексті нашої роботи об'єктом дослідження стає НМА, який розуміється як імпліцитний (за Л. Р. Безуглою [19]), у якому здійснюється переосмислення пропозиційного й іллокутивного компонентів. Тобто, непрямі висловлення актуалізують буквальний смисл висловлення разом із імпліцитним смислом, якому властива домислюваність і залежність від екстралінгвальних факторів комунікації.

Основне питання у процесі аналізу НМА полягає у тому, як певне висловлення може виражати не тільки те, що воно означає безпосередньо, але й передавати ширший зміст. Дослідники (J. Searle, D. Vanderveken, H. Clark) вказують на те, що орієнтація співрозмовника лише на семантичний зміст МА не завжди дає змогу пізнати задумане мовця [222; 302; 314]. М. Кронгауз, розглядаючи семантичну структуру висловлення, зазначає, що її аналіз – це аналіз основної експліцитно вираженої пропозиції, який доповнюється аналізом прихованих смислів [100, с. 203], які є невід'ємним містким компонентом будь-якого висловлення [76; 129]. Відтак, для дослідження природи НМА слід проаналізувати співвідношення понять «значення» – «смисл», адже поняття непрямого висловлення зумовлює особливий аспект вивчення смислового феномену.

У мовознавстві поняття «значення» – «смисл» вживаються синонімічно, що «пояснюється можливістю їх взаємозаміни в розмовному мовленні» [129, с. 56]. Однак, слід розмежовувати ці поняття, оскільки контексти уживання цих слів є різними, а властиві їм ознаки – протилежними. Поняття значення сприймається носіями мови як «об'єктивний конвенціоналізований зміст, який є стабільним у часі» [17, с. 17], а смисл – це суб'єктивний зміст, переосмислення значення носієм мови [3, с. 77]. Значення вербалізується у процесі мовленнєвої взаємодії у певний смисл. Смисл актуалізується за допомогою значення мовного знака, тому «значення – це конструктивний елемент смислу» [19, с. 27].

Об'єктом нашого дослідження є НМА, тому необхідно звернутися до поняття прагматичного значення, яке часто протиставляється семантичному й може вживатися синонімічно до терміну смисл. Адже МА і висловлення, за допомогою яких вони реалізуються, актуалізують у комунікації не значення, а смисли.

Термін прагматичне значення або «значення мовця» за П. Грайсом (*speaker's meaning/NN meaning*) розуміється у наукових лінгвістичних розвідках, як:

- відношення між мовною одиницею та людиною, яка використовує її в комунікації [2];
- індивідуальне значення, те, що вкладає в нього суб'єкт мовлення [248];
- контекстно і ситуативно зумовлений комунікативно прагматичний смисл [17, с. 28].

Прагматичне значення має інгерентною властивістю інтендованість мовцем – це той смисл, який «має на увазі та вкладає у свої слова мовець» [248], на противагу семантичному значенню, що існує в мові незалежно від інтенції мовця. Якщо смисл притаманний МА, який репрезентує цілеспрямовану мовленнєву взаємодію мовців, що детермінована їх інтенціями, то у такому розумінні смисл співпадає з прагматичним значенням.

Прагматичне значення висловлення породжується мовцем у «конкретній конситуації за визначених обставин і з певною комунікативною метою» [249, с. 4–9] та «приглушує» семантичне значення МА [315, с. 336], взаємодіючи з ним і «накладаючись» на нього [128, с. 100]. Опертя на думку П. Грайса про прагматичне значення або «значення мовця» стало підґрунтям для визначення суті поняття НМА. У НМА саме завдяки прагматичному значенню мовцеві вдається передати співрозмовнику більший смисл. НМА будується на основі того, що сказано (*what is said*) мовцем, і того, що він має на увазі (*what is implicated*) [222, с. 431; 248, с. 25].

Л. Невідомська висловлює думку, що в основі реалізації НМА лежить відповідний семантичний механізм, тобто йдеться про «функціонально зумовлене

переосмислення типової для певного висловлення вихідної семантики у прагматично вмотивовану похідну та їх суміщення» [128, с. 9]. М. Нікітін твердить, що «мовна семантика змикається з причинно-наслідковим аналізом мовних фактів як частини сукупностей людської діяльності, тобто знання мови змикається зі знаннями світу, включаючи знання мовленнєвої діяльності, а саме факту використання мовних одиниць у певному контексті комунікативних подій» [130, с. 721]. НМА мають справу з навмисно імпліцитними нарощеннями, які є результатами взаємодії буквального смислу із конситуативними умовами їх уживання. У процесі цієї взаємодії спостерігається несумісність висловленого з обставинами їх використання мовцем [129, с. 141–142]. Тобто, у результаті неминучого збагачення буквального смислу НМА екстралінгвальними факторами спостерігаємо появу прихованого семантичного пласту, який передає й розкриває додатковий смисл непрямого висловлення, що стає домінантним у реалізації непрямої комунікативної інтенції мовця.

Прагматичне значення НМА виражається у два способи: експліцитно й імпліцитно. Під експліцитним способом розуміють явне відкрите вираження значення МА, імпліцитний спосіб вираження – це «прихована, опосередкована форма вираження значення МА експліцитною семантикою мовних одиниць» [128, с. 368].

У результаті аналізу зарубіжних та вітчизняних лексикографічних джерел нами отримано декілька трактувань терміна «імпліцитний»/ «імпліцитність»: «скритість, нерозгорнутість яких-небудь мовних фактів» [166, с. 213], «той, що мається на увазі, невиражений» [33, с. 493]; «прихований, антитетичний явному, експліцитному» [110, с. 415], «невиражений прямо» [274], «той, що прихований, не має явної форми вираження» [70, с. 68], “*implicitness as a consequence of being implied or indirect*” [241]. Варто також зазначити, що термін *імпліцитний* уживається в опозиції до терміна експліцитний [70; 219; 276]. Таким чином, імпліцитність відзначається прихованістю змісту мовною одиницею.

Важко погодитися з визначенням імпліцитності як лише невербального способу репрезентації інформації. В смислах, реалізованих імпліцитно, є «своя

складна форма виявлення – виявлення не прямого, а опосередкованого. Формою їх виявлення служить експліцитний смисл разом із значущим фоном його реалізації» [130, с. 144]. Тобто, імпліцитний спосіб вираження певних компонентів мовної семантики чи позамовних знань реалізовано через посередництво експліцитних компонентів. Це підтверджує і практика мовного спілкування, бо співрозмовник може сприйняти, домислити будь-яку імпліцитну інформацію, враховуючи різний за обсягом мовний і позамовний контекст. Якщо для імпліцитності суттєвою є розглянута ознака опосередкованості вираження, то стосовно експліцитності – з указаною рисою співвідноситься протилежна – безпосередність вираження знаковими лінгвоодинамиціями, властивої їм семантики [128, с. 96–97].

У контексті нашого дослідження оперуємо трактуванням імпліцитного смислу висловлення В. Багдасаряном [11], Л. Безуглою [18; 19], П. Грайсом [248], Л. Невідомською [128], М. Нікітіним [130], Дж. Юлем [325] з позицій того, що імпліцитність характеризується не мовною невираженістю змістових фрагментів, а, навпаки, їх особливою реалізованістю, опосередкованою експліцитними значеннями мовних одиниць.

Імпліцитний та експліцитний способи вираження змісту висловлення існують як єдине ціле та сприяють усвідомленню смислу НМА. Як стверджує Н. Іванишин, імпліцитність накладається на експліцитно-матеріальне вираження лінгвоодинамиці і, тим самим, змістово оформлюється у рамках певного висловлення [81, с. 14]. Неявні смисли, що містяться у непрямому висловленні, вступають у складні відношення з тими смислами, які виражені в ньому експліцитно, і загальний смисл висловлення може бути зрозумілим тільки з урахуванням обох типів смислів [60, с. 81]. Зокрема, В. Багдасарян констатує, що «часто думка, висловлена прямо, відсувається на другий план, а на перший висувається опосередкована; передавання імпліцитного стає головною, а то і єдиною метою висловлення» [11, с. 8]. Імпліцитний смисл НМА додатково нашаровується на прямо виражений, домислюється з експліцитно вираженого змісту висловлення з опертям на контекст, на певні когнітивні та прагматичні

чинники й умови спілкування [17; 128; 248; 319]. У результаті такого домислювання стає можливим визначити непрямую комунікативну інтенцію НМА.

Як бачимо, для розкриття своєї суті поняття НМА зумовлює оперування такими поняттями, як «імплікація», «імпліцитність», «імплікатура». *Імплікація* розуміється як логічна мисленнева операція виведення з експліцитного змісту мовних одиниць прихованої в них інформації [248], а *імпліцитність* – це опосередкована експліцитною семантикою знакових мовних одиниць вираженість такої інформації, яку носії мови, сприймають та інтерпретують шляхом домислювання [128, с. 366]. Імпліцитність проявляється на всіх рівнях мови і додає мовним одиницям додаткову глибину і багатосаровість [128, с. 367].

Імплікатура – це небуквальний смисл висловлення, який домислюється з опертям на контекст, певні екстралінгвальні фактори й умови спілкування [19; 248]. П. Грайс вживає термін імплікатура для позначення імпліцитної пропозиції, а Д. Спербер і Д. Вілсон уводять термін експлікатура для експліцитної пропозиції (буквального смислу) [307, с. 182]. Імпліцитність синтезує в собі усі види опосередковано реалізованого смислу, а імплікатура є проявами її реалізації. Імплікація є процесом творення імпліцитності, тому наявне між ними співвідношення можна розглядати як зв'язок дії та її результату [64, с. 32].

Існують різні тлумачення і види імплікатур. П. Грайс протиставляє конвенційні й неконвенційні імплікатури. Для дослідження НМА приділяємо основну увагу неконвенційній імплікатурі (*conversational implicature*) або в інших перекладах – комунікативній [121], імплікатурі спілкування [60], імплікатурі дискурсу [17]. У роботі використано варіант перекладу *дискурсивна імплікатура*, адже імплікатура НМА актуалізована у фрагментах художнього дискурсу – інтендується мовцем і домислюється співрозмовником у процесі комунікації з огляду на отримані припущення, які є релевантними для обох учасників вербальної інтеракції. Відповідно до цього, НМА є висловленнями, які актуалізують дискурсивну імплікатуру. Імплікатура реалізується у дискурсі й домислюється співрозмовником із урахуванням екстралінгвальних факторів комунікації.

Отже, НМА поєднує у своїй структурі смисл, виражений експліцитно й імпліцитно. Імпліцитний спосіб репрезентації смислу забезпечує розширення змісту непрямого висловлення. Імпліцитний смисл експліковано опосередковано через прямо виражений смисл й актуалізує додаткову іллокуцію висловлення у вербальній інтеракції. Проявом реалізації імпліцитності НМА є імплікатура, яка домислюється співрозмовником з урахуванням екстралінгвальних факторів комунікації.

1.2. Прагмастилістика непрямих мовленнєвих актів

Прагмастилістичний аналіз НМА, здатних актуалізувати імпліцитний смисл з метою реалізації непрямой комунікативної інтенції, відбувається із необхідністю вивчення стилістичної організації непрямого висловлення, врахування його прагматичних властивостей, а саме екстралінгвальних факторів комунікації, та залучення процесу домислювання. На реалізацію й інтерпретацію НМА, «впливає не тільки семантична й функціональна специфіка мовних одиниць, але й певні позамовні фактори» [128, с. 6], що пов'язані з особами комунікації, їхніми комунікативними інтенціями, й обставинами їх вербальної інтеракції.

Ефективність екстралінгвальних чинників у формуванні значення/смислу МА згадується у працях багатьох учених (Ф. Бацевич [17], В. Красних [99], О. Кубрякова [102], Л. Невідомська [128], О. Селіванова [154], Н. Г. Ходаковська [180], Н. Clark [223], G. Leech [271], J. Mey [279], D. Sperber [307], D. Wilson [320]), а їх дієвість у поясненні закономірностей реалізації висловлення у комунікації окреслена у численних наукових розвідках (А. Ерліхман [64], Н. Мечковська [117], Н. Трофімова [175], Sh. Brenish [215], L. Polcar [293]). Екстралінгвальні фактори безпосередньо впливають на процес домислювання співрозмовником імплікатури НМА [248; 307]. І. М. Осовська вказує на необхідність вивчення ситуативних умов, у яких діють учасники комунікації, адже вони разом із особистими принципами мовної поведінки комунікантів

впливають на вибір мовних одиниць у відповідності з інтенціями, які вони хочуть реалізувати у вербальній інтеракції з НМА [131, с. 4].

1.2.1. Прагматичні властивості непрямих мовленнєвих актів. Аналіз аспектною моделі МА за І. С. Шевченко, у якій «МА постає як єдність 9 аспектів: (1) адресантний, (2) адресатний (інтерперсональний), (3) інтенційний створюють антропоцентричний блок в МА і описують комунікантів та мету їхнього спілкування; (4) контекстний, (5) ситуативний, (6) метакомунікативний аспекти створюють блок умов і способів реалізації МА; (7) денотативний, (8) локутивний, (9) іллокутивний аспекти – центральний блок в МА, що втілює його зміст, форму і силу впливу» [182, с. 36], результати співвідношення НМА зі суміжними поняттями творення множинності смислів та вивчення досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, які присвячені аналізу непрямих висловлень [13; 17; 173; 248], у нашій роботі стають поштовхом для виокремлення таких прагматичних властивостей НМА, як: інференційність (домислюваність), інтенціональність, контекстуальність й антропоцентричність (адресованість і фонові знання). Розглянемо детальніше вказані вище характерні риси НМА, які у сукупності сприяють розкриттю лінгвопрагматичного аспекту непрямого висловлення.

Інференційність (домислюваність). У сучасному мовознавчому просторі на зміну кодовій моделі комунікації, у якій мовець закодує й відправляє співрозмовнику певну думку, з'явилася інференційна модель комунікації. Її прихильники (К. Bach [209]; Р. Grice [248]; Р. Harnish [209]; D. Sperber [307]; Д. Wilson [307]) вважають, що комунікативний процес здійснюється шляхом конструкції/реконструкції смислів, які реалізують інтенції мовця, та шляхом їх домислювання співрозмовником за допомогою логічних кроків міркувань.

Якщо буквально виражений зміст МА людина розуміє одразу, то збагнути те, що за мовною формою є більше змісту, ніж передається її мовними одиницями (як у НМА), вимагає від слухача здійснення певних когнітивних дій. Відповідно до цього, застосовують «логіко-інференційний» процес аналізу НМА, в основі якого лежить «механізм домислювання» (Л. Невідомська [128]) слухачем за

допомогою логічних суджень і міркувань прихованого змісту мовця, не вираженого дослівно у висловленні та «сформованого у МА як результат інтенції у конкретній конситуації спілкування» [17, с. 338]. Л. Невідомська трактує домислювання як процес осмислення імпліцитної інформації МА, а саме її логічне виведення з експліцитно вираженого змісту [128, с. 98]. Розуміння змісту і пояснення комунікації з НМА вимагає від співрозмовника здійснення логічних кроків (міркувань), які формують складний механізм побудови умовиводів для розкриття прихованого змісту висловлення та розпізнання непрямой комунікативної інтенції мовця.

Інтенціональність. Домінантним у поглядах науковців виступає твердження про те, що однією із головних складових мисленнєво-мовленнєвого процесу, яка відіграє важливу роль у продукуванні смислової одиниці є інтенціональність [123; 140; 170; 181; 184; 302; 303]. НМА є репрезентантом особистісних інтенціональних горизонтів мовця, тому під час аналізу непрямих висловлень неможливо обійти категорію інтенції, адже інтенція є «ментальним станом мовця, який формує ґрунт для породження висловлення, відіграючи важливу роль в мовній організації модально-інтенціональних синтаксичних засобів» [181, с. 20]. За Н. В. Гуйванюк синтаксичні конструкції, які слугують реалізації НМА, «безпосередньо підкорені цілям комунікації, інтенціям мовця – автора конкретного висловлення» [53, с. 228]. Г. Г. Почепцов висловлює думку про те, що інтенція мовця є необхідним і важливим компонентом комунікативного процесу, «предтечею» будь-якого МА, і відіграє провідну роль в експлікації його значення / смислу [140, с. 477].

Низка дослідників дотримуються думки, що категорія інтенції має когнітивне підґрунтя, оскільки є «основною керівною силою та структурною ознакою свідомості й мислення людини» [153, с. 203], «ментальним станом комунікантів» [211; 303], репрезентантом «інтенціонального стану» [303], спрямованим на певного співрозмовника, щоб викликати у нього відповідну реакцію [18, с. 101]. Інтенція є виразником «глибокого ментального процесу, що має стосунок до мовця, його інтелекту та процесу когніції загалом, адже

реалізовує суб'єктивну спрямованість свідомості на дію, психічну скерованість суб'єкта на об'єкти довкілля, формуючи патерни поведінки людини, експлікуючи мисленнєві процеси на довербальному рівні» [181, с. 77].

У практиці мовознавчих студій з'являється термін **комунікативна інтенція**, який розглядають як свідомо спрямовану діяльність мовця, що ініціює породження висловлення, й як мінливу динамічну функціональну категорію, що виникає у процесі спільної комунікативної інтеракції, та впливає на плин комунікації [244, с. 57; 261, с. 50]. Комунікативна інтенція є синтаксично маніфестована у висловленні та «корелює з функцією застосування мови в комунікативних цілях» [19, с. 162]. Комунікативна інтенція пов'язана із мотиваційно-потребовою сферою учасників спілкування, з мовленнєвим задумом та волею мовця, що реалізується за допомогою мовних засобів [15; 17; 23; 88; 153; 179; 181; 242; 257]. Загалом, комунікацію можна розглядати як процес інтенсифікації інтенцій учасників вербальної взаємодії [141, с. 19].

НМА є планом мовленнєвої реалізації у непрямий спосіб комунікативної інтенції мовця, яку співрозмовнику необхідно впізнати та відреагувати на неї. Непряме висловлення з імпліцитним змістом характеризується тим, що мовець «говорить не те, що говорить» [60, с. 74], а невідповідність інтенції формі іллокутивного акту вказує на зміст МА, який виражено у непрямий спосіб, що є важливим для комунікативної ситуації або мовця. Якщо у прямому МА мовець реалізовує одну інтенцію, яка співвідноситься із мовною формою вираження, то у НМА мовець реалізує дві й більше інтенції, утім, домінуюча з певних причин вербалізована непрямо і виражає справжній «когнітивний стан суб'єкта» [261].

Для аналізу НМА у нашому дослідженні оперуємо поняттям **непряма комунікативна інтенція**, яке розуміємо як ментальний стан, що виражає внутрішню підготовку до здійснення дії, передує їй, стимулює до її вербалізації у МА, маючи на меті таким чином вплинути на співрозмовника, тобто передбачає наявність у мовця іллокутивної й перлокутивної цілей здійснити непряму мовленнєву дію, оскільки відзначається цілеспрямованістю та регуляторною функцією у реалізації комунікативних кроків [244; 261].

У НМА мовець тричі демонструє свою комунікативну інтенцію, вкладаючи суб'єктивний імпліцитний смисл у висловлення:

- мовець бажає непрямо реалізувати комунікативну інтенцію;
- мовець має намір за допомогою висловленого викликати певну реакцію співрозмовника;
- мовець вважає, що розпізнавання його інтенції спонукає співрозмовника до відповідної реакції [157, с. 49].

У НМА мовець не лише інформує співрозмовника, а й репрезентує задалегідь сформовану комунікативну інтенцію, розпізнавання, інтерпретація й реагування на яку унаслідок побудови умовиводів є обов'язковими для учасника комунікації. Для здійснення вербальної інтеракції з НМА, «у якій перетинаються різні інтенціональні горизонти комунікантів» [181, с. 10], необхідним є взаємоузгоджене розуміння того, що мається на увазі, та спільні дії обох співрозмовників задля реконструкції смислу висловлення й інтенцій мовця [261, с. 25; 204, с. 101; 224, с. 8; 244, с. 45; 246, с. 183]. Розуміння НМА означає розпізнавання інтенції непрямого висловлення, іншими словами, задалегідь задумана інтенція мовця має стати очевидною для співрозмовника [307, с. 54]. Успіх комунікативного процесу з НМА залежить від того, чи реалізував мовець непряму комунікативну інтенцію, а співрозмовник її розпізнав і зреагував на неї [209, с. 5; 307, с. 62–63].

Антропоцентричний характер НМА. Дослідження комунікативного процесу з НМА передбачає урахування такого важливого антропокомпонента акту комунікації, як осіб комунікантів та їх фонові знання [259]. У сучасних лінгвістичних дослідженнях існує широкий спектр термінів, що позначають учасників комунікації. У нашому науковому дослідженні вживаємо терміни «мовець/співрозмовник» на позначення осіб комунікантів, оскільки одна з головних їхніх функцій у процесі комунікації зводиться до реалізації висловлення одним комунікантом та сприйняттям його іншим.

Адресованість. Адресованість є необхідною умовою для успішної реалізації НМА у комунікативному процесі, який не має сенсу без комунікативно

дієвих учасників розмови. Реалізуючи НМА, мовець орієнтується на співрозмовника, оскільки кожна мовленнєва дія повинна бути комусь адресована і кимось сприйнята. Реалізуючи у спілкуванні НМА, мовець розраховує на конкретний тип співрозмовника і свідомо вибирає мовні засоби для досягнення мовленнєвого впливу, іншими словами, мовець має обов'язково брати до уваги «фактор адресата» [7, с. 356–358]. Без сумніву, коли НМА стає засобом впливу на співрозмовника, то «він повинен включати в себе елементи, зорієнтовані на ті чи інші характеристики співрозмовників» [7, с. 359], а саме, взяти до уваги й оцінити спільний фонд знань, інтереси, думки, погляди, психологічний стан, особливості характеру і здатності розуміння співрозмовника [16, с. 106]. Щоб отримати позитивний результат комунікації, мовець будує висловлення так, щоб керувати комунікативною поведінкою співрозмовника та фіксувати його увагу на потрібних для мовця елементах змісту, щоб досягнути своєї мети у спілкуванні [173, с. 30].

Співрозмовник є об'єктом і суб'єктом мовленнєвої взаємодії. Об'єктом він є тоді, коли сприймає та відчуває на собі дію, яка походить від суб'єкта. За визначенням Ф. С. Бацевича, «співрозмовник є кінцевим споживачем висловлення, створеного мовцем; у міжособистісному спілкуванні – особа, яка сприймає висловлення й, відповідно до своїх когнітивних стратегій та конкретних контекстних і ситуативних умов, інтерпретує висловлення адресанта. Співрозмовник – це не пасивний споживач інформації, а активна особистість, від якої значною мірою залежить успіх спілкування» [17, с. 106]. Суб'єкт-адресат – це співрозмовник, що поєднує здатність сприймати, реагувати та відповідати на дії мовця. Він представлений у НМА як функціонально рівний мовцю суб'єкт мовлення [66, с. 19].

У різних типах МА співрозмовнику відводиться певна функція і вимагається від нього відповідна реакція. МА, які передбачають миттєву вербальну реакцію співрозмовника (наприклад, квеситиви), або розраховані на подальший комунікативний ефект (наприклад, директиви), є найбільш «жорстко адресованими» [7, с. 360–361]. Втрата конкретного співрозмовника змінює

комунікативний потенціал непрямого висловлення, перетворюючи запит інформації (квеситив) в риторичний сплеск або вигук (вокатив), а опосередкований спосіб вираження наказу (директив) – в етичну рекомендацію (експресив) або сентенцію неозначеного спрямування (констатив) [7, с. 360–361]. Іншими словами, спрямованість НМА на заздалегідь визначеного співрозмовника впливає як на формування смислу непрямого висловлення, так і задає конкретну модель його інтерпретації.

Ефективність НМА та спілкування загалом ґрунтується на інтеграції мовних знань комунікантів із позамовними, а врахування учасниками комунікативного процесу відомостей про світ, явища і події допомагають досягнути взаєморозуміння у спілкуванні. Нехтування відповідними знаннями у процесі реалізації й інтерпретації НМА ускладнює комунікативний процес, унеможлиблює досягнення взаєморозуміння між комунікантами та може призвести до конфліктної ситуації.

Для дослідження НМА взято до уваги *фонові знання* комунікантів. Учені вивчають та пропонують джерела формування фонових знань [151; 209; 223; 317], приділяють увагу питанням їх типології [223; 260], а також досліджують їх функціонування у процесі зародження і домислювання комунікативної інтенції НМА [85; 302; 307; 244].

Реалізація НМА та правильне його осмислення неможливе без знань того, що є необхідним, допустимим і можливим у реальному світі. На думку дослідників, співрозмовник осмислює НМА з опертям на загальні фонові знання (мовні та позамовні) [302, с. 32; 314, с. 72, 215, с. 163]. Як зауважує К. Бах і Р. Харніш, фонові знання – це сукупність поглядів, норм та цінностей, які розділяють між собою співрозмовники, не представлені безпосередньо у контексті. Це інформація, що стосується подій у минулому, і, водночас, допомагає реалізувати інтенціональний зміст висловлення, зрозуміти та реконструювати його смисл у сформованій комунікативній ситуації [209, с. 4–5]. Ідеї американського філософа поділяють вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: Р. Гіббс [244, с. 328], П. Грайс [248, с. 66], Г. Кларк [222, с. 325], Д. Спербер [307, с. 179],

Д. Вілсон [307, с. 179], І. Карпова [85, с. 134], Л. Невідомська [128, с. 76], А. Приходько [145, с. 18], О. Селіванова [152, с. 135].

Фонові знання (*common grounds*) слугують однією з умов успішності здійснення й осмислення НМА та розглядаються у вузькому й широкому розумінні. У вузькому розумінні, за словами П. Грайса, це знання мовного коду та принципу кооперації разом із його постулатами і максимами. У широкому розумінні, фонові знання є тією сукупністю знань, які об'єктивовані реальною дійсністю та використані мовцем для ефективного спілкування [238].

Співрозмовникам необхідні знання для продукування МА та їх належного розуміння. Для реалізації цих двох процесів обов'язково залучаються: 1) мовні знання (знання лексики, граматики, фонетики мови та їх використання), а також «комунікативні можливості МА щодо доречності й конкретних тактик їх застосування, стратегій спілкування» [145, с. 18]; та 2) позамовні знання (знання про світ загалом, про контекст і ситуацію зокрема, а також знання про співрозмовника, про події, стани, дії, тощо, пов'язані із ним) [128, с. 76].

Знання, як результат пізнавальної діяльності людини, формуються в окремі типи за різними ознаками. Учені дискутують щодо складової організації фонових знань та постійно додають до неї важливі компоненти. Так, К. Бах включає у поняття «фонові знання» (*mutual contextual beliefs*) знання мови, думок, поглядів, переконань мовця про слухача, і навпаки [210]. Фонові знання, у розумінні О. Селіванової, ґрунтуються на «емпіричному та внутрішньо рефлексивному досвіді, різних видах компетенцій, та складають такі типи, як фонові-ситуаційні, соціальні, культурні, енциклопедичні» [153, с. 134], та є необхідними для інтерпретації НМА [238, с. 313]. Кожен із зазначених вище типів і складових компонентів фонових знань може стати визначальним у процесі реалізації й осмислення НМА. У нашому дослідженні беремо до уваги позамовні знання, які можна прослідкувати й обґрунтувати, на відміну від мовних знань, які входять в сферу авторської компетенції.

Фонові знання відіграють важливу роль у живій інтеракції комунікантів, роблячи спілкування зв'язним, сприйнятним та ефективним. Однак, під час

реалізації та інтерпретації НМА до уваги слід брати не усю сукупність знань, якою володіють учасники комунікації, оскільки це може спричинити неоднозначну й множинну інтерпретацію непрямого висловлення, що, ймовірно, призведе до комунікативної невдачі або конфліктної ситуації. Суб'єкти комунікативного процесу можуть отримати різну інформацію залежно від знань, які вони мають, відомостей, якими вони володіють, референтного простору й параметрів даної комунікативної ситуації, а також зацікавленості в отриманні тієї чи іншої інформації [85, с. 134].

Кожен учасник комунікації залучає фонові знання у процесі домислювання вербальних і невербальних ходів співрозмовника. А. М. Приходько вважає, що кожний суб'єкт має власний фонд знань, який може збігатися повністю, лише частково, або не збігатися взагалі з фондом іншого індивіда [143, с. 18]. Для осмислення НМА мовцю необхідно звужити коло знань до доречно можливого [143, с. 326], щоб когнітивне середовище пересікалося з когнітивним середовищем мовця, іншими словами, стали спільними для них обох, що означає очевидність усіх фактів сформованої комунікативної ситуації для комунікантів [143, с. 41–46]. З огляду на це, ефективна реалізація заздалегідь запланованої інтенції мовця у непрямому висловленні можлива лише із врахуванням відповідних фонових знань, що є релевантними висловленню у сформованій комунікативній ситуації, й активуються ним відповідно до умов здійснення комунікації [307, с. 150]. Саме вони й забезпечують успіх осмислення слухачем прихованого змістового компоненту висловлення. Отже, чим більший об'єм спільних знань між комунікантами, тим більша імовірність реалізації й глибшого розуміння НМА [256, с. 150]. І навпаки, чим бідніші спільні фонові знання суб'єктів комунікації, тим складнішим є сприйняття та інтерпретація НМА, що може унеможливити взаєморозуміння між комунікантами та ускладнити спілкування.

Беручи до уваги сказане вище, дотримуємося думки, що ефективність комунікативного процесу з НМА залежить від фонових знань учасників спілкування. Взаємний обмін думками, поглядами, релевантним обсягом

інформації, загалом впливає на реалізацію самого висловлення. Інтерація між фоновими відомостями про події реальної чи ірреальної дійсності та сформованими пресупозитивними характеристиками комунікантив, спрямована на розкриття прихованого смислу й інтенції непрямого висловлення, пришвидшує й полегшує його правильну інтерпретацію співрозмовником.

Контекстуальний та ситуативний характер НМА. Для аналізу НМА слід звернути увагу на чинники, які стосуються аспектів спілкування, однак не пов'язуються з особами тих, хто спілкується. Йдеться про контекст та обставини ситуації вербальної взаємодії, які впливають на перебіг комунікації з НМА та дозволяють визначити НМА як явище контекстуального та ситуативного характеру.

НМА розглядається як мовленнєва взаємодія, що розгортається учасниками за певних умов та обставин, то доречність у комунікативному процесі та надійність його успішної інтерпретації не можна аналізувати за межами контексту. Якщо буквальний смисл МА не може ужитися в контексті сформованої ситуації та передати інтенцію мовця, то він набуває суб'єктивного навантаження з боку мовця, по-новому починає функціонувати відповідно до ситуації та мети. НМА передає контекстуальну трансформацію смислу залежно від задалегідь задуманої комунікативної мети мовця. Прихильники контекстуалізму (Г. Колшанський [93], J. Mey [279], F. Recanati [296], D. Sperber [307], R. Stalnaker [309], D. Wilson [307]) вважають, що комунікативна мета, яку мовець переслідує під час висловлювання, яке реалізує НМА, стає очевидною лише після аналізу контексту.

Контекст є джерелом реалізації НМА та додатковою умовою, яка сприяє та полегшує його осмислення [209]. У результаті аналізу контексту формується сукупність припущень щодо доречності та зв'язності НМА у комунікативному процесі. На думку Д. Спербера та Д. Вілсон, контекст, представлений сукупністю висловлень, не надається сам по собі, а обирається співрозмовником для зменшення затрати зусиль під час його інтерпретації, тобто співрозмовник вилучає для себе релевантний контекст, той, який сприятиме усуненню

неоднозначної, або множинної інтерпретації додаткового значення синтаксичної конструкції [93, с. 135; 307]. З огляду на це трактування контексту, можна виокремити таку його функціональну особливість, як релевантну здатність служити для розпізнавання смислу НМА, вираженого мовними одиницями, які були обрані автором висловлення. Отже, контекст визначаємо як динамічну категорію, яка змінюється щодо кожного висловлення.

Поняття контексту стало одним із провідних категорій комунікативного процесу в сучасній мовознавчій науці в аспекті породження й осмислення будь-якого МА. Він є визначальною категорією у процесі актуалізації смислу НМА та розпізнавання інтенції комунікантів. Ш. Баллі у поняття «контекст» включає чуттєві елементи та усі відомі співрозмовникам обставини, які можуть слугувати мотивом для їх розмови [13, с. 52]. Вчений наголошує, що відомості, які дає контекст, завжди беруться до уваги при інтерпретації висловлення, яке без них було б абсурдним [13, с. 62].

У сучасній лінгвістичній науці поняття контексту набуває різного тлумачення, яке, водночас, обумовлює появу багатьох його класифікацій. Розрізняють вербальний або лінгвальний та екстралінгвальний [200] або ситуативний контекст [97; 251], стилістичний контекст [1; 6]. Науковці наполягають на вивченні значень мовних одиниць висловлення у їх залежності від контексту [251]. Як підкреслює М. Джонсон, функціональний аспект контексту полягає у тому, що він обумовлює, конкретизує значення мовних одиниць, які реалізують певне висловлення [206]. Відповідно до цього, залучення і врахування контексту дає змогу отримати правильну інтерпретацію МА.

У дослідженні НМА розрізняють два види контексту: лінгвальний та екстралінгвальний або ситуативний. *Лінгвальний контекст* визначаємо як «відрізок мовленнєвого ланцюга, що містить достатні вербальні сигнали для виявлення й тлумачення змісту висловлення» [145, с. 118]. Цей контекст може бути лексичним, синтаксичним, лексико-синтаксичним і змішаним [145, с. 114]. Основною його функцією є окреслити, шляхом уточнення й доповнення, той смисл висловлення, що є актуальним для комунікативної ситуації.

Щоб розкрити, зрозуміти або інтерпретувати НМА до аналізу його мовного оточення слід залучити «сукупність умов і факторів, що супроводжують комунікацію та визначають його смисловий компонент», тобто *екстралінгвальний або ситуативний контекст* (R. Gibbs [244], T. Holtgraves [256], H. Clark [223], J. Mey [279], I. Kecskes [260]). Інтерпретація й розуміння поняття екстралінгвального або ситуативного контексту ґрунтується на фундаментальних працях Б. Маліновського та Дж. Фірса. Вчені увели поняття «ситуативний контекст», маючи на увазі не лише мовне оточення висловлення, а й ситуацію загалом, у якій вжито конкретне висловлення [251]. Послідовник та учень Дж. Фірса, М. Холідей, стверджує, що аналіз ситуації комунікативної взаємодії надає учасникам релевантну інформацію про суб'єктивне вживання значень мовних одиниць та причини їх трансформації у відповідному висловленні [251].

Відтак, екстралінгвальний контекст містить складний комплекс визначальних факторів, які супроводжують вербальну інтеракцію та є предметом аналізу багатьох сучасних лінгвістичних досліджень зарубіжних та вітчизняних учених. Дослідники відносять до екстралінгвального контексту події та факти, що супроводжують аналізований МА, звертають увагу на стан учасників комунікації, їх дії (мовні та немовні) та взаємодію, сформовані «соціальні відносини, ступінь підготовленості й формальності розмови, ступінь поведіння з комунікативним партнером» [156, с. 67; 251, с. 5–8; 223, с. 317; 179, с. 42]. Усе це формує комплекс факторів для реалізації цілей розмови [113, с. 34].

Аналізуючи контекст спілкування, Т. ван Дейк звертає увагу на конвенційні установки (правила, закони, принципи, норми, цінності), що детермінують соціальні дії та поведінку учасників спілкування, внутрішній світ мовної особистості, до якого входять знання, думки, бажання, потреби, почуття, емоції, а також самоаналіз зі сторони слухача; тобто співрозмовнику необхідно порівняти відповідність своїх знань, емоцій, бажань тощо зі ставленням мовця до сформованої ситуації [234, с. 220]. На думку Дж. Мея та І. Кекскеса, які є прихильниками вирішального впливу об'єктивних чинників на перебіг

комунікації, комунікативна мета НМА домислюється не з семантичного змісту його складових, а з контексту комунікації, який формується під впливом соціальної системи та культурних факторів [261, с. 38; 279, с. 178].

Оскільки поняття екстралінгвального контексту «виводить мовленнєву діяльність мовця у широкий світ просторово-часових і суб'єктивно-об'єктивних зв'язків» [145, с. 29], то пропонуємо під час дослідження НМА у художньому дискурсі враховувати дію антропологічних факторів (фізичний, моральний, психологічний стани учасників комунікації та їх міжособистісні відносини) та ситуативні фактори (місце, час, обставини комунікативного процесу) «контекстуалізації». Адже комунікація з НМА завжди відбувається у ситуації чи за умов, які впливають на її плин, встановлюють правила поведінки учасників спілкування у мовному колективі. Врахування усіх цих категорій комунікативної ситуації може дати пояснення появи НМА та сприяти його прочитанню. Фактори «контекстуалізації» надають непрямому висловленню високого ступеня інформативності, яка сприяє його якісному аналізу: вивченні його смислового наповнення і виявленні іллокутивного типу.

Суть викладеного вище дає підстави твердити, що контекст створює умови для реалізації НМА та опосередковано визначає його зміст. З одного боку, НМА набуває значення та вагомості у контексті, а з іншого боку, НМА творить контекст. НМА включаються в одну ситуацію контексту та породжують іншу, що вказує на безперервний процес живої комунікації та динамічність контексту. НМА не можуть існувати самі по собі, вони є частиною комунікативної інтеракції учасників спілкування, тому в деяких випадках розпізнавання комунікативної мети висловлення можливо лише в контексті попереднього чи наступного МА [47, с. 115; 234, с. 225, 293, с. 14; 215, с. 231].

Для аналізу НМА є необхідними такі функціональні особливості контексту, як: високий ступінь інформативності, динамічність та релевантність. Інформативність контексту проявляється у кількості відомостей про учасників комунікації, їх стани та дії, часово-просторові характеристики ситуації спілкування. Однак, взяті до уваги лише релевантні характеристики можуть

сприяти аналізу НМА. Динамічність контексту вказує на інтенсивність розвитку вербальних дій, їх вплив на комунікантів, і сприяє точному тлумаченню непрямого висловлення.

Отже, урахування екстралінгвальних факторів у процесі аналізу НМА забезпечує повноту лінгвістичного інтерпретування й репрезентування його природи у комунікативному процесі. Зв'язок НМА з екстралінгвальними факторами їхньої реалізації представлено на рис. 1.2. (див. рис. 1.2.).

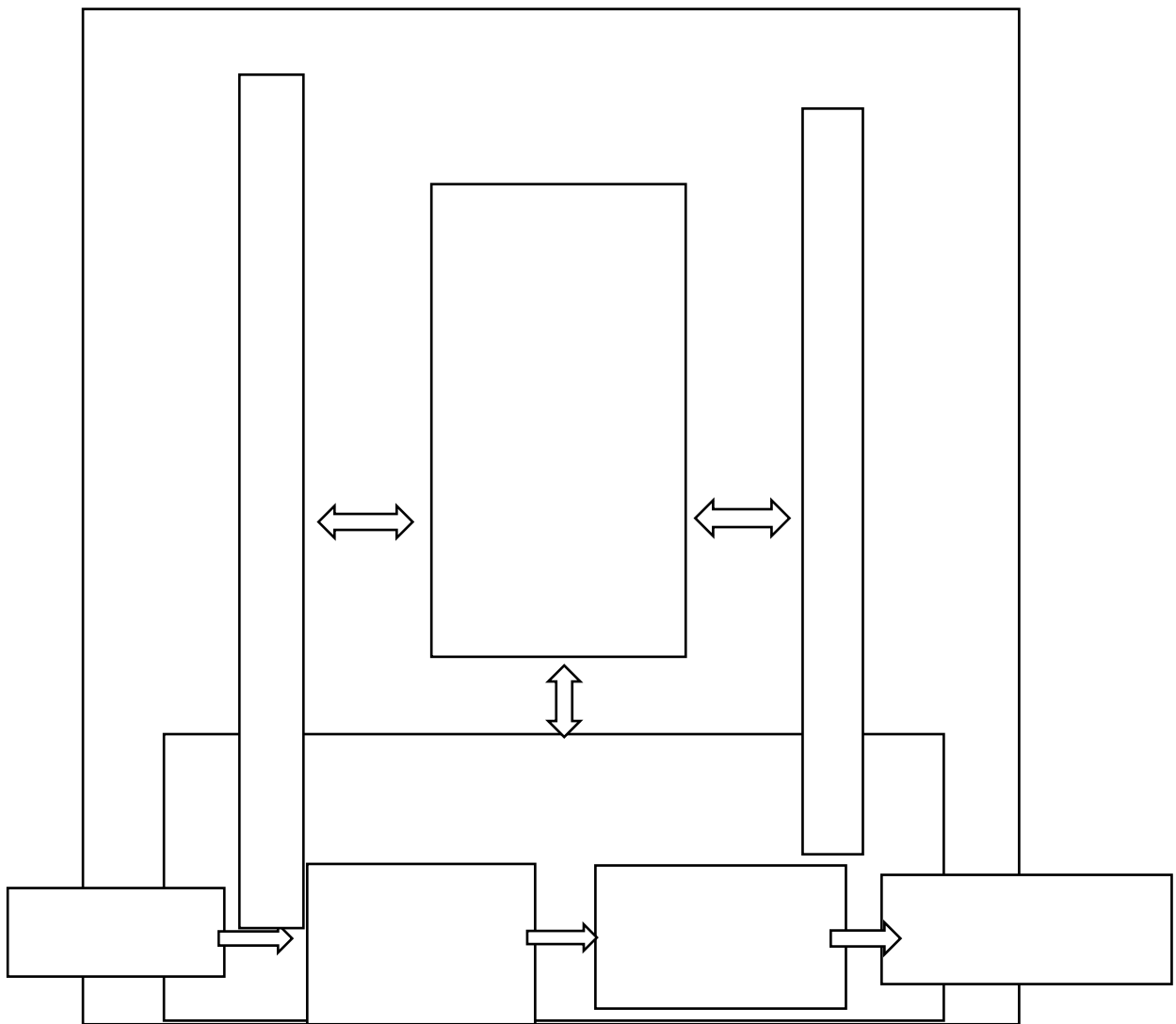

Рис. 1.2. Екстралінгвальні фактори у реалізації непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі

Прагматичний аспект аналізу НМА вказує на такі його характерні риси, як: імпліцитність, інтенціональність, адресованість, інференційність і контекстуальність, які стали підґрунтям для визначення суті поняття об'єкта

дослідження. Урахування усіх вище вказаних особливостей НМА дозволяє з'ясувати закономірності реалізації й інтерпретації непрямого висловлення у комунікації.

1.2.2. Стилiстичнi властивостi непрямих мовленнєвих актiв.

Стилiстичний аспект вивчення НМА не може визначатися рамками «нейтральної» семантики. Це зумовлено насамперед естетикою художнього дискурсу, який став матеріалом для нашого наукового дослідження непрямого висловлення. Особливості вживання слів, фраз і словосполучень, висловлень, які в художньому дискурсі набувають емоційно-експресивних відтінків у репрезентації змісту та реалізації інтенцій мовця, впливають на лінгвостилістичну організацію (наповнення) НМА. Адже художній дискурс має багату систему стилістичних колоритів, характеризується образністю, поетичністю, естетикою мовлення, експресією як інтенсивністю вираження й зображуваністю людей, природи, явищ, понять, якостей, властивостей, відношень [26; 58; 62; 126; 300]. За словами Л. Булаховського, літературні мови у своєму розвитку проходять через вироблення засобів орнаментальності-перифрастичності і фігуральності, тобто способів переказувати думки тропеїчно і непрямом [31, с. 455].

Специфіка організації змісту та семантичного поля художнього дискурсу загалом й окремого висловлення зокрема полягає у взаємодії значень мовних одиниць, детерміновано його комунікативною спрямованістю, точкою зору автора та його світобаченням. Зазначимо, що у висловленні може реалізовуватися не тільки «номінативне значення мовних одиниць, але й художньо-стилiстичне, зі всіма притаманними йому емоційними, експресивно-образними компонентами» [25]. У сформованій комунікативній ситуації мовні одиниці НМА можуть зазнавати різкого семантичного зсуву, набувати нового значення та стати ефективними художньо-образними елементами ідейно-естетичної структури непрямого висловлення, зумовлюючи його багатозначність у художньому дискурсі.

Вітчизняні та зарубіжні учені вивчають стилістичний аспект значення мовних одиниць [1; 37; 121; 147; 300], які функціонують у висловленнях у процесі комунікації. Одиниці мовної системи постійно набувають стилістичного потенціалу у зв'язку зі здатністю реалізувати експресивно-емоційну забарвленість [147, с. 134–143]. Стилiстичне значення елемента мовної системи проявляє функціональний потенціал як процес і результат «інтенсифікації виразності повідомлюваного, як збільшення впливової сили висловлення» [63]. Мовні одиниці зі стилістичним потенціалом набувають «властивостей передати інформацію разом із характеристиками почуттєво-емоційної сфери комунікантів, виокремлюючи конкретне висловлення з-поміж плину вербальної інтеракції» [275, с. 16]. Впливова сила стилістичного значення, як додаткового виразника потенціалу мовної одиниці, є вагомою у художньому дискурсі, який є їх природним, головним середовищем реалізації через «емоційно-оцінні відношення, образне уявлення, експресивну забарвленість» [90, с. 37] у зображенні художньої дійсності. Поділяємо думку про те, що стилістичне значення є додатковою ознакою до лексичного або граматичного значень мовної одиниці [1].

Таким чином, спеціального аналізу потребує взаємодія й функціонування стилістичного потенціалу мовних одиниць для встановлення мовних ресурсів вираження непрямої комунікативної інтенції непрямого висловлення. Виокремлення та класифікацію таких мовних одиниць здійснюємо у мовносистемному аспекті, тобто їх диференціацію провадимо згідно з рівнями мовної системи. У зв'язку зі специфікою об'єкта наукового дослідження й арсеналу мовних одиниць, який є досить різноманітним на кожному рівні, обмежуємо вивчення репрезентації непрямого іллокутивного й перлокутивного компонентів непрямого висловлення аналізом мовних одиниць і знаків на лексичному, графічному та синтаксичному рівнях, та проаналізуємо їх конкретні прояви у НМА. Кожен мовний рівень має свої засоби переведення нейтральних одиниць у такі, що мають стилістичне значення. Ці мовні засоби надають непрямому висловленню власного особливого прагматистилістичного потенціалу,

який актуалізується внаслідок індивідуального та неконвенціоналізованого нетипового використання одиниць мовної системи. Одиниці мовної системи забезпечують усвідомлюване чи неусвідомлюване домислювання прихованої змісту висловлення. Такі одиниці у НМА, як оптимального максимуму експліцитної лінгвальної об'єктивації змісту, є важливим для співрозмовника, бо це значною мірою підвищує рівень адекватного сприйняття НМА.

Стилістичний аспект значення мовних одиниць реалізується у НМА за допомогою стилістичних засобів і прийомів, тому дослідження непрямих висловлень у романах П. Вайта включає аналіз стилістичних явищ у їх складі. Різноманітні стилістичні засоби та прийоми є типовими у використанні для всіх митців слова, однак їх комбінація П. Вайтом у НМА значною мірою зумовлена необхідністю маніфестації розмаїття інтенціональних станів комунікантів у художньому мовленні. Стилістичні засоби слугують індикаторами іллокуцій НМА, з їх допомогою мовець «інтендує», а співрозмовник домислює непряму іллокуцію, тобто вони допомагають реалізувати те, що насправді має на увазі мовець, а співрозмовнику вказують на непряму іллокуцію висловлення. Термін «індикатор», що походить від лат. *indicare* – «показувати», широко застосовується лінгвістами для позначення вербальних і невербальних засобів, які є проявами певних лінгвальних явищ [19; 131; 145]. У нашому дослідженні *індикатор* трактуємо як засіб, що вказує на наявність у висловленні імпліцитного смислу, який актуалізує непряму іллокуцію НМА.

У НМА вербалізовані «інтелектуальні судження та волевиявлення мовця, емоційно-оцінні та суб'єктивно-авторські погляди на повідомлюване чи побачене, комунікативні інтенції, пов'язані з намаганням мовця встановити контакт зі співрозмовником, активізувати його увагу тощо» [181, с. 359]. Як бачимо, емоційно-оцінний стан, суб'єктивні переживання та відчуття мовця обов'язково знаходять своє вираження у непрямому висловленні, а їх реалізації у НМА сприяють «виражально-зображувальні засоби мови, що є інструментами для створення стилістичних прийомів» [44; 104].

Стилістичний прийом розуміємо як побудований за певною моделлю засіб мовлення, який надає вербальній інтеракції виразності, образності, експресивності шляхом відхилення планів змісту або форми від буквального простого способу висловлення [153, с. 694]. У контексті комунікативного процесу з НМА стилістичний прийом проявляється завдяки зіставленню «двох змістових планів – старого, звичного й нового, переносно-фігурального, яке ефективно функціонує у системі художньої зображувальності» [72, с. 125]. Варто наголосити, що «факт сумісної зустрічі мовної одиниці та її співвіднесення у висловленні з іншими одиницями зумовлює ситуативний характер творення та вживання стилістичних прийомів» [161, с. 112].

Стилістичні прийоми забезпечують образність художньої мови, посилюють емоційність, виразність непрямого висловлення, допомагають підкреслити в зображуваному характері, явищі, предметі потрібну рису чи якість, тобто сприяють їх індивідуалізації [14, с. 78; 134, с. 98; 153, с. 694; 324, с. 182]. Однак, нове сучасне трактування стилістичних прийомів не лише як засобу виразності й образності окремого висловлення, а як засобу відображення пізнавальної діяльності людини, як результату когніції та концептуалізації дійсності [50; 243], як стимулу для виявлення комунікативної спрямованості висловлення [324, с. 182] та засобу, що використовується мовцем з метою досягнення оптимальної релевантності у сформованій комунікативній ситуації [218; 225] відкриває їх нові функціональні можливості у художньому дискурсі загалом, і в окремому висловленні зокрема.

Стилістичні прийоми – це «душа художнього дискурсу», механізм його формування, без якого він не може реалізувати своє функціональне призначення [218, с. 2]. Стилістичні прийоми стають не лише засобом стилістичного аранжування художнього дискурсу, а посилюють необхідний комунікативний ефект, що мовець заздалегідь задумав реалізувати у пліні художньої комунікації, змушують звернути увагу на інтенціональні стани учасників вербальної інтеракції, репрезентовані у сформованих комунікативних ситуаціях.

Отже, непрямі висловлення реалізують імпліцитні смисли у сформованих комунікативних ситуаціях художнього дискурсу за допомогою стилістичного потенціалу мовних одиниць експресивного, емоційно-оцінного характеру. Стилiстичний вiдтiнок непрямого висловлення реалiзовано широким спектром мовних засобiв, якi стають iндикаторами вербалiзацiї iллокуцiй НМА внаслiдок iндивiдуального та неконвенцiоналiзованого використання одиниць мовної системи.

1.3. Непрямі мовленнєві акти у типології іллокуцій

Вiдповiдно до теорiї мовленнєвих актiв, усi МА є однаковими за структурою, однак переслiдують реалiзацiю рiзної мети [140]. Комунiкативна мета – iллокуцiя, присутня у структурi кожного МА i визначає «комунiкативну цiлеспрямованiсть висловлення i виражає в його семантицi один iз змiстових моментiв внутрiшнього свiту людини» [51, с. 36]. З. Вендлер додає, що це ментальний акт, чи стан, у який мовець має намир увести спiврозмовника [35, с. 243].

Необхiднiсть реалiзацiї широкого спектру iнтенцiональних потреб є причиною появи рiзних типiв МА у комунiкативному процесi. Проблема диференцiацiї МА привертає увагу зарубiжних i вiтчизняних учених (Г. Почепцов [79], П. Зернецький [77], J. Austin [208], K. Bach [210], G. Leech [271], J. Searle [302]). Науковцi намагаються згрупувати МА за певними спiльними ознаками та властивостями, однак здiйснити виразну класифiкацiю МА надто важко через вiдсутнiсть чiтких критерiїв: виокремлення МА на основi типологiї iллокутивних (перформативних) дiєслiв (J. Austin [208]), на основi соцiальної функцiї МА у встановленнi та пiдтримцi ввiчливих стосункiв у певнiй мовленнєвiй ситуацiї (G. Leech [271]), за комунiкативно-iнтенцiональною ознакою (Г. Почепцов [79]), на основi їх бiнарного протиставлення, виходячи з основних компонентiв ситуацiї спiлкування, до яких належать: мовець, спiврозмовник, повiдомлення й мета спiлкування (П. Зернецький [77]). Незважаючи на використання рiзних термiнiв

для позначення окремих типів висловлень та їх кількості у запропонованих типологіях, дослідники пропонують численні класифікації МА, які не виключають, а швидше доповнюють і модифікують одна одну.

У дисертаційній роботі для дослідження НМА використано класифікацію МА Дж. Серля, що була розроблена на основі аналізу англomовних висловлень з урахуванням комунікативної мети (іллокуцій) МА, яка реалізує інтенціональний зміст НМА. Іллокуція у НМА виражається небуквально, а успішність непрямого висловлення загалом визначається за результатом досягнутого перлокутивного ефекту на співрозмовника [210, с. 81]. Як зазначає Дж. Серль, МА з одним і тим же змістом (локуцією) у різних комунікативних умовах можуть мати різну комунікативну мету (іллокуцію) та реалізовувати широке розмаїття інтенціональних потреб мовця, що проявляється у функції впливу на співрозмовника [302, с. 12].

Відповідно до цього параметру, Дж. Серль включає до класифікації МА такі типи: 1) констативи, комунікативною метою яких є повідомити про істинний стан справ, за вираження яких автор висловлення несе відповідальність; 2) директиви, комунікативною метою яких є спонукати співрозмовника до виконання певної дії або її каузації з боку співрозмовника. Вони виражають психологічний стан, потреби, бажання, прагнення мовця вплинути на дії мовця; 3) комісиви, комунікативна мета яких покладає на мовця зобов'язання виконати певну дію у майбутньому або змусити його дотримуватися відповідної лінії поведінки; 4) експресиви, комунікативна мета яких є виразити психологічне ставлення мовця до стану справ; 5) декларативи, іллокутивною метою яких є внесення змін до стану справ реальної дійсності [302, с. 12–15].

Беручи за основу розроблену Дж. Серлем типологію прямих МА, основним принципом якої є залежність висловлення від заздалегідь задуманої реалізації іллокуції для здійснення перлокутивного впливу на співрозмовника, можна виокремити відповідні типи НМА: *НМА констативи, НМА директиви, НМА експресиви, НМА комісиви, НМА декларативи*, додаючи *НМА квеситив* за класифікацією МА Г. Г. Почепцова. У *НМА констатив* констатація певного

стану справ здійснена шляхом використання мовцем іншого типу МА. Імплицитний пропозиційний зміст – непряме вираження думки, судження чи переконань, реалізує непряме міркування, опис, припущення для актуалізації непрямої комунікативної інтенції інформативності. **НМА директив** є опосередкованим способом змусити співрозмовника виконати або, навпаки, не виконати дію з тих чи інших причин з огляду на сформовану комунікативну ситуацію. Імплицитний пропозиційний зміст – спонукати виконати певну дію чи здійснити певний вчинок, реалізуючи непряме прохання, наказ, вимогу тощо для актуалізації непрямої комунікативної інтенції спонукання. Мовець за допомогою **НМА комісив** непрямо бере на себе зобов'язання виконати певну дію в майбутньому. Імплицитний пропозиційний зміст опосередковано реалізує обіцянку, погрозу, присягу тощо для актуалізації непрямої комунікативної інтенції зобов'язання. **НМА експресив** описує психологічний стан мовця, впливає на чуттєву сферу співрозмовника у непрямий спосіб. Імплицитний пропозиційний зміст **НМА експресив** реалізує вибачення, комплімент, любов, ненависть, здивування тощо, актуалізуючи непряму емоційно-оцінну комунікативну інтенцію. **НМА квеситив** має опосередковану «перлокутивну ціль змусити співрозмовника відповісти», щоб заповнити інформаційні прогалини й актуалізувати непряму комунікативну інтенцію запиту [18; 79].

На основі вказаного вище критерію розмежування НМА у межах кількісного аналізу можна визначити домінуючий іллокутивний тип непрямих висловлень у художньому дискурсі, який дозволить з'ясувати іллокутивну спрямованість персонажного мовлення у романах П. Вайта. Перевага того чи іншого типу НМА вказує на тип непрямої комунікативної інтенції, який мовець, замаскувавши у тканині художніх творів, заздалегідь запланував здійснити на співрозмовника.

Іллокуція НМА може не мати прямого відображення у мовній структурі висловлення, а виражатися у завуальованій формі за допомогою непрямого образного значення мовних одиниць [210, с. 167]. Відповідно до цього, як уважає К. Бах, слід розмежовувати **стилістично нейтральні НМА** (*literal indirect speech*

act) та **стилістично марковані НМА** (*non-literal indirect speech act*) [210, с. 168]. НМА з непрямым значенням мовних одиниць (*non-literal indirect speech act*) є стилістично маркованими, тому можуть виражати інтенціональний зміст за допомогою стилістичних засобів і прийомів.

Непряме значення мовних одиниць у НМА сприяє ефективному втіленню інтенції мовця та використовується як засіб перлокутивного впливу на співрозмовника. Комунікативна інтенція втілюється у певній мовній формі, «вона народжується як стилістично окреслене, призначене для конкретної сфери спілкування, зумовлене комунікативною метою висловлення» [71, с. 118]. Як зазначає С. Шабат-Савка, стилістичні засоби мають естетичні та експресивні потенції, ефективно впливають на весь когнітивно-ментальний комплекс людини, його свідомість, духовне сприйняття й почуття, на відміну від загальноприйнятих конструкцій розмовного синтаксису [181, с. 95]. У деяких комунікативних ситуаціях пропозиційний зміст висловлення неспроможний передати комунікативну інтенцію мовця, і тоді непрямий спосіб вираження семантики висловлення у формі фігурального обрамлення, що реалізуються у НМА, стає важливим засобом її реалізації [210, с. 156]. Розмежування НМА за стилістичною маркованістю дає змогу виявити особливості індивідуального стилю письменника й специфіку мови художнього дискурсу.

Отже, аналіз наукових розвідок учених свідчить, що українські та зарубіжні лінгвісти пропонують різні класифікації МА, сформовані відповідно до обраного ними критерію. Найбільш прийнятною, виходячи з мети дисертаційної роботи, вважаємо класифікацію непрямих висловлень відповідно до реалізації іллокуції, серед яких виокремлено НМА констатив, НМА директив, НМА експресив, НМА комісив, НМА квеситив, НМА декларатив. За семантико-стилістичним наповненням розрізняємо НМА стилістично нейтральні та НМА стилістично марковані.

1.4. Специфіка індивідуального стилю Патріка Вайта

Вивчення засобів мовленнєвої репрезентації інтенціональних станів мовця спонукає науковців з'ясувати їх прагматичний потенціал у ракурсі жанрово-дискурсивної організації мовлення. На дискурсивному рівні мовець має ширші можливості реалізувати комунікативні потреби та заздалегідь заплановані комунікативні цілі, адже у ході «дискурсу продукуються і конструюються смисли з урахуванням соціокультурних властивостей ситуації спілкування і когнітивних аспектів мовців» [183, с. 150]. Поділяємо погляди І. С. Шевченко, О. І. Морозової, Ф. С. Бацевича, які пропонують трактувати дискурс як «інтегральний феномен, що є процесом і результатом мисленнєво-комунікативної діяльності, врегульований та охоплений як лінгвальними, так й екстралінгвальними аспектами» [17, с. 13; 62, с. 12]. Екстралінгвальний аспект дискурсу включає «соціальні, референційні, когнітивні та психологічні чинники, які опосередковують взаємодію учасників спілкування, їхні мотиви, цілі та стратегії» [152, с. 44–45]. Так, Т. ван Дейк визначає дискурс як складну єдність мовної форми, смислу і дії, які реалізовані комунікантами під час вербальної взаємодії [59, с. 121]. Дискурс виступає комунікативною подією, у якій послідовність МА обов'язково включена у комунікативно-прагматичний контекст [169, с. 233].

Дискурс трактують як результат комунікативної поведінки учасників вербальної взаємодії [298, с. 100], мовною формою реалізації якої є висловлення. У дискурсі висловлення інтенціонально об'єднані, а не існують як окремо взяті синтаксичні одиниці, вони впливають на концептуальну сферу співрозмовників, створюють комунікативну інтеракцію між учасниками розмови, відображаючи водночас соціальну, культурну та емоційну тощо сторони взаємодії. Відповідно до цього, дискурс слід розглядати як складний комунікативний простір, у якому мовець актуалізує й репрезентує комунікативні інтенції з метою впливу на співрозмовника [1; 18; 106; 205; 232; 298]. Видається доцільним уважати, що поняття «*дискурс*» відображає взаємодію учасників вербальної інтеракції, яка здійснюється за допомогою широкого спектру засобів мовної репрезентації ідей

та переконань, комунікативних потреб і ментальних станів комунікантів у певних соціально-культурних контекстах і ситуаціях.

Особливу увагу привертають дослідження динамічності комунікативних ходів у художньому просторі, у якому яскраво й багатопланово реалізується прагматика, семантика і стилістика синтаксичних висловлень, розкривається їх невичерпна можливість у вираженні безмежного розмаїття значень і смислів, у зображенні найширших діапазонів людських думок, почуттів та комунікативних інтенцій. Художній дискурс «постає у вигляді текстів художніх творів» [20; 21] як вербалізований засіб реалізації мисленнєво-мовленнєвої діяльності письменника [99, с. 194]. Така «прагматизована форма тексту» (І. Бехта [22]), яка охоплює екстралінгвальні чинники, необхідні для його розуміння, набуває релевантних «комунікативних і лінгвостилістичних параметрів» [32, с. 4] відповідно до авторського задуму. Поділяючи думку зарубіжних (Д. Шиффрін [298], В. Красних [99]) і вітчизняних дослідників (І. Бехти [20; 21], Ф. Бацевича [17]) щодо трактування *художнього дискурсу* додаємо, що до змісту цього поняття входить як акт здійснення мисленнєво-мовленнєвого процесу комунікантів з урахуванням ситуації його перебігу, так і засоби його вербалізації з широким спектром прийомів естетичного впливу слова.

Художній дискурс П. Вайта є багат шаровим мовним простором, результатом синтезу постреалістичної, модерністської й постмодерністської концепцій літературного процесу ХХ століття, які австралійський письменник майстерно поєднав у своєму творчому доробку. Точки зори зарубіжних літературознавців є неоднозначними у встановленні ідейно-художніх тенденцій, що переважають у його романах, і дають змогу визначити приналежність до конкретного напрямку в літературі. Серед них є ті, хто схильний вважати його прихильником постреалістичної традиції [135], і ті, хто бачать у творах австралійського письменника виключно характерні риси модерністської епохи [136; 262]. Вплив Т. Еліота, Дж. Джойса, Д. Лоуренса на творчість австралійського письменника і занурення його самого в англійський модернізм під час навчання у Кембриджі дають змогу вважати митця представником

літературного напрямку модернізму. На думку С. Петухова та В. Скороденко, романіст П. Вайт зарекомендував себе як основоположник модернізму австралійської літератури і, певною мірою, як попередник постмодернізму [136; 159; 160].

Загалом, відзначимо, що П. Вайта, як лауреата Нобелівської премії «за епічну і психологічну майстерність зображення реалій буття, завдяки якій був відкритий новий літературний материк – Австралія», зараховано до видатних англомовних романістів ХХ століття. Зарубіжні учені досліджували його творчість, чимало книг і наукових статей присвячено аналізу його творів; однак ці праці стосуються, передусім, літературознавчого аспекту вивчення художньої індивідуальності австралійського письменника [207; 213; 214; 226; 228; 305; 321]. Поза увагою учених залишилося багатство мови П. Вайта, про що влучно зауважує американська дослідниця К. Блісс: «Учені знехтували мовний аспект аналізу індивідуального стилю письменника, занурившись у вивчення й трактування символів і художніх образів у його творах» [214, с. 18]. Іноді, у критичних розвідках помітні спроби лінгвістичного аналізу його романів. Це, передусім, наукові праці Дж. Кровкрофт і Дж. Бестон, у яких подано лаконічний виклад та продуманий опис загальних характерних рис індивідуального стилю П. Вайта [213; 228]. Учений Дж. Кольер на прикладі роману «Солід Мандела» [226] фрагментарно торкнувся вивчення набору та організації лексичних одиниць. Дослідження Х. Хелтай стосуються особливостей вживання означеного й неозначеного артиклів у романах П. Вайта [254].

Із прочитанням кожного наступного роману, як відзначає А. Беатті, можна побачити оновлення індивідуального стилю П. Вайта [212, с. 18], що й зумовлює складність аналізу його творчості. Відзначимо, що індивідуальний стиль трактуємо як своєрідну мову митця, що характеризується відхиленнями від усталеної норми вживання фонетичних, лексичних і синтаксичних засобів, зловживанням форм на рівні граматики та синтаксису для формування й репрезентації авторського задуму, розкриття його ідейних та естетичних настанов [266, с. 205; 304].

Індивідуальний стиль письменника органічно та систематично відтворює зв'язок, що існує між елементами мовної системи, репрезентуючи їх співіснування у художньому цілому [73, с. 167], та є результатом «світогляду, таланту, свободи творчості і творчого домислу» митця [105, с. 27]. Індивідуальний стиль включає не «пасивне володіння мовою, а розуміння способів творчого використання мови, творчого перетворення свого мовного досвіду» [98, с. 173].

Динамічний розвиток манери письма П. Вайта стає очевидним із сукупності використаних письменником художніх засобів, мотивів, тем, ідей, образів, сюжетних схем у романах усіх періодів. Еволюція творчого стилю П. Вайта проявляється на ідейно-тематичному й філософському рівнях побудови романів, які «породжують нову концепцію дійсності, певний спосіб її пізнання, розуміння суспільно-історичних закономірностей, місця людини у суспільстві та Всесвіті» [178, с. 408]. Зміни в індивідуальному стилі австралійського письменника відбуваються найчастіше у силу суб'єктивних причин – «еволюції авторських поглядів на світ, появи реалізації комунікативних інтенцій, нових естетичних завдань, прагнення до вдосконалення майстерності, тощо» [105, с. 47].

П. Вайт звертається до домінуючих ідей літератури, філософії, психології й культури ХХ століття, постреалізму, модернізму та постмодернізму, які й формують характерні особливості манери його письма. Симбіоз гетерогенних проявів мистецьких тенденцій у творчості П. Вайта є «результатом порушення письменником умовних меж між художніми системами» [136, с. 140]. Такі художні вияви технік модернізму й постмодернізму, як інтертекстуальність, театральність і карнавалізація, «потік свідомості», міфологізація, смисловий та жанровий синкретизм, що став результатом несподіваного поєднання непоєднуваного, іронічність, парадоксальність та експресивність зображення внутрішнього світу персонажів, їх думок, почуттів, інтелектуального й духовного розвитку знайшли інваріантність у романах П. Вайта, а їх вияви представлено опосередковано. У результаті цього, спостерігаємо появу об'ємного імпліцитного простору у структурі художнього дискурсу.

У стилістичних домінантах художнього дискурсу П. Вайта, характерних для естетики модернізму і постмодернізму, перебувають символізм і алегорія. У романах іманентним виступає відкрита іронія і сатира, осміяння і глузування, само пародіювання, яке місцями доходить до бурлеску. Це пов'язано з тим, що автор має намір показати життя людини таким, яким воно є, на прикладі героїв своїх творів: самотнім і примітивним, деструктивним й хаотичним, наповнене стражданнями та постійними переживаннями. С. Петухов констатує, що існування персонажів художнього світу П. Вайта – це «процес відчуження особистостей від світу разом з їхніми психологічними аномаліями, а пародія й сарказм автора руйнує хитку конструкцію реальної дійсності, у якій вони перебувають» [136, с. 15]. Дж. Вельс-Грін стверджує, що вивчення художнього дискурсу П. Вайта є марним без аналізу його сатиричних пасажів, що його переповнюють. Сатира є неприємною і образливою, однак чесним, сильним і ефективним засобом зображення соціальної несправедливості і культурного занепаду австралійського континенту [318, с. 21].

За допомогою художніх засобів реалізації сатири автор осуджує соціальну поведінку персонажів, висміює їх, глузує над ними, їхніми людськими слабостями, примхами і недоліками. У деяких випадках сатира П. Вайта переходить межі добропристойності і допустимості, і стає образливим, аморальним, різким засобом глузування, набуваючи непоміркованого характеру. Інколи перебільшення негативного до меж неможливого і жахливого П. Вайт реалізовує у формі гротескної сатири [318, с. 13]. Художні пасажі наповнені злісно-глузливими зауваженнями і висміюваннями смерті головної героїні і стражданням її сім'ї («Око бурі», «Тітчина історія»); церкви і богослужінь її служителів («Древо людське»); егоїзму, безпорадності і безглуздих вчинків героїв роману («Ті, що мчать колісницею»); інтересу до чоловіків позбавленої глузду вісімдесятирічної жінки («Око бурі»).

Опосередкований спосіб репрезентації песимістичної картини суспільства й особистості у ньому, реалізований П. Вайтом у романах, відображає основні творчі принципи багатьох літературних течій періоду ХХ століття. Бажання

поглиблено зобразити внутрішній світ людини з усіма її бажаннями, прагненнями, побоюваннями і сумнівами реалізована не буквально. Світосприйняття особистості, яке зображено у творах П. Вайта, є сповненим безнадією, перейняте смутком і зневірою у власний успіх і краще майбутнє. Такі поняття, як свідомість, екзистенція, інтуїція, страждання, самотність, відчуження, збентеження, фрагментація зображення реальної та ірреальної дійсності тощо належать до таких літературних течій, як екзистенціалізм, експресіонізм, сюрреалізм і формують головні ідеї творів П. Вайта, які він завуальовано й опосередковано втілює незвичайними, іноді гротескно-абсурдними сюжетами та новими, «шокуючими» виражальними засобами.

У романах П. Вайта панує культурна, релігійна і соціальна ізоляція персонажів. Автор створює ефект відчуження особистості від зовнішнього світу. Герої його романів є «аутсайдерами у сучасному суспільстві, їх переслідує процес деструкції психологічної сторони особистості; страждання і безвихідне становище заповнюють пустоту їх абсурдного життя» [136, с. 129]. Справжній внутрішній стан життя своїх героїв П. Вайт зображує особливим способом, змушує «зануритися» у мовні засоби його репрезентації, використовує непрямі засоби для «піднімання його на поверхню», підштовхує до самостійних умовиводів.

Інтертекстуальні зв'язки, міфопоетика художнього дискурсу П. Вайта, художні сцени театральності, карнавалізації й іронічні, сатиричні пасажі розкривають багатозначність художнього простору романів. Тим самим вони формують більше рівнів і підтекстів – прихованих компонентів змісту художнього дискурсу, що реалізовано за допомогою особливих мовленнєвих засобів, НМА зокрема.

1. 5. Непрямі мовленнєві акти у персонажному мовленні художнього дискурсу Патріка Вайта

Буквально невиражений смисловий план обов'язково й неминуче репрезентований тією чи іншою мірою в кожному художньому дискурсі [1; 32; 41;

44; 65; 104; 286, с. 29; 280, с. 73; 287]. Адже інформаційний потік художнього дискурсу розшаровується на поверхневий змістовий план, за яким присутній невидимий, певною мірою замаскований і досить розмаїтий за своїми формальними виявами глибинний змістовий план [126, с. 4]. Прихований смисл є інтенціональним, свідомо закладеним автором у дискурс, який не замінює експліцитний, а додається до нього. На думку В. Кухаренко, непряма мовна репрезентація явищ представляє природний та звичний етап у розвитку способів художнього викладу [104, с. 194]. На таку особливість звертає увагу В. Виноградов, вказуючи, що художній дискурс має свій прихований, неявний смисл, який залежить від загальної мети висловлення та його експресії [36, с. 114].

Непрямий спосіб вираження комунікантами точки зору на об'єкти реальної дійсності є особливістю художнього дискурсу та необхідним принципом організації текстового матеріалу, що «проявляється прагматичною двоплановістю художнього дискурсу» [65, с. 51–52]. О. Єрмакова під прагматичною двоплановістю розуміє інтерпретацію зображуваних людських взаємовідносин у художньому прозаїчному творі з локального плану у глобальний, і, навпаки [65, с. 86]. Тобто, за думкою, яка вербалізована у певному висловленні, ховається ціла картина поглядів та оцінок життєвих явищ і подій реального світу, а сила мовленнєвого впливу повідомлюваного на співрозмовника збільшується у залежності від того, наскільки мовець ухиляється буквально вплинути на нього. Розкрити «прагматичну двоплановість» художнього дискурсу (за О. В. Єрмаковою [65]) можливо за допомогою аналізу МА, НМА зокрема.

У художньому дискурсі співіснують два рівні комунікації – внутрішній, горизонтальний, нижчий (комунікація персонаж 1 – персонаж 2) та зовнішній, вертикальний або вищий (комунікація автор – читач) [68, с. 129; 104, с. 139; 182, с. 29, 273, с. 288]. Відповідно до цього, зі сторони персонажа інтерпретація комунікативної інтенції висловлення здійснюється на рівні художнього діалогу, а зі сторони читача – на рівні художнього тексту.

Зауважимо, що у художньому дискурсі модернізму та постмодернізму, до якої належить й творчість П. Вайта, процес викладу комунікантами оцінок дій та

думок прихованим способом набуває ролі художньої техніки, яка дозволяє, «по-перше, виразити набагато більше поглядів і переконань, розкрити їх із різних точок зору. По-друге, реалізувати індивідуальну творчу майстерність митця» [126, с. 42]. Відповідно до цього, зростає значущість наукового дослідження НМА у художньому дискурсі. Як видно з праць вітчизняних та зарубіжних мовознавців [65; 112; 126; 272; 273; 286; 287], вивчення такого аспекту вже розпочато. Але залишилося ще безліч лакун, що чекають свого заповнення дослідженнями комунікативної функціональності НМА у процесі створення «змістово-підтекстового пласту» [44] художньої дійсності.

НМА є дієвим засобом реалізації потреб і комунікативних інтенцій учасників вербальної взаємодії на внутрішньому рівні комунікації, тому його дослідження проводимо на матеріалі діалогічного мовлення персонажів художнього дискурсу. Адже новітні наукові розвідки учених лежать у площині з'ясування функцій системи мовленнєвих способів та форм реалізації мовлення персонажів з урахуванням експансії функціоналізму у науці. До того ж, аспект вивчення НМА у мовленні персонажів детерміновано специфікою об'єкта наукової розвідки. Адже природа НМА полягає у тому, щоб реалізувати іллокутивний компонент у непрямий спосіб, а прослідкувати ефективність їх втілення можна у випадку вербальної інтеракції комунікативно дієвих учасників вербального процесу. Заздалегідь сформований спектр перлокутивного ефекту непрямого висловлення можна прослідкувати на рівні художнього діалогу у випадку очікуваної або ж неочікуваної реакції на нього того чи іншого персонажа.

Непрямі висловлення повноцінно демонструють свої функціональні можливості в художньому просторі. НМА не відображають уже сформовану реальність, а формують нову, відкриту для людського мислення. Також художній дискурс, як інтерактивне явище, виступає не лише сферою актуалізації НМА, а необхідним середовищем для їх успішної інтерпретації. Адже НМА виявляють свій прагматичний потенціал під впливом сформованої комунікативної ситуації та контексту художнього дискурсу.

НМА потрапляє у «дискурсну зону персонажа» (І. Бехта). Дискурсна зона персонажа «разом з іншими типами й модифікаціями мовлення художнього дискурсу утворює систему засобів мови для передачі інформації, думок, волевиявлення, станів, почуттів тощо» [21]. Мовлення персонажа є «маніфестацією або екстеріоризацією» мисленнєво-мовленнєвої діяльності комуніканта, яка вводиться в художньому дискурсу способами та модифікаційними мовленнєвими формами, однією з яких є НМА [20]. Персонаж продукує та реалізує непрямі висловлення у «динамічному мовному середовищі» художнього дискурсу [112, с. 78]. Розосереджені по тексту репліки персонажа, зібрані воєдино, складають мовленнєву партію та опосередковано презентують комунікативні потреби й інтенції [104, с. 139]. Відповідно, об'єднуючи їх за смисловою тематикою, можна сформувати інтенціонально смислове поле художньої комунікації. Саме вони, окремі характери та особистості, є тим індивідуальним, конкретним, через яке досягається універсальне, загальне. Непряме висловлення у мовленні персонажів передає інформацію двох типів: «когнітивну (денотативно-семантичну) і прагматичну (модальну, суб'єктивно-оцінну) для вираження складних оцінно-змістових комплексів та прагматичних відношень» [11, с. 71]. Персонаж за допомогою непрямого висловлення змушує іншого учасника вербальної інтеракції міркувати й реагувати на висловлення.

Висока ефективність представлення інтенціональних станів персонажів досягається у художньому дискурсі, в якому їх комунікативна взаємодія відбувається з використанням непрямих висловлень. Адже інколи ідея або вчинок, які персонаж хоче описати чи здійснити у вербальній інтеракції, є настільки складними ментальними явищами, що важко знайти для них пряму мовну маніфестацію [65, с. 54]. У персонажному мовленні НМА є дієвим засобом створення у художній дійсності психологічно складних ситуацій, що є співзвучними із реальним, ефективним способом уведення неоднозначних образів і концептів, репрезентації розмаїття думок та точок зору, часто протилежних одна одній [65, с. 54; 287, с. 228]. Відповідно до цього, можна стверджувати, що НМА виступають незаперечно важливими засобами побудови комунікації на рівні

персонажного мовлення, актуалізуючи у ньому прихований пласт інформації. Прихований змістовий пласт або «підтекст» (І.Р.Гальперін) художнього дискурсу репрезентовано за допомогою висловлень, які породжують додаткові смисли, якими і є НМА.

Художній дискурс є носієм необхідних передумов для використання мовних ресурсів і необмеженої свободи для творчого самовираження. Непрямі висловлення представлені у художньому дискурсі П. Вайта, оскільки вони активно й ефективно виражають інтенціональні стани комунікантів художньої дійсності, стають ефективним засобом реалізації «змістово-підтекстової інформації», розгортаючи іллокутивну спрямованість персонажного мовлення. НМА відіграють важливу роль у креативному процесі творення й репрезентації цілого комплексу дій, почуттів, думок і настроїв у художньому дискурсі, заявлених їх активними реалізаторами – персонажами.

Висновки до першого розділу

1. Процес людського спілкування визначається реалізацією інтенціональних потреб комунікантів, які все частіше репрезентовано прихованим способом за допомогою релевантних мовленнєвих одиниць під час вербальної інтеракції. Однією з таких одиниць вважають НМА, який зараховують до засобів творення багатозначності у комунікації, а також до ефективних способів реалізації імпліцитних смислів й непрямих інтенцій мовця у спілкуванні.

1.1 Поняття НМА отримало розвиток у сучасних лінгвістичних розвідках вітчизняних і зарубіжних учених та зазнало всебічного уточнення й доповнення до свого визначення та змістового наповнення. З позиції основних положень теорії мовленнєвих актів, НМА – це мовленнєва дія мовця, яка водночас реалізує буквальний та імпліцитний смисли, що призводить до переосмислення його пропозиційного та іллокутивного компонента. Переосмислення пропозиції НМА спричиняє появу імпліцитного смислу, який реалізує непряму іллокуцію у непрямому висловленні. Непрямо виражена іллокуція реалізована опосередковано

за допомогою експліцитного смислу висловлення та екстралінгвальних чинників комунікації. Взаємозв'язок імпліцитно вираженого смислу НМА з відповідними експліцитними одиницями призводить до нарощування як смислового, так й інтенціонального потенціалу висловлення.

1.2. З позиції основних положень теорії імплікатур, НМА реалізуються на основі того, що сказано мовцем, і того, що він має на увазі, тобто актуалізують імплікатуру. Імплікатура НМА позначає небуквальний смисл висловлення й домислюється за допомогою побудови логічних кроків міркувань із урахуванням екстралінгвальних факторів комунікації. НМА властиве розширення та поглиблення змісту у результаті нарощення смислового й інтенціонального потенціалу конситуативними умовами їх уживання мовцем.

2. Прагматичний аспект аналізу вказує на такі характерні риси НМА, як імпліцитність, інтенціональність, адресованість, інференційність (домислюваність) і контекстуальність, які визначають закономірності реалізації й інтерпретації непрямого висловлення. За допомогою НМА мовець передає співрозмовникові значно більший зміст, ніж той, який він реально повідомляє, і те, що мається на увазі, не завжди збігається з тим, що він говорить, тому що висловлення є імпліцитним. Імпліцитність НМА проявляється у конструюванні імпліцитного смислу й вмотивована або зумовлена екстралінгвальними факторами комунікації.

2.1. Екстралінгвальні фактори комунікації відповідають за реалізацію та інтерпретацію НМА. Ці чинники пов'язані з особами мовця й співрозмовника та їх фоновими знаннями. Мовцю необхідно володіти фоновими знаннями для того, щоб зуміти правильно та швидко інтерпретувати імпліцитний смисл висловлення, що реалізує НМА, а також врахувати й передбачити можливості та здібності співрозмовника в їх тлумаченні. До екстралінгвальних параметрів комунікації, які не пов'язуються з особами тих, хто спілкується, однак є необхідними для аналізу НМА, належать контекст та обставини ситуації вербальної взаємодії, якому властивий високий ступінь інформативності, динамічність та релевантність.

2.2. Стилiстичнi властивостi НМА передаються багатством найрiзноманiтнiших стилiстичних явищ у їх складi, комбiнацiя яких значною мiрою зумовлена необхіднiстю манiфестацiї розмiття iнтенцiональних станiв комунiкантив у художньому мовленнi.

3. Типи НМА виокремлено вiдповiдно до обраного параметру диференцiацiї їх ознак i властивостей. Iмплiкатура НМА актуалiзує непряму iллокуцiю, визначення якої дозволяє з'ясувати тип НМА, тому розрiзняємо НМА констативи, НМА директиви, НМА експресиви, НМА комiсиви, НМА квеситиви та НМА декларативи. На основi прямого й непрямого значення мовних одиниць у НМА, розрiзняємо НМА стилiстично нейтральнi й НМА стилiстично маркованi.

4. Художнiй дискурс П. Вайта вирiзняється особливостями органiзацiї комунiкативних ходiв у дiалогiчному мовленнi, яким притаманна прагматична двоплановiсть змiсту, iнтенцiональна неоднозначнiсть, необмеженiсть впливу висловлень, широкий спектр засобiв реалiзацiї множинностi смислiв, i характеризується завуальованим вiдтворенням дискусiйних аспектiв людського буття, багатий на алегорiю, парадокс, iронiю i сатиру. Усе це у сукупностi формує додатковий смисловий пласт комунiкацiї у художньому дискурсі П. Вайта, мовленнєвим засобом вираження якого є НМА.

5. Смислова iнформативнiсть НМА на внутрiшньому рiвнi комунiкацiї художнього дискурсу є вербальним засобом реалiзацiї «змiстово-пiдтекстової iнформацiї», розгортаючи iллокутивну спрямованiсть персонажного мовлення. НМА дають можливiсть персонажам урiзноманiтнити мовну реалiзацiю своїх комунiкативних iнтенцiй у сформованих комунiкативних ситуацiях.

Висновки та положення першого роздiлу викладено у публiкацiях дисертантки [187; 188; 189; 190; 191].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

2.1. Методологія аналізу непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі Патріка Вайта

Ключовим моментом для окреслення характеру дослідження лінгвопрагматичних і лінгвостилістичних особливостей НМА є вироблення базису організації та стратегії вивчення досліджуваного явища, а саме визначення лінгвометодологічних засад [174, с. 4], у відповідності з якими буде здійснюватися наукова розвідка предмета аналізу. Методологія вивчення НМА складається з філософських основ, які формують систему загальнонаукових дослідницьких принципів та способів аналізу НМА, пропонує конкретні наукові методи, які визначають характер дослідницької роботи, впливає на результати дослідження та зумовлює ефективність осмислення об'єкта мовного пізнання.

НМА репрезентує складний процес реалізації й тлумачення смислу висловлення, який є неможливим без урахування учасників комунікації, їх довербальної когнітивно-ментальної бази й залучення екстралінгвальних факторів, що визначають механізми реалізації та домислювання непрямой комунікативної інтенції НМА. З огляду на це, методологічною основою лінгвістичного аналізу НМА є фундаментальні положення про нерозривний зв'язок мови та людини, мови з когнітивними, соціальними, вольовими тощо виявами осіб комунікантів; непорушну єдність одиниць мови – мовлення – мислення, їх взаємодія з екстралінгвальними параметрами комунікації; одиниця комунікації виступає як інструмент дії зі заздалегідь задуманою функцією у вербальній інтеракції (В. фон Гумбольдт [55]; Г. Г. Почепцов [140]; О. А. Потєбня [139]; І. П. Сусов [170]; [152]; Дж. Серль [302]). Основні положення когнітивно-комунікативної наукової парадигми [62; 183], яка визнає експансію

антропоцентризму, тобто вивчення «людини в мові та мову в людині» [113, с. 5], висвітлюють процес використання й інтерпретації носіями мови цілеспрямованої системи засобів у комунікативному процесі, одним з яких є висловлення [16; 94, с. 374; 97, с. 158–159; 151, с. 650]. Основні положення концепції прагматичного транспонування Г. Г. Почепцова та теорії релевантності Д. Спербера і Д. Вілсон, якими послуговуватимемося для вирішення поставлених завдань, дозволяють проаналізувати й обґрунтувати лінгвопрагматичні, стилістичні й дискурсивні параметри НМА.

2.1.1. Концепція прагматичного транспонування висловлення у дослідженні реалізації непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі. Породження мовленнєвого висловлення є одним із основних етапів динамічного процесу мисленнєво-мовленнєвої діяльності, який полягає у плануванні й реалізації мовцем повідомлення. Разом із етапами сприйняття й розуміння висловлення, вони складають основні фази розвитку комунікативного процесу.

Процес породження мовлення загалом є об'єктом наукових розвідок психологів (О. С. Кубрякова [101], А. Р. Лурія [111], О. О. Леонт'єв [107], Л. С. Виготський [40]). Основна мета їх досліджень полягає у тому, щоб проникнути у механізм діяльності мозку людини, результатом якої є послідовні взаємопов'язані фази мисленнєвої діяльності, що відповідають за процес продукування мовленнєвого висловлення. Мовець для того, щоб трансформувати свою заздалегідь сформовану мовленнєву дію в одиницю, обирає релевантний, найбільш ефективний принцип реалізації висловлення. Адже без заздалегідь обдуманого й визначеного механізму породження МА нерезультативними стають наступні етапи комунікативного процесу.

Під час вивчення механізму реалізації НМА привертає до себе увагу ідея дослідження цього явища як результату прагматичного транспонування (І. П. Сусов [170], І. Р. Вихованець [38], Н. В. Гуйванюк [52], Г. Г. Почепцов [79], Г. І. Приходько [145]). У сучасній лінгвістичній науці поняття «транспонування»

(середньолат. *transpositio* – переставлення, від лат. *transponere* – переставляти) трактують як використання однієї форми у функції іншої [200, с. 519].

Основоположником теорії транспонування є Ш. Баллі. Учений першим звернув увагу на великі потенційні можливості транспонування на граматичному, семантичному та синтаксичному рівнях. Обґрунтовуючи транспонування різних типів у наукових розвідках, дослідники вказують, що транспонування ґрунтується на семантичному або функціональному зіставленні мовних одиниць, у результаті якого відбувається переосмислення мовного знака (О. Кубрякової [102], І. Вихованець [38], А. Загнітко [75], Г. Почепцова [79] та ін.)

МА за своїми формальними ознаками є одиницею одного типу, однак він може набувати властивостей висловлення іншого типу під час реалізації його мовцем у комунікативному процесі. Унаслідок транспонування одного МА в інший тип МА відбувається прагматичне варіювання – реалізація комунікативної функції висловлення, яка не є для нього первинною з погляду формально-синтаксичної організації, щоб реалізувати необхідний мовцю мовленнєвий вплив на співрозмовника, а також відповідати вимогам сформованої комунікативної ситуації або, навпаки, задавати їй відповідний комунікативно-прагматичний тон [79, с. 278].

Виходячи із зазначених вище положень, механізм утворення НМА, у результаті якого спостерігаємо реалізацію непрямой комунікативної інтенції, полягає у «транспонуванні висловлення у невласливу йому сферу вживання», у якій відбувається заміщення однієї комунікативної мети іншою у межах акту спілкування, що функціонує у рамках процесу комунікації [79; 140]. На переконання Н. В. Гуйванюк, в основу транспонування покладено семантичну й функціональну опозицію мовних одиниць, що дає змогу автору непрямого висловлення виразити глибину його значень та розширити прагматичний потенціал загалом [52, с. 87]. Здатність непрямого висловлення до прагматичного варіювання виявляється в його можливості реалізувати декілька іллокуцій. Такий процес реалізації НМА вимагає від мовця креативної вправності та збагачення мовної уяви, адже, за словами Ш. Баллі, мовні знаки, замкнуті у своїх основних

категоріях, служили б надзвичайно обмеженим джерелом засобів для задоволення численних потреб мовлення. Завдяки міжкатегорійним замінам думка звільняється, а форма вираження збагачується й набуває різних відтінків [13, с. 143].

У світлі концепції прагматичного транспонування НМА розуміємо такий МА, у якому відбувається поєднання двох іллокуцій, одна з яких є первинною з точки зору її організації та зафіксованою в його формально-синтаксичній структурі, а друга – домінує й визначає прагматичну спрямованість непрямого висловлення. Власне кажучи, відбувається нейтралізація прямої іллокуції, а процес нашарування на неї додаткової непрямої іллокуції спостерігаємо у сформованій комунікативній ситуації під час вербальної взаємодії комунікантів [46, с. 70]. Таке трактування НМА дає змогу виявити тип непрямого висловлення у випадку визначення сфери транспонування іллокуцій одного МА в інший.

Джерелом прагматичного транспонування є вибір мовцем способу вираження комунікативної інтенції, який є внутрішньо або зовнішньо вмотивований. У вербальній взаємодії заміна («перестановка») однієї іллокуції іншою у НМА пов'язана зі різницею у силі мовленнєвого впливу, який спрямований на співрозмовника [79, с. 282]. Тобто, прямо виражена іллокуція МА не реалізовує необхідний й бажаний для мовця мовленнєвий вплив на співрозмовника. Вона здійснює слабшу (у першому випадку) або сильнішу мовленнєву дію (у другому випадку) порівняно зі дією (силою), що виражається у випадку із непрямо вираженою іллокуцією [79, с. 282].

Ілюстрацією випадків різного співвідношення іллокутивної сили того чи іншого МА можуть служити відношення директива й констатива. Адже НМА директив, як мовне спонукання до дії, є сильнішим засобом, ніж МА констатив, у реалізації мовленнєвого впливу на співрозмовника. Однак, у такому сильному мовленнєвому впливі за певних умов спілкування може полягати і його «слабкість». Побоюючись, що прямий МА директив може негативно, у силу його наказової форми, сприйматися співрозмовником, то, той, хто говорить може

віддати перевагу більш м'якій формі спонування у вигляді, наприклад, МА констатив.

Then Stan Parker knew by his mother's shoulders and the gristle in her neck that she would die soon. "When the country opens up the land will perhaps be worth a little" (+> Don't sell the father's land). She began to talk of money ...

'And there's that land that was your father's, in the hills back from here.' said his mother once. I don't just know the name. I don't think it ever had one, people always called it Parker's when they spoke. Well, there is this land. Your father did not think of it. The land was always uncleared. Scrubby, he said. Though the soil is good in patches. The railway is a wonderful invention, and, of course, assistance to the landowner. So keep this property, Stan, she said, it's safe.'
 ["The Tree of Man", с. 15].

Наведений приклад ілюструє прагматичне транспонування МА констатив у НМА директив. З погляду формально-синтаксичної організації й змістово-інтенціонального аналізу МА є констативом, який має на меті проінформувати про цінність землі в Австралії. Пряма іллокуція висловлення стає другорядною у випадку появи непрямой – спонукати сина не продавати частину землі.

Унаслідок прагматичного транспонування спостерігаємо іллокутивну неоднозначність НМА. Іллокуція НМА, що прямо експлікується мовними одиницями, вступає у конфлікт із контекстом та сформованою комунікативною ситуацією. Такий «навмисний конфлікт служить сигналом для того, щоб осмислити співвідношення прямого іллокутивного компонента й того, що нав'язується конситуацією мовлення» [145, с. 147]. Екстралінгвальні фактори комунікації сприяють появі непрямой вираженої іллокуції висловлення, і, водночас, усувають іллокутивну неоднозначність, вказуючи на нейтралізацію базисної іллокуції непрямой висловлення. Відповідно до цього, пропонується взяти до уваги контекст, у якому висловлення вжите, адже контекстуальна інформація визначає прагматичну спрямованість непрямой висловлення [79, с. 280].

Отже, основні положення концепції прагматичного транспонування стають методологічним підґрунтям для аналізу механізму реалізації НМА. Сукупність наукових поглядів розкривають принцип реалізації непрямого висловлення та його суть, дозволяють продемонструвати транспонування однієї іллокуції іншою у межах одного акту комунікації, що зумовлює їх розмежування за іллокутивним типом. Дослідження механізму реалізації НМА у рамках прагматичного транспонування уможлиблює визначення непрямой комунікативної інтенції, що мовець прагне реалізувати у непрямому висловленні й очікує на нього реакцію від співрозмовника. З огляду основних тверджень вищезазначеної концепції урахування антропоцентричного і контекстуального факторів комунікативного процесу дозволяють усунути неоднозначність непрямого висловлення.

2.1.2. Теорія Релевантності у дослідженні інтерпретації непрямих мовленнєвих актів в англомовному художньому дискурсі. Існує два погляди на логічну процедуру інтерпретації НМА. Прихильники стандартної прагматичної моделі (*Standard Pragmatic Model*) (К. Bach [209], Н. Clark [220], S. Glucksberg [313], Р. Grice [248], R. Harnish [209]) пропонують логічну процедуру інтерпретації НМА. Учені вважають, що для осмислення НМА спершу необхідною є обов'язкова інтерпретація його буквального смислу, яке існує незалежно від контексту. Якщо ж співрозмовник визнає недоречність буквального смислу МА в комунікативній ситуації, що склалася, то вдається до здійснення логічного домислювання непрямой комунікативної смислу мовця, що приховався за семантикою мовних одиниць висловлення.

На відміну від стандартної прагматичної моделі інтерпретації НМА, існує альтернативний підхід, прихильники якого ставлять під сумнів осмислення НМА лише після тлумачення буквального смислу МА та його відхилення у мовній ситуації, що склалася між учасниками мовленнєвої взаємодії. Р. Гіббс та Т. Холтгравз на основі практичних експериментальних досліджень НМА доводять, що під час домислювання комунікативної інтенції, яка реалізована у непрямому висловленні, водночас активуються буквальний та імпліцитний

смишли НМА, й співрозмовник відразу розуміє справжню комунікативну інтенцію автора МА [256]. Учені стверджують, що домислювання небуквального змістового компоненту висловлення лише після відхилення прямого може перешкоджати виявленню непрямой інтенції мовця, бо буквальний смисл може теж підходити по контексту та бути правильним, однак, хибним для вираження перлокутивного впливу НМА, який мовець прагне реалізувати у комунікації [256].

Прихильники стандартної та альтернативної моделі інтерпретації висловлення (К. Bach [209], Н. Clark [222], S. Glucksberg [313], R. Gibbs [244], P. Grice [248], R. Harnish [209], Т. Holtgraves [256], J. Searle [302]) погоджуються, що важливим і необхідним для розпізнання інтенціонального компонента НМА є домислювання його змістового компоненту, вираженого імпліцитно. Щодо порядку розпізнання комунікативних інтенцій мовця, то на нашу думку, слід зважати на здатність комунікантів здійснювати логічно-мисленнєві операції домислювання, на які впливають фонові знання комунікантів й умови сформованої комунікативної ситуації, що можуть як полегшувати, так й ускладнювати процес тлумачення інтенцій мовця.

Однак, слід додати, що інтерпретація непрямой висловлення мовцем зумовлена ступенем конвенціоналізації мовних засобів, які реалізують його комунікативну інтенцію. Реалізація «інтенції відбувається у результаті її поступового мовного оформлення, комунікативна інтенція уточнюється, видозмінюється й трансформується під впливом активованих мовцем у внутрішньому лексиконі одиниць» [19, с. 200; 102, с. 14–15]. Мовець, якщо він прагне, щоб співрозмовник із належною повнотою сприйняв непрямую комунікативну інтенцію висловлення, повинен дбати про наявність відповідних засобів – індикаторів або, «остенсивних стимулів» за словами Д. Спербера і Д. Вілсон [307]. З їх допомогою мовець «інтендує», а співрозмовник домислює непрямую інтенцію, тобто вони допомагають реалізувати те, що насправді має на увазі мовець, а співрозмовнику – вказують на непрямую іллокуцію висловлення.

У прямих МА ступінь конвенціоналізації мовних засобів (індикаторів) є високий та корелює з пропозицією висловлення. Чим більш конвенціоналізованим є висловлення, тим більша ймовірність його автоматичного сприйняття [19]. Натомість НМА додатково реалізують непряму комунікативну інтенцію мовця з огляду на арсенал лексичних і синтаксичних засобів (індикаторів), якими він володіє, однак ступінь конвенціоналізації таких засобів для реалізації непрямой іллокуції висловлення низький, що впливає на процес його інференції.

Оскільки знання і можливості комунікантів, обставини конситуації є різними, то у нашому дослідженні будемо послуговуватися механізмом інтерпретації за стандартною прагматичною моделлю, який, на нашу думку, дає теоретичне підґрунтя для точного розкриття змісту та тлумачення НМА. Для цього використаємо основні положення теорії релевантності (далі – ТР) Д. Спербера і Д. Вілсон, які пропонують інтерпретувати комунікацію за допомогою здійснення побудови логічних кроків міркувань, й застосуємо ці положення для тлумачення комунікативного процесу з НМА.

Відповідно до ТР, співрозмовник буде реалізовувати свої здібності розумного міркування для інтерпретації висловлення у сформованій комунікативній ситуації до того моменту, доки знайдене пояснення не задовольнить його очікування релевантності [307, с. 272]. На думку вчених, висловлення стає релевантним не через те, що мовець дотримується кооперативного принципу та його максим, як стверджує П. Грайс [248, с. 29–30], а через те, що «пошук релевантності є базовою ознакою людського пізнання, й пояснюється як комунікативна ефективність висловлення» [307, с. 608]. На основі цього припущення, вчені виокремлюють когнітивний принцип релевантності, вказуючи, що людське пізнання прагне до максимізації релевантності [307, с. 49].

Загалом, у результаті досліджень поняття релевантності зарубіжними та вітчизняними ученими у руслі прагмалінгвістики, комунікативної та когнітивної лінгвістики виявлено, що це універсальна величина, що забезпечує успішне функціонування висловлення у комунікативному процесі [50; 138; 170; 248; 271; 282; 294; 295; 307; 319). Дж. Ліч визначає поняття релевантності як відповідність

висловлення сформованій комунікативній ситуації та заздалегідь задуманій комунікативній інтенції мовця: «Висловлення U є релевантним ситуації спілкування, якщо висловлення U інтерпретується як таке, що сприяє розпізнаванню комунікативної інтенції мовця» [271, с. 94]. Д. Гордон і Дж. Лакофф відзначають, що у процесі комунікативної взаємодії співрозмовник бере до уваги принцип релевантності для інференційного процесу домислювання смислу висловлення; а мовець передає у своєму висловленні ту інформацію, яка, на його думку, буде релевантною, тобто задовольнятиме комунікативні інтереси співрозмовника. Для ілюстрації цього твердження Д. Гордон і Дж. Лакофф розглядають випадки порушення принципу релевантності, і доходять висновку, що цей принцип міг би виявитися «розумним наближенням до реального постулату мовного спілкування» [50, с. 284].

Ф. Флао стверджує, що саме релевантність, поряд із такою характеристикою МА, як інтенціональність, визначає значущість висловлення у вербальній інтеракції [240, с. 109]. Адже якою б цінною, насиченою, достовірною не була б інформація, однак не відповідаючи потребам сформованої комунікативної ситуації, вона залишається нерелевантною [138, с. 40]. Отже, релевантність комунікації пронизує всі аспекти комунікативної взаємодії, а її дотримання розуміють як успішність і доречність інформації, як смислова відповідність висловлення комунікативним потребам сформованої ситуації спілкування, у результаті якої стає очевидним непряма комунікативна інтенція мовця і її вплив на співрозмовника.

Відповідно до ТР процес розуміння непрямого висловлення складає складний механізм, який містить:

- виявлення експліцитного смислу (експлікатури) висловлення із семантики мовних одиниць;
- виявлення того, що експліцитний смисл НМА не задовольняє очікування релевантності;

- встановлення того факту, що НМА імпліцитно реалізує смисл – імплікатуру, яка відхиляється від буквально вираженого смислу (експлікатури);
- здобування додаткової інформації з урахуванням екстралінгвальних факторів (конситуації, фонових знань комунікантів та їх станів) для домислювання імплікатури НМА;
- виявлення непрямой комунікативної інтенції у НМА, яка реалізована за допомогою імплікатури й залучення екстралінгвальних факторів комунікації;
- домислювання непрямой комунікативної інтенції мовця, релевантній сформованій комунікативній ситуації [308, с. 98].

Тобто, у згаданому способі інтерпретації НМА співрозмовник отримує «релевантні інтерпретації шляхом вилучення непереконливих інтерпретацій, які не відповідають чи суперечать загальноприйнятим правилам спілкування та/або сформованій комунікативній ситуації» [46, с. 51]. Проілюструємо інтерпретаційні кроки домислювання співрозмовником імплікатури, що актуалізована у НМА, на прикладі з твору «Живі та мертві» П. Вайта.

'Willy, I want to talk', she said.

'Mm?' he said. 'At this time of night!' (+> I don't want to talk with you).

'Yes', she said. 'Because, you see, because it's like this', she said.

'You make me tired. You are ludicrous,' he said

'Go on then', she said. 'Go on!' Her clasped hands offered no assistance to the word, were lumped together ineffectually, except as a guard against trembling perhaps [“The Living and the Dead”, с. 69] (аналіз інтерпретаційного процесу наведено у таблиці 2.1., яка містить сформовані припущення та умовиводи співрозмовника у лівій колонці, а їх трактування у правій).

Таблиця 2.1.

Поетапний процес домислювання імплікатури непрямого мовленнєвого акту в мовленні персонажів художнього дискурсу Патріка Вайта

<p>1) <i>'At this time of night!'</i> <i>'Yes', she said. 'Because, you see, because it's like this', she said.</i></p>	<p>Тлумачення співрозмовником (жінкою) висловлення мовця (чоловіка). Тобто, жінка розуміє експліцитно виражений смисл – невдоволення розмовляти пізно ввечері.</p>
<p>2) <i>'You make me tired. You are ludicrous,' he said.</i></p>	<p>Однак, співрозмовниця розуміє, що призначення МА експресиву <i>'At this time of night!'</i> виразити невдоволення є не єдиним смислом висловлення й не задовольняє очікування релевантності.</p>
<p>3) Висловлення чоловіка <i>'At this time of night!'</i> не містить прямої відмови (<i>refuse, reject, don't want to speak etc.</i>) від розмови зі співрозмовницею.</p>	<p>Встановлення того факту, що МА додатково реалізує імпліцитний смисл – імплікатуру, яка відхиляється від буквально вираженого смислу (експлікатури).</p>
<p>4) МА <i>'You make me tired. You are ludicrous,'</i> вказують на небажання продовжувати розмову через втому чоловіка й особисті риси жінки, яких він не поважає.</p>	<p>Здобування додаткової інформації з урахуванням екстралінгвальних факторів, а саме: конситуації мовлення (лінгвального мікроконтексту), міжособистісних стосунків учасників комунікації та їх станів, сприяє переосмислюванню пропозиції й іллокуції МА експресив. Аналіз комунікативної ситуації є спонукою до роздумів жінки щодо комунікативної інтенції чоловіка.</p>
<p>5) Транспонування МА експресив <i>'At this time of night!'</i> у МА комісив.</p>	<p>У результаті інтерпретації буквально смислу (експлікатури) висловлення, декодованого із (1), і припущень (3) і (4), домислюється (5) імплікатура МА, яка актуалізує непряму комунікативну інтенцію мовця.</p>
<p>6) Відповідь чоловіка має на меті не лише виразити психологічний стан, а й</p>	<p>Отримане домислювання непрямої комунікативної інтенції, вираженої у непрямої спосіб, з (3,4) і (5)</p>

	<i>Продовження таблиці 2.1.</i>
актуалізувати думку про очевидність небажання вести розмову й надалі, транспонується у сферу комісива.	задовольняє очікування релевантності висловлення у сформованій комунікативній ситуації.

Метою співрозмовника є інтерпретація комунікативної інтенції мовця, інтерпретація саме того, що мовець має на увазі, того, що задовольнятиме презумпцію оптимальної релевантності у сформованій комунікативній ситуації. Для цього співрозмовник конструює смисл на експліцитному рівні, й формує перші припущення щодо висловленого. З огляду на сформовану комунікативну ситуацію співрозмовник розуміє, що експліцитний смисл не задовольняє його очікування релевантності, та доповнює тлумачення НМА на імпліцитному рівні, формуючи припущення щодо істинності висловленого. Як зазначають Д. Спербер та Д. Вілсон, інтерпретативні припущення, що складають реконструкцію експліцитного й імпліцитного змісту висловлення, на основі якого відбувається домислювання непрямої комунікативної інтенції, розвиваються частково паралельно. Основними з них є такі:

- а) формування відповідного припущення щодо експліцитно вираженого змісту висловлення, шляхом тлумачення й усунення багатозначностей;
- б) формування відповідного припущення на основі вербальних і контекстуальних чинників і передумов, що впливають на процес сприйняття МА;
- в) формування відповідного умовиводу на основі попередньо сформованих припущень [320, с. 607].

Співрозмовник виявляє імплікатуру, що актуалізує істинну комунікативну інтенцію мовця, яка формується у результаті аналізу контекстуальної інформації й фонових знань. Співрозмовник зупиняється на інтерпретації, яка задовольняє його очікування релевантності [320, с. 628]. Висловлення релевантне лише тоді, коли воно відповідає потребам сформованої комунікативної ситуації, і спроможне викликати бажаний для мовця мовленнєвий вплив на співрозмовника у процесі

комунікації. Зазначимо, що співрозмовник не зобов'язаний проходити чітко виокремлені етапи у такій послідовності [320; с. 629].

Запропонований інференційний ланцюжок, задіяний при інтерпретації НМА, має на меті вказати дієві кроки, які стануть ефективними для співрозмовника для досягнення інтерпретації, яка співпадає із тією, яку мав намір передати мовець. До того ж, отримані умовиводи унаслідок проходження запропонованого механізму інтерпретації НМА дозволяють співрозмовнику обмежити або й спростувати набір неоднозначних тлумачень висловлення, що, зі свого боку, підвищує ефективність вербальної інтеракції.

2.2. Методи та етапи дослідження непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі Патріка Вайта

Для отримання об'єктивних результатів лінгвістичного аналізу НМА необхідно використати низку методів наукового дослідження. Метод пов'язаний із методологією, як інструментарій дослідження мовного об'єкта, та належить відповідній науковій парадигмі. З огляду на це, М. Ф. Алефіренко трактує метод як «сукупність дослідницьких прийомів, методик й операцій, що використовуються для досягнення дослідницьких завдань відповідно до певної теорії та принципів (методології) пізнання» [3, с. 397]. Кожен метод «має свою ділянку дослідження, своє коло вимог, свою мету» [97, с. 356], відповідно, визначає той аспект вивчення НМА як об'єкта дослідження, який необхідно переконливо обґрунтувати, щоб досягнути поставленої мети та розв'язати завдання дисертаційної роботи.

Нами використано загальнонаукові методи дослідження, як «узагальнені теоретичні установки та принципи» [151, с. 48], лінгвістичні (парадигмальні, за О. О. Селівановою [151, с. 52]) або внутрішньодисциплінарні лінгвістичні методи [85]. Лінгвістичні методи – це методи, які «застосовуються у лінгвістиці з метою вивчення її об'єкта та предмета» [151, с. 48]. З огляду на це, можна констатувати, що у випадку запозичення мовознавством певного методу з іншої системи знань

спостерігається його адаптація в межах лінгвістики, пристосування до дослідження одиниць мовної системи [48, с. 39]. Кожен із цих методів має розгалужену систему прийомів дослідження й опису мовних явищ, які можна комбінувати для глибокого й ефективного аналізу явищ мовної системи.

Вивчення НМА з огляду на їх лінгвопрагматичні та лінгвостилістичні особливості передбачає виокремлення основних етапів аналізу непрямого висловлення в англomовному художньому дискурсі П. Вайта, на кожному з яких є важливим комплексне застосування конкретних лінгвістичних методів і прийомів. Дослідження НМА в англomовному художньому дискурсі охоплює 4 етапи, що відповідають поступовому чи одночасному використанню методів аналізу для досягнення поставленої мети та завдань наукового дослідження. Загальнонаукові, лінгвістичні або внутрішньодисциплінарні методи є необхідними під час етапу організації науково-пізнавальної роботи загалом, так і у процесі вивчення об'єкта й предмета дослідження зокрема.

Перший етап дослідження охоплює пошук робочого визначення НМА за допомогою відбору теоретичного матеріалу. На основі аналізу наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних учених виокремлено особливості непрямого висловлення, розмежовано від споріднених висловлювань у системі засобів творення багатозначності, визначено роль НМА у художньому дискурсі П. Вайта.

Цей етап дослідження непрямого висловлення вимагає застосування *методів аналізу, синтезу, дедукції та індукції*. Вони є необхідними для з'ясування істинності або хибності наведених фактів, формування власних суджень щодо досліджуваного об'єкта пізнання. *Метод дедукції* є ефективним у випадку визначення конкретних ознак НМА на основі аналізу характерних рис усього класу МА як таких. *Метод порівняння* застосовано з метою виявлення спільних і специфічних ознак НМА із суміжними поняттями, та розкриття розбіжностей між ними за певними критеріями. *Метод абстрагування* передбачає виокремлення низки суттєвих ознак НМА, їх зв'язків та відношень від несуттєвих властивостей [86, с. 84]; його використано з метою створення умовивідних уявлень про НМА як мовленнєво-мисленнєву одиницю репрезентації інтенціонального стану мовця.

Дескриптивний метод застосовано з метою пояснення суті НМА, опису його лінгвопрагматичних і стилістичних характеристик, а також для окреслення екстралінгвальних параметрів комунікації, що впливають на реалізацію та інтерпретацію НМА.

Другий етап дослідження полягає у виокремленні НМА, із контексту художнього дискурсу, який є необхідною умовою їх реалізації та інтерпретації. Цей спосіб збирання фактичного матеріалу здебільшого називають *методом «суцільного вибирання»* [92, с. 159]. Виокремлення НМА з-поміж інших неоднозначних типів висловлень відбувається за допомогою попередньо визначеного критерію: НМА містить переосмислення пропозиційного й іллокутивного компонента висловлення, у результаті якого спостерігаємо актуалізацію імплікатури, домислювання якої залежить від екстралінгвальних факторів комунікації. Тим самим, НМА є втіленням прямої й непрямої іллокуції, одна або дві з яких виражені опосередковано, здійснюючи мовленнєвий вплив на співрозмовника.

Виокремлення непрямих висловлень проводиться шляхом *інтерпретаційного та контекстуального аналізів*. Обсяг контексту й аналіз ситуації комунікації, фонові знання комунікантів дозволяють виявити НМА у різних контекстах. В умовах інтерпретаційного аналізу, який містить етапи побудови логічних кроків міркувань, можлива реконструкція прихованого інтенціонального компонента НМА [94].

Метод експлікації застосовано для побудови інтерпретаційного ланцюжка домислювання імплікатури, яка актуалізує непряму комунікативну інтенцію мовця у НМА і складається з таких кроків: реконструкція експліцитного смислу, домислювання імпліцитного смислу (компонента) висловлення, вираженого опосередковано експліцитними одиницями або зумовленого екстралінгвальними чинниками комунікації, який додатково реалізує непряму комунікативну інтенцію мовця. Загальна інтерпретація НМА, яка відбувається на основі аналізу експліцитного та імпліцитного змісту, завершується переосмисленням пропозиційного й іллокутивного компонентів висловлення і виявленням непрямої

комунікативної інтенції мовця, яка задовольняє очікування релевантності співрозмовника [307].

Виокремивши НМА, необхідно проаналізувати процес його реалізації в художньому дискурсі П. Вайта. На цьому етапі дослідження основною метою є встановлення сфери транспонування одного типу МА в інший в межах одного акту спілкування, унаслідок якого можливе виявлення типу непрямого висловлення відповідно до непрямой іллокуції, реалізованої мовцем у сформованій комунікативній ситуації. Для досягнення поставленої мети використано *метод мовленнєвоактового аналізу*, який дозволяє визначити тип непрямого висловлення у плинні комунікативного процесу. До того ж, аналіз усіх НМА дає можливість засвідчити прагматичну спрямованість/направленість (В. А. Кухаренко [104]) персонажного мовлення художнього дискурсу П. Вайта, тобто прерогативу у використанні персонажами того чи іншого типу непрямого висловлення. Застосування *кількісного методу* слугуватиме об'єктивації результатів дослідження та кількісної репрезентації різних типів НМА.

Наприклад, окрім прямого вираження психологічного стану, здійснюваного за допомогою МА експресив, досліджуваний тип висловлення також може реалізовувати спонуку до дії, яка виражена МА директив, наприклад:

Seated in the flumping bus, her own charity made her smile with faint pleasure. When suddenly she seized her companion quite roughly by the arm. Mrs Dun was so shaken her upper plate was prised from her jaws and late for a moment with its mate.

'What?' she protested. Looking stricken for an accident. Twice at least she had dreamt of being rammed by a removal van.

'What we was talking about,' (+> There are two brothers on the street. Look at them!), cried Mrs Poulter' ["The Solid Mandala", с. 36].

Наведений приклад ілюструє пропозиційне й іллокутивне переосмислення, адже додатково актуалізує окрім буквального смислу, імплікатуру – чоловіків можна побачити з цієї відстані, й непряму іллокуцію – глянь на двох братів, який

домислюється з дискурсивного контексту *‘Then Mrs Dunn did resentfully notice the two old men, stumping, trudging’*.

На **третьому етапі** метою дослідження НМА є виявити лінгвостилістичні особливості непрямого висловлення, а саме семантичну багатоплановість лінгвостилістичних засобів як індикаторів реалізації іллокуцій НМА. Таким способом можна презентувати всебічний аналіз смислового й інтенціонального компонентів НМА, актуалізовані різними графічними засобами й мовними одиницями сучасної англійської мови, вичерпно розкрити всі закладені в лексичних величинах і синтаксичних структурах можливості опосередковано реалізовувати комунікативну інтенцію непрямого висловлення. У дисертаційній праці беруться до уваги лексичні, лексико-стилістичні, синтаксично-стилістичні та графічні індикатори реалізації іллокуцій НМА.

Цей етап дослідження непрямого висловлення вимагає застосування *лінгвостилістичного аналізу*, який передбачає виявлення мовних одиниць у НМА з погляду додаткового експресивно-стильового забарвлення та їх ролі як індикаторів реалізації іллокуцій непрямого висловлення. Такий аналіз дає змогу простежити «поступове нарощення смислових відтінків мовної форми в мікроконтекстах й описати весь смисловий обсяг і конотативні відтінки аналізованого висловлення» [70, с. 85], наприклад:

Shall we leave it (cabin-trunk) here? Under the window? Was Mildred’s breathless suggestion.

“The rain will come in” (+> The rain can cause troubles your cabin-trunk), he identified his mother’s disapproving voice [“The Twyborn Affair”, с. 150].

У НМА персоніфікація ***‘the rain will come in’*** слугує індикатором актуалізації імпліцитного смислу висловлення – дощ може замочити багаж, щоб реалізувати непряму іллокуцію – прохання забрати дорожню сумку з-під вікна.

Визначивши тип НМА та його лінгвостилістичне наповнення, постає необхідним виявлення специфіки іллокутивних типів непрямих висловлень, тому **четвертий етап** дослідження НМА присвячений аналізу дискурсивної реалізації НМА у романах П. Вайта. Основним завданням на цьому етапі постає

встановлення причинно-наслідкових закономірностей вживання НМА, специфіки їх іллокутивної сили на рівні внутрішньої комунікації у художньому дискурсі П. Вайта. На цьому етапі дослідження непрямого висловлення присвячено визначенню релевантності непрямих висловлень у комунікативному процесі художнього мовлення персонажів у романах П. Вайта, наприклад:

"I like to feel the light round me (+> Switch on the light in the room). It's so much warmer".

"I was only thinking of the expense using electric light so early." At least the right sentiments.

"I have always been extravagant," Mrs Hunter said, and smiled ["The Eye of the Storm", c. 107].

Висловлення *'I like to feel the light round me'* ілюструє реалізацію прямої експресивної іллокуції – бажання мати світло у кімнаті. Однак, сформована комунікативна ситуація демонструє актуалізацію непрямой іллокуції – прохання до доглядальниці ввімкнути світло. Реалізація НМА директив залежить від об'єктивних причин перебігу вербальної інтеракції й особистої мотивації мовленнєвої дії, яка зумовлена дотриманням загальноприйнятих правил поведінки разом із етикетними мовленнєвими нормами для організації кооперативного типу спілкування. Релевантність реалізації непрямой іллокуції стає очевидною з мікроконтексту: *'Sister Manhood turned her annoyance into a mild sigh: smearing foundation cream on the switch'*, адже перлокутивний ефект НМА є успішно реалізований мовцем.

Отже, комплексний підхід до вивчення НМА, що зумовлений предметом дослідження й завданнями дисертаційної роботи, визначає й окреслює основні етапи проведення лінгвістичного аналізу об'єкта пізнання. Розвинутий арсенал методів сучасної лінгвістичної науки сприяє більшій об'єктивності й достовірності результатів дослідження НМА, уможливорює повноту його аналізу та розв'язання поставленої мети та завдань дисертаційної роботи.

Висновки до другого розділу

1. Дослідження НМА здійснюється у межах когнітивно-комунікативної наукової парадигми, яка дозволяє з'ясувати й обґрунтувати прагмастилістичні параметри НМА у художньому дискурсі П. Вайта. Урахування основних методологічних положень під час аналізу НМА, продиктованих науковою парадигмою, зумовлює: а) аналіз непрямого висловлення з позиції носія МА і того, хто цей МА сприймає; б) дослідження НМА у співвідношенні з мисленнєвими процесами комунікантів; в) вивчення НМА у зв'язку з різноманітними екстралінгвальними факторами комунікації, що визначають реалізацію й інтерпретацію непрямого висловлення.

2. Механізм реалізації НМА розглянуто з позицій концепції прагматичного транспонування висловлення, яка дозволяє виявити закономірності реалізації непрямих висловлень й з'ясувати типи НМА для здійснення мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника на внутрішньому рівні комунікації художнього дискурсу П. Вайта.

3. Механізм інтерпретації НМА полягає у процесі домислювання імпліцитного смислу НМА. Домислювання імпліцитного смислу непрямого висловлення є ментальним процесом побудови умовиводів, який складається із декількох етапів: 1) виявлення експліцитного смислу (експлікатури) висловлення із семантики мовних одиниць; 2) виявлення того, що експліцитний смисл НМА не задовольняє очікування релевантності; 3) встановлення того факту, що НМА реалізує імплікатуру, яка відхиляється від буквально вираженого смислу (експлікатури); 4) здобування додаткової інформації з урахуванням екстралінгвальних факторів (конситуації, фонових знань комунікантів та їх станів); 5) виявлення непрямої комунікативної інтенції у НМА у результаті залучення екстралінгвальних факторів комунікації; 6) домислювання непрямої комунікативної інтенції мовця, релевантній сформованій комунікативній ситуації. Релевантність позначає комунікативну ефективність МА, його смислової й інтенціональної відповідності комунікативним потребам сформованої ситуації

спілкування, у результаті якої спостерігаємо розпізнавання співрозмовником непряму комунікативну інтенцію НМА у вербальній взаємодії.

4. Вивчення НМА відбувається поетапно зі застосування загальнонаукових і лінгвістичних методів дослідження. Основними етапами у процесі аналізу НМА є виокремлення непрямого висловлення з контексту художнього дискурсу П. Вайта, інтерпретація його смислового й інтенціонального компонентів з урахуванням екстралінгвальних факторів комунікації, визначення типу непрямого висловлення у результаті аналізу сфер прагматичного транспонування іллокуцій, виявлення засобів реалізації непрямої комунікативної інтенції НМА на лексичному, синтаксичному й графічному рівнях, а також дослідження дискурсивного вияву НМА у романах П. Вайта з урахуванням причинно-наслідкових закономірностей реалізації непрямих іллокуцій.

Висновки та положення другого розділу викладено у публікаціях дисертанта [186; 192].

РОЗДІЛ 3

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ПАТРИКА ВАЙТА

3.1. Лексичні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта

П. Вайт обирає власний, несподіваний підхід до вербального зображення художньої дійсності, що впливає на лексичне наповнення НМА на внутрішньому рівні комунікації романів. Зарубіжні учені вказують на багатство лексичного наповнення висловлень письменника, однак характеризують відбір лексичних одиниць як ірраціональний та інтуїтивний [252]. Це можна пояснити тим, що у слові втілюються наслідки «когнітивного процесу пізнання не тільки об'єктивної дійсності, але й суб'єктивного світу людини, її волі, емоцій, почуттів, оцінювання пізнаваних фактів» [128, с. 137].

У непрямому висловленні спостерігаємо вживання мовних одиниць представниками різних соціальних груп, територіальної приналежності, видів професій, тощо, з різною комунікативною метою у вербальній інтеракції. У результаті цього, НМА репрезентує несподіване поєднання «спеціально-літературного або високого» і «спеціально-розмовного або низького» стилів художнього мовлення (І. Білодід [171], І. Р. Гальперін [44], О. М. Мороховський [121], Ю. М. Скребнєв [161]) (Див. Додаток А.1).

Зазначимо, що стилістичний вектор аналізу романів П. Вайта фрагментарно репрезентовано у наукових розвідках учених поряд із критичними зауваженнями літературознавчого характеру. Великий арсенал стилістичних засобів [305; 321], негативного вокабуляру [213] й «перекрученого синтаксису» [226] у своєрідний спосіб відображає внутрішній рівень комунікації у романах П. Вайта. Літературні критики (К. Блісс [214], К. Хенсон [252] та багато ін. [262; 281]), які надають оцінку творчості митців у відомому виданні «Літературний додаток до Таймс»,

звертаються до конкретного аналізу певних мовних явищ. Вони вивчали функціональні особливості надмірної капіталізації мовних одиниць [311]; наголошували на зловживанні пунктуаційними знаками [226]; піддавали критиці вживання коротких неповних речень, що граматично побудовані неправильно [226].

Беручи до уваги наукові розвідки О. М. Мороховського [121], О. П. Воробйової [121], Н. І. Лихошерст [121], І. В. Арнольд [6], Ю. М. Скреєбнева [161], подаємо диференціацію слів, які входять у лексикостилістичну парадигму, у вигляді таблиці (див. Рис. 3.1), адже такі лексичні одиниці виступають індикаторами, які вказують на іллокуцію непрямого висловлення у персонажному мовленні романів П. Вайта.

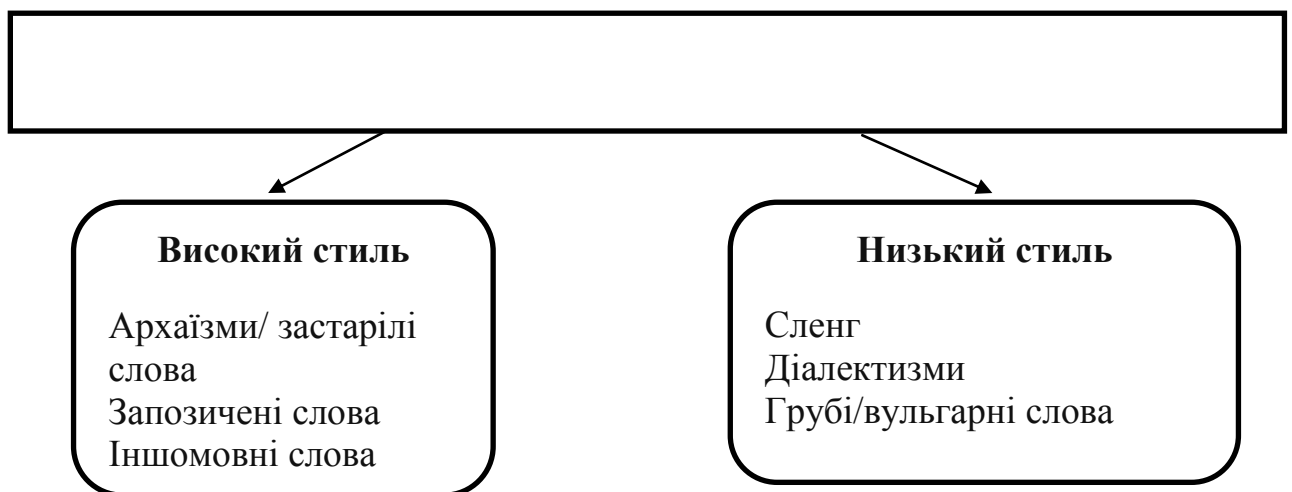

Рис. 3. 1. Лексичні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у романах Патріка Вайта

До індикаторів «*високого спеціально-літературного стилю*», які вказують на непряму іллокуцію НМА, слід віднести архаїзми та застарілі слова, а також іншомовні лексичні одиниці та різні за походженням запозичені слова (див. Додаток А). З-поміж іншомовних номінацій у художньому дискурсі П. Вайта у НМА виявлено різні за походженням *запозичені слова*, серед яких слова французького, іспанського та латинського походження. До запозичених мовних одиниць відносимо слова, органічно засвоєні мовою, що їх запозичила, пристосовані до її власних потреб, трансформовані в умовах іншої системи на

графічному (формальному) і семантичному рівнях на письмі. Запозичені слова не сприймаються мовцями як чужорідний елемент і не потребують пояснень щодо їх форми та значення [163, с. 74], оскільки асимілювались за своєю вимовою, написанням або граматичними формами, наприклад:

“What I think we must bear in mind is Mrs Hunter’s need to spend her last years in the house she knows, surrounded by dependents to whom she is attached.”

*“What I am unable to believe is that this apparently evolved city can’t provide some kind of **asylum** for the aged ...”* (+> *We want to take our mother away to the boarding house*) [“The Eye of the Storm”, с. 240].

Висловлення з мовною одиницею греко-латинського походження *‘asylum’* проінформовує співрозмовника про неналежні умови проживання матері вдома. Однак, це не єдина ілюкція персонажа, виражена у висловленні, оскільки головний герой опосередковано інтендує прохання перевезти матір у притулок. Потреба в ясному і логічному висловленні комунікативної інтенції змушує мовця підібрати відповідну словесну форму для її вираження, найбільш доступну й зрозумілу для співрозмовника. Такою формою у непрямому висловленні виступає лексичний індикатор латинського походження *‘asylum’ – a hospital for people with mental illnesses* [219], який із грецької *‘asylon’* означає – *refuge, fenced territory* [276; 289]. Лексичний індикатор дозволяє домислити непряму ілюкцію мовця: діти не турбуються про хороші умови для матері, а бажають якнайшвидше витурити матір із дому з метою його продажу й власного матеріального збагачення: *‘In the house she knew, Arnold, but no longer sees. Has our mother no obligation to her children? Elderly children too!’* [“The Eye of the Storm”, с. 240].

Слова з інших мов, які зберігають фонетичні, графічні чи граматичні ознаки свого походження на ґрунті мови-реципієнта є *іношомовними* [45, с. 99]. Їхніми характерними ознаками є створення «іноземного образу», семантична несамотійність і низька частота вживання у висловленні [120, с. 145–146]. Автор висловлення вважає «зручним або навіть потрібним запозичувати мовні одиниці з інших мов» [310, с. 81], що зумовлено його естетичними або ідейно-тематичними переконаннями. Вони допомагають наростити смисловий потенціал висловлення

або художнього цілого загалом, репрезентуючи у такий спосіб заздалегідь задуману комунікативну інтенцію мовця.

Лексичний індикатор у формі іншомовної одиниці чи словосполучення активує непряму іллокуцію НМА. Також, використовуючи іншомовні слова у НМА, персонаж орієнтується на ерудованого співрозмовника. Проаналізувавши іншомовні слова у НМА у романах П. Вайта, можна виокремити три структурні типи досліджуваних елементів і продемонструвати на прикладі слів французької мови їх функціонування у непрямому висловленні:

1) іншомовні слова у НМА на рівні одного слова, наприклад:

“Did you enjoy your concert?” he asked.

She closed her eyes and composed her mouth in a girlish smirk. “It was altogether divine.” It was a word he had never heard her use: probably picked it up from Kathy.

*“What did you think of the young lady who sang the Weber? Didn’t you find her dress a little **outré**?” (+> *It is not suitable to perform on stage dressing up in such a way*).*

“It didn’t worry me – the dress. In fact, I scarcely noticed” [“Vivisector”, с. 463].

Висловлення *‘Didn’t you find her dress a little **outré**?’* є НМА, що виражає не просто запит інформації персонажа, а й опосередковано реалізовує непряму іллокуцію – звинуватити актрису у вульгарному сценічному образі. Іншомовне слово **outré** – *deviating from what is usual or proper, rather shocking* [236; 276], слугує лексичним індикатором, що вказує на непряму іллокуцію висловлення, а саме: активує у свідомості співрозмовника релевантну інформацію – негативне ставлення мовця до жінки, щоб реалізувати емоційно-оцінну комунікативну інтенцію. Також, вживання персонажем іншомовного слова демонстративно вказує на бажання мовця показати свою освіченість і знання іноземної мови, що дає йому можливість віднести себе до вищого соціального і культурного рівнів в австралійському суспільстві.

2) іншомовні слова у НМА на рівні словосполучення, наприклад:

Winding like a horn through the forest, the leaves ebbed and flowed, cupped sometimes also in the memory, to meditate, stagnate, green-bubbled with scum. Theodora listened to Lieselotte's voice.

*"Here," said Lieselotte, "is where I live principally. Here you will find my **raison d'être**."* (+>Look at my paintings).

Theodora saw that they were in a large room, somewhere high, the light purified by an immensity of surrounding space, the walls pierced by the open windows of pictures ["The Aunt's Story", с. 167].

МА *'Here you will find my **raison d'être**'* інформує й показує співрозмовнику своє місце проживання. У висловленні героїня імпліцитно запрошує співрозмовника у дім, щоб показати йому свої картини, виражаючи непряму іллокуцію лексичним індикатором – французьким словосполученням *'raison d'être'* – *the most important reason or purpose for someone or something's existence* [236]. Іншомовні слова у НМА визначають смислове навантаження непрямого висловлення, яке неможливо передати мовними одиницями рідної мови. Семантичне значення іншомовної фрази репрезентує важливість демонстрації своїх здобутків у живописі.

3) іншомовні слова на рівні висловлень, наприклад:

"Darling," she began, and lowered her eyelids a moment to show how seriously she ought to be taken, 'we must remember he doesn't belong to us. Mrs Duffield will start worrying about him.'

"Mrs Duffield? Oh, yes, the mother," Mr Courtney remembered in a hurried, grumpy voice. She glanced once at the gun after Harry had stood it in a corner. ... and she chose to speak in a code he recognized by now as the French language.

"Il est intelligent, n'est-ce pas? Charmant!" (+> I want this boy to live with us) ["Vivisector", с. 54]. Possibly Mr Courtney was less good at French. He went: Wee wee wee ...

"Ok! We shall meet him again, very soon. I hope. We must organize it!"

МА *'Il est intelligent, n'est-ce pas?'* [‘Він такий розумник, чи не так?'] описує здібного хлопчика. Іншомовні одиниці, що реалізують НМА, завуальовано

виражають прохання місіс Кортні переконати чоловіка забрати хлопчика до себе у сім'ю на виховання, реалізуючи непряму комунікативну інтенцію спонукання. Висловлення французькою мовою реалізовує маніпулятивну мету мовця, оскільки співрозмовник добре не розуміє іноземної мови, тому йому важко вести дискусію. Оточити хлопчика ласкою й сімейним теплом не стоїть перед місіс і містером Кортні першочерговим завданням. Акцентуючи увагу на інтелектуальних можливостях хлопчика, сім'я Кортні вбачає у ньому об'єкт вихваляння і престижу серед їхнього оточення, адже рідна дочка такою стати не може через фізичні вади.

У НМА *застарілі слова та архаїзми*, які на певному етапі розвитку мови вийшли із загального вжитку, витіснені іншими синонімами для позначення назв понять, вичерпуються декількома випадками вживання (див. Додаток А). Використання застарілої лексики у непрямих висловленнях зумовлене необхідністю вибору найбільш ефективного у художньому розумінні варіанту, що переважатиме серед інших номінацій для вкладення прихованого смислу та реалізації непрямої іллокуції висловлення. «Висока архаїчна забарвленість, експресивність, властива часова приуроченість застарілих слів й архаїзмів» дозволяють репрезентувати непряму комунікативну інтенцію НМА яскраво й своєрідно [42], наприклад:

Then he looked at his witness and asked, "You did not by any chance discourage him, did you. I have known men frightened by forceful women."

"He is a forceful man. He cannot have been discouraged by any action on my part. I promised him a pardon." (+> I beg you to help him), she insisted.

*"My dear Mrs Roxburgh, the **pardon** is for His Excellency to grant, upon my own recommendation."*

After she had subsided into unhappy silence the Commendant seemed to be listening for reverberations. "Perhaps you do not realize, Mrs Roxburgh, that the man was convicted for the brutal murder of his mistress, herself a slut of the lowest order" ["The Fringe of Leaves", с. 366–367].

МА *'I promised him a **pardon**'* інформує чоловіка про взяті на себе зобов'язання. Застаріла лексична одиниця французького походження *'pardon'*

набуває значення *'to ask for indulgence'* [276] у НМА виступає індикатором актуалізації непрямого прохання місіс Роксберг до уповноваженої особи допомогти у помилуванні її друга. Таким чином, вона хоче подякувати йому за допомогу у втечі від аборигенів і поверненні додому. Вживання жінкою застарілого слова зумовлене бажанням особливо піднесено й урочисто виразити власне прохання до чоловіка, реалізуючи у такий спосіб непрямую комунікативну інтенцію спонукання.

До лексики «*низького спеціально-розмовного стилю*», що функціонує у комунікації з НМА, відносимо такі мовні одиниці, як діалектизми, сленги, грубі/вulgарні слова. Мовні одиниці «низького спеціально-розмовного стилю» у НМА слугують ефективними засобами «увиразнення мови персонажів й експресивізації висловлення» [151, с. 522], а найголовніше виступають іллокутивними індикаторами, що вказують на те, що мовець має на увазі виразити у МА.

До лексичних індикаторів вираження непрямої іллокуції у НМА на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта належать *вulgаризми*. Це грубі просторічні слова в висловленнях, що в комунікації виходять за межі правил пристойності та загальноприйнятих моральних норм у вживанні [290, с. 193]. Вони є носіями сильного експресивно-емоційного заряду, їх поява у непрямих висловленнях часто зумовлена потребою в активізації негативних емоцій у співрозмовника, а сформована комунікативна ситуація підказує йому, що вони передають іронію, глузування, докір, образу, зневагу, презирство тощо.

Навмисне ігнорування у персонажному мовленні головними героями ввічливих мовних форм яскраво реалізовує імпліцитний смисл, який актуалізує непряму іллокуцію НМА у романах П. Вайта, наприклад:

After another hesitation, she asked: 'Hurtle, I wonder whether it would make you happy if I bought you a nice car?'

*He couldn't believe in her innocence; but sat up shouting: 'With gold spittoons and a gold pisspot for emergencies?' (+> *Don't give me such a present*), ["Vivisector", с. 277].*

МА *'With gold spittoons and a gold pisspot for emergencies?'* виражає запит і здивування чоловіка щодо такого подарунка для нього, а також опосередковано репрезентує відмову чоловіка такому подарунку, вважаючи, що жінка глузує із нього та його безпорадного становища (параліч через перенесений нещодавно інсульт). Вульгаризм *'pisspot'* – *'a chamber pot'* [276] є лексичним індикатором, який активує домислювання непрямой іллокуції – виразити незгоду такому подарунку. У виокремленому з контексту НМА вульгаризм є ефективним засобом вираження піку емоційного роздратування чоловіка, передає інтенсивність негативних емоцій, які переповнюють головного героя роману «Вівісектор», тому, поява грубої за значенням мовної одиниці стає логічним і навіть очікуваним ходом мовця для реалізації комунікативної інтенції у непрямий спосіб.

Джерелом збагачення засобів реалізації іллокутивної багатовимірності НМА є виявлені *діалектизми*. Непряме висловлення стає місцем активної взаємодії літературної мови й діалектів. Уведення на персонажному рівні діалектних одиниць у канву художнього дискурсу і НМА зокрема зумовлене свідомим вибором мовця надати детальну інформацію про малоосвіченість корінних жителів Австралії, про яких йдеться у романах, адже безграмотність відбивається на їх вимові. Також, вони слугують індикаторами для актуалізації експресивно-емоційної, спонукальної непрямой іллокуції НМА та іллокуції зобов'язання.

Серед визначальних фонетичних, структурних і морфологічних особливостей, що вирізняють вимову жителів Австралії, у НМА персонажного мовлення відображено такі: випадання приголосної на початку слова *'ad (had)*; випадання приголосної у кінці слова *quizzin' (quizzing), conversin' (conversing)*. Наприклад:

That evening the nurse felt so ravaged and exhausted after her duty the night before, as well as the necessary attentions she had lavished on the patient during the day now past, she said to her husband when she had fed him, together with their three voracious sons, "I do believe I'm at the end of me tether – temporary like," she hastened to assure him.

Ted Oakes was heaving and shaking his enormous form to signify his unwillingness. "And," he said, "if she was to start quizzin' me? I never 'ad no practice at conversin' with a lady." (+> I am afraid of staying with a lady).

"Between ourselves, the poor soul may not be all that of a lady." Without waiting for outright refusal Mrs Oakes left her husband to it ["Fringe of Leaves, c. 344].

Висловлення чоловіка *I never 'ad no practice at **conversin'** with a lady'* інформує про не багатий особистий досвід співрозмовника у розмовах із леді. Непряме висловлення містить діалектні одиниці *'ad (had)* та *conversin' (conversing)*, які є лексичним індикаторами реалізації прихованого смислу й непрямой іллокуції – виразити відмову своїй дружині у проханні підмінити її у догляді за їх гостею. Домашня атмосфера, у якій проходить вербальна інтеракція комунікантів, неофіційний характер їх комунікативної взаємодії детермінують використання діалектних одиниць у непрямому висловленні, й найголовніше зумовлюють актуалізацію непрямой іллокуції НМА комісів.

Провідними вербальними індикаторами актуалізації прихованих смислів і непрямих іллокуцій НМА є лексичні одиниці «спеціально-розмовного або низького» й «спеціально-літературного або високого» стилю. Їх взаємодія у НМА виразно демонструє реалізацію непрямой іллокуції мовця й сприяє її інтерпретації співрозмовником. Також, у результаті дослідження виявлено, що вербальні індикатори «спеціально-розмовного або низького» стилю переважають над словами «спеціально-літературного або високого» стилю художнього мовлення у НМА (див. Додаток А). Це зумовлено тим, що вербальні індикатори «спеціально-розмовного або низького» стилю у НМА персонажного мовлення виступають, по-перше, ефективними лінгвальним засобами функціонування імпліцитних смислів та непрямих іллокуцій НМА, по-друге, їх вживання мовцем є ознакою невимушеного непередготовленого спілкування з НМА, жвавого обміну думками, емоційною реакцією на з'ясування міжособистісних стосунків. Лексичні індикатори «спеціально-розмовного або низького» стилю у непрямих висловленнях персонажного мовлення нашаровують заздалегідь задуману стильову забарвленість на його інтенціональний компонент.

3.2. Лексико-стилістичні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актах у художньому дискурсі Патріка Вайта

Розкриття креативних механізмів вербеалізації прихованих смислів, що актуалізують непрямі інтенції мовців у НМА на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта, відбувається шляхом аналізу індикаторів на лексико-стилістичному рівні. Кожен дослідник мови художнього дискурсу П. Вайта відзначає скупчення стилістичних засобів для реалізації ідейно-тематичної концепції й інтенціонального простору учасників комунікації [212; 250; 281; 305]. Метафоричні пасажі й метонімія, особливо розгорнуті порівняння й художні означення, стихія іронії і сарказму насичують персонажне мовлення романів П. Вайта, розширюють художні можливості слова, і, тим самим, репрезентують оригінальну художню манеру реалізації мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника [136; 201; 213; 214; 226].

Дж. Ліч стверджує, що стилістичні засоби і прийоми є особливими способами висловлення й реалізації комунікативних інтенцій мовця, у результаті чого спостерігається відхилення значення мовної одиниці від конвенцій у її вживанні, що спричиняє різку зміну змістового наповнення висловлення [272, с. 18–63]. Зазначимо, що згадані відхилення від норми, аналізовані англійським лінгвістом, присутні на всіх рівнях мовної структури: фонологічному, фонографічному, лексичному, семантичному і синтаксичному.

Стилістичні явища загалом є семантичними відхиленнями, що позначаються на нестандартному способі реалізації змістового плану висловлення [272, с. 49]. На основі парадигматичних і синтагматичних відхилень Дж. Ліч формує наступну класифікацію стилістичних явищ, виокремлюючи три основні групи: 1) засоби і прийоми, що формуються на основі відхилень у вживанні мовних одиниць, тобто їх неординарному використанні (*semantic oddity*); 2) засоби і прийоми, що формуються на основі перенесення значення мовних одиниць (*transference of meaning*); 3) засоби і прийоми, що формуються мовцем на основі використання мовних одиниць для спотворення правди, однак не заради

обману співрозмовника, а для створення відповідного комунікативного ефекту висловлення (*honest deception*) [272].

За О. М. Мороховським, Н. І. Лихошерст, Л. І. Мацько, стилістичні прийоми диференціюють відповідно до типу перенесення значень мовних одиниць [116; 121]. Перенесення значення виникає у результаті операцій заміщення, тотожності, контрасту [121, с. 318], що надають значенню мовних одиниць семантичного «прирощення» (М. Нікітін). Численні класифікації стилістичних прийомів, розроблені різними вченими як за кордоном, так і на теренах вітчизняного мовознавства, незважаючи на використання різних термінів на позначення стилістичних явищ, не виключають, а швидше доповнюють одна одну. Уважаємо за можливе використати накопичений у цій сфері досвід і на його основі подати у вигляді таблиці класифікацію стилістичних засобів і прийомів, які виступають індикаторами реалізації непрямой іллокуції НМА та якою будемо послуговуватися у нашій роботі. В основі створення і вживання стилістичних засобів і прийомів стає перенесення значення мовних одиниць у сформованій комунікативній ситуації для реалізації непрямой комунікативної інтенції (див. Рис. 3. 2)

Рис 3. 2. Лексико-стилістичні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у романах Патріка Вайта

Стилістично марковані слова і вирази розкривають інтенціональну багатовимірність у НМА персонажного мовлення. Вони, по-перше, легше розпізнаються співрозмовником саме як спеціальні конструкції мовлення на певному тлі звичних фраз, мовних структур; по-друге, вербалізують те, що має на увазі мовець, водночас, активізуючи увагу співрозмовника до прихованого смислу і іллокуції мовця, по-третє, зберігають і посилюють бажаний комунікативний ефект непрямого висловлення на співрозмовника, висовуючи на перший план задалегідь задумане мовцем; вражають своєю новизною і незвичністю, й, що важливо, інформативністю [110; 104; 272; 313]. Отже, розглянемо, які вербальні індикатори емоційної виразності та впливу на співрозмовника використовує мовець на рівні персонажного мовлення для реалізації прихованого смислу й непрямой іллокуції НМА в романах П. Вайта.

- 1) Лексико-стилістичні індикатори іллокуцій, що базуються на перенесенні значень мовних одиниць з метою досягнення порівняння у реалізації комунікативної інтенції персонажа в непрямих мовленнєвих актах.

У результаті дослідження НМА у мовленні персонажів виявлено випадки вживання мовцем лексико-стилістичних засобів і прийомів з метою досягнення порівняння у МА з непрямим способом вираження комунікативної інтенції (див. Додаток Б). **Метафора** є одним із дієвих засобів, які характеризують манеру зображення автором художньої дійсності [213; 214; 226]. Вона насичує НМА глибиною та яскравими зіставленнями, творить художню виразність непрямого висловлення і реалізує його інтенціональний компонент.

Використання метафори у НМА на рівні персонажного мовлення зумовлено конкретно-чуттєвою точністю репрезентації у мовному вираженні прямого і прихованого смислів й інтенцій, наприклад:

One night Stan said they would go to a play ... Then I am to die, he said. But because this was still too immense to grasp he got up, like an actor off the stage, and asked,

“Did you like it?”

*“I would like a good cup of tea, but don’t expect we shall get that,” Amy Parker said. “And your coat a ruin” (+> *Let’s change our lives. I cannot live in such a way any more*) [“The Tree of Man”, с. 405].*

У наведеному фрагменті комунікативної ситуації з НМА дружина не лише інформує про стан пальта чоловіка, а й опосередковано спонукає співрозмовника до змін, вкладаючи імпліцитний смисл в лексико-стилістичний індикатор – метафору, яка вказує на непряму іллокуцію висловлення. Лексичне значення слова ‘ruin’ – *the downfall, decay, or destruction of anything* [276] – прив’язане не просто до конкретного предмета – пальта, а до особи, і виражає у непрямий спосіб усю слабкість людського тіла й занепад морального духу містера Паркера у художньому дискурсі твору «Древо людське». У такий спосіб метафора сприяє домислюванню НМА – протест проти стилю життя сім’ї, зосередженому лише на примітивному існуванні з обмеженнями у будь-яких розвагах, необхідних потребах і духовному розвитку, що підтверджують деталі опису побуту: *‘The cows down there. Getting up with cold hands’* [“The Tree of Man”, с. 312]. ... *‘the potatoes to peel, and the mending, and the sticks to chop when he is not here, and I take a hoe sometimes when the weeds are extra bad’* [“The Tree of Man”, с. 37].

Людське мислення забезпечує існування безкінечного процесу порівняння далеких один від одного об’єктів. У такий спосіб метафора ніби руйнує одні логічні межі назви, щоб над ними звести інші. Вона немовби заперечує належність об’єкта до того класу предметів, у який він насправді входить, і переносить його в інший клас, до якого він на раціональній основі не може бути віднесений. Однак, мовець бере на себе сміливість віднести його туди, тому що помітив спільні риси, часом йому тільки одному відомі [116, с. 329], наприклад:

*Then the man pushed back the cases, as if, surprisingly, he despised the elaborate mechanics of his slick life. “It’s dry here ... I am dry as a snake,” (+> *Give me something to drink. I am thirsty*), said the man at last, when his eardrums were bursting.*

It was disturbing for her to reveal the intimacies of her house, but all the time she was remembering that he was repellent to her... So the man rested his knuckles as a

matter of course on the surface of the big worn table, waiting for the woman to fetch him the glass of water, which she did soon, from a canvas bag.

... They had gone in to that straight bed on which Amy Parker had slept out the sum of her life [“The Tree of Man”, с. 301].

Висловлення чоловіка *‘I am dry as a snake’* повідомляє про жахливу австралійську спеку у літню пору, яка спричинює жахливу спрагу. Непряма іллокуція прохання домислюється у результаті аналізу лексико-стилістичного індикатора – метафори *‘dry as a snake’*. Як спосіб художнього мислення, метафора вкладає у висловлення імпліцитний смисл, щоб реалізувати непряму іллокуцію мовця – попросити пити. Водночас, такий вербальний індикатор надає непрямому висловленню особливої виразності та асоціативності, створює чітке уявлення про персонажа у сформованій комунікативній ситуації, щоб співрозмовник зумів вивести інтендований смисл й іллокуцію мовця за допомогою побудови логічних кроків міркувань. Адже порівнюючи себе зі змією, мовець переносить на себе панораму характерних рис, що притаманні цьому плазуну – хитрість і лукавість. Бажання попити води приховує у собі лицемірний намір чоловіка: зайти до будинку жінки, втертися у довіру і спокусити її. Таким чином, метафора зосереджує у собі прихований імпліцитний смисл, щоб виразити непряму комунікативну інтенцію НМА директив.

Характерним для персонажного мовлення у романах П. Вайта стає використання художньо-образних означень – *enimemiv*, в основі яких лежать неочікувані смислові асоціації, що підкреслюють визначальну якість зображуваного явища. Такі епітети ще називають метафоричними, оскільки вони виникли внаслідок значенневого переосмислення зображуваного явища [96, с. 106]. До того ж, вони стають тими вербальними індикаторами, що забезпечують запуск інференційного процесу тлумачення непрямої комунікативної інтенції співрозмовника, наприклад:

Amy Parker, who had lain alone in bed those three nights, on the warm side and the cold, and chafed her feet together, and listened to the drip from the kitchen ceiling

into the basin and the bucket , said, “I’m just sick of this **bloody rain.**” (+> Turn back my husband) [“The Tree of Man”, с.76].

У художньому діалозі висловлення головної героїні *‘I’m just sick of this **bloody rain**’* виражає скаргу на повені. На тлі прямого вираження мовними одиницями висловлення невдоволення жителів містечка Вуланія небезпечною погодою відбувається маніфестація непрямой іллокуції у поєднанні з метафоричним епітетом *‘bloody rain’*. Прикметник *‘bloody’* у непрямому висловленні виступає зі значенням *“smth. in which a lot of people killed or injured”* [274]. Лексема *‘bloody’* у сполученні з іменником *‘rain’* формує метафоричне означення і набуває ролі індикатора актуалізації імпліцитного смислу – нещадний дощ, який привносить самотність у сім’ї людей. Імпліцитний смисл запускає інференційний ланцюжок виведення непрямой іллокуції НМА – повернути свого чоловіка.

Визначальним для смислової організації непрямих висловлень у романах П. Вайта є використання *персоніфікацій*, як різновиду метафори. У висловленнях, що реалізують непряму комунікативну інтенцію, спостерігаємо перенесення ознак і властивостей людини або живої істоти на неживі предмети і явища [72, с. 60], наприклад:

They had gone that day to Noamurra, it was true. “Why, Noamurra, Col? Such a godforsaken sort of a place! Who’d want to live there? Amongst all those old neglected orchards”.

“You could listen to yourself living at least – in between hearing the oranges drop.”

“Not very progressive. I’m for progress”.

*“The **bulldozer won’t nose it out** or not yet. And that’s what I want today.”* (+> I want to make love with you) [“The Eye of the Storm”, с. 99].

Висловлення чоловіка *‘The **bulldozer won’t nose it out, or not yet**’* інформує співрозмовницю про бажання зостатися з нею наодинці. У комунікативній ситуації з НМА чоловік імпліцитно спонукає співрозмовницю до фізичного контакту, вкладаючи імпліцитний смисл у лексико-стилістичний індикатор –

персоніфікацію *'bulldozer won't nose it out'* як різновид метафори, щоб реалізувати непряму іллокуцію мовця. Характерних ознак живої істоти у поєднанні з дієсловом *'nose it out'* – *to move cautiously to some place, nose first* [241] набуває транспортний засіб – бульдозер. Метафора має на меті звернути увагу співрозмовниці на прихований імпліцитний смисл висловлення та запускає механізм побудови умовиводу.

Особливої уваги заслуговує аналіз функціонування **алегоричного вислову** в НМА персонажного мовлення, що реалізований за допомогою відомого прислів'я, наприклад:

There was a hot, black smell of rotting. The silver flags, breaking, and flying on high, almost escaping from their lacquered masts, were brought back continually by the mysterious ganglion of dark roots.

*"Laura," said Mrs Pringle, **"many hands make light work."** (+> Help us). There are all these things to collect. We shall be late, as it is, for the children's baths," she added.*

Laura Trevelyan had held back, dreaming, in her moss-green jacket ... She began to help Miss Abbey, the governess, to gather forks into bundles, scrape plates, wrap remainders. In this way she was able to avoid actual sight of the German ["Voss", с. 71].

У сформованій комунікативній ситуації висловлення *'Laura, many hands make light work'* є НМА, що виражає опосередковано прохання до Лори допомогти в організації прийдешнього свята. Необхідність дотримання принципів коректності й етикету та бажання досягнути від висловленого ефективного результату спонукають Міс Еббі віднайти дієвий засіб реалізувати своє прохання до співрозмовника (Міс Лори). Цим засобом стає алегорія, що виражена у формі прислів'я [241]. Звернення до влучного образного вислову зумовлене його метою актуалізувати імпліцитний смисл висловлення, щоб релізувати непряму іллокуцію – прохання про допомогу. Вираження й пояснення абстрактної істини у формі яскравих, наочно-чуттєвих образів, унаочнення морально-етичної настанови реалізовано дієвим інструментом експресивного вираження –

індикатором, що слугує правильному тлумаченню НМА, а ефективність непрямой комунікативної інтенції спонування прослідковуємо із мікроконтексту розповіді ‘*She began to help Miss Abbey ...*’, [“Voss”, с. 71].

- 2) Лексико-стилістичні індикатори іллокуцій, що базуються на перенесенні значення мовних одиниць з метою досягнення асоціації у реалізації комунікативної інтенції персонажа в непрямих мовленнєвих актах.

У непрямих висловленнях зафіксовано лексико-стилістичні засоби, що базуються на перенесенні значення мовних одиниць з метою досягнення асоціації у реалізації комунікативної інтенції НМА (див. Додаток Б). Близьким за змістом та побудовою слів і виразів у непрямому значенні до метафори є інший засіб – **метонімія**. Як джерело додаткової інформації у висловленні, вона у НМА функціонує лексико-стилістичним індикатором, що вказує на приховані імпліцитні смисли та непрямі іллокуції висловлення.

Метонімія функціонує як засіб «відсилання свідомості людини до іншого феномену, актуально не присутнього у сформованій комунікативній ситуації» [110, с. 7], підсилює емоційну насагу висловленого мовцем, увиразнює комунікативну інтенцію мовця у НМА та вказує на його яскраве художньо-естетичне оформлення, наприклад:

Now she could only murmur, “I’ve read myself to sleep night after night. I’d say Goethe is my most effective pill.” (+> Give me the book as I have nobody to talk with) ... She was looking through the book ...

she quickly turned the pages to escape her unwilling fascination by reaching the end of the book [“The Eys of the Storm”, с. 180 –181]

Висловлення головної героїні ‘*I’d say **Goethe** is my most effective pill*’ інформує й описує учаснику бесіди процес читання місіс Хантер перед сном. Мовець вкладає прихований імпліцитний смисл в лексико-стилістичний індикатор – метонімію ‘**Goethe**’, щоб репрезентувати непрямю виражену іллокуцію – прохання принести їй книгу німецького автора. Реалізація непрямю вираженої комунікативної інтенції спонування за допомогою синекдохи є досягнутою.

Мовець за допомогою лексико-стилістичного індикатора запускає механізм домислювання імпліцитного смислу й непрямой іллокуції НМА. Метонімія у непрямий спосіб стає засобом вираження докору своїм дітям, що залишили її одну, стали байдужими до матері, перестали відвідувати її та піклуватися про неї. Стилістичний засіб у непрямому висловленні привертає увагу співрозмовника до своєї самотності, на безпорадний фізичний стан (неспроможність вільно пересуватися). Адже німецький поет Гете є її єдиним співрозмовником і товаришем, з яким вона може поділитися думками і враженнями, на що вказують такі репліки персонажа: *'You had your life to live ... when you're in your own'* ["The Eye of the Storm", с. 181].

У результаті дослідження стилістичних засобів і прийомів у НМА персонажного мовлення також виявлено *синеκдоху*, яка допускає використання слова чи виразу замість інших у переносному значенні, базуючись на кількісному співвідношенні між ними [116, с. 449]. Так, у непрямому висловленні відбувається перенесення значення з окремої його частини на ціле, наприклад:

"Alfred used to take cold chops whenever he went mustering or drafting. Horrid! But that's what the men like. Take him – show him, Sister!"

*"I dare say he could show me **corners** I never ever knew existed" (+> Mr. Wybord will go alone). Sister Badgery laughed some more. And Mr Wybard went downstairs exceedingly humiliated* ["The Eys of the Storm", с. 39].

У художньому діалозі висловлення доглядальниці *'I dare say he could show me every **corner** I never ever new existed'* інформує про те, що містер Віборд добре знайомий із розташуванням кімнат у будинку. Непряму комунікативну іллокуцію – відмову у проханні місіс Паркер провести містера Віборда на кухню, мовець реалізує за допомогою синеκдохи. Адже сприймаючи висловлення зі словом *'corner'*, співрозмовник розуміє, що йдеться мова про увесь будинок. У результаті аналізу синеκдохи персонаж розкриває прихований зміст висловлення, який полягає у тому, що містер Віборд є не чужою людиною у цьому будинку, оскільки вже довго працює повірником у сім'ї Хантер.

Ідейно-негативне смислове навантаження художнього дискурсу П. Вайта, реалізоване у непрямий спосіб, вимагає від автора використання відповідних стилістичних засобів і прийомів. Як зазначає Дж. Бестон, «гіперболізація негативу, зневіра у людських відносинах, депресивне бачення світу активно простежується на мовному рівні на сторінках художнього дискурсу П. Вайта» [213, с. 323]. Комунікативні потреби мовця виразити несхвалення й обвинувачення, «випустити пару», спрямувавши образливі висловлення на особу, предмет чи явище, активно задовольняються у вербальній інтеракції з НМА за допомогою функціональних властивостей дисфемізмів [203, с. 31], наприклад:

Mrs Lippmann was again the golliwog money-box in cast iron, its paint martyred by inhuman children. “Is it these murderers coming already about their business?” (+> My heartless children don't take care of me and wait for my death). The possibility was more than she could face [“The Eys of the Storm”, с. 402].

МА не лише містить запит інформації, а й вербально репрезентує бажання жінки засудити дії дітей стосовно неї (матері). У непрямому висловленні дисфемізм з'являється для підсилення актуалізації непрямой іллокуції – негативної експресії почуттів до дітей. Вербальний індикатор у дисфемі ‘*murderers*’, яку мовець навмисно та свідомо використовує для створення негативного образу дітей місіс Хантер, Базіла та Дороті, вказує на імпліцитний смисл й непряму іллокуцію – звинуватити дітей у жорстокості до матері, окреслити жалюгідність сімейних відносин.

Вагомим джерелом інтенціонального самовираження учасників художнього діалогу є *перифраз* у НМА, суть яких полягає у непрямому описовому характері зображення дійсності чи найменуванні події, стану чи явища, замість звичайного конвенційного їх позначення [33, с. 126], наприклад:

“Well,” she said, “this is where I take off the shoes.” (+>It's high time to farewell).

“It looks like it,” he said [“The Tree of Man”, с. 22].

“Anyway,” said Amy Fibbens, “we have had a talk. About a lot of things.”

Висловлення головної героїні *'Well, this is where I take off the shoes'* інформує співрозмовника про прихід додому. Перифраз *'take off the shoes'* у НМА, який є заміною однослівного найменування дії *'to live'*, виступає вербальним індикатором акцентування мовцем на іллокуції висловлення й сприяє її домислюванню – завершити розмову (без бажання її продовжувати). Також, стилістичний засіб вказує на своєрідність вербальної презентації імпліцитних смислів й іллокуцій НМА на внутрішньому рівні комунікації роману «Древо людське».

- 3) Лексико-стилістичні індикатори іллокуцій, що базуються на перенесенні значень мовних одиниць з метою досягнення контрасту у реалізації комунікативної інтенції персонажа у непрямих мовленнєвих актах.

Симбіоз постреалістичної, модерністської та постмодерністської концепції літературного процесу ХХ століття у романах П. Вайта породжує контрастне сприйняття реальної дійсності, що не могло не відобразитися на використанні низки стилістичних засобів в організації художнього мовлення персонажів (див. Додаток Б). *Парадоксом* вважається такий стилістичний засіб, який базується на твердженні, яке «суперечить усталеним поняттям (іноді тільки на перший погляд) і містить суперечливе висловлення, що розкриває нову, незвичну сутність явища або об'єкта» [67, с. 26]. Оригінальність і неординарність ходу репрезентації експліцитних й імпліцитних смислів у непрямому висловленні реалізується за допомогою парадоксу, наприклад:

"Would you not be prepared to give Mercy to Mrs Asbold, Laura? Then, with the sobriety that the situation demanded "I am sure the poor child's unfortunate mother would be only too grateful to see her little on so splendidly placed." Laura could not answer.

"Will you take it, Liz? Mr Asbold asked, doubtfully.

"She would have too many mothers" (+> I will not take this child in my family) ["Voss", с. 313]. Getting up, she put the child quickly but considerably in the young lady's lap.

Everybody had forgotten Mrs Bonner, who was no longer of importance in that scene, except to show the Asbolds out.

У сформованій комунікативній ситуації висловлення персонажа роману «Восс» *‘She would **have too many mothers**’* реалізує НМА, оскільки не лише прямо констатує сумний емоційний стан жінки, а й опосередковано виражає відмову місіс Есбольд від дитини, що проживає у сім’ї місіс Боннер під опікою Лори. Причиною цієї відмови стає небажання Лори віддавати дитину, що місіс Есбольд усвідомлює під час комунікації. НМА містить парадоксальність змісту, що проявляється у вигляді взаємодії різнотипних зіставлень. Парадокс об’єднує суперечливі поняття і явища унаслідок порушення семантичної сполучуваності компонентів висловлення і запускає механізм домислювання імпліцитного смислу й непрямой іллокуції НМА. Фразу *‘too many’* не можна співвіднести з поняттям *‘mothers’*, оскільки, на перший погляд, це суперечить усім біологічним і моральним істинам. Однак «Вайтівське суспільство» [136] не приймає сучасні йому канони етичних норм, що стає поштовхом для реалізації у такий спосіб комунікативної інтенції відмови та вияву позиції персонажа.

Індикатором експресивної іллокуції НМА у мовленні персонажів виявлено *антитезу* – стилістичний прийом, що полягає у зумисному зіставленні двох протилежних явищ, речей, ідей та образів, для більшої переконливості [45, с. 16]. Антитеза може використовуватися у порівняннях протилежних або контрастних понять чи персонажів, що сприяє повнішому, яскравішому виявленню їх якостей, наприклад:

“I want you to make me up, Sister,” he spluttered through a last mouthful, “for my daughter’s arrival.”

“Make you up? You know I can’t. In all my life nothing but good soap and water ever touched my face.”

“If only it were little Manhood: she could do it for me.”

“I don’t doubt. Sister Manhood comes of a different background.”

“*So what? She came off a banana farm, and you’re an engine driver’s daughter*” (+> *Make me up. You should also know how to make me pretty*) [“The Eye of the Storm”, с. 40].

У художньому діалозі НМА ‘*So what? She came off a banana farm, and you’re an engine driver’s daughter*’ містить обурення місіс Хантер соціальною нерівністю, яке проявляється образою на доглядальницю. Непрямо головна героїня спонукає жінку нанести їй макіяж, щоб пристойно виглядати перед дітьми. Непряме висловлення містить антитезу, що акцентує увагу на способі ведення комунікації між персонажами, на характер міжособистісних стосунків місіс Хантер з її доглядальницями. Лексико-семантичним центром антитези виступають здебільшого антоніми. Проте, як бачимо, персонаж не обмежується узвичаєним вживанням у мові антонімів, протиставляючи образи доглядальниць місіс Хантер, використовує й такі мовні одиниці (*‘banana farm’* та *“engine driver’s”*), які лише у сформованій комунікативній ситуації сприймаються як антонімічні. Спостерігаємо не протиставлення прямих значень слів, а їх ознак: виходець із сім’ї, що утримує бананову ферму, є неосвіченим, не дотримується правил і норм етикету, а виходець із сім’ї водія – багатий культурно, що вийшов у світ із багажем різнобічних знань.

Унаслідок творчого переосмислення, створені образи у НМА за допомогою вербальних індикаторів (*‘banana farm’* та *“engine driver’s”*), реалізують спосіб вираження непрямої іллокуції висловлення, тобто місіс Хантер не дотримується ввічливих норм поведінки у спілкуванні з обслуговуючим персоналом, вважаючи, що експресивно-емоційна форма вияву прохання слугуватиме ефективній реалізації НМА.

Належне місце серед вербальних індикаторів, які реалізують іллокуцію НМА, займає *гіпербола*. Гіпербола – це образне перебільшення, яке виявляється у тому, що певна ознака приписується предмету до такої міри, що можливості її реального втілення є сумнівними чи просто неможливими [116, с. 337], наприклад:

Basil was preparing to lead the charge farther afield. “Whatever their professional skill, nurses are renowned for being unpractical creatures, unless, as private nurses, they find themselves in a position to fleece their wealthier patients. Then some of them become most realistic. Tell me, dear old Wybard, where, for instance, does our mother’s army of nurses eat?”(+> I don’t approve so many nurses in this house. Fire them) [“The Eye of the Storm”, с. 238].

У романі «Око бурі» висловлення сина ‘*Tell me, dear old Wybard, where, for instance, does our mother’s army of nurses eat?*’ виражає не лише запит інформації, а й докір у даремній витраті грошей на таку кількість прислуги у будинку. У наведеному прикладі мовець реалізує іллокуцію НМА за допомогою гіперболи: значення слова ‘*army*’ – ‘*a large number of people or things*’ [276] у поєднанні з іменником ‘*nurses*’ виражає перебільшену кількість прислуги і доглядальниць порівняно з дійсністю, що підвищує іллокутивну силу спонукання НМА, щоб реалізувати непряму комунікативну інтенцію мовця. Основне призначення гіперболи у НМА як вербального індикатора правильно запустити інференційний ланцюжок умовиводів, тобто не просто привернути увагу до факту нерозумного витрачання грошей на велику кількість персоналу, а підкреслити і зупинити марнотратство, на яке не реагує їхня мати. Це стає очевидним із МА: ‘*I think we should review the position from another angle. ... One might argue, is a caprice which should not be allowed here and there*’ [“The Eye of the Storm”, с. 237–239].

Реалізація НМА зумовлена використанням на семантичному рівні учасниками комунікації необхідних для цього стилістичних засобів і прийомів, які виступають вербальними індикаторами, за допомогою яких мовець інтендує задумане, а співрозмовник його домислює. Вербальні лексико-стилістичні індикатори відзначаються різноманітністю у НМА на рівні персонажного мовлення. Відсоткове співвідношення усіх лексико-стилістичних засобів показує незначну перевагу метонімії й дисфемізмів у НМА персонажного мовлення над засобами реалізації контрасту й порівняння (див. Додаток Б) у репрезентації непрямої комунікативної інтенції персонажів у романах П. Вайта. Аналіз емпіричного матеріалу свідчить про те, що лексико-стилістичні засоби у

непрямих висловленнях є вербальними індикаторами непрямой експресивної іллокуції, актуалізуючи докір, глузування, образу, зневагу й презирство; непрямой іллокуції зобов'язання, щоб реалізувати відмову; непрямой спонукальної іллокуції, щоб виразити вимогу і прохання.

3.3. Синтаксично-стилістичні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта

Синтаксична організація романів П. Вайта є складною і безкомпромісною: автор ризикує у використанні тих чи інших форм висловлення для формування художнього цілого [226, с. 317]. Синтаксичні побудови відображають індивідуальний стиль австралійського письменника, його світосприйняття й філософсько-естетичні настанови, слугують ефективними засобами організації художнього мовлення на персонажному рівні. Непряме висловлення є мовленнєвим явищем з неординарною семантико-синтаксичною структурою. Вибір і розташування структурних елементів НМА формують неабиякі синтаксичні зв'язки між його одиницями й породжують множинність відношень між його компонентами. А це, передусім, слугує реалізації заздалегідь задуманої комунікативної інтенції мовця, стає одним із визначальних факторів мовленнєвого впливу на співрозмовника.

Дослідження зарубіжними ученими синтаксичних особливостей художніх творів П. Вайта відзначаються короткими згадками й коментарями. Літературознавці та мовні критики описують синтаксичну організацію романів письменника як скривлену, деформовану, перекручену, спотворену (*contorted syntax*) форму реалізації ідейно-художнього задуму; вважають, що система побудови висловлення є порушеною, беззмістовне існування безграмотно оформлених МА, до того ж, із багатьма помилками (*a dislocated and sometimes illiterate syntax*) спотворює персонажне мовлення; дивні випадки використання синтаксичних конструкцій (*oddities of construction and syntax*) породжують незрозумілість і багатозначність інтерпретацій змісту висловлювань [213; 226].

За зовнішньою простою синтаксичною організацією художнього діалогу криється його складна комунікативно-інтенціональна навантаженість. На позначення широкого спектру «інтенціональних станів» персонажа, мовець використовує чимало синтаксичних структур, які є стилістично маркованими. Адже висловлення потрапляє у центр уваги співрозмовника й досягає запланованого ефекту завдяки неочікуваній трансформації усталеної форми вираження змісту висловлення. Загалом, учасник комунікації сприймає світ вибірково й швидше помічає аномальні явища, які, потрапляючи у чужу для них сферу існування, набувають нових функціональних можливостей, і становлять контраст на тлі загального використання одиниць у комунікативному процесі [9, с. 76]. Відхилене від норми явище володіє підвищеною інформативністю, спантеличує за певних обставин і стимулює до когнітивної діяльності, збуджує не лише комунікативні центри й увагу, але й емоціональний стан адресата [9, с. 77–81]. На усе це й розраховує мовець під час реалізації НМА із певним стилістичним відтінком.

Стилістичні можливості засобів синтаксису, їхня роль у досягненні комунікативної ефективності висловлення зокрема й у створенні стилістично-мовленнєвої організації художнього простору загалом виконують функцію змістового аранжування комунікації, його експресивної навантаженості [168, с. 474]. Поряд з основним завданням у художньому діалозі – структурного зв'язування тексту, синтаксично-стилістично марковані висловлення беруть на себе роль оцінки стану реальної дійсності, виступають дієвими засобами введення в комунікацію додаткової інформації, акцентуючи увагу на її важливості для співрозмовників [54, с. 417].

Дослідження НМА на рівні стилістичного синтаксису дає можливість виявити найбільш вживану варіантність ненормативних синтаксичних зв'язків між різними членами висловлення, що досягається завдяки взаємодії повного арсеналу виражальних засобів і стилістичних прийомів синтаксису. Останні виступають вербальними індикаторами, що інтендують задумане мовцем, забезпечують високу виразність та емоційність висловлення, сприяють

тлумаченню й реалізації прямої й непрямой комунікативної інтенції МА. Умовно НМА репрезентує «лінію об'єктивно-модальних і лінію суб'єктивно-модальних значень», домінантною виступає лінія суб'єктивно-модальних значень, яка шукає своєї реалізації у висловленні за допомогою засобів і прийомів стилістичного синтаксису [172, с. 356].

Для функціональної диференціації синтаксично-стилістичних засобів, що слугують реалізації комунікативних інтенцій НМА у романах П. Вайта, скористаємося класифікацією О. М. Мороховського, в якій виокремлено виражальні засоби і стилістичні прийоми синтаксису. Якщо НМА набуває експресивних ознак у зв'язку зі своєрідним художнім оформленням інтенціонального компоненту, результатом якого є видозміна його функціонального навантаження, то мовні механізми експресивності пов'язані з антропоцентричним фактором, а її техніка – зі стилістичними прийомами і виражальними засобами. Виразальні засоби синтаксису – це синтаксичні моделі висловлень, які передають додаткову логічну й експресивну інформацію, сприяють комунікативній ефективності висловлення у художньому мовленні. Диференціація синтаксичних виразних засобів, відповідно до типу трансформації початкової моделі, виглядає наступним чином [121, с. 133]:

- виражальні засоби, що ґрунтуються на редукції початкової моделі висловлення (номінативне висловлення, еліпс, неповне висловлення);
- виражальні засоби, що ґрунтуються на експансії початкової моделі висловлення (вставні та вставлені одиниці, повтор, емпфаза, полісиндетон, перелік);
- виражальні засоби, що ґрунтуються на зміні порядку компонентів початкової моделі висловлення (інверсія, дистантне розташування синтаксично пов'язаних одиниць, відокремлені компоненти висловлення).

Романи П. Вайта репрезентують різноманітну семантико-синтаксичну структуру непрямих висловлень, які є функціонально важливими в організації художнього мовлення персонажів. Для створення напруженої, глибоко експресивної художньої дійсності учасник комунікації «розвантажує»

висловлення, у результаті чого формується еліпс, номінативні конструкції, синтаксична неповнота висловлювань, що функціонують у художньому дискурсі як НМА (див. Додаток В). Такі синтаксично-стилістичні різновиди, що ґрунтуються на редуції початкової моделі висловлення, увиразнюють непряме висловлення, актуалізують важливе й вагоме, привертають увагу співрозмовника до інтенціонального компонента висловлення.

З-поміж виражальних засобів синтаксису, використаних у художньому мовленні П. Вайта, на особливу увагу заслуговують **номінативні висловлення**, які у сформованій комунікативній ситуації виконують роль НМА, наприклад:

“Anything else I can do for you? The nurse stood holding her breath.

“My jewel case. (+> *Give me my jewel case*). *Then I shan’t feel completely naked.*”

Sister Badgery began swishing about. The jewels played such a part in their owner’s life they increased the self-importance of any member of her household assisting at the ceremony ... [“The Eye of the Storm”, с. 41].

У сформованій комунікативній ситуації художнього діалогу МА ‘*My jewel case*’ є непрямим, оскільки виражає не просто номінацію предмета ‘*jewel case*’, а реалізовує непряму іллокуцію висловлення – прохання до прислуги подати прикраси зі шкатулки. Репрезентація й тлумачення непрямої іллокуції НМА відбувається за допомогою аналізу вербального індикатора – лаконічної форми номінативного висловлення. Стислість і чіткість вираження іллокуції односкладним реченням, у якому його членами виступають займенник та іменник у називному відмінку, вказує на імпліцитні смисли й іллокуції у НМА – неприємні відносини місіс Хантер з її підлеглими, а саме із сестрою Беджері, яку вона недолюбувала. Про це свідчать МА, виокремлені з контексту: ‘*And why do you have to go? Why I must have Badgery*’ [“The Eye of the Storm”, с. 41–42].

У художній прозі П. Вайта в персонажному мовленні виявлено такі експресивні синтаксичні структури, як неповні та еліптичні висловлення. **Еліпс або еліптичні конструкції** є виражальними засобами синтаксису [121, с. 134 –

135; 172, с. 357], у яких неназваний член не визначається з контексту мовлення, а зумовлюється структурою та семантикою самого висловлення, наприклад:

“Now, Laura, you are a reasonable girl, and we must come to a decision about the child.”

Laura did not answer. She was cold. Mrs Bonner clucked.

“But a baby without a name,” (+> *I forbid you to bring up orphan*), she said. *‘I am surprised, to say the least, that you should not find us worthy of consideration’* [“Voss”, с. 308].

“I am aware of my debt, and shall attempt to repay you,” Laura replied, “but please, in any other way. As Mercy is guilty of being without a name, and this offends you, the least I can do is give her my own. I should have thought of that. Of course”

У художньому діалозі висловлення ***‘But a baby without a name’*** надає негативну характеристику персонажем новонародженої дівчинки – сироти. Присудок *‘to be’* опущений у наведеному прикладі еліптичної конструкції ***‘But a baby without a name’*** й виступає вербальним індикатором іллокуції НМА – заборону сім’ї Боннер своїй племінниці брати на виховання чужу дитину, мотивуючи тим, що це може стати їй на заваді у створенні власної сім’ї. Еліпс імітує модель розмовного синтаксису й додатково має на меті актуалізувати імпліцитні смисли й непряму іллокуцію НМА.

Зарубіжні вчені вказують на завантаженість художнього діалогу у романах П. Вайта «спотвореними фрагментами висловлень» [213; 226]. Однак, у результаті дослідження виявлено, що неповне висловлення реалізує НМА шляхом контракції синтаксичної конструкції. Воно репрезентує оригінальність побудови діалогічного мовлення і своєрідний спосіб репрезентації комунікативних потреб персонажів, наприклад:

“Mrs Hunter asked me to entertain her. Today she has no appetite for food. That is why I am to dance for her.” A laugh was a laugh, but Sister Manhood was losing patience.

“Mrs Hunter doesn’t always know best. Not about everything” (+> *It is inappropriate for nurses to dance*) [“The Eye of the Storm”, с. 394].

Наступний приклад НМА, у змістовному поєднанні з *неповним висловленням* **'not about everything'**, прямо виражає обурення персонажа щодо дій кухаря й опосередковано презентує іллокуцію – заборонити розважати місіс Хантер танцями унаслідок незадовільного стану її здоров'я. Неповне висловлення тримає емоційну напруженість, інтонаційно виокремлює важливу інформацію у висловленні, лаконічно виражає імпліцитні смисли НМА з метою актуалізації непрямой іллокуції.

Виразальні засоби синтаксису, що **грунтуються на експансії початкової моделі висловлення** (див. Додаток В), а саме: вставні та вставлені одиниці, виявлено НМА у романах П. Вайта. Використовуючи вставні та вставлені одиниці, мовець актуалізує додаткову й/або приховану інформацію, щоб винести її у центр сприйняття висловлення. У романах П. Вайта НМА є психологічним виразником особистих переживань персонажа, а репрезентація його іллокуцій актуалізується за допомогою такого прийому, як **вставний компонент**, який «імпліцитно репрезентує суб'єктивне оцінне ставлення до подій і співрозмовників у площині комунікації» [34, с. 37]. наприклад:

“What manner of man is this German? I have heard the most extraordinary things,” said the surgeon, “of Mr Voss.”

“Then, no doubt, you are better informed than I.”(+> I don't want to talk about Voss). It was at this point that Dr Badgery realized he should ask Miss Wilson to dance, and she, for want of better opportunities, accepted graciously enough. [“Voss”, с. 320].

Персонаж у МА *‘Then, no doubt, you are better informed than I’* вказує на проінформованість співрозмовника про неординарну особистість лідера експедиції та його долю – Восса. У сформованій комунікативній ситуації висловлення опосередковано виражає відмову Лори підтримувати розмову з містером Беджері про лідера експедиції, який пропав безвісти. Восс став її близьким другом, якого вона дуже швидко втратила, і будь-яка згадка про нього завдає їй душевних страждань. Реалізуючи прагматичну акцентно-стверджувальну функцію, вставні одиниці **'no doubt'** актуалізують імпліцитний смисл НМА – упевненість у тому, що будь-які додаткові характеристики особи зі

сторони Лори є зайвими для співрозмовника, і, тим самим, реалізують розуміння непрямой іллокуції відмови.

Синтаксис художніх творів П. Вайта характеризується багатством НМА у персонажному мовленні зі **вставленими одиницями**, які є вербальними індикаторами, що: 1) надають додаткові й переконливі аргументи щодо репрезентації іллокуцій НМА; 2) сприяють вираженню емоційно-оцінних смислів висловлення у прихований спосіб; наприклад:

“Nobody can deny you’ve protected a client’s interests and administered her fortune with admirable devotion.” ... Sir Basil roused himself to renew his entente with his French sister. “But nobody can have known about that except the housekeeper. Who, I wonder, engaged a crackpot Central European cabaret dancer, or whatever she is, as our mother’s cook?” (+> Fire this nurse).

“But she loves Mrs Hunter”. The solicitor lowered his eyelids, it could have been to protect his rather watery eyes from the glare.

“Loves, does she? Then love in the kitchen ends, apparently, in the dustbin.”

“Whatever their professional skill, nurses are renowned for being unpractical creatures, unless, as private nurses, they find themselves in a position to fleece their wealthier patients” [“The Eye of the Storm”, с. 238].

У художньому діалозі висловлення ‘*Who, I wonder, engaged a crackpot Central European cabaret dancer, or whatever she is, as our mother’s cook?*’ виражає пряму іллокуцію – запит щодо наймання на роботу непрофесійної кухарки, й непряму – вимогу до повірника звільнити доглядальницю із сумнівною репутацією. На перший погляд, здається, що діти місіс Хантер хвилюються про якість обслуговування своєї матері, однак вставлені одиниці ‘*or whatever she is*’ репрезентує особистісне неприязне ставлення дітей до прислуги у будинку матері, якою б досвідченою вона не була. До того ж, функціональний аспект вставленої одиниці полягає у тому, що вона сприяє домислюванню непрямой іллокуції НМА – дітям байдуже до умінь повара на кухні, їм важливо зупинити витрату коштів на матір і використати їх з вигодою на себе.

НМА, як багатогранне прагмастилістичне явище художнього мовлення романів П. Вайта, містить емпатичні елементи, які репрезентовані у комунікації певними лексичними та граматичними засобами, які створюють ефект підсилення, тобто емпізи. **Емпіза** – елемент емоційно-забарвленого мовлення, що полягає у виокремленні певного смислового компоненту висловлення з метою привернення уваги адресата, залучення до вербальної інтеракції та пришвидшення домислювання істинного смислу НМА [45, с.75; 267, с. 130–131; 268, с. 295], наприклад:

Sister de Santis had taken the pillows and was shaking them up, all but one; in spite of this continued support, Mrs Hunter looked pretty flat. “I do hope it’s going to be one of my good days, I do want to sound intelligent. And look – presentable” (+> Help me to make up) [“The Eye of the Storm”, с. 11].

НМА виражає бажання персонажа гарно виглядати під час зустрічі із дітьми й актуалізує непряму іллокуцію – прохання про допомогу, адже поганий фізичний стан, про що свідчить висловлення *‘I’m wholly a ruin ... Sister de Santis settled her opulent breasts, a surprise in an otherwise austere figure, and took the skin and bone of Mrs Hunter’s hand’* [“The Eye of the Storm”, с. 13] не дозволяє їй справитися самотійно. У виокремленому з контексту НМА поєднуються повтор *‘I do hope’*, *‘I do want’*, з емпатичним елементом у формі підсилювального дієслова **‘do’**.

Повтор синтаксичних одиниць *‘I do hope, I do want’* забезпечує семантичну та емоційно-експресивну зв’язність НМА. Одиниці повтору «актуалізують нові почуття, глибинні емоційні хвилі, вербалізують саме ту ідею, заради якої мовець вибудовує таку складну синтаксичну конструкцію зі стилістичним відтінком» [58, с. 31]. Поступове нагромадження лексичних одиниць чи фраз у НМА призводить до якісно нового переосмислення висловлення у художньому діалозі роману «Око бурі». Емпіза з підсилювальним дієсловом **‘do’** перед смисловим дієсловом перекладаються прислівником «дуже» [276]. Емпатичне **‘do’** вживається у функції підсилення значення основного дієслова у непрямому висловленні. Загалом, усі згадані виражальні засоби синтаксису розширюють смисловий компонент

висловлення, виконують роль інтенсифікації іллокуцій і надають НМА інтенціональної багатозначності.

Багатосполучниковість або полісиндетон, який є повторенням службових слів з певним стилістичним завданням [172, с. 361], виступає індикатором імпліцитного смислу й іллокуцій у НМА, наприклад:

“You are interested in literature? Asked the man, assuming a glitter of his own. He had, in fact, a whole lot of glossy Bibles in the lumpy bag.

“We have the Bible,” she said.

“But not with pictures. Perhaps the gentleman would buy you one of these here Bibles as a present. It’s a gift as should appeal to a young lady with a taste for reading”

“But there’s the potatoes to peel, and the mending, and the cow, and the sticks to chop when he is not here, and I take a hoe sometimes when the weeds are extra bad, after rain”(+>*I don’t buy your books as I don’t have time for reading*) [“The Tree of Man”, с. 37].

The man rubbed his nose. “You are practical woman,” he said.

Зумисне нагромадження сполучника ‘and’ у поєднанні з перерахуванням неоднорідних за своєю структурою синтаксичних одиниць у НМА актуалізує й увиразнює імпліцитний смисл, який хоче головна героїня твору – місіс Паркер, репрезентувати співрозмовнику. Це величезний об’єм важкої фізичної праці, що жінка виконує щоденно по господарству. До того ж, відповідні стилістичні засоби активно функціонують у непрямому висловленні для розширення його імпліцитного смислу й підсилення іллокуції мовця – відмови купити книги та їх читати. Непряма іллокуція стає очевидною завдяки наведенню вагомих аргументів і причин того, чому жінка не має бажання читати книги.

Порушення порядку слів початкової моделі висловлення реалізовано за допомогою таких синтаксично-стилістичних індикаторів у НМА, як інверсія, відокремлення компонентів висловлення або дистантне розташування синтаксично пов’язаних одиниць (див. Додаток В) для домислювання імпліцитного смислу й непрямой іллокуції непрямомого висловлення.

Стилістична інверсія зумовлена навмисним порушенням прямого порядку членів висловлення з метою емоційного або інтенціонального виокремлення певного елемента та зв'язування експліцитного й імпліцитного смислів МА [121, с. 149; 70, с. 32]. «Порушуючи звичайний порядок слів у висловленні, мовець суб'єктивно змінює стилістично нейтральний інформаційний малюнок висловлення, надає синтаксичним одиницям емпатичного забарвлення, збільшує їхнє смислове навантаження і, тим самим, добивається бажаного емоційно-експресивного ефекту» [181, с. 177]. Актуалізація прямої й непрямой іллокуцій впливають на вибір мовцем порядку слів у НМА, наприклад:

Flora Manhood hadn't come about death; she decided to hurry things and put the question. "I've been wondering about the proposition – that suggestion you made – Snow – that I move in and share the flat". Snow sort of burped.

"You never ever gave me to understand you were **so much as** thinking of it," said Snow. "And now there's my friend Alix. Alix was sold on the idea from the start. She'll be home any moment" (+>I've already changed my mind) ["The Eye of the Storm", с. 163].

НМА *'You never ever gave me to understand you were **so much as** thinking of it'* прямо виражає невдоволення у зміні рішення співрозмовника, а також непрямю презентує відмову співрозмовнику переночувати з нею. Фрагмент *'so much as'* розділяє присудок висловлення, репрезентуючи інверсований порядок його компонентів. Герой роману «Око бурі», Снов, уважав, що над його пропозицією Флора серйозно ніколи не задумувалася, тому емпатична конструкція *'so much as'* у незвичному особливому порядку стає вербальним індикатором непрямой іллокуції НМА.

Художньому мовленню П. Вайта на персонажному рівні також властиві висловлення з **дистантним розташуванням синтаксично пов'язаних одиниць**, що «підкреслюють і виокремлюють смислове наповнення НМА для співрозмовника» [69]. Мовець відходить від звичного граматичного порядку слів для актуалізації й емпатичного увиразнення іллокуцій непрямой висловлення, наприклад:

She stood chafing thin and elderly arms; while he sat muttering approval of the sofa into his coffee. The cup, a once sumptuous Empire, had a brown chip as large as a thumbnail.

“Plays cost money,” he replied.

“It can always be raised from somewhere. What about this old rich invalid mother? She had a stroke, mightn’t she die?”

*More than this voice, he had begun to detest himself. **“Not on your life! Or anyway, not in a hundred years, nothing will persuade Elizabeth Hunter to die”** (+> I have no good relationships with my mother) [“The Eye of the Storm”, c. 223].*

НМА *‘Not on your life! Or anyway, not in a hundred years, nothing will persuade Elizabeth Hunter to die’* реалізує іллокуцію констатива розказати співрозмовнику про задовільний стан здоров’я своєї матері, усупереч усім хворобам, які їй надокучають, а також додатково виражає відмову попросити у матері грошей на майбутню п’єсу. На прикладі НМА спостерігаємо висунення на початкову позицію обставини *‘Or anyway, not in a hundred years’*, яка репрезентує особливий тип інверсії. Це пояснюється тим, що на початок висловлення персонаж ставить той елемент, який має більшу комунікативну значущість й інформативність для співрозмовника. Віддалено розміщена конструкція стає ефективним засобом привернення уваги співрозмовника на необхідній йому інформації у процесі сприйняття НМА, спонукає його до виявлення непрямой іллокуції у художньому діалозі. Дистантне розташування синтаксично пов’язаних одиниць одного висловлення *‘Or anyway, not in a hundred years’* у НМА виражає імпліцитний смисл – схвильованість персонажа, реалізуючи непряму іллокуцію – відмову.

Використання **стилістичних прийомів синтаксису**, що ґрунтуються на взаємодії синтаксичних структур у контексті, перенесення їх значень та способів зв’язку, характеризує НМА на внутрішню комунікацію романів П. Вайта, надає їм ознак своєрідності й незвичайності. Такі індикатори слугують засобами реалізації комунікативних інтенцій учасників комунікації у персонажному мовленні (див. Додаток В). О. М. Мороховський виокремлює такі стилістичні прийоми

синтаксису відповідно до характеру зв'язку між синтаксичними структурами, способів перенесення їхніх значень і характеру зв'язку між елементами цих конструкцій, як: паралелізм, риторичне питання, парцеляція [121, с. 134].

У мовленні персонажів різка фрагментарна манера зображення учасниками комунікації подій, явищ, уривчасте вираження власних почуттів і думок формує особливу структуру НМА. Це зумовлено тим, що художнє мовлення романів П. Вайта загалом насичене фрагментарними та відокремленими одиницями синтаксичного простору, що у наукових розвідках учених отримує відповідне позначення – «стакато», суть якого полягає в уривчастій неповній репрезентації словесного матеріалу [136; 226]. Порційне відтворення дійсності, обірваність думки спрямована як на реалізацію смислу й іллокуцій висловлення, так і на створення своєрідної її форми.

Одним із продуктивних способів експлікації непрямой іллокуції НМА є *парцеляція*, яка відзначається оригінальністю форми внаслідок «розчленування думки на приблизно рівнозначні короткі частини або окремі слова з метою кращого їх сприймання» [150, с. 129], наприклад:

“I am going to look for a room somewhere,” she said quite brutally, “or a flat or something. I can’t go any longer living where I am.”

*“I wouldn’t like living in a room,” said Genevieve. **“You might get bashed. Or even murdered. By some man”** (+> *Don’t leave me alone*) [“The Tree of Man”, с. 264]*

Висловлення персонажа *‘You might get bashed. Or even murdered. By some man’* є НМА у сформованій комунікативній ситуації художнього діалогу, оскільки не просто інформує про небезпеку життя одначкою, а непрямом передає прохання мовця до співмешканки квартири не залишати її одну у квартирі, яку вони разом (спільно) орендують. Мовець не вдається до мовних засобів, що прямо виражають прохання, а використовує одиничні парцельовані конструкції *‘... get bashed. Or even murdered. By some man’* у НМА як іллокутивні індикатори. З їх допомогою мовець має на меті вплинути або ж змінити думку співрозмовниці. Парцельовані конструкції конкретизують, розширюють і розкривають смисл

НМА *'I wouldn't like living in a room'*, стають функціонально-експресивним засобом виокремлення й акцентування на непрямій іллокуції – прохання.

До стилістично-синтаксичних індикаторів реалізації непрямой іллокуції у НМА на рівні персонажного мовлення слід віднести **риторичні запитання**. Розмірковуючи над функціональними можливостями риторичного запитання, лінгвісти відзначають, що у певному типі висловлення вони посилюють враження співрозмовника і підвищують емоційний тон повідомлюваного, щоб вплинути на почуття і дії адресата [121, с. 159; 133, с. 104]. Риторичне запитання слугує для смислового й емоційного виокремлення семантичного центру висловлення й інтенсифікації його комунікативного ефекту [82; 133].

У наведеному нижче уривку художнього діалогу з роману П. Вайта, риторичне запитання охоплює усю синтаксичну структуру НМА, змушує співрозмовника «переосмислити граматичне значення питальної форми висловлення» [12, с. 84; 44, с. 244], виступає формою звертання до учасника комунікації та засобом привернення уваги до непрямой іллокуції НМА, наприклад:

"I've made up my mind," Sister de Santis said, "I've decided to go to Sir Basil's hotel, tomorrow, to ask him what they really intend to do about their mother."

"But do you think you ought to?" (+> *Don't go to him, It's not your business*), *she could scarcely ask* ["The Eye of the Storm", с. 298].

НМА як риторичне запитання *'But do you think you ought to'* виражає не запит інформації персонажа, а те, що в експресивно-питальній формі мовець настійливо спонукає свою співрозмовницю відмовитися від задуманої зустрічі з сином місіс Хантер – Базілом. Свою вимогу вона мотивує тим, що негоже втручатися прислузі в особисті справи сім'ї: *'I mean - meddling in family affairs'* ["The Eye of the Storm", с. 298]. Риторичне запитання у НМА підводить адресата до домислювання непрямой іллокуції, воно змушує його дійти шляхом припущень і міркувань до того, що мається на увазі під вимовленим: не дати відповідь, а спонукати відмовитися від запланованої дії.

Паралелізм – стилістичний прийом, що характеризується зіставленням або паралельним використанням у межах одного складного або декількох висловлень близьких за змістом синтаксичних структур з тотожною модальністю й однаковим порядком слів [110], вказує на наявність у НМА імпліцитного смислу й непрямих іллокуцій, наприклад:

... so he said, “My mother mentioned that you’re an actress.”

“This Tingeltange was my only talent.” He would neither interject, not hurry her towards the big speech for which, he sensed, she was holding herself in reserve.

She ladled out for him one of the German soups afloat with meticulously moulded Knodeln, the whole smelling a bit obscene of must or puffballs. He half turned to compliment her. “Whatever else, you’re a first-class cook.”

*“Oh, yes?” She laughed. **“But if I could choose – if I could begin again – I would create one whole human being.”**(+> I need your help).*

“Literally?” he asked. “Yes”, she said [“The Eye of the Storm”, с. 134].

У сформованій комунікативній ситуації МА *‘But if I could choose – if I could begin again – I would create one whole human being’* виражає бажання жінки стати актрисою й опосередковано передає прохання посприяти їй у досягненні поставленої мети. Паралельні конструкції *‘if I could choose – if I could begin again – I would create’*, відокремлені тире, увиразнюють й інтенсифікують настійливе прохання кухарки про допомогу в починаннях у сфері творчої художньої діяльності. Паралельні фрагменти ефективно збагачують інтенціональне навантаження НМА, акцентують увагу співрозмовника на непрямій іллокуції висловлення.

У персонажному мовленні романів П. Вайта зафіксовано сукупність продуктивних і часто вживаних експресивно та емоційно насичених непрямих висловлювань із цілим арсеналом синтаксично-стилістичних індикаторів у формі виразних засобів та стилістичних прийомів синтаксису. Вибір синтаксично-стилістичних засобів та прийомів, що насичують НМА, зумовлений комунікативними потребами учасників комунікації, оскільки вони розширюють смисловий й іллокутивний потенціал висловлень. З’ясовано, що іллокутивні

індикатори у формі виражальних засобів синтаксису переважають над іллокутивними індикаторами у формі стилістичних прийомів у непрямих висловленнях (див. Додаток В). Виражальні засоби синтаксису, що ґрунтуються на редуції початкової моделі висловлення, у НМА персонажного мовлення слугують засобами вияву стриманості учасників комунікації й стислості вираження думок. Виражальні засоби синтаксису, що ґрунтуються на експансії початкової моделі висловлення, надають мовленню персонажів у НМА жвавості й природності, підкреслюють емоційність комунікантів, прагнення зацікавити співрозмовника й вплинути на нього.

Переважаючою частиною стилістичних прийомів синтаксису виступають риторичні питання й парцеляція у НМА на рівні персонажного мовлення. Уживання парцеляції НМА зумовлено бажанням актуалізувати найважливіші компоненти висловлення, уточнити або розширити необхідну інформацію для співрозмовника, оскільки відчленована конструкція набуває більшої виразності та смислового підсилення у реалізації непрямой іллокуції. Риторичні питання у НМА заставляють співрозмовника задекларувати необхідний смисловий блок висловлення, стають індикаторами непрямой спонукальної й експресивної іллокуції для здійснення заздалегідь запланованої комунікативної інтенції.

3.4. Графічні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта

Арсенал засобів реалізації комунікативної інтенції у непрямий спосіб є досить різноманітним, тому розглянемо специфічні особливості її репрезентації у контексті висловлення на графічному рівні та проаналізуємо їх конкретні прояви у НМА персонажного мовлення у романах П. Вайта. Під *графічними засобами* розуміємо сукупність способів зовнішньої організації тексту. Це нестандартні способи розміщення елементів висловлення, своєрідні варіанти зображення окремих літер чи висловлення загалом для створення різноманітної гами стилістичних відтінків [121, с. 58]. Загалом, графічні засоби трактують як

допоміжний спосіб підкреслення семантично важливого змісту МА, як додатковий спосіб вираження інтенціонального пласту висловлення [121, с. 58]. Вони стають тим способом передачі інформації, що сприяє ефективному сприйняттю й необхідному розумінню висловлення, акцентуючи увагу на його формі й смислового наповненні.

Візуально художній дискурс П. Вайта є неоднорідним, що зумовлено використанням графічних засобів. Одиниці графічного рівня не лише змінюють текстове оформлення, але безпосередньо впливають на смислове наповнення окремого висловлення й художнього цілого загалом [264; 267]. Дослідники мовного матеріалу австралійського письменника, Дж. Бестон і Дж. Морлі, вказують на високий рівень графічної маркованості висловлень та відзначають, що графічні інновації у художніх творах митця виконують роль ефективного засобу реалізації комунікативної інтенції МА [213; 285].

Графічні особливості оформлення торкаються й НМА. Досліджуючи МА з непрямым способом вираження комунікативної інтенції в англійському художньому дискурсі П. Вайта, спостерігаємо, що у деяких випадках непрямі висловлення мають певну специфіку графічного оформлення, яка вирізняє їх з-поміж звичного аранжування МА.

Беручи до уваги наукові розвідки О. М. Мороховського, О. П. Воробйової, Н. І. Лихошерст, З. В. Тимошенко, І. В. Арнольд [6; 121] подаємо диференціацію графічних індикаторів, у вигляді таблиці (див. Рис. 3.4.). Графічні індикатори вводять додаткові смислові відтінки у непряме висловлення, а також запускають інференційний ланцюжок домислювання його імплікатури й дозволяють виявити непряму іллокуцію НМА. У результаті дослідження графічного оформлення НМА виявлено наступні графічні індикатори: пунктуаційні знаки, капіталізація, типи набору і шрифти, графон, що дозволяють з'ясувати заздалегідь задуману комунікативну інтенцію мовця.

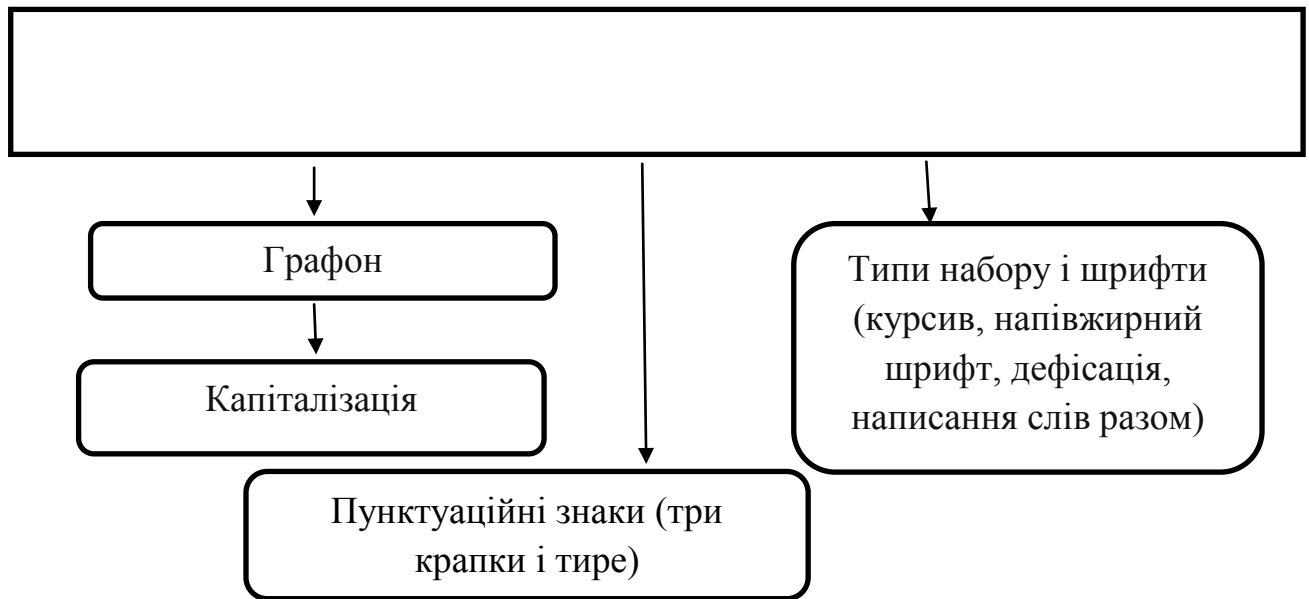

Рис. 3. 4. Графічні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актів персонажного мовлення в романах Патріка Вайта

Капіталізація у НМА. Капіталізація – це написання слова з великої літери, яка виконує у тексті спеціальну настанову [96, с. 159]. Реалізація й інтерпретація непрямой іллокуції висловлення зумовлюють вибір графічного засобу, що набуває певного функціонального навантаження у НМА, наприклад:

(1) *“I left him, because I loved him. Or because – as your lady mother insists on.”*
*“No one ever knew better than **MOTHER** how to rub salt into other people’s wounds.”* (+> *Have less talks with my mother*).

“But I love her!” The housekeeper gasped. [“The Eye of the Storm”, с. 137].

Головний герой роману у НМА *‘No one ever knew better than **Mother** how to rub salt into other people’s wounds’* прямо звинувачує матір у жорстокості. Також, Базіл за допомогою непрямого висловлення опосередковано виражає застереження одній із доглядальниць щодо «доброті» і «порад» місіс Хантер, спонукаючи її відмовитися від добродушних розмов із матір’ю. У результаті використання мовцем слова *‘Mother’*, яке на письмі вжите з великої літери, спостерігаємо появу індикатора спонукальної іллокуції у НМА. Домислювання непрямой іллокуції відбувається за допомогою урахування капіталізації. Адже у

НМА капіталізація реалізує імпліцитний смисл – неприязнь сина Базіла до матері, підкреслює її силу та надмірний авторитет у будинку, з яким діти не бажають миритися і не хочуть підкорятися, що актуалізує непряму іллокуцію – спонукати до невиконання співрозмовницею запланованої дії.

(2) *“You must feel very strongly on the necessity for such voyages of discovery,” said Voss, always looking down at Judd.*

The convict said: “I have had some experience of the country to the north-west. As you have been told. And I consider it my duty to offer my services to the Colony on the strength of that experience.”

“In spite of certain injustices of the CROWN?”(+> Britain is so brutal with native citizens).

The German was honestly interested in such conundrum of human behavior. Although an expert in perversity, this had a strangeness that even he did not understand ... [“Voss”, с. 135].

Висловлення з роману «Восс» *‘In spite of certain injustices of the Crown?’* є НМА, що виражає не лише пряму іллокуцію – запит інформації у співрозмовника, а й непрямо наголошує на несправедливому ставленні європейців-колоністів до темношкірих людей. У непрямому висловленні неживий предмет *‘Crown’* виступає уособленням влади, що зосередилася у руках колонізаторів і виконує смислотвірну функцію. Лексема набуває характерних ознак живої особи зі словом *‘injustices’*. Капіталізація як графічний індикатор, запускає інференційний ланцюжок інтерпретації НМА: проінформувати про могутність і силу колонізатора, його несправедливість. Лідер експедиції прагне сформулювати мислення вільної особистості у свідомості співрозмовника, незалежної й не поневоленої, яка живе без утисків та обмежень у власній країні, апелює до змін корінного жителя Австралії. Головний персонаж роману у НМА торкається болючої теми – проблеми колонізованих територій та їх жителів. Як стверджує Е. Саїд, «художнє мовлення несе у собі своє минуле: як рубці від принизливих ран, як стимул до змін, як прагнення до нового бачення майбутнього» [149, с. 70].

(3) *Now, as they escaped from one hell into what might prove a worse, however fulsome their reception at Moreton Bay, this man was leaning on her so heavily she hoped she was not a similar drag.*

*“Do you think you will undertake the voyage **HOME** after we have reached civilization?” (+>Stay with me after voyage). Her teeth were clicking like pebbles inside her mouth. “Sydney, we are told, is going ahead. I am inclined to advise Sydney. Set yourself up in some safe business with the reward they’ll give you. My husband will contribute to it handsomely ...”* [“The Fringe of Leaves”, с. 332].

Висловлення жінки з роману «Бахрома із листя» ‘*Do you think you will undertake the voyage **Home** after we have reached civilization?*’ є НМА, що виражає не лише запит інформації, а опосередковано передає прохання головної героїні переконати співрозмовника не їхати додому, оскільки там його будуть переслідувати неприємні асоціації – вбивство дружини. У НМА спостерігаємо появу індикатора спонукальної іллокуції ‘**Home**’. Головна героїня роману «Бахрома із листя» Еллен намагається опосередковано схилити свого дорожнього супутника до думки залишитися з нею, не повертатися додому, який уже не є рідним для нього, реалізуючи непряму комунікативну інтенцію спонукання.

Типи набору і шрифти. Зміна шрифту є засобом візуального виокремлення комунікативно значущих смислових компонентів висловлення або цілого висловлення. Адже таке «авторське виокремлення виступає яскравою підказкою, якої не можна не помітити» [96, с. 156]. За допомогою зміни шрифту внесено значний об’єм додаткової інформації емоційно-смислового характеру для опосередкованої реалізації іллокуцій НМА.

П. Вайт використовує курсив у НМА для «незвичного емпатичного підкреслення слова або групи слів, надаючи їм, у деяких випадках, і стилістичного навантаження, акцентуючи на їх важливості» [6, с. 310]. За допомогою курсиву виокремлено у НМА (у писемному мовленні) те, що в усному мовленні виражає інтонація, тим самим, привертаючи увагу учасника комунікації, наприклад:

(1) *“Mrs Austin Roxburgh,” Miss Scrimshaw gravely asked, “was she also Hampshire born?”*

“I never heard of her,” Mr Merivale replied, “anywhere round Winchester.”

“I understood Mrs Roxburgh to be from Cornwall.” Mrs Merivale never missed reminding her husband of anything he happened to forget.

“A [remote] country!” (+> it’s repellent to have relationships with people from that place). Miss Scrimshaw was perhaps reinforcing her ‘theory’.

“Of dark people. I cannot remember ever having been on intimate terms with any individual of Cornish blood” [“The Fringe of Leaves”, с. 15].

МА ‘A [remote] country!’ виражає здивування соціальним й територіальним походженням своєї співрозмовниці – місис Роксберг. Тим самим, МА додатково репрезентує непряму іллокуцію – виразити зневагу соціально нерівним членам австралійського суспільства. У НМА графічний індикатор *‘remote’*, який необхідно читати з особливою інтонацією, на що вказує емфатичний курсив, актуалізує непряму іллокуцію – відмову жителів м. Гемпшер, які проживають на індустріально й культурно розвинутій території Англії, прийняти у своє світське товариство місис Роксберг через її походження соціально нижчого рівня. Курсив впливає на появу непрямой іллокуції у висловленні, розширюючи й акцентуючи на смисловому потенціалі НМА й непрямій емоційно-оцінній комунікативній інтенції мовця.

(2) *In her feverish revolt she was almost jerking the doorknob off. He followed her out. The wind hit them. He filled his lungs, excited by his own expanding body, his almost power over flying cloud.*

Rhoda, on the other hand, he saw, was gasping. She was advancing sideways. Her hair was being lifted in little pink steamy streamers. The birthmark looked porous on her asparagus-coloured neck.

“This is [my] garden,” she shouted (+> I don’t allow you to stay here).

At the same time, what Pa called common sense made him shout back: “It isn’t! It can’t be yours! It’s the Courtneys’ garden, isn’t it?”

“No.” She grabbed his hand [“Vivisector”, с. 73].

НМА дівчинки з роману «Вівісектор» *'This is [my] garden'* виражає не лише ствердження й констатацію фактів мовця, але й опосередковану заборону зведеному брату Хиртлу заходити у сад сім'ї Кортні. Це стає очевидним із введенням графічного індикатора *'my'*. У сформованій комунікативній ситуації графічний індикатор *'my'* слугує реалізації непрямой іллокуції НМА, а його виділення курсивом на письмі додатково акцентує на імпліцитному смислі непрямого висловлення й непрямій комунікативній інтенції спонукання.

Графічне оформлення НМА характеризується написанням слів разом. Такий тип набору виконує функцію індикатором експресивної іллокуції висловлення, наприклад:

She might have said or done worse if Miss Gibbons hadn't come and told them:

"You are both having dinner in the dining-room as a treat."

"I know that," babbled Rhoda. "There's sweetbreads roastchicken freshstrawberries with icecream. I know!" (+> I will not go for a dinner).

"You're hysterical," he said ["Vivisector", с. 97].

Miss Gibbons was so embarrassed she forgot to tell Rhoda off.

Висловлення *'There's sweetbreads roastchicken freshstrawberries with icecream. I know!'* є МА, що вербально описує обіднє меню. У сформованій комунікативній ситуації висловлення непрямо виражає відмову дівчинки йти обідати й зневагу до обслуговуючого персоналу, це стає очевидним із мікроконтексту: *'... she didn't rush out of the room'* ["Vivisector", с. 97]. Швидке вимовляння слів, що на письмі передається набором мовних одиниць без пробілів, виражає зневажливе ставлення дитини до прислуги у будинку, насмішку й глузливе поводження з міс Гіббонс тощо. Аналіз графічного індикатора й наступного МА *'She shrieked laughter, started spinning round and round in the room'* ["Vivisector", с. 98] дозволяють домислити непряму іллокуцію висловлення, яка втілюється для актуалізації непрямой інтенції зобов'язання й емоційно-оцінної інтенції мовця.

Пунктуаційні знаки у письмовому тексті виступають як система правил розміщення розділових знаків для його графічної організації. Вони є

релевантними на письмі у реалізації й інтерпретації комунікативної інтенції мовця [291, с. 1]. Пунктуацію розглядаємо у смислового, синтаксичному та інтонаційному аспектах, що визначають її функціональні можливості у графічному оформленні висловлень [176, с. 540]. Як графічний засіб оформлення змістового наповнення висловлення (E. Krahn; S. Patt; R. Lauchman), пунктуаційні знаки розставляють необхідні смислові акценти у висловленні [264; 267; 291]. Пунктуація слугує засобом правильної граматичної будови писемного тексту. Вона є також показником ритмічної організації мовленнєвих ходів персонажів, тобто експлікатором інтонації мовлення, його ритму, паузації, для увиразнення смислу висловлення [299].

Аналіз романів П. Вайта показує, що серед усіх розділових знаків (коми, тире, крапки, двокрапки, знаку оклику, знаку питання), які вжиті у писемному мовленні художніх творів, такі пунктуаційні знаки, як *три крапки і тире* продуктивно реалізують смисловий потенціал НМА для вияву непрямой іллокуції персонажа. Виявлено, що три крапки і тире актуалізують емоційну тональність непрямого висловлення, їх використання дозволяє яскраво й точно репрезентувати нюанси інтенціональних станів дійових осіб, наприклад:

“You might give some thought of your suggestion. We don’t want to rush you into anything you’d dislike – but time can trickle away when decisions have to be made – and we’d like to see you settled before we leave – for Europe.”

Dorothy feared her approach had not been resolute enough: too vague, too womanly. Basil pretty certainly thought so: he shook off Mother’s claw as though getting rid of it.

“Yes. This house – the furniture alone.” (+>I want to sell this house). Movement helped him: his robes swirling and ballooning around him increased his confidence at every turn [“The Eye of the Storm”, с. 385].

МА *‘This house – the furniture alone’* інформує співрозмовника, що рідний дім не важливий для мовця. У висловленні тире вжите на позначення пропуску предикативного компонента *‘to be’*. Набуваючи конотативних властивостей паузи, тире є індикатором виведення імпліцитного смислу – байдужість та

холоднокровність сина до родинних цінностей, репрезентує негативне оцінне ставлення до батьківського дому й сімейних відносин загалом. Також, графічний індикатор додатково реалізує приховану інтенцію сина місіс Хантер – продати будинок, а матір переселити у пансіонат для людей похилого віку. Графічний індикатор привертає увагу до того, що мовець додатково накладає на висловлення імпліцитний смисл і позначає, таким чином, оригінальність смислової актуалізації НМА. У таких випадках учені характеризують пунктуаційну організацію (оформлення) персонажного мовлення художнього дискурсу П. Вайта як несподівану (*“unexpected punctuation”*) [226, с. 25].

У персонажному мовленні *три крапки* використано перед висловленням з метою його продовження, а якщо після нього, то з метою вираження незавершеності думки, тим самим, актуалізуючи імпліцитні смисли й непрямі іллокуції НМА, наприклад:

“Dorothy is still poor old Dorothy,” their mother gravely answered. “Full of the wrongs done her. She resents an experience I had on island years ago. I expect she will be here to dinner.”

The solicitor had to inform them the princess telephoned his office to say she had a headache. He didn't tell them he wasn't surprised.

“There! I knew!” The old lady was ablaze. “And you, Basil?”

“I had booked a room at the Onslow. Didn't want to ...” (+> *It's disgusting to stay with you*).

“ ... give anybody any trouble. My cook will be so disappointed. She was an actress, you know – in Berlin – and other parts.” [“The Eye of the Storm”, с. 114].

МА *‘I had booked a room at the Onslow. Didn't want to ...’* реалізує пряму іллокуцію – інформує співрозмовника про його місце проживання на час приїзду до матері, а також опосередковано актуалізує іллокуцію – відмовитися від пропозиції матері разом пообідати й виразити зневагу до неї у такий спосіб, щоб реалізувати емоційно-оцінну комунікативну інтенцію й інтенцію зобов'язання. Три крапки у кінці непрямого висловлення передають переривання думки сина для уникнення конфліктної ситуації з матір'ю. За допомогою графічного

індикатора співрозмовник правильно домислює імпліцитний смисл й непряму іллокуцію висловлення – відверте небажання сина залишатися з матір'ю, і, тим самим, характеризують холодні сімейні відносини у сім'ї Хантер із твору “Око бурі”.

Графон визначено як графічну фіксацію індивідуальних вимовних особливостей мовця, що характеризуються на письмі навмисним порушенням правопису слова чи словосполучення, яке використовується для репрезентації автентичної вимови [96; 104]. Відступ від норм вимови у НМА у романах П. Вайта зумовлено смислотвірною функцією, яка полягає у тому, що графони «виражають не лише тип мовлення героя, а привертають увагу до смислового наповнення» НМА й його іллокутивного потенціалу [22, с. 15], наприклад:

Once he said in Mr Olliphant's voice: "Perhaps I shall soon be so well educated I shan't need to go to ordinary school."

***Edgercated!** When you can't even learn to stop scribbling on the walls.” (+> People with such background don't have intellectual skills to get an education).*

“That isn't scribbling, it's droring,” he said in what was his own voice [“Vivisector”, с. 10].

НМА ***Edgercated!** When you can't even learn to stop scribbling on the walls'* виражає сумніви матері у здібностях свого сина до навчання. Графон ***Edgercated'*** у непрямому висловленні є графічним індикатором актуалізації імпліцитного смислу – мати є людиною малоосвіченою, безграмотною. Графічний індикатор сприяє домислюванню непрямої іллокуції НМА – відмовити сина в здобутті освіти в майбутньому. Відсутність бажання у матері спонукати сина навчатися зумовлено її низьким рівнем освіти.

НМА у персонажному мовленні художнього дискурсу П. Вайта відзначаються новою графічною формою, яка твориться за допомогою чималого розмаїття графічних новацій, серед яких слід виокремити графон, пунктуаційні знаки, типи набору і шрифти, капіталізацію. Графічна сторона непрямих висловлень реалізує смислове й інтенціональне поле НМА, слугуючи ефективним засобом реалізації комунікативних інтенцій персонажів. Використання графічних

інновацій зумовлено необхідністю ефективної репрезентації імпліцитного смислу висловлення та його очікуваної інтерпретації з боку співрозмовників.

3.5. Кластери лінгвостилістичних індикаторів іллокуцій непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта

Стилістичне маркування непрямих висловлень стає однією з домінант у вербалізації інтенціональних станів персонажів у романах П. Вайта. Це стає очевидним унаслідок використання хитрих несподіваних стилістичних інновацій (*tricks of style*), які іноді важко прочитати і домислити у МА, і НМА зокрема [226]. Романи П. Вайта насичені художньою символікою, алегоричністю, а непрямі висловлення – стилістичними індикаторами, які письменник використовує для розширення реалізації імпліцитних смислів й іллокуцій [226, с. 25]. Своєрідна мова митця П. Вайта, яка знаходить вербальне втілення у художньому дискурсі у НМА, характеризується відхиленнями від усталеної норми вживання фонетичних, лексичних і синтаксичних засобів, зловживанням форм на рівні граматики та синтаксису для репрезентації комунікативних інтенцій учасників комунікації [264, с. 205; 290, с. 247].

П. Вайт вдається до завуальованого способу репрезентації художньої дійсності за допомогою НМА. Послідовні, умисно зважені, й водночас, сміливі та відважні спроби проникнення/занурення у природу людської автентичності (запит на цілісність моральну, фізичну, духовну сторін особистості) реалізовані за допомогою багатства мовного ресурсу у НМА [136, с. 5]. Складна організація мовних одиниць із прямим і непрямим значенням формує непрямі висловлення багатими стилістично, щоб ефективно вербалізувати інтенціональне поле персонажів у романах П. Вайта.

У результаті аналізу НМА на рівні внутрішньої комунікації романів П. Вайта виявлено, що питома вага непрямих висловлень є стилістично маркованими (див. Додаток Г). П. Вайт убачає своїм головним завданням релевантно використати лінгвостилістичні ресурси у непрямому висловленні у

персонажному мовленні, оскільки вони виступають дієвими способами вирватися зі звичайних узуальних спроб вербалізації прихованих інтенціональних станів мовця. НМА стає ефективним засобом репрезентації внутрішнього світу персонажів з усіма його вадами і чеснотами у романах П. Вайта, що визнають такі учені, як Дж. Тейсі й С. В. Петухов. Вони описують письменника як скрупульозного дослідника глибин підсвідомого [311, с. 50], вбачають основне досягнення митця у його здатності до «інсайту в індивідуальний світ особистості» [136, с. 11]. Пошук істини, сенсу буття й власного призначення у цьому жорстокому світі, людська самотність і нікчемність постають як складна реальність, з якою стикається персонаж кожного роману П. Вайта на своєму шляху, а засоби, які «працюють» на зображення події, особистості чи явища реальної й нереальної дійсності є вдало поєднаними.

Лінгвостилістичне дослідження НМА показує, що лексичні, лексико-стилістичні й синтаксично-стилістичні засоби, які виступають індикаторами іллокуцій непрямого висловлення, є стилістично об'ємними, такими, які корелюють, взаємодіють і взаємоперетворюються» [10, с. 11] (див. Додаток Д). Виявлено, що для реалізації непрямих іллокуцій НМА учасники комунікації залучають кілька стилістичних засобів і прийомів в одному НМА, що «діють синергетично» [10, с. 11]. Одночасне поєднання стилістичних засобів і прийомів в одному непрямому висловленні передбачає їх тлумачення як «когерентних (взаємопогоджувальних) явищ у реалізації комунікативного процесу» [10, с. 12], що підсилюють прагматичний ефект висловлення і стилістично увиразнюють непряме висловлення. До того ж, таку одночасну взаємодію лінгвостилістичних засобів виявлено на різних рівнях мови (див. Додаток Е).

- Кластери лінгвостилістичних індикаторів на лексичному, синтаксичному й графічному рівнях, наприклад:

*“Don't you feel – Mother darling – living alone in this great house full of associations, **not all of them happy** – does tend to make you **morbid?**” (+> You need to leave this house)* [“The Eye of the Storm”, с. 371].

НМА дочки не лише виражає запит інформації до матері щодо проживання самому в одному великому будинку, а й опосередковано спонукає матір переїхати у пансіонат для людей похилого віку. Непряме висловлення у формі риторичного питання репрезентує взаємодію лінгвостилістичних засобів на графічному, лексичному і синтаксичному рівнях. Домінування тире у НМА вказує на інтонаційне членування думки, що передає емоційну напруженість мовлення персонажа, а також, демонструє несподівану пунктуаційну організацію висловлення. Вставлена конструкція *'not all of them happy'*, відокремлена тире, реалізує інтенціональне призначення НМА у художньому діалозі.

Лексичний індикатор латинського походження *'morbid'* [276] естетично оформлює художнє мовлення й розширює смисловий потенціал НМА. Непряме висловлення як риторичне питання ефективно функціонує для реалізації непрямой іллокуції. Адже дочка прагне маніпулювати почуттями матері, повертає увагу до важливості її пропозиції у цей момент й, таким чином, впливає на психологічний стан місіс Хантер: *'Like a child at the dentist, Elizabeth Hunter had clamped her jaws'* ["The Eye of the Storm", с. 371].

НМА містять лінгвостилістичні індикатори, які, тією чи іншою мірою, визначають інтерпретаційний ланцюжок домислювання імпліцитного смислу висловлення і дають можливість точній та однозначній реалізації непрямих іллокуцій відповідно до настрою, ставлення й комунікативних інтенцій мовця у сформованій комунікативній ситуації. Загалом, кожен художній витвір П. Вайта містить «сильний вокабулярій» і своєрідне смислове розмаїття відображення духовного світу людини, її переживань, емоцій та станів [136, с. 135].

- Кластери лінгвостилістичних індикаторів на лексичному й синтаксичному рівнях, наприклад:

Basil Hunter screwed up his face so tightly only its rudiments were visible. "Surely she could continue to enjoy her life – if she does enjoy it – within a less pretentious framework?" Then he allowed his face to fly open ... "The needs of old people, by the time they are almost gaga, must be so simple: not much more than a comfortable bed, a kindly hand, and plenty of bread-and-butter custard, I should have

thought” (+> *I don't approve heavy expenses on my mother*) [“The Eye of the Storm”, с. 236–237].

Arnold Wybard was feeling his way. “I'd say she is still the most complex woman I know.” He couldn't confess the rest: she terrifies me as much as ever.

У сформованій комунікативній ситуації висловлення персонажа *‘The needs of old people, by the time they are almost gaga, must be so simple: not much more than a comfortable bed, a kindly hand, and plenty of bread-and-butter custard, I should have thought’* є МА, що прямо виражає іллокуцію – описати життя людей похилого віку, а також додатково виражає наказ-прохання дочки до повірника зупинити марнотратні примхи матері і перевезти її у пансіонат. Діти місіс Хантер виказують своє невдоволення способом життя своєї матері, яка, на їх думку, має відмовитися від надмірної кількості прислуг та усіх зручностей, що є у її будинку.

У наведеному художньому діалозі персонажне мовлення розкриває такі особливості синтаксису, як тенденція до поділу думки висловлення на кілька виразних частин і виокремлення її за допомогою пунктуаційних знаків. У наведеному вище прикладі спостерігаємо взаємодію виражальних засобів синтаксису. Перелік *‘a comfortable bed, a kindly hand, and plenty of bread-and-butter custard’* існує у непрямому висловленні для внесення додаткової інформації щодо переваг життя у пансіонаті для людей похилого віку. Відокремлені компоненти *‘by the time they are almost gaga’* опосередковано розкривають лаконічну, виразну характеристику особи (Елізабет Хантер) очима її дітей, розширюють смислове наповнення НМА, яке дозволяє зрозуміти непряму іллокуцію – припинити нерозумне потурання бажанням жінки похилого віку, що вже несповна розуму. Водночас, індикатор у формі лексичної одиниці французького походження *‘gaga’*, яка зафіксована у словнику як сленг – *‘mentally confused, crazy’* [227], демонструє байдуже і зневажливе ставлення дітей до матері. Сприйняття непрямої іллокуції НМА підсилюється за допомогою конструкції *‘I should have thought’*, що стоїть у кінці непрямого висловлення, і набуває значення інверсованого фрагменту на тлі синтаксичної конструкції.

Отже, стилістичний аналіз НМА дає можливість стверджувати, що в діалогічному мовленні персонажів у романах П. Вайта виражальні засоби та стилістичні прийоми як індикатори іллокуцій НМА об'єднуються у кластери. Вони слугують реалізації непрямих іллокуцій мовця у спілкуванні. Функціональне комбінування лінгвостилістичних засобів на лексичному, синтаксичному й графічному рівнях дозволяє порушити конвенції вживання мовних одиниць, потрібних лише для моделювання граматично правильних синтаксичних структур висловлень й прямого вираження його змісту. До того ж, у деяких випадках таке дотримання правил може призвести до втрати повноти інтенціонального компоненту непрямого висловлення, який учасник комунікації прагне донести до співрозмовника, тому одночасна взаємодія лінгвостилістичних засобів в одному НМА є обґрунтованою й функціонально зумовленою.

Висновки до третього розділу

1. НМА у персонажному мовленні романів П. Вайта є стилістично багатовимірні, адже 43% НМА є стилістично маркованими. Непрямі висловлення наповнюють комунікацію «лабіринтом інтенціональних зчеплень» (С. Золян [78]), що обумовлює створення незвичної словесної архітектоніки для їх оформлення. Специфіка організації стилістичного потенціалу непрямого висловлення полягає у взаємодії значень мовних одиниць, а також детермінує реалізацію імпліцитного смислу й непрямой іллокуції НМА.

1.1. Стилiстичне маркування зумовлює переосмислення непрямих висловлень й стає ефективним способом вербалізації інтенціональних станів персонажів. Про переосмислення НМА персонажного мовлення сигналізують індикатори іллокуцій висловлення. Такими іллокутивними індикаторами стають стилістичні засоби на лексичному, синтаксичному та графічному рівнях. З'ясовано, що лексичні, лексико-стилістичні, синтаксично-стилістичні та графічні індикатори іллокуцій НМА сприяють мовцю актуалізувати, а співрозмовнику

домислити імпліцитні смисли, інтендовані мовцем, щоб мати уявлення про комунікативні інтенції, реалізовані непрямым висловленням.

1.2. НМА насичені стилістично маркованими лексичними індикаторами іллокуцій висловлення «спеціально-розмовного/низького стилю» та «спеціально-літературного/високого стилю». До основних лексичних індикаторів «спеціально-розмовного/низького стилю» належать: сленги, грубі/вульгарні слова, діалектизми, що переважають над лексичними індикаторами «спеціально-літературного/високого стилю», до яких належать: архаїзми/застарілі слова, запозичені слова латинського, французького та іспанського походження та іншомовні слова. Особливістю лексичних індикаторів є їх здатність додатково актуалізувати непрямі іллокуції НМА.

2. Визначальним у внутрішній комунікації романів П. Вайта є вживання лексико-стилістичних індикаторів у НМА з метою запуску інференційного ланцюжка домислювання імплікатури. Лексико-стилістичні індикатори введені мовцем з метою досягнення прагматичного ефекту порівняння, асоціації та контрасту у непрямому висловленні. Серед них основними є метафора, епітети, метонімія, гіпербола, парадокс, синекдоха й дисфемізми. Лексико-стилістичні індикатори іллокуцій НМА виступають лінгвальним чинником функціонування імпліцитних смислів та є специфічними для НМА, щоб реалізувати непрямі іллокуції. Адже їх імпліцитна сутність розширює смислове й інтенціональне поле непрямого висловлення.

3. Характерними синтаксично-стилістичними індикаторами імпліцитних смислів й непрямих іллокуцій НМА є виражальні засоби й стилістичні прийоми на рівні синтаксису, які розставляють смисловий акцент на тому, що має на увазі мовець для реалізації непрямої іллокуції висловлення. Персонажі романів П. Вайта системно використовують повтори, вставні й вставлені одиниці, перелік, емпфазу у НМА, що уможлиблює відстежити багатство інтенціональних станів персонажів, надають додаткові й переконливі аргументи для реалізації ефективної комунікації у непрямий спосіб. Водночас, вживання номінативних та неповних висловлень, інверсії, відокремлені компоненти репрезентують у НМА непрямі

іллокуції різних типів: експресивні, спонукальні, квесетивні й констативні. Перевага риторичних запитань і парцельованих конструкцій з-поміж усіх синтаксично-стилістичних індикаторів вказує на бажання учасника комунікації задекларувати, уточнити або розширити смисл НМА для співрозмовника з метою актуалізації непрямой комунікативної інтенції персонажа: ефективно реалізувати непряму іллокутивну й перлокутивну цілі висловлення.

4. Графічні індикатори у НМА представлені орфографічними модифікаціями, експериментами з різними типами шрифтів, незвичною сегментацією слів у висловленні (дефісація і написання мовних одиниць разом). Виявлено, що такі пунктуаційні знаки, як три крапки і тире, вводять імпліцитні смисли у непряме висловлення, актуалізують непряму іллокуцію НМА. Графічні засоби індивідуалізують мовлення персонажів, що привертає увагу співрозмовника до домислювання непрямой комунікативної інтенції мовця.

5. Для вербалізації імпліцитних смислів й непрямих іллокуцій у НМА характерним є об'єднання лінгвостилістичних індикаторів у кластери та їх взаємодія. Загалом, комплексний взаємозв'язок лінгвостилістичних індикаторів у НМА розширюють план вираження прихованих смислів, збагачують засоби реалізації непрямих іллокуцій висловлення. Адже їх поєднання у непрямому висловленні створює багатоплановість викладу думок персонажа, їх невизначеність або, навпаки, цілеспрямовано організовує хід комунікативних кроків мовця з метою введення непрямих комунікативних інтенцій.

Висновки та положення третього розділу викладено у публікаціях дисертантки [193; 194; 195].

РОЗДІЛ 4

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ НЕПРЯМИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТІВ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ПАТРИКА ВАЙТА

4.1. Прагматичне транспонування непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта

Дослідження та аналіз різноманітних способів досягнення взаєморозуміння між комунікантами дає можливість вітчизняним [79; 140; 154; 155] і зарубіжним [169; 201; 248; 307] ученим вивчати й розробляти дієві механізми моделювання комунікативного процесу, основною одиницею якого є МА. МА є ефективними засобами передачі інформації у процесі вербальної взаємодії. В основі реалізації НМА є «механізм прагматичного транспонування іллокуції в межах одного висловлення» [79]. Такий механізм дозволяє мовцю реалізувати такий тип висловлення, який дозволить йому у непрямий спосіб здійснити мовленнєвий вплив на співрозмовника.

Критерієм розмежування типів непрямих висловлень є ідентифікація іллокуції у їх складі, яка виражена опосередковано. Її можливо визначити унаслідок аналізу сформованої комунікативної ситуації, у якій реалізовано непряму іллокуцію й на яку очікується реакція співрозмовника. Пряма та непряма іллокуція може асоціюватися з предикативною частиною висловлення. Однак, зауважимо слушну думку Дж. Серля: «... неправильно змішувати іллокутивні акти, які не залежать від конкретної мови, й іллокутивні дієслова, які є лише відображенням реальності в системі лексики конкретної мови» [302, с. 171].

Проілюструємо прагматичне транспонування типів НМА за класифікацією МА Дж. Серля. Цією типологією МА й їх термінологічним позначенням будемо послуговуватися, дещо розширивши та уточнивши її такими типами як: НМА квеситив за класифікацією МА Г. Г. Почепцова та синкретичним типом НМА (термін введений Н. А. Жихаревою [74]).

НМА директив вирізняємо з-поміж інших непрямих висловлень у результаті виявлення непрямой спонукальної іллокуції у складі висловлення, яка диференціює інтенціональний компонент висловлення, й на який очікується реакція співрозмовника під час вербальної інтеракції. Тобто, опосередкована іллокуція впливає на дії, поведінку та вчинки співрозмовника (наприклад: наказ, прохання, заклик, вимога, заборона, дозвіл, тощо) [301, с. 198–205]. У результаті дослідження ілюстративного матеріалу встановлено сфери транспонування МА з відповідними іллокуціями для непрямой реалізації директива. Реалізація **НМА директив** відбувається у результаті транспонування констативного, експресивного, квеситивного й комісивного типу МА у сферу директива, в якій відбувається заміщення прямої іллокуції іншою непрямой – спонукальною, для актуалізації непрямой комунікативної інтенції волевиявлення. Транспонування іллокуції у межах сформованої комунікативної ситуації спрямоване на те, щоб, впливаючи на поведінку та дії тощо співрозмовника, опосередковано змусити його виконати або, навпаки, не виконати дію з тих чи інших причин.

➤ МА експресив → НМА директив:

The evening Stan Parker broke the washstand was the evening of a dance in a hall to raise church funds. Such an act on such an occasion should have shaken Stan ... he wished he had not come.

“This is the first ball I have ever been to,” said the girl.

“But all these people,” he said, “breathing in the one room” (+> Let’s go out there).

He followed her out of the room, his back obscuring her departure for those who watched [“The Tree of Man”, с. 19].

Висловлення Стена Паркера *‘But all these people breathing in the one room’* реалізує дві іллокуції персонажа. Прямая іллокуція мовця – негативно оцінити присутність великого натовпу у залі. У сформованій комунікативній ситуації така іллокуція зберігається, але не актуалізується. Висловлення актуалізує імплікатуру – невдоволення перебуванням на світському балу, яка непрямой реалізує директивну іллокуцію – прохання. Чоловік має на меті спонукати дівчину

вийти з кімнати. Отже, у МА спостерігаємо опозицію експресивної іллокуції висловлення до непрямо вираженої директивної іллокуції, транспонуючи висловлення у НМА директив. У цьому випадку спостерігаємо комунікативну ефективність актуалізації непрямої комунікативної інтенції спонукання, що стає очевидним із мікроконтексту.

➤ МА констатив → НМА директив:

“Hello, you two,” Eden said.

They looked round, as if protecting an unguarded moment.

“We’re having a talk,” Connie said. (+> Leave us.) Connie remembered she had been afraid of Eden. That is not uncommon in children, she told herself, to reassure. But she remained uneasy now.

“Oh,” said Eden and go away [“The Living and the Dead”, с. 151].

Висловлення *“We’re having a talk”* ілюструє реалізацію прямої іллокуції – проінформувати про ситуацію, що склалася. Висловлення актуалізує імплікатуру – твій візит є небажаним, яка непрямо реалізує директивну іллокуцію. МА також непрямо виражає настійливу прохання до чоловіка залишити їх для розмови. Пряма іллокуція вступає у конфлікт із іллокуцією, яка нав’язується конситуацією мовлення: не втручатися у розмову. У виокремленому МА спостерігаємо транспонування іллокуцій, що визначають тип висловлення – НМА директив для актуалізації непрямої комунікативної інтенції спонукання.

➤ МА комісив → НМА директив:

The doctor frowned. “Captain Lovell sends his compliments”, Lieutenant Cunningham delivered the message with a formal earnestness not unmingled with personal goodwill, “and is looking forward to hearing your own account of your adventures as soon your health is fully restored. I shall see to that,” he assured her.

Mrs Roxburgh could not envisage it; she cowered. “Surely we might be attacked by blacks – or worse, escaped prisoners?”

The lieutenant was amused. “You’ll have a military escort (+> Don’t be afraid of going with us. You need to tell us the truth).”

Well, it’s not sprung! But the best we can provide” [“Voss”, с. 342].

Висловлення *'You'll have a military escort'* ілюструє реалізацію прямої іллокуції – зобов'язання надати охорону під час подорожі. Висловлення актуалізує імплікатуру – не бійтеся їхати з нами, яка непрямо реалізує директивну іллокуцію. МА також непрямо виражає настійливу вимогу до жінки поїхати з ним та описати правоохоронним органам своє життя у полоні аборигенів. Пряма іллокуція вступає у конфлікт із іллокуцією, яка нав'язується конситуацією мовлення: вимогу перевезти колишню полонену. У виокремленому МА спостерігаємо транспонування іллокуцій, що визначають тип висловлення – НМА директив.

➤ МА квеситив → НМА директив:

Then he was touching her, his hand was upon her shoulder blades, and they realized they had returned into their bodies.

"Is it not really very cold?" she said at once, shivering (+> I stay here).

"People will not come to look at you. You are lost in the garden." The man yawned.

"They are not agreeably occupied."

The beautiful, but rather tentative young girl of that evening, in her smouldering, peacock dress, and the passionate but bewildered soul of the woman that had flapped and struggled in the dark garden in its attempt to rescue (let us not say: subdue) were being dispossessed by a clumsy contentment of the flesh ["Voss", с. 91].

Питальне речення *'Is it not really very cold?'*, окрім запиту-уточнення інформації, опосередковано спонукає чоловіка залишитися у саду для розмови. У результаті цього, спостерігаємо опозицію прямої іллокуції квеситивного висловлення до непрямої іллокуції директивного типу.

Інформативна складова висловлення присутня у всіх МА [181], і НМА зокрема. Вона певною мірою може накладатися, співіснувати та поєднуватися з будь-яким іншим змістовим компонентом висловлення. Відповідно до цього, наступний тип непрямих висловлень – **непрямі констативи**, іллокуція яких полягає в тому, щоб непрямо поінформувати співрозмовника, попередити, оголосити, заявити, доповісти, переконати комуніканта у правдивості й істинності

твердження [301, с. 182], виявлено у персонажному мовленні художнього дискурсу П. Вайта.

Реалізація **НМА констатив** відбувається у результаті транспонування квеситивного МА у сферу констативного використання. У художньому дискурсі П. Вайта НМА констатив – це запитальні конструкції, в яких на пряму іллокуцію – запит інформації, нашаровується непряма іллокуція – повідомити й поінформувати про певний стан справ [82] для актуалізації непрямой комунікативної інтенції інформативності. Адже це не «чітко визначена апеляція до конкретного адресата з метою заповнити інформаційні прогалини у знаннях, не прагнення автора запиту задовольнити власну когнітивну цікавість, а ствердження/заперечення, припущення чи опис» [181, с. 151], наприклад:

➤ МА квеситив → НМА констатив:

“I say, Laura,” said Willie pringle, coming up, “we have had no races this picnic, and a picnic is not a picnic without races, do you think?”

“I don’t think races are necessary?” Laura said.

“But are they not the sort of thing that people do at a picnic?” Willie said, who wanted very badly to do things which people did (+>People like to see horse-racing competitions on a picnic).

“Silly Willy!” Laura laughed, lazily but lovingly [“Voss”, с. 63].

У запитальній конструкції ‘*But are they not the sort of thing that people do at a picnic?*’ домінує опосередковано виражена іллокуція чоловіка заявити Лорі, що кінні перегони є необхідними й цікавими розвагами для публіки на світському пікніку, а прямий запит інформації відходить на другий план. Якщо запитальна синтаксична конструкція використовується чоловіком з метою повідомити про заздалегідь спланований хід подій, то слід розглядати таке висловлення як НМА констатив. Отже, іноді у сформованих комунікативних ситуаціях діалогічного мовлення персонажів МА квеситив до своєї первинної властивості запиту інформації набуває ознак констатива з опосередкованою іллокуцією – заявити/повідомити, щоб реалізувати заздалегідь задуманий мовленнєвий вплив на співрозмовника.

НМА експресив вирізняємо з-поміж інших непрямих висловлень у результаті виявлення непрямой іллокуції у висловленні, яка апелює до почуттєвої сфери співрозмовника під час комунікативного процесу і має на меті виразити почуття, оцінку й погляди у мовленнєвій ситуації (наприклад: привітання, співчуття, подяка, докір, звинувачення, похвала, комплімент тощо) [301, с. 211], актуалізуючи непряму емоційно-оцінну комунікативну інтенцію мовця. Реалізація **НМА експресив** відбувається шляхом транспонування констативного, квеситивного й директивного МА у сферу експресива у мовленні персонажів художнього дискурсу П. Вайта.

➤ МА констатив → НМА експресив:

*Music seemed to excite Professor Pehl. “It is great chance, Mrs Hunter, that you can entertain us” (+> *Your playing is exciting*) [“The Eye of the Storm, с. 397].*

Висловлення чоловіка описує як головна героїня розважає гостей своїм вмінням грати на музичному інструменті. Однак, це не єдина іллокуція МА, яка актуалізується у діалогічному мовленні. Чоловік опосередковано виражає комплімент місіс Хантер і хвалить її талант. Нашарування непрямой іллокуції висловлення на пряму іллокуцію транспонує МА у сферу експресивного використання. Адже непряме висловлення, актуалізуючи імплікатуру, розкриває психоемоційний стан чоловіка – задоволення бути присутнім у гостях й насолоджуватися приємною компанією місіс Хантер, що й детермінує визначення типу НМА експресив у художньому мовленні. Реалізація НМА експресив детеріновано бажанням чоловіка налагодити дружні міжособистісні стосунками з жінкою та зумовлено характеристиками конситуації загалом, яка вимагає дотримання етикетних норм поведінки у гостях.

➤ МА директив → НМА експресив:

On a day of steely, straight rain, she was forced to approach a subject Alfred was determined to avoid. “Surely now you should allow me to write and tell the children?”

*“I don't want to disrupt their lives” (+> *It doesn't matter for them to know about my state of health*) [“The Eye of the Storm”, с. 182].*

“If, when you go, they haven't been told, they may resent it terribly.”

Висловлення головної героїні *'I don't want to disrupt their lives'* спонукає повірника не сповіщати дітей про свій стан здоров'я, який оцінюється як вкрай важкий. Однак, у сформованій комунікативній ситуації непряма іллокуція експресива нашаровується на базову іллокуцію директива – опосередковано висловити звинувачення й докір дітям у тому, що вони не підтримають матір. Адже непряме висловлення є «криком душі» місіс Хантер, який переповнений болем і тугою за любов'ю рідних її дітей. НМА експресив «підсилює емоційну наснагу висловленого мовцем, увиразнює його комунікативну інтенцію, відображає поведінку суб'єкта комунікації у конкретний момент мовлення, чим і характеризує передусім живе, динамічне художнє мовлення» [181, с. 113].

➤ МА квеситив → НМА експресив:

"Would you like a sweet, Dudley?"

"Why do some people always have to suck things?" asked her husband and frowned (+>I hate you chewing a gum).

Thelma Forsdyke shrugged, and looked away, and was obviously intending not to answer ["The Tree of Man", с. 337].

Запитання чоловіка опосередковано виражає докір Тельмі й роздратування її звичкою, що спричиняє міжособистісний конфлікт між дружиною і чоловіком. У результаті цього, спостерігаємо опозицію квеситивної іллокуції до експресивної іллокуції, яка виникає у результаті актуалізації імплікатури. У цьому випадку за допомогою експліцитного квеситиву («Чому люди мають завжди щось жувати?») реалізовано непрямий експресив («Скільки ж можна жувати»). Мікроконтекст дозволяє з'ясувати прагматичну спрямованість НМА експресив: *'The eyes of certain women looked beyond her clothes. She blushed. "You should not have taken it like that," laughed her magnanimous husband, looking at her, taking a pleasure in his own power.'* ["The Tree of Man", с. 338].

НМА комісив вирізняємо з-поміж інших непрямих висловлень у результаті виявлення непрямої іллокуції, яка виражає зобов'язання мовця виконати певні дії під час комунікативного процесу, дотримуючись певної лінії поведінки (наприклад: обіцянка, зобов'язання, застереження, присяга, клятва, погроза тощо)

[301, с. 192]. Реалізація *НМА комісив* відбувається шляхом транспонування констативного та експресивного МА у сферу комісивного використання для актуалізації непрямой комунікативної інтенції зобов'язання.

➤ МА експресив → НМА комісив:

“And this is the little girl. How lovely and sturdy she is,” said Mrs Bonner, fidgeting with the ribbons of her cap.

“Would you come to me, dear?” asked Mrs Asbold, her grey-loved hands hesitating upon her comfortable knees.

“She would be killed with kindness,” said the woman, as if she had been hungry all these years (+>I guarantee to take care of this child) [“Voss”, с. 312].

МА експресив *‘She would be killed with kindness’* ілюструє пряму іллокуцію – інтерес та захоплення місіс Ешбольд новонародженою дівчинкою. Жінка дуже хоче взяти на виховання дитину, яка стала сиротою, із сім’ї Боннер. На надмірне експресивно-емоційне навантаження висловлення вказує гіпербола – *‘to be killed with kindness’*. Однак, вплинути на почуття співрозмовника – це не єдина іллокуція, яка актуалізується висловленні. Місіс Ешбольд непрямом надає гарантії сім’ї Боннер щодо правильності рішення віддати їй дівчинку на виховання, адже максимум уваги й тепла чекають на неї у новій сім’ї. Непряме висловлення опосередковано виражає обіцянку жінки добре доглядати за сиротою. Домислювання імплікатури НМА, яка актуалізує непрямую іллокуцію, можливе із врахуванням мікроконтексту: *“ ... a little girl could not help but grow up happy; ... the poor child’s unfortunate mother be only too grateful to see her little on so splendid place, our healthy surroundings” [“Voss”, с. 313].*

➤ МА констатив → НМА комісив:

... she stuck her arm through his and said: “What about goin’ for a little walk? Up to my place. Eh? What do they call you, dear? Eh?”

“Hurtle.” He let her have the naked truth.

.... He hung back: suffocated by fur and brandy, he’d had enough of Nance.

“Aren’t you comin’ up to my place? She asked and tugged, hopeful still.

... “I got a hole in my pocket.” (+> I don’t go with you).

She started shrieking again. "You have, eh? Then you can walk behind and do it for nothin!" The silence shut her up at last ["Vivisector", с. 164].

НМА *'I got a hole in my pocket'* реалізує пряму іллокуцію – описати зовнішній вигляд чоловіка. Висловлення актуалізує імплікатуру – заявити про скрутне матеріальне становище, яка непрямо реалізує іллокуцію – відмову йти разом. На прямо виражену іллокуцію накладається опосередкована іллокуція, тому непряма іллокуція разом із базовою іллокуцією констатива формує НМА комісив, щоб актуалізувати непряму комунікативну інтенцію зобов'язання. Оскільки реалізація мовцем опосередкованої іллокуції, а не прямо вираженої, вимагає від співрозмовника очікуваної реакції, то й, відповідно, тип НМА комісив є релевантним в художньому дискурсі П. Вайта.

Аналіз персонажного мовлення у художньому дискурсі П. Вайта показує, що учасники комунікативних ситуацій вдаються до запиту інформації у непрямий спосіб. **НМА квеситив** вирізняємо з-поміж інших непрямих висловлень у результаті виявлення опосередкованої іллокуції, яка виражає запит інформації під час комунікативного процесу, та «перлокутивної цілі змусити співрозмовника відповісти» [18; 79]. Реалізація НМА квеситив відбувається шляхом транспонування констативного МА у сферу квеситива для актуалізації непрямой комунікативної інтенції запиту.

➤ МА констатив → НМА квеситив:

Halfway up the stairs Mrs Macrory paused and gasped. "It must seem odd to find strangers living in your house" (+>Don't you see it awkward to sell the house?).

Basil could at least turn the voice on. "Hardly ours. We left too young." ["The Eye of the Storm", с. 424].

Висловлення жінки *"It must seem odd to find strangers living in your house"* опосередковано виражає запит інформації до сина місіс Хантер щодо продажу будинку. Отже, іноді у сформованих комунікативних ситуаціях діалогічного мовлення МА констатив набуває ознак квеситива. Оскільки жінка не просто висловлює припущення, а непрямо спонукає чоловіка дати відповідь. Поява

непрямого запитання сигналізує про наявність інформаційних лакун у мовця, які виникають в уточнюючих висловленнях.

У результаті дослідження художнього дискурсу П. Вайта такий тип як *НМА декларатив* не виявлено взагалі. Це можна пояснити тим, що непрямі декларативи не є характерними засобами вираження інтенціональних станів персонажів у сформованих комунікативних ситуаціях у романах австралійського письменника. Відсутність НМА декларатив вказує на те, що вони не є релевантними висловленнями у комунікативному процесі для реалізації мовленнєвого впливу мовця на співрозмовника, адже іллокутивна мета декларативів полягає у забезпеченні виконання відповідних дій для зміни існуючого стану справ, тому опосередкованість реалізації іллокуції у складі НМА, для таких актів є неприйнятним.

Варіанти транспонування прямого мовленнєвого акту (далі – ПМА) у НМА, у результаті яких відбувається реалізація НМА певного типу, можна зобразити у вигляді наступної таблиці (див. Таблиця 4.1):

Таблиця 4.1.

**Транспонування прямих мовленнєвих актів у непрямі мовленнєві акти
в персонажному мовленні романів Патріка Вайта**

Непрямі іллокуції Прямі іллокуції	НМА директив	НМА констатив	НМА комісив	НМА експресив	НМА декларативи	НМА квеситив
ПМА Директив	-	0	0	165 (48%)	0	0

<i>Продовження таблиці 4.1.</i>						
ПМА Констатив	158 (34%)	-	73 (46%)	84 (24%)	0	62 (5%)
ПМА Комісив	69 (14%)	0	-	0	0	0
ПМА Експресив	124 (25%)	0	62 (54%)	-	0	0
ПМА Декларативи	0	0	0	0	-	0
ПМА квеситив	132 (27%)	49 (4%)	0	98 (28%)	0	-
Всього	483 (45%)	49 (4%)	135 (13%)	347 (33%)	0	62 (5%)
ВСЬОГО	1076 (100%)					

Наведена схема відображає варіанти реалізації НМА у процесі транспонування іллокуцій ПМА, у результаті якого здійснюється НМА з двома іллокуціями: з прямо вираженою іллокуцією й іллокуцією, що виражена опосередковано, на яку мовець очікує реакцію від співрозмовника. Однак, у результаті аналізу ілюстративного матеріалу виявлено такі НМА, у яких опосередковано актуалізовано не одна, а дві іллокуції, на які очікується вербальна/невербальна реакція співрозмовника. Тобто, спостерігаємо появу двох непрямих іллокуцій, які нейтралізують пряму базову іллокуцію, у складі одного висловлення. Під такими типами НМА розуміємо складні синкретичні утворення, які поєднують у собі різного типу іллокуції, що спрямовані у непрямий спосіб реалізувати заздалегідь заплановану інтенцію й вплив мовця на співрозмовника. Явище синкретизму трактують як: «формальне нерозрізнення, злиття в одній формі різнорідних мовних елементів <...> Синкретизм пов'язаний, з одного боку, з нейтралізацією, з іншого – з процесами взаємоперехідності одиниць мови» [176,

с. 584]. Відповідно до цього, інтеграція двох або більше непрямих іллокуцій в одній формі утворює новий тип НМА – синкретичний (термін введений Н. А. Жихаревою [74]).

У результаті аналізу діалогічного мовлення персонажів художнього дискурсу П. Вайта виявлено наступні комбінації різних іллокуцій МА, виражені в опосередкований спосіб для реалізації синкретичного типу НМА у художньому дискурсі:

- 1) МА констатив → НМА експресив + НМА директив;
- 2) МА констатив → НМА директив + НМА комісив;
- 3) МА комісив → НМА експресив + НМА директив;
- 4) МА констатив → НМА директив + НМА квеситив;

Розглянемо кожну з виявлених комбінацій окремо:

- МА констатив → НМА експресив + НМА директив:

“While I am engaged on this expedition,” he said, “ I will, of course, keep a journal, that you will read afterwards, and follow me step by step.”

“The official journal of expedition,” murmured the young woman, not ironically, to the tired child (+>Write to me personally) [“Voss”, с. 91].

У художньому діалозі МА жінки *‘The official journal of expedition’* прямо констатує про те, що експедиція веде офіційний журнал опису подій. Контекст і фонові знання комунікантів зумовлюють домислювання імплікатури МА, яка актуалізує його непрямі іллокуції. Непряма іллокуція, актуалізована у НМА директив – це акт спонукання співрозмовника до дії – написати жінці особисті листи. Непряма іллокуція, актуалізована у НМА експресив – це вплинути на почуття співрозмовника, виразити розчарування у втраті зв’язку з лідером експедиції й рівночасно показати, що особиста переписка є важливою для неї, тим самим, вказуючи на зацікавленість і приязнь до чоловіка.

- МА констатив → НМА директив + НМА комісив:

“Have you a church at the settlement? I’ve noticed one in my walks.”

“No,” he told her, “we haven’t, as yet. Our services are held in a hall at the prisoners’ barracks. You would not see them, Mrs Roxburgh. You would sit at the front

of the cogregation, with the Commandant and Mrs Lovell and the officers of the prison ... You will have nothing to fear’, he assured her(+> You can come with us as we assure the safety during the ceremony) [“The Fringe of Leaves”, с. 386].

Висловлення офіцера ‘*You will have nothing to fear*’ інформує місис Роксберг про безпечність відвідування богослужіння у в’язниці. Однак, домислювання імплікатури МА зумовлює ркалізацію непрямих іллокуцій – спонукати жінку прийти на службу, що реалізує НМА директив, а також – гарантувати безпечне перебування на території каплиці для ув’язнених, що реалізує НМА комісив. Поєднання двох непрямих іллокуцій, виражених опосередковано в одному синкретичному утворенні, зумовлене бажанням чоловіка реалізувати необхідний мовленнєвий вплив на головну героїню роману «Бахрома із листя». Все ж героїня відмовляється йти на богослужіння: ‘*I could hardly worship under the eyes of prisoners, some of them condemned for life*’ [“Fringe of Leaves”, с. 386], що означає неочікувану реакцію персонажа на НМА у художньому діалозі, що спричинює некооперативний тип вербальної взаємодії.

➤ МА комісив → НМА експресив + НМА директив:

“And here is the baby,” said Laura, stooping.

Mrs Bonner lamented the boys she did not have, and whom, she liked to think, she would have managed and understood.

“We must do the best by her, then,” she sighed. “Until her future has been settled” (+> *Don’t be absolutely indifferent to this child*).

There was no doubt that the child was hers; nor did the blood mother protest, lying on her hot pillows in the shuttered, best room [“The Fringe of Leaves”, с. 231].

У художньому діалозі висловлення Лори ‘*We must do the best by her, then, until her future has been settled*’ прямо виражає зобов’язання головної героїні доглядати за дівчинкою-сиротою у майбутньому. У той же час жінка опосередковано висловлює докір оточуючим у байдужості до немовляти, що реалізує НМА експресив. Реалізація НМА експресив зумовлене бажанням здійснити експресивно-емоційну оцінку діям членів сім’ї, а також змінити їх погляд на сформовану ситуацію. До того ж, до зазначеного поєднання іллокуцій в

одному висловленні додається непряма іллокуція – спонукати тітку віддати найкращу кімнату у будинку у її розпорядження для догляду за дівчинкою, що й реалізує НМА директив. Реалізацію складного синкретичного утворення НМА експресив + НМА директив прослідковуємо у відповідних реакціях співрозмовників у художньому діалозі: МА *‘The dreadful woman,’ cried his wife, “is to have her ... Rose Portion in the best room!’* описує зміну емоційно-психологічного стану й почуттів місис Боннер, а висловлення *‘Laura has done it, and behind my back’* вказує на успішність реалізації непрямої іллокуції НМА директив – спонукати тітку залишити найкращу кімнату сироті.

➤ МА констатив → НМА директив + НМА квеситив;

Boyle suspected this, but could not more snatch away the book than tear out by bleeding roots those secrets of personality.

“I was thinking of taking the gun down to the river, to look for a few duck that I saw making that way.” (+> *Let’s go to the river to hunt. What do you think about this idea?*) *He wanted to kill something* [“Voss”, с. 175].

МА чоловіка прямо інформує співрозмовника про похід на річку на полювання. Ма реалізує імплікатур для реалізації двох непрямих іллокуцій – запитати чоловіка, чи бажає він піти разом із ним і попросити скласти йому компанію. Чоловік очікує на відповідну реакцію зі сторони співрозмовника. Непряма іллокуція, актуалізована у НМА квеситив – це запитати співрозмовника, чи є у нього бажання провести час на природі. Непряма іллокуція, актуалізована у НМА директив – це акт волевиявлення чоловіка – піти на полювання разом. Правильне домислювання НМА відбувається із врахуванням мікроконтексту: *‘The young man agreed to come, rolled over, and grabbed for his hat. In the folds of the blanket there was no sign of the notebook that both knew to be there’* [“Voss”, с.175].

У результаті аналізу типів НМА у художньому дискурсі П. Вайта визначено кількісне й відсоткове співвідношення випадків вживання кожного з них в умовах художнього діалогічного мовлення. Таким чином, можемо зробити висновок про те, яка найчастіше іллокуція задається мовцем опосередковано у НМА для реалізації непрямої комунікативної інтенції та здійснення мовленнєвого впливу на

співрозмовника. Результати цього аналізу наведені у діаграмі 4.1. (див. Додаток Є).

НМА директив разом із НМА експресив переважають у кількісному та відсотковому співвідношенні над іншими типами НМА в усіх романах П. Вайта. Висловлення з непрямою іллокуцією директива й експресива свідомо реалізовані у художньому мовленні персонажів з метою репрезентації емоційно-оцінної непрямої комунікативної інтенції й інтенцій спонукання, впливу на думки, вчинки та почуття персонажа.

4.2. Екстралінгвальні фактори у транспонуванні непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта

Поняття НМА нерозривно пов'язане з екстралінгвальними факторами комунікації, а саме: контекст і фонові знання. Адже будь-яке висловлення реалізовано мовцем у цілісному контексті, а не ізольовано, а його правильна інтерпретація залежить від знань й уявлень учасників вербальної взаємодії про один одного й комунікативну ситуацію, в якій вони разом опинилися [24; 43; 59; 86; 88; 131; 234; 235; 257; 258; 277; 291; 294; 295; 308; 316].

Що стосується непрямих висловлень, то їх ефективне втілення у живому плині комунікації залежить від впливу контекстуального фрагмента й фонових знань персонажів на іллокуцію й перлокуцію НМА. Дія екстралінгвальних факторів транспонує висловлення у сферу непрямої комунікації, видозмінюючи його структуру. Таким чином, розмежування прямого й непрямого МА є можливим у випадку залучення контекстуального критерію. За Д. Вундерліхом: «висловлення є прямим, якщо воно однозначно розпізнається за межами контексту, висловлення є непрямим, якщо для його інтерпретації необхідний ширший контекст» [323, с. 298].

У результаті контекстуального впливу й фонових знань персонажів спостерігаємо появу ще однієї іллокуції у складі МА, виражену в непрямий спосіб. Поява непрямої іллокуції спричиняє дисонанс між локуцією, іллокуцією та

перлокуцією прямого МА, оскільки експліцитна пропозиція й пряма іллокуція висловлення вступає у протиріччя з мовленнєвим впливом, який досягається у результаті переосмислення пропозиції й активізації непрямой іллокуції. Отже, поняття фонових знань і контексту стали провідними в аспекті реалізації й інтерпретації процесів спілкування з НМА.

4.2.1. Контекст у реалізації непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта. Дослідження прагматичних параметрів НМА у художньому дискурсі вимагає залучення контекстуальної інформації художніх романів П. Вайта у процесі їх аналізу. Контекст стає важливим та обов'язковим фактором, який слід враховувати під час інтерпретації непрямой висловлення. Як зауважує І. М. Кобозєва, НМА функціонують в умовах відповідного комунікативно-прагматичного простору – контексту, який автор формує з певною метою [88, с. 7]. До того ж, непряме висловлення отримує правильне тлумачення зі сторони співрозмовника у випадку залучення контекстуальної інформації [93, с. 72; 145, с. 113; 279, с. 172].

Взаємовплив контексту (лінгвального й екстралінгвального) та непрямой висловлення у художньому дискурсі П. Вайта стає очевидним у процесі домислювання його непрямой вираженого інтенціонального компонента. НМА під силу трансформувати або оновити значення лексичних одиниць, що входять до його складу. У багатьох випадках мовні одиниці набувають нових семантичних наросень, перебуваючи у динамічному контексті, на відміну від лінгвоодиниць, які розглядаються ізольовано. Відтак, «залежно від контексту семантика висловлювання може по-різному розподілятися в межах одного рівня або поміж ними» [103, с. 113]. В результаті цього спостерігаємо появу нових смислів, актуалізацію прихованих комунікативних інтенцій мовця для реалізації мовленнєвого впливу на співрозмовника.

Важливим для домислювання НМА є обсяг контексту. Реалізація й інтерпретація непрямой висловлення у художньому дискурсі здійснюється з урахуванням мікроконтексту й макроконтексту. За А. М. Ерліхман, під

мікроконтекстом розуміємо одне/кілька МА, що формують реальний та уявний світ художнього твору. Вони перебувають у ретроспективному чи проспективному зв'язку (у найближчому до нього оточення) до НМА та характеризуються єдністю теми і змісту, формуючи комунікативну ситуацію [64]. Аналіз лінгвального контексту, а саме вербального оточення непрямого висловлення (слова, ланцюжка слів, словосполучення, речення-висловлення) на семантичному рівні у мікроконтексті стає ключовим фактором для правильної інтерпретації НМА за умови, якщо його змістове наповнення є достатнім для домислювання непрямо вираженої комунікативної інтенції мовця й типу мовленнєвого впливу на співрозмовника, наприклад:

Months later, looking at the figure of the dead woman, seated so naturally in her chair, the daughter cried because she couldn't mourn in an approved manner ... It was fortunate that Peg had been there, because it was Peg who knew what to do. She sent William to Sersaparilla, and the postmistress telephoned, and some men arrived to take the body. It was a day of rain, and the hall had smelt of wet raincoat quite a while afterwards.

Those were the last dealings Mary Hare had with her mother.

"... And the parson looks after things; that's what he is there for" sister said (+>We don't need to go there) ["The Riders on the Chariot, c. 52].

Висловлення жінки *'And the parson looks after things; that's what he is there for'* прямо інформує сестру про обов'язки священника на панахиді. Непряма іллокуція НМА директив, реалізована за допомогою домислювання імплікатури висловлення, а саме спонукати сестру не відвідувати похоронну процесію, стає очевидною з лінгвального мікроконтексту, а саме МА, які знаходяться перед непрямым висловленням: *Peg had said: "Don't you bother to go to the funeral, Miss Mary, if you feel it will upset you. Who will hold you if you take a turn? We will sit here together, you and me, and eat a piece of bread and dripping in the front of the stove* ["Riders in the Chariot", c. 52]. Лінгвальний мікроконтекст включає непряме висловлення в загальну структуру діалогічного мовлення персонажів і розширює та збагачує МА імпліцитним смислом і новим «оказіональним інтенціональним

компонентом» [145] – відмовити співрозмовника від задуманої дії, який реалізує непряму комунікативну інтенцію спонування на співрозмовника.

Домислювання іллокуції й перлокуції НМА інколи вимагає виходу за межі найближчого оточення непрямого висловлення та занурення у ширший контекст або *макроконтекст*, який є різним за обсягом: від кількох речень до цілого художнього твору [229]. Прагматичне навантаження НМА розкривається після звернення до подій попередніх чи наступних МА у тому ж або іншому розділі твору, тому обсяг тексту, необхідний для розуміння непрямого висловлення, не можна визначити заздалегідь. Для інтерпретації НМА в подібному контексті необхідно залучити екстралінгвальні умови, тобто знання комунікативної ситуації, стан, цілі й установки мовця, які допомагають правильно зрозуміти зміст висловлення, наприклад:

Sister de Santis had begun the more intricate, personal moves in her disrobing. She was a bloody onion tonight.

“They rang the Thorogood Village.”(+> Children are going to take away their mother to the boarding house that means for us to leave the house). It sounded muffled from inside a dress. “They’re going out tomorrow.”

“Oh?”

“Yes, the princess rang them.”

Flora Manhood took a look at St mary’s great dollops of breasts as she stooped and hunched to get her slip off.

“It was the princess, was it? Nor Sir Basil?” Sister Manhood needlessly asked.

Sister de Santis confirmed that it was the princess de Lascabanes, nor Sir Basil hunter: which might have been a consolation, or on the other hand, a disappointment each had half expected [“The Eye of the Storm, c. 413].

Висловлення служниці ‘*They rang the Thorogood Village*’, розглянуте поза контекстом художнього твору, інформує подругу про дії дітей місіс Хантер. Домислювання імплікатури висловлення, а саме бажання перевезти матір у пансіонат для людей похилого віку, можливе із урахуванням вилученої інформації, яка міститься у макроконтексті: ‘*What good will it do Mrs Hunter when*

you dump her at the Thorogood Village?' ["The Eye of the Storm", с. 251]. У сформованій комунікативній ситуації стає очевидним, що жінка непрямо спонукає іншу доглядальницю залишити роботу в домі місіс Хантер. Адже доглядальниця добре усвідомлює, що переїзд місіс Хантер означає втрату роботи для чималої кількості персоналу у будинку, тому вона не бариться із висновками і прагне витурити своїх «суперниць».

Простежити появу мовленнєвого впливу висловлення на співрозмовника можливо лише у макроконтексті разом із з урахуванням екстралінгвальних факторів. Відомості про недобррозичливі стосунки обидвох доглядальниць (*"I (Lottie Lippmann) was standing in the darkening hall looking on a small rat (Flora Manhood) come out of a creek bank ...* ["The Eye of the Storm", с. 481]), бажання нашкодити один одному, поскаржитися повірнику (*"I have nothing against Mrs de Santis ... but she doesn't prevent her getting wrong ideas"* ["The Eye of the Storm", с. 250]) виступають вирішальними умовами, що стають відомими з попереднього макроконтексту, для інтерпретації НМА директив з опосередкованим мовленнєвим впливом спонукання.

Непряме висловлення отримує різне тлумачення залежно від контексту, в якому воно вжите суб'єктом комунікації. «Пакування» НМА у відповідну ситуацію мовлення детермінує хід інтерпретаційного ланцюжка домислювання як типу мовленнєвого впливу, так й інтенціонального компонента висловлення. Як підкреслює М. Джонсон, спроба правильно «поставити у рамку» мовні знаки (під «рамкою» (від англ. *frame*) автор розуміє контекст висловлення) дає змогу реалізувати мовцю імпліцитний смисл висловлення для досягнення заздалегідь запланованого комунікативного результату [316, с. 53]. Тобто, формат рамки по-перше, виконує функцію «розставляння акцентів», а по-друге, дозволяє вплинути на те, як суб'єкт комунікативного процесу проінтерпретує окремі події чи ситуації, вербально реалізовані за допомогою висловлення.

НМА є залежними від контексту, оскільки будь-яка зміна рамок контексту відразу ж впливає на його інтерпретацію. Такий механізм переосмислення та перелаштовування або зміна кроків сприйняття висловленого називають

рефреймінг [146]. Технологія рефреймінгу, яка була розроблена Р. Бендлером і Д. Гріндером, дозволяє помістити НМА у новий фрейм (рамку – контекст) для реалізації його непрямого змісту [146]. Адже залежно від того, що потрапляє в рамку, змінюється інформація про його зміст і сприйняття того, що воно виражає.

Контекстуальний рефреймінг полягає в наданні поведінці мовця або події іншого сенсу шляхом уміщення його в новий контекст (заміна фрейму). Тобто, суть висловленого факту за допомогою МА залишається без змін, а саме висловлення переміщується в контекст, в якому яскравіше виявляються його позитивні чи негативні сторони впливу на співрозмовника [24; 89]. Розглянемо дію зміни рамки на прикладі НМА з художнього дискурсу П. Вайта. У контексті художнього дискурсу запланований мовленнєвий вплив НМА нейтрального чи негативного характеру отримує позитивну конотацію, оскільки непряме висловлення вставлене у «позитивну рамку». Тобто, непряме висловлення додає до своєї семантичної структури значення «оказіонального позитивного відтінку» [145] під впливом контексту для реорганізації інформаційного простору між учасниками комунікації у художньому дискурсі, наприклад:

Stan Parker worked. The iron trembled as it struck the ground, whether with contempt or hope. The dry, fragile body of the man was fighting with the dull stone. He withdrew the bar and stabled again and again into the corners of the earth, having observed a weakness. The rock heaved, its shape was evident now. “Good-oh,” shouted young Peabody, who liked to admire his friend.

*Stan Parker smiled. He dropped the iron bar, which fell tingling. But there was a suspicion that the man himself, though still upright had been similarly rejected. “You are not a young man, I would not say, by any calculation” (+> *Let’s have a break*) said old Mrs Peabody in disgust [“The Tree of Man”, с. 364–365].*

Висловлення дружини ‘*You are not a young man, I would not say, by any calculation*’ описує фізичний стан чоловіка, Стена Паркера, й непрямо виражає наказ/прохання до чоловіка присісти та відпочити від важкої праці. Контекст художнього дискурсу, у якому реалізовано непряме висловлення, видозмінює

пропозиційний й іллокутивний компоненти. Фраза *'not a young man'* у НМА вказує на слабкість і виснаження головного героя, що створює образ слабого і нездорового чоловіка. Однак, у контексті художнього дискурсу Стен Паркер є уособленням міцного і сильного героя, який є прикладом для наслідування, щоб розвивати молоду австралійську державу. Він є «опорою нації», оскільки стає першопрохідцем в очищенні від диких заростей землі, непридатної для землеробства, освоює домашнє господарство, починає будувати будинок у вільній незалежній від колонізаторів Австралії (... *"The man would be at work. With axe, or scythe, or hammer But by evening he was again a man of strength and prospects. And they made one or two hilarious jokes about age, underneath that hard electric light in which the room stood square"* ["The Tree of Man", с. 364]. Фреймове конструювання показує, що поява НМА у наступному контексті, сприяє послабленню негативного відтінку смислу висловлення, вказуючи на необґрунтованість хвилювань мовця *"I went as weak as a little child. It was only a sort of dizzy spell. But it lasted."* "... *And they made one or two hilarious jokes about age, underneath that hard electric light in which the room stood square."* ["The Tree of Man", с. 365].

Якщо у попередньому випадку контекстуального рефреймінгу негативний вплив НМА на співрозмовника нейтралізовано за допомогою фреймового конструювання, то у наступному прикладі непрямого висловлення спостерігаємо підсилення негативного компонента у результаті вміщення МА у нову рамку. Фреймова рамка визначає зміст бачення об'єктів чи ситуації, змінюючи звичне сприйняття висловлення, наприклад:

"Why don't you take off your hat?"(+> *Don't you know to wear a hat at the restaurant is a bad manner*), *he surprised himself saying; and again detecting a brutal tone in what was more a command than a suggestion, decided to play it lighter. "Here we are in the much publicized outdoors – no, formalities – no cares."*

Taken unawares, Sister de Santis glanced round quickly: certainly everyone at the little alfresco tables was hatless ["The Eye of the Storm, с. 312].

Висловлення актора *'Why don't you take off your hat'* прямо виражає запит інформації з метою запропонувати жінці зняти головний убір. Базіл бажає виразити докір доглядальниці матері незнання й недотримання правил етикету під час обіду, свідомо вказати на соціальну нерівність служниці та її культурну необізнаність. Необхідною умовою для домислювання імплікатури МА, яка реалізує непряму іллокуцію, стає контекст, оскільки за його межами висловлення може передавати той же запит інформації, ввічливе прохання або пропозицію.

Інтерпретація НМА можлива у результаті аналізу лінгвального контексту та образів художнього дискурсу. Особистість Базіла є ключовим образом художнього дискурсу П. Вайта, навколо якого розгортається головна сюжетна лінія роману. Головний герой постає перед нами як успішний актор, який грав роль у п'єсах Шекспіра й за що був титулований у Великобританії. Однак, професійні заслуги головного героя знецінюються й втрачають свою значущість, якщо вдатися до характеристики його моральних і духовних якостей, які яскраво проявляються у його вчинках. У художньому дискурсі роману «Око бурі» Базіл постає перед іншими персонажами егоїстом, недбалим сином і пихатим чоловіком. Такий образ чоловіка проявляється у зверхньому ставленні до обслуговуючого персоналу будинку та своєї рідної матері й сестри.

Лінгвальний контекст НМА у результаті аналізу лексичних одиниць авторської ремарки *'brutal tone', 'a command'* обумовлює негативне забарвлення фреймової рамки, у яку поміщено непряме висловлення, й сформованої комунікативної ситуації загалом. Вони впливають на вираження непрямой іллокуції – образити жінку, та сприяють появі негативного відтінку в семантичній структурі лінгвоодиниць, що складають НМА. Експресивний тип мовленнєвого впливу НМА на співрозмовника стає очевидним із макроконтраксту: *"But her unconformity and his cheek could not have been the sole causes of her expression of guilt and embarrassment. She was probably one of those subservient souls always afraid they have not spread the gratitude thick enough"* ["The Eye of the Storm", с. 312]. Отже, у контексті художнього дискурсу інтенціональний компонент НМА, позитивного чи нейтрального характеру, отримує негативну конотацію. Якщо у

лексичних одиницях, що входять до складу непрямого висловлення, відсутні значення, що несуть негативну конотацію для репрезентації непрямой інтенції й мовленнєвого впливу мовця, то вони додаються в їх семантичну структуру під впливом контексту, у який їх помістили.

Отже, реалізація НМА відбувається у межах контекстуального фрагмента художнього дискурсу П. Вайта. Саме у межах контексту спостерігаємо домислювання співрозмовником імплікатури НМА і виявлення мовленнєвого впливу. Розкриття прагматичних параметрів непрямого висловлення уможлиблюється як у мікро-, так і макроконтексті лінгвального й екстралінгвального характеру. Виявлено, що НМА є залежними від контексту, оскільки переосмислення непрямого пропозиційного, іллокутивного, перлокутивного компонентів непрямого висловлення відбувається за умов врахування контекстуальної інформації, у якій вони реалізовані.

4.2.2. Фонові знання у реалізації непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта. Аналіз процесу комунікації з НМА вимагає залучення фонових знань комунікантів. Сучасні дослідження проблеми сутності фонових знань дозволяють стверджувати, що їх не можна ототожнювати лише зі «старою, набутою» інформацією [260; 261]. Вони складаються зі знань комунікантів, що сформувалися у результаті попереднього досвіду комунікативної інтеракції, та знань, набутих у сформованій комунікативній ситуації. Мовець активує сформовані у пам'яті структуровані одиниці інформації у НМА, сподіваючись, що власні індивідуальні знання є спільним фондом і для слухача. І. Кекскес виокремлює основні фонові знання (*“core common ground”*) та ті, що з'являються як логічний результат комунікативної інтеракції (*“emergent common ground”*) [261, с. 153]. Розглянемо взаємодію фонових знань на наступному прикладі НМА.

- Основні фонові знання комунікантів в реалізації НМА:

Mrs Lippmann's eyebrows reached towards each other like glistening, palpitating caterpillars.

“Why do Anglo-Saxons reject the warm of the family?” (+> *It’s a shame not to stay with the sick mother*) [“The Eye of the Storm”, с. 22].

“They are afraid of being consumed. Families can eat you.”

У художньому діалозі запитання *‘Why do Anglo-Saxons reject the warm of the family?’* прямо спонукає співрозмовницю дати відповідь на запитання: чому Базіл та Дороті не залишаються у рідному будинку після приїзду. Обурення й докір прислуги у тому, що їй довелося даремно приготувати спальні для дітей місіс Хантер, опосередковано актуалізується у художньому діалозі, що стає очевидним із наступного МА: *‘But I have made the betts! That was her order’* [“The Eye of the Storm”, с. 22]. Додаткова непряма іллокуція експресивного типу у базисній іллокуції спонукального характеру формує НМА експресив, адже має на меті викликати реакцію співрозмовника на проблему втрати сімейних цінностей у родині Хантер, щирих почуттів і людських взаємовідносин.

Домислювання співрозмовником (персонажем) того, що має на увазі мовець, відбувається із врахуванням їх фонових знань. Перед тим, як сформулювати НМА, щоб він став релевантним/ефективним у вербальній інтеракції, мовець (доглядальниця – місіс Ліппманн) оцінює фонові знання співрозмовника й ті знання, які є спільними для них у сформованій комунікативній ситуації. Тобто, місіс Ліппманн знає, що її співрозмовникам (іншим доглядальницям) відомо про те, що їхня господиня має дітей, що вони проживають далеко від матері й рідко провідують її. Ці відомості виступають основними фоновими знаннями комунікантів (*core common ground*) у контексті художнього дискурсу, які дають змогу, на її думку, успішно реалізувати непряму комунікативну інтенцію місіс Ліппманн.

- «Нові» фонові знання комунікантів у реалізації НМА:

Важливим є те, що комуніканти ведуть розмову про одне й те ж: дітей місіс Хантер, знають про їхнє існування й можливості («основні фонові знання»). Однак, кожен з них формує індивідуальні особливі уявлення про Базіла й Дороті. «Нові» фонові відомості формуються у процесі спілкування навколо характеристики дітей як *‘Anglo-Saxons’*. Метонімія *‘Anglo-Saxons’*, яка яскраво

доповнює образи Базіла й Дороти, стає засобом зображення їх байдужості і відсутності уваги до місіс Хантер. Адже діти переїхали жити у Великобританію, де син став відомим актором, за що отримав королівський титул, а дочка одружилася із принцом. Вони «британізувалися», набули типових рис, які притаманні англійцям, стали «прагматичними та холоднокрівними, а недоторканність особистого простору поважають понад усе» [247]. Усе це вплинуло на спосіб мислення і поведінку дітей, й відповідно до цього стає очевидними їх меркантилізм (корисливість), який яскраво проявляється у ставленні до матері – зневажають материнську любов і підтримку, не підтримують один одного й недолюблюють, нівелюючи у такий спосіб сімейні цінності. Тобто, знання доглядальниць про вимушений та небажаний зі сторони дітей приїзд до матері, щоб відвідати її востаннє, з'являються як логічний результат комунікативної інтеракції (*emergent common ground*) (див. Рис. 4.2).

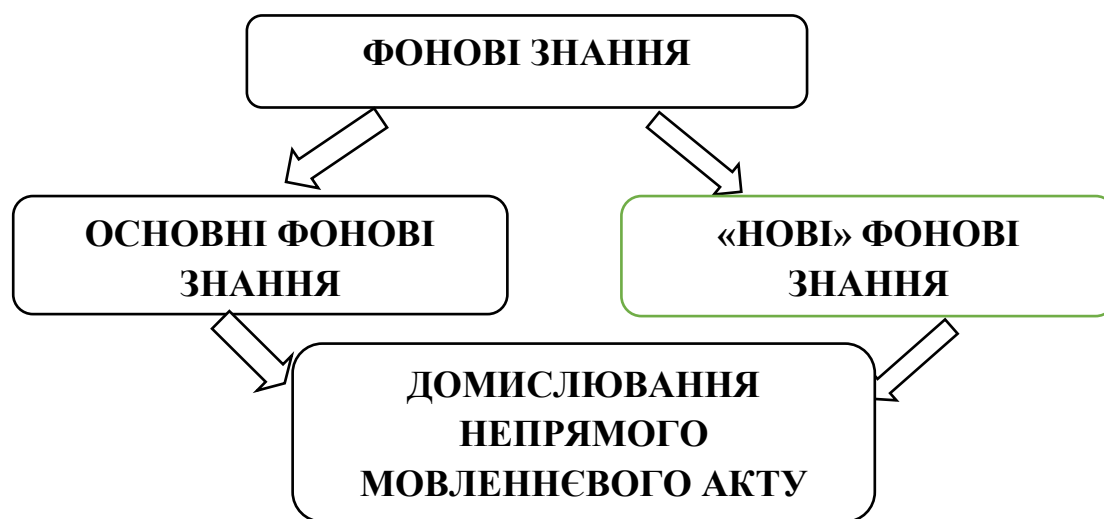

Рис. 4.2. Фонові знання у реалізації непрямих мовленнєвих актів у персонажному мовленні художнього дискурсу Патріка Вайта

Отже, ментальні репрезентації набутих знань, які активуються під час розмови, додаються до знань, що сформувалися у момент інтеракції. Попередня та набута інформація взаємодіють між собою, у результаті чого відбувається доповнення й модифікація фонду знань із прагненням до спільної пізнавальної діяльності, що забезпечує взаєморозуміння комунікантів [154, с. 197; 260, с. 380 – 382].

Досліджуючи фонові знання комунікантів, звернемо увагу на фактори, які впливають на їх формування у персонажів художнього дискурсу П. Вайта під час комунікації. У романі «Древо людське» діалог подружжя висвітлює не лише сімейні проблеми, але й ставлення сім'ї Паркерів до індустріального розвитку країни, наприклад:

Never far from the dog the man would be at work. With axe, or scythe, or hammer. Or he would be on his knees, pressing into the earth the young plants he had raised under wet bags ...

“Well,” he said hiding his love, “and what has happened? Anybody come?”

“What do you expect,” she said, “a steam engine?” (+> I don't like living here). Her voice broke the cold stillness too roughly. She was ashamed of not being able to say those things that she should. All day long she had listened to the bell on the cow, the laughing of a bird, the presence of her silent house [“The Tree of Man”, с. 395].

Риторичне питання дружини *‘What do you expect ... a steam engine?’* прямо виражає докір чоловіку у її самотності та нестачі спілкування з рідними й оточуючими її людьми. Однак скарги на нерозуміння один одного, від якого «гинуть загублені в лабіринті власної підсвідомості сімейні пари» [136, с. 29], не є єдиною іллокуцією, що реалізується у висловленні. НМА додатково репрезентує невдоволення сім'ї Паркер життям в австралійській пустелі. Адже важка фізична праця, мінливий та поступальний рух науково-технічного розвитку на місцевість, на якій вони проживають, не лише не додають ентузіазму корінним жителям Австралії для розбудови власної країни, а негативно впливають на міжособистісні відносини чоловіка і дружини. Невдоволення одноманітним існуванням, відсутністю духовного розвитку, бажання змінити життя на краще реалізуються у НМА. Це стає очевидним із подальшої оповіді: *‘And she made a noise of protest, because she did not want the drowsy peace of that moment to be disturbed, with flowers melting in the dusk, and her husband [“The Tree of Man”, с. 396].*

Скарга Еммі Паркер на примітивний спосіб життя у той час, коли суспільство бурхливо розвивається на тлі механізації виробництва, додатково

реалізується за допомогою метонімії – *‘steam engine’*. Дружина використовує образ двигуна з метою спонукати чоловіка припинити ведення домашнього сільського господарства старими засобами, адже настали нові часи, які вимагають адаптовуватися до нових реалій. Стилiстичний засiб слугує зростанню емоційно-експресивного тону комунікативного процесу з НМА: *‘Why don’t we go somewhere for once? Go to the city at least, before we die. Do something, I mean. Even if we are disappointed we shall know’* [“The Tree of Man”, с. 398].

Домислювання непрямо вираженої комунікативної інтенції мовця відбувається за допомогою врахування фонових знань комунікантів. Спільне проживання чоловіка та дружини у малозаселеному містечку та вербальна інтеракція між собою формують напружену домашню атмосферу, яку відчуває чоловік, і переймається враженнями й переживаннями дружини, розуміючи її бажання змінити сімейне життя на краще. Усе це стає можливим у випадку перебування дружини й чоловіка в одному й тому ж місці й у той же час, тобто у результаті спільної фізичної присутності (*physical co-presence*) комунікантів (Г. Кларк [223]), а також завдяки взаємному мовному фонду (*linguistic co-presence*) [223; 292], тобто усі МА, здійснені до і під час комунікативної ситуації. Персонаж бере до уваги спільний тезаурус – досвід співрозмовника, отриманий заздалегідь, та досвід, отриманий у конкретно сформованій комунікативній ситуації [222, с. 320].

Еммі та Стен Паркери належать до єдиної групи, яка об’єднує їх за становищем у суспільстві (вони формують його трудову ланку), видами діяльності (ведення домашнього господарства), сімейними відносинами (чоловік і дружина). Якщо фізична та мовна сумісність фонових знань може формуватися у конкретній комунікативній ситуації й обмежується нею, то нагромадження взаємних знань, що належать до спільної суспільної групи, вимагає довготривалого процесу становлення [222, с. 323]. Комунікантів об’єднують статусно-рольові відносини, становище у суспільстві, ознаки спільності інтересів, вид діяльності, тому, перебування у сімейних відносинах, у яких чоловік і жінка задихаються від духовної бідності, обмеженості й скованості тиском

матеріального суспільства, дозволяє співрозмовнику домислити непряму комунікативну інтенцію НМА, яка нашаровується на висловлення.

Поняття фонових знань розуміємо як спільну сукупність знань та уявлень комунікантів, що активізується у когнітивно-концептуальній сфері учасників комунікації у сформованій комунікативній ситуації. З'ясовано, що спільна фізична присутність, спільний мовний фонд, приналежність співрозмовників до суспільної групи у сукупності формують фонові знання комунікантів, які містять інформацію, що допомагає визначити інтенціональне навантаження НМА у контекстуальному фрагменті художнього дискурсу П. Вайта.

4.3. Специфіка іллокутивної сили непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта

Вербальна інтеракція з НМА завжди виникає й відбувається у взаємодії персонажів з іншими суб'єктами комунікації. Така інтеракція містить безперервний процес здійснення умовиводів, які виникають у ході домислювання комунікативних кроків учасників спілкування, а також передбачає реалізацію іллокутивної сили висловлення. Іллокутивна сила (*illocutionary force*), термін уведений Дж. Остіном, позначає у МА іллокутивну мету, спосіб її досягнення, її інтенсивність, особливості пропозиційного змісту, умови щирості й індивідуальні умови вживання МА [208; 301, с. 12–20]. МА разом з його іллокутивною силою є прагматичною одиницею реалізації комунікативної інтенції мовця у висловленні для реалізації мовленнєвого впливу на співрозмовника.

Наукові розвідки зарубіжних та вітчизняних учених фрагментарно висвітлюють іллокутивний потенціал НМА. Існують дослідження, у яких описано випадки вживання НМА для вербалізації прохання (Н. А. Трофимова [175]), J. Searle [302], скарги (M. Cruz [230]), вибачення (P. Brown [216; 217]; G. Held [253]; Н. А. Трофимова [175]), образи (J. Culpeper [231]; компліменту (K. Grainger, S. Mills [245]; Н. А. Трофимова [175]), наказу (J. Searle [302]). У певних ситуаціях

вербальної інтеракції НМА з певною іллокутивною силою є функціонально більш дієвими у реалізації запланованої мовленнєвої дії [243; 265].

Розрізняємо спонукальний та емоційно-оцінний характер іллокутивної сили НМА, реалізований відповідними типами непрямих висловлень. Емоційно-оцінний характер іллокутивної сили спрямований на зміну почуттів і настрою комуніканта; реалізація іллокутивної сили спонукання або волевиявлення спрямована на зміну дій, вчинків, поведінки співрозмовника з метою виконання співрозмовником бажання й волі мовця [177, с. 48–50].

4.3.1. Інтенсивність волевиявлення у непрямих мовленнєвих актах художнього дискурсу Патріка Вайта. Реалізація мовцем НМА зумовлена здійсненням опосередкованого спонукання співрозмовника до дії, вчинків тощо. На думку С. В. Мясоєдової, спонуканням вважається відношення, яке відображає «волюнтативні стосунки між мовцем, який називає дію, що її необхідно виконати (не виконати), і співрозмовником, який повинен забезпечити її виконання (невиконання)» [124, с. 12]. Волевиявлення, як зазначає Л. Л. Федорова, відбиває різне за інтенсивністю спонукання: з одного боку, наказ чи заборона, які є категоричними формами спонукання, обумовлюють негайну реакцію співрозмовника для виконання названої дії, а з іншого – ввічливе прохання, побажання, порада, які є бажаними для мовця та пом'якшеними формами спонукання, проте їхня реалізація залежить від волі співрозмовника [177]. Отже, виокремлено два типи волевиявлення, реалізованих у НМА: категоричне волевиявлення і пом'якшене волевиявлення.

Реалізація НМА з категоричним волевиявленням полягає не в описі реальної чи ірреальної дійсності, стану людини та її поведінки, а в опосередкованій вказівці здійснити ту чи іншу дію. **Категоричне волевиявлення** у НМА спрямоване на віддавання наказу, вимоги, команди об'єкту комунікації. Передумовою формування таких НМА може стати «бажання мовця внести зміни до сформованої мовної або позамовної ситуації через спонукання співрозмовника до виконання чи, навпаки, невиконання дії, яка мовцеві мовлення видається

необхідною чи можливою за умов, що склалися на момент комунікації» [57, с. 7]. Дослідниця засобів непрямой комунікації, Дж. Томас відзначає, що під час реалізації непрямого висловлення мовець регулює ступінь впливу комунікантів один на одного, розподіл прав та обов'язків між ними, міру втручання в особистий простір [312, с. 124]. Чим інтенсивніше нав'язування мовцем своїх думок, бажань та накладання зобов'язань на співрозмовника, тим частіше мовець вдається до НМА [312, с. 130], наприклад:

But Theodora had no patience. For a long time the close, stovey breath of Alyosha Sergei had exasperated her beyond words. He could fume the ceilings of a whole house. So that when she spoke bitterness yellowed her voice, and her fingers struck at her belt, like keys.

“I believe you are drunk already” (+> Don't dance with this lady) [“The Aunt's Story”, с. 169].

Головна героїня, Теодора Гудмен, прямо виражає невдоволення станом її співрозмовника, й опосередковано забороняє чоловіку танцювати із молодою жінкою на балу через його алкогольне сп'яніння. Давні дружні відносини, а також її поважний вік, дозволяють Теодорі втрутитися у міжособистісні стосунки свого співрозмовника з його подругою, а також реалізувати непряме висловлення, щоб висловити власну думку та вплинути на поведінку героя. НМА стає релевантним у комунікативному процесі, оскільки досягає ефективності: *‘Varvara swam against the waltz, and they (Theodora and Alyosha Sergei) stood in the open doorways, applauding ...’* [“The Aunt's Story, с. 169], за допомогою сили категоричного спонукання у НМА з непрямою комунікативною інтенцією вимоги.

У художньому дискурсі П. Вайта НМА є ефективними способами реалізації категоричності критичних суджень, для того, щоб у певній конситуації натякнути чи умисно наголосити на невдоволенні, незгоді, передати вимогу і заклик. Учені Дж. Ліч, Дж. Кюльпепер, М. Новак, Дж. Лі та Ш. Пінкер висувають дві взаємозалежні гіпотези, у яких йдеться про те, що чим більше мовець вдається до опосередкованих способів вираження категоричності судження, тим слабше або,

навпаки, сильніше реалізується категоричне волевиявлення у висловленні [231; 261; 269; 270], наприклад:

“In time it will be time for lunch,” he sighed, examining the envelope as if he doubted the address.

“I am going to put on my hat,” (+>I don’t have a desire to stay here with you) Theodora said [“The Aunt’s Story”, с. 237].

“Why?” asked Sokolnikov. “Why put on your hat if your haste is so indecent?”

Висловлення головної героїні інформує співрозмовника про те, що вона збирається покинути будинок. У непрямий спосіб МА мовця невічливо виражає відмову від запрошення на обід, а також вимагає від співрозмовника залишити апартаменти. Ситуативний фактор вербальної інтеракції впливає на здійснення волевиявлення на співрозмовника. Героїня не вдоволена довготривалим перебуванням у будинку із чоловіком: *‘How long this might continue seemed to Theodora to depend on Sokolnikov and the furniture’* [“The Aunt’s Story”, с. 237], тому усвідомлено реалізує НМА, щоб виразити вимогу, власне невдоволення та докір співрозмовнику. Синкретичний НМА (НМА експресив + НМА директив) стає релевантним засобом вираження непрямой комунікативної інтенції жінки, за допомогою якого досягається ефективність опосередковано висловленого бажання у художньому дискурсі: *‘They have taken the coast road ...’* [“The Aunt’s Story”, с. 237].

Іллокутивна сила **пом’якшеного волевиявлення** у НМА спрямована на реалізацію семантики прохання. Вона виражає бажану для мовця мовленнєву дію, проте її реалізація залежить від волі співрозмовника. У сформованій комунікативній ситуації спрямованість пом’якшеного волевиявлення «може проектуватися як на користь мовця, так і на користь співрозмовника» [181, с. 162]. Тобто, мовець демонструє дружелюбне ставлення до співрозмовника, бажання дійти згоди й утриматися від конфліктів, уникаючи імперативної форми [215, с. 7–9]. Як зауважує М. Нікітін, до форми пом’якшеного волевиявлення у непрямих висловлень вдаються, щоб проявити прихильність, увагу або такт [129, с. 142].

Наприклад, висловлення головної героїні роману «Тітчина історія» *“I have all these bags,”* (+> *Help me, please, with my bags*), *she said hopefully, but in doubt, wondering whether, for the Hotel du Midi, she had brought too much or too little* [“The Aunt’s Story”, с. 137] містить інформацію про її багаж й опосередковано вказує на прямі обов’язки швейцара допомогти занести валізи до готельного номера, тобто, реалізуючи констатив – донести до співрозмовника твердження, мовець має мету реалізувати директив – прохання допомогти з речами. Теодора вважає НМА директив релевантним у сформованій комунікативній ситуації й очікує на його успішність у вербальній інтеракції. Також, високий рівень освіти й культури героїні стає одним із вирішальних факторів, що впливають на реалізацію НМА директив у художньому дискурсі П. Вайта замість прямої імперативної форми висловлення, адже непряме висловлення сприяє підвищенню статусу мовця перед співрозмовником. Непрямий спосіб репрезентації інтенціонального компонента у діалогічному мовленні – це більш престижний вид вербальної комунікації, тому він широко застосовується серед освіченої частини населення [256, с. 142]. Героїня роману у непрямої спосіб впливає на зміну поведінки швейцара та досягає бажаного для неї результату у комунікації: *‘Oui, Henriette!’ called Monsoiur Durand’*. До того ж, обраний спосіб вербалізації комунікативної інтенції репрезентує знання мовця про умови кооперативного типу комунікації, норми та правила спілкування.

НМА як виразник інтенціонального простору комуніканта розкриває функціональні можливості у живому плінні вербальної інтеракції соціального середовища. Відповідно до цього, слід враховувати соціокультурний аспект комунікації, який передбачає вивчення мови «у структурі соціальних відношень і функцій суспільства» [152, с. 317]. Нам імпонує бачення Дж. Холмс й Н. Б. Мечковської того, що вибір комунікантом певного варіанта мови у різних комунікативних ситуаціях є зумовлений соціальними нормами і правилами вживання слова [117; 255]. Адже, мовець реалізує МА відповідно до того, з ким він спілкується, які його стосунки із співрозмовником, де відбувається комунікативна взаємодія, тощо. Кожен з мовців перебуває в рамках соціальних

взаємин, соціальних ролей, приписів і зобов'язань, виконання яких часто вимагає виразити етикетне ставлення до свого співрозмовника й водночас зберегти повагу до себе [173, с. 123].

Взаємодія учасників комунікативного процесу, яка репрезентує діалог мовних особистостей із різним рівнем освіти й культури, виду професій, віковими й гендерними характеристиками, «модифікує семантику висловлення відповідно до комунікативно-прагматичних потреб та інтенцій» у сформованій комунікативній ситуації [164, с. 58]. Статусно-рольові характеристики комуніканта впливають на його мовленнєву поведінку, визначають стиль та лінію спілкування. Водночас вони свідчать про залежність мовця від соціальної системи, у якій він перебуває [115, с. 6; 165, с. 29], та необхідності дотримуватися правил достоїнності та прийнятності [33] у сформованій комунікативній ситуації. Тобто, соціальні ролі комунікантів, які детерміновані дотриманням чи недотриманням мовленнєвого етикету, визначають форму реалізації заздалегідь задуманої комунікативної інтенції та її впливу на співрозмовника. Розглянемо комунікативний процес із НМА, у якому підлеглий у романі «Восс» опосередковано виражає комунікативну інтенцію заклику до лідера експедиції, наприклад:

“I have decided,” he said.

“Yes?” asked Voss.

“It seems to me questionable to continue any farther into this wilderness. I have enough land.” He finished rather abruptly, and did not mention the acreage, for this would have been in bad taste.

“You are rich, then,” remarked Voss, with elaborate seriousness.

“I mean,” said the unhappy young man, “there is land enough along the coast for anyone to stake a reasonable claim” (+> I want to leave expedition because of the dangerous situations) [“Voss”, с. 347].

Висловлення члена експедиції, який прямує разом із командою уздовж узбережжя по незаселеній досі території Австралії, інформує приятелів про достатню кількість землі для кожного із членів експедиції. Водночас, мовець у

непрямий спосіб закликає та просить лідера групи зупинити подорож у зв'язку із небезпекою, яку слід очікувати з боку аборигенів, тобто, реалізуючи констатив, мовець має мету реалізувати директив – вплинути на дії й поведінку лідера експедиції. НМА директив стає очевидним із наступних МА: *'If we are not devoured by blacks, or the Great Snake, then we shall be eaten by somebody eventually'* [“Voss”, с. 347]. Повна залежність члена експедиції від його керівника, субординація й підпорядкованість не дозволяють персонажу наказувати, тому, мовець, «врахувавши відсутність права вимагати виконання від співрозмовника певних дій» [312, с. 131], опосередковано виражає мовленнєвий вплив пом'якшеного волевиявлення у НМА для зменшення категоричності судження і прояву стриманості й такту. Така форма висловлення стає релевантним засобом досягнення запланованої комунікативної інтенції у сформованій комунікативній ситуації, тому що допомагає уникнути конфліктної ситуації й у завуальований спосіб виразити заклик-прохання.

Взаємозалежність та взаємозумовленість опосередкованого способу вираження комунікативної інтенції із «соціальною категорією модусу» ввічливістю (М. Телеки, В. Шинкарук [173]) аналізується у роботах Дж. Ліча, Г. Хелд, П. Браун, С. Левінсона [216; 253; 271]. НМА вживаються мовцем для збільшення ступеня ввічливості, стверджує Дж. Ліч [271, с. 108]. Г. Хелд додає, що шанобливі форми категорії ввічливості у НМА заохочують слухача співпрацювати, пристосуватися та швидше «втягнутися» у комунікативні події у будь-який час [253, с. 141], наприклад:

Katina Pavlou sang her own song, in her own language, whether of love or death, it had its own to and fro.

*“I would like one day to make a picnic beside the sea,” (+> *Could you come on a picnic*), Katina Pavlou said.*

“So I have been informed,” he said. “Now I shall go and clean my spurs. It is Thursday afternoon.” [“The Aunt’s Story”, с. 220].

Висловлення жінки не лише інформує про бажання організувати прогулянку з друзями, а й додатково виражає запрошення чоловіку залучитися до

розважального заходу на природі. Тобто, реалізуючи констатив, персонаж має на меті реалізувати директив. Героїня роману реалізує НМА директив, що є релевантною формою висловлення у сформованій комунікативній ситуації та досягає ефективності у художньому фрагменті: *'Oh, yes, we shall talk,' the General said*. Адже жінка не впевнена, чи має вона право запрошувати генерала на світський обід через високий соціальний статус чоловіка та велику різницю у віці. Катіна вдається до непрямой форми ввічливого прохання-запрошення. НМА знижує силу зобов'язань учасника комунікації й обов'язковість виконання ними дій, послаблюючи у такий спосіб тиск на генерала, та реалізовує опосередковано мовленнєвий вплив пом'якшеного волевиявлення на нього.

У результаті дослідження діалогічного мовлення персонажів художнього дискурсу П. Вайта іллокутивна сила пом'якшеного спонукання у НМА реалізовано іллокуціями: прохання, вмовляння, заклик, пропозиція, а категоричне спонукання реалізовано за допомогою вимоги, заборони і наказу. Результати Таблиці 4.3.1. відображають співвідношення вживання персонажами у романах П. Вайта того чи іншого типу волевиявлення у НМА.

Таблиця 4.3.1.

Співвідношення вияву волевиявлення в непрямих мовленнєвих актах у персонажному мовленні художнього дискурсу Патріка Вайта

Тип непрямого волевиявлення	Непрямі мовленнєві акти (n)	Непрямі мовленнєві акти (%)
Категоричне волевиявлення	303	42%
Пом'якшене волевиявлення	419	58%

Комунікативна ситуація волевиявлення є важливою складовою цілеспрямованої та вмотивованої вербальної інтеракції, що реалізується за допомогою НМА. Волевиявлення вербалізовано у непрямих висловленнях та за інтенсивністю вираження охоплюють два типи: категоричне й пом'якшене волевиявлення. У кількісному та відсотковому співвідношенні пом'якшений тип волевиявлення (42%) переважає над виявом категоричного спонукання (58%) у

НМА у художньому дискурсі П. Вайта. Відповідно, такі результати дослідження вказують на те, що непрямі висловлення з пом'якшеним волевиявленням обумовлюють вищий ступінь інтенсивності прагматичного ефекту висловлення мовця в комунікативних ситуаціях художнього дискурсу П. Вайта.

4.3.2. Емоційно-оцінний характер непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта. Факторами, які змушують мовця звернутися до небуквальних засобів ведення комунікації, можна вважати бажання наповнити висловлення емоційним значенням, яке виступає засобом впливу на співрозмовника та підсилення емоційної забарвленості НМА. Емоційність пов'язана із «вираженням почуттів, переживань, настроїв, суб'єктивного ставлення мовця до ситуації, співрозмовника, тощо» [45, с. 75], та є «обов'язковими компонентами комунікації» [13]. Як зазначає С. Шабат-Савка, емоційне ставлення до висловленого виявляється у конкретній ситуації спілкування і може нашаровуватися на будь-яку синтаксичну конструкцію, й на НМА зокрема [181, с. 115]. У художньому дискурсі П. Вайта НМА є ефективними засобами відтворення «емоціогенних мовленнєвих ситуацій», що заздалегідь зумовлені комунікативною інтенцією мовця, його станом чи поведінкою [181, с. 115].

Репрезентацію емоційного характеру іллокутивної сили непрямих висловлень розглянуто у плані вияву позитивних чи негативних емоцій (Ю. Апресян [5], Л. Федорова [177], С. Шабат-Савка [181]). Емоції позитивного характеру об'єднують такі види емоцій, як: радість, ласка, захоплення, співчуття, обіцянки, вибачення, подяка, жарт. Емоції негативного характеру репрезентують зневагу, погрозу, насмішку, ненависть, тощо. Однак, неможливо достеменно вказати і прокласифікувати увесь перелік емоційних станів мовця у вербальній інтеракції через їх спонтанний характер виникнення та широкий спектр прояву у живому плінні комунікації.

Комуніканти реалізують НМА як передчасний попереджувальний спосіб внесення дисгармонії у стосунки, вираження негативного ставлення та

провокування конфліктної ситуації [253, с. 145], реалізуючи негативний характер емоцій.

а) непряма емоційна сила негативного характеру, наприклад:

*“He seemed to be waiting for her; he looked anxious, and was walking up and down. “Ellen,” he said (he had never called her ‘Ellen’ before). “I’ve mislaid the pills which normally stand on the bedside commode” (+> *Did you forget about my physical disability*) [“The Fringe of Leaves”, с. 55].*

“Aw,” the wife answered, flushing, “they was there this morning, Mr Roxburgh.”

“They were, were they?” He continued gravely looking at her.

Висловлення головного героя інформує його дружину про втрату медикаментів у каюті корабля. У непрямий спосіб чоловік хоче принизити дружину, звинуватити у недбалому ставленні до себе і, тим самим, провокує напругу, що призводить до емоційно-експресивного навантаження комунікативної ситуації. У самій структурі НМА відсутні будь-які компоненти-складники експресії, однак вона в ньому виражається почуттями мовця. Тобто, емоційність спостерігаємо у поведінці чоловіка в момент мовлення (*‘he looked anxious, and was walking up and down’* [“Fringe of leaves”, с. 55]), яка впливає на плин комунікації. Непрямо виражена чоловіком образа разом із вимогою до дружини – знайти ліки у каюті корабля мають силу емоційного та спонукального характеру на місис Роксберг.

Соціальна нерівність і недотримання морально-етичних норм поведінки, рольова ситуація «чоловік – дружина» у сукупності ініціюють вибір головного героя синкретичного НМА (НМА експресив + НМА директив), що стає ефективним засобом досягнення дисгармонії у комунікативному процесі. До того ж, мовець убачає релевантність саме непрямого висловлення, яке спонукає співрозмовника до виконання його волі (дружина повинна знайти чоловіку ліки), що стає очевидним із контексту твору: *‘In the bedroom she moved the heavy marble-topped commode, and found the bottle which had fallen down against the wainscot ... and his gratitude forgave her any possible lapse’* [“Fringe of Leaves”, с. 55].

б) непряма емоційна сила позитивного характеру, наприклад:

“On Friday evening, several of them,” the latter replied. “All jolly, yet respectful young men. We prepared a punch cup, and several cold dishes. It was all so quickly arranged, my dear, there was little opportunity to send over for your girls” (+> I was so disappointed you had missed the party) [“Voss”, с. 299].

“On Friday evening,” said Mrs bonner, “our girls were otherwise engaged.”

Висловлення жінки описує й інформує місіс Боннер про те, що світський захід був організований дуже швидко, щоб запросити на нього дівчат подружки. Однак, це не єдина комунікативна інтенція жінки, що актуалізується у діалогічному мовленні. Подружка опосередковано просить вибачення у місіс Боннер за те, що не запросила її дочок на світську вечірку. Нашарування непрямой комунікативної інтенції НМА транспонує висловлення у сферу експресивного використання. Реалізація НМА експресив зумовлено функціональною спрямованістю висловлення. Адже непряме висловлення розкриває психоемоційний стан жінки, а також, виражає відчуття провини у ситуації, що склалася, і бажання викликати у місіс Боннер позитивну реакцію – вибачення, формуючи сприятливі умови для успішної інтеракції між жінками в майбутньому.

Категорія емоційності має безперервний зв'язок з оцінкою. Адже людина не просто чуттєво сприймає явища й події в реальному житті, не лише емоційно реагує на вчинки та дії оточуючих її людей, вона оцінює дійсність і найважливіше, що в ній завжди виявляється «суб'єктивний чинник, який взаємодіє з об'єктивним» [39, с. 22]. На когнітивному рівні оцінювання формує уявлення й висновки щодо цінності й значення предмета, явища, поведінки, тощо на основі норми, причому ознака «добрий» співвідноситься з нормою, а негативна – вказує про відхилення від неї [95, с. 305–307]. Оцінка – це невід'ємний компонент пізнання світу, вона не існує поза людською діяльністю, її інтересами, потребами і цілями [91, с. 4; 95, с. 93; 145, с. 13]. Оцінка, як зазначає Г. І. Приходько, передбачає не тільки ставлення до об'єктів навколишнього світу, але й пізнання, осмислення й оцінювання дійсності та відношення суб'єкта до результатів пізнання [145, с. 45]. Оцінювання реалізується у непрямих висловленнях, є означенням сформованої комунікативної ситуації для вираження

суб'єктивної інтерпретації висловленого у повідомленні подій та явищ. НМА з аксіологічним типом іллокутивної сили спрямовані на те, щоб:

- оцінити певний предмет, наприклад:

Jenie Carson had rolled over and was lying propped on her elbows. “And who’s written this frightening play?”

“It’s not written – or not entirely. The greater part will be improvised.”

“Darling,” Madge Puckeridge warned, “you will end up naked, and in the round.”(+> *Don’t work with that woman as it causes the financial disruption*) [“The Eye of the Storm”, с. 127].

Висловлення жінки інформує та застерігає актора від участі у запропонованій п'єсі. Непрямо МА мовця оцінює недописану п'єсу. У художньому діалозі жінка має на меті викликати неприємні почуття у співрозмовника, виражаючи негативну оцінку витвору мистецтва для того, щоб чоловік відмовився від гри. Зрештою, така негативна реакція жінки на участь актора у п'єсі призводить до порушення гармонійних міжособистісних відносин між учасниками комунікації: вони припиняють розмову і розходяться.

- оцінити риси характеру й здібності людини, наприклад:

*“Oh, this is always the frightful hour! And why do you have to go? **Why I must have Badgery?** (+> *Badgery is a non-qualified nurse*). *Why you cannot stay every morning, Miss de Santis, till Sister Badgery shows herself?* [“The Eye of the Storm”, с. 21].*

Висловлення головної героїні, чому вона має залишатися з доглядальницею Беджері, замість сестри Сантіс, реалізує комунікативну інтенцію жінки відмовитися від компанії доглядальниці Беджері. Місіс Хантер недолюблює дівчину, яка за нею доглядає, і пропонує сестрі Сантіс залишитися на цілу зміну. Однак, у художньому мовленні МА додатково реалізує непряму іллокуцію – негативно оцінити здібності доглядальниці, звинувачуючи її у недбальстві. Експлікація й домислювання емоційно-оцінного типу іллокутивної сили, а не спонукального чи інформативного, що присутні у НМА, стає очевидним з контексту художнього дискурсу П. Вайта: *“Trained nurses have little idea how the*

human anatomy works” [“The Eye of the Storm”, с. 105]. Реалізація НМА призводить до конфлікту між господинею та доглядальницею.

- оцінити дії та вчинки, наприклад:

“You delivered her safe and sound, I take it. Did they ask you in? You were away so long for such a short distance.”

“We had some conversation on the doorstep.” (+> *She didn’t even suggest to come in*) [“The Twyborn Affair”, с. 57].

Висловлення чоловіка інформує дружину про те, що його розмови з жінкою відбулася на порозі дому. У сформованій комунікативній ситуації стає очевидним, що чоловік виражає докір тому, що сім’я не запросила його до будинку. Тобто, реалізуючи констатив, персонаж має на меті реалізувати експресив – виразити осуд діям жінки, яку він проводив додому. НМА експресив додатково реалізує емоційно-оцінний тип іллокутивної сили висловлення, переконуючи дружину у тому, що сім’я французького походження не є приязними й не бажають продовжувати дружні відносини з ними.

НМА є ефективним засобом зменшення негативного мовленнєвого ефекту на співрозмовника та запобігання комунікативному конфлікту, виражає дотримання соціальної чи культурної дистанції між комунікантами. НМА реалізують з метою уникнення прямого втручання у комунікативний простір співрозмовника, утримання від надання інформації, яка містить негативну оцінку, пом’якшення категоричності висловлення та уникнення відповідальності під час висловлювання [132, с. 30; 216, с. 10–12; 243, с. 148]. Відповідно до цього, непрямі висловлення спрямовані на те, щоб:

- оцінити моральні норми і поведінку співрозмовника, наприклад:

“When I am going to get a new suit?” he had to ask at last.

“Think of the poor,” Maman replied dreamily (+> *We have not money to buy you a new suit*) [“Vivisector”, с. 106].

Висловлення матері ‘*Think of the poor*’ опосередковано виражає відмову від придбання костюма для сина. МА непрямо реалізує іллокутивну силу емоційно-оцінного характеру. Тобто, реалізуючи прямий директив – спонукати сина

подумати про стан бідних дітей, які взагалі не мають що одягнути у холодну пору, персонаж має мету реалізувати непрямий директив – відмову купляти новий костюм прийомному синові, а також непрямий експресив – вплинути на почуття й думки хлопчика, викликавши у нього співчуття та емпатію до бідних дітей. Пряме несхвалення думок сина чи ігнорування його потреб призвело б до конфліктної ситуації, а саме: до обурення та засудження хлопчиком дій матері. Бажання «приховати» основну причину відмови – нестача коштів у придбанні одягу дитині, впливає на вибір засобу непрямого інформування. Відповідь мовця про небажання виконати прохання дозволяє уникнути критичних зауважень і незгоди зі сином, однак не досягає релевантності у сформованій комунікативній ситуації, що стає очевидним із наступних МА: *'Oh, I know all about the poor!' he delivered it as cheeky as possible* [“Vivisector”, с. 106]. Син відмовляється задумуватися над причиною відмови матері й усвідомити потреби інших членів сім'ї, що призводить до внесення дисгармонії у стосунки матері й дитини та міжособистісного конфлікту між матір'ю і сином.

Позитивний характер емоційно-оцінного типу іллокутивної сили у НМА реалізовано за допомогою вибачення, обіцянки, співчуття, а негативний характер емоційно-оцінного типу іллокутивної сили реалізовано за допомогою докору, звинувачення, погрози, насмішки, зневаги й приниження, що у відсотковому співвідношенні переважає у непрямих висловленнях у діалогічному мовленні персонажів художнього дискурсу П. Вайта (див. Таблицю 4.3.2.).

Таблиця 4.3.2.

Вияв емоційно-оцінного характеру іллокутивної сили в непрямих мовленнєвих актах у художньому дискурсі Патріка Вайта

Тип емоційно-оцінного характеру іллокутивної сили	Непрямі мовленнєві акти (n)	Непрямі мовленнєві акти (%)
Позитивний тип	139	27%
Негативний тип	375	73%

Отже, здійснення емоційно-оцінного характеру іллокутивної сили у НМА реалізує широкий спектр інтенцій мовця, які яскраво репрезентують його позицію, позитивне чи негативне ставлення до ситуації, явища чи людини. Позитивна оцінка й емоційне сприйняття і реагування на сформовану комунікативну ситуацію зумовлене бажанням мовця виявити своє прихильне ставлення до співрозмовника та сприяють кооперативному перебігу комунікації, формуючи сприятливі умови для успішної вербальної інтеракції. Перевага у здійсненні персонажами негативного типу емоційно-оцінного характеру іллокутивної сили у НМА вказує на прагнення внести дисгармонію у стосунки між комунікантами та сприяє реалізації конфліктного типу спілкування.

Загалом, вивчаючи функціонально-прагматичні можливості НМА, зарубіжні [60; 119; 120; 209; 220; 288; 305] та вітчизняні [17; 47; 109; 114; 124; 125; 127; 145] вчені вказують на широкий спектр передумов, які впливають на те, чому мовець не хоче або не може прямо реалізувати комунікативну інтенцію на співрозмовника. Умови й причини, що викликають реалізацію НМА і якими керується мовець у сформованій комунікативній ситуації, є взаємопов'язаними між собою.

Дослідження іллокутивної сили НМА у романах П. Вайта показує, що її реалізація зумовлена наступними (такими) чинниками (див. Додаток Ж), серед яких можна виокремити наступні: а) соціально-рольовий статус комунікантів (e.g. *'I have all these bags'*); б) соціальна рівність/нерівність учасників вербальної взаємодії (e.g. *'I mean,' said the unhappy young man, 'there is land enough along the coast for anyone to stake a reasonable claim'; 'I would like one day to make a picnic beside the sea,' Katina Pavlou said*); в) дотримання загальноприйнятих правил поведінки разом із етикетними мовленнєвими нормами (а саме: такту, ввічливості, стриманості, тощо) для організації кооперативного й гармонійного типу спілкування (e.g. *'Think of the poor,' Maman replied dreamily*); г) недотримання правил поведінки разом із етикетними мовленнєвими нормами для організації конфліктного типу спілкування (e.g. *'I've mislaid the pills which normally stand on*

the bedside commode’); д) ситуативні умови спілкування (e.g. ‘*I am going to put on my hat,*’ *Theodora said*). Передумови реалізації НМА полягають в особистісній мотивації мовленнєвої дії (серед них виокремимо міжособистісні (акт волевиявлення) та емотивно-аксіологічні), а також залежать від об’єктивних причин перебігу вербальної інтеракції (сформованої комунікативної ситуації та її обставин).

4.4. Релевантність непрямих мовленнєвих актів у художньому дискурсі Патріка Вайта

Дослідження будь-якого мовленнєвого явища у лінгвістичній науці передбачає аналіз його результативності у вербальній інтеракції. Тобто, вивчення мовленнєвої одиниці зумовлює демонстрацію її успішності й вдалості, яку в роботі позначаємо терміном «релевантність» у комунікативному процесі. Адже, якщо мовленнєва одиниця не призводить до будь-яких зрушень вербального чи невербального характеру у вербальній кооперації, які постають як її наслідок, то така одиниця втрачає актуальність дослідження.

Живе спілкування «наскрізь пронизане небуквальністю» [18], що зумовлено широким спектром мовних і позамовних факторів, які допускають та навіть вимагають за певних обставин (або у певних ситуація) від комунікантів звернення до непрямих способів вираження інтенціональних потреб, що здійснюється у НМА. Однак, послуговуючись основними положеннями ТР, у яких мовиться, що «пошук релевантності є базовою ознакою людського пізнання», то можна стверджувати, що людина у своїй діяльності, й комунікативній зокрема, прагне до максимізації релевантності своїх дій, щоб досягнути запланованого результату. Відповідно до цього, якщо категорія релевантності детермінує плин комунікативної діяльності, то можна припустити, що вона обумовлює й виникнення непрямого висловлення у вербальній інтеракції. Адже доки мовець не буде впевненим, що його висловлення відповідає потребам сформованої

комунікативної ситуації, тобто стане релевантним й ефективним, до тих пір він не вводить МА у комунікативний процес.

Виявлення релевантності непрямого висловлення дозволяє з'ясувати ефективність комунікативного процесу з НМА у художньому дискурсі П. Вайта. Адже у ході вербальної взаємодії комуніканти намагаються розпізнати комунікативні інтенції одне одного і вирішують, як зреагувати на вербальні чи невербальні дії співрозмовника. Як стверджують Дж. Ф. Аллен та Р. Перро, вербальна чи невербальна реакція може пояснити релевантність висловлення у сформованій комунікативній ситуації [4, с. 322]. Релевантність у дисертаційній роботі трактуємо як успішне функціонування висловлення у комунікативному процесі, його смислової відповідності ситуації спілкування, яка полягає у тому, щоб здійснення бажаного для мовця перлокутивного ефекту мало місце (став вдалим) у вербальній кооперації. Тобто, НМА уведені персонажем із заздальгідь запланованою метою вплинути на співрозмовника й як спроба створення взаємовигідних умов спілкування.

Якщо співрозмовник жодним чином не реагує на НМА, або ж діє усупереч комунікативній інтенції мовця, то можна зробити висновок, що непряме висловлення не задовольняє презумпцію релевантності у сформованій комунікативній ситуації, тому персонаж має шукати інші способи реалізації власних інтенцій. Якщо ж спостерігаємо вербальну чи невербальну реакцію співрозмовника на висловлене мовцем, то перлокутивний ефект (Л. Р. Безугла [18]) НМА реалізовано ефективно, й можемо стверджувати про релевантність непрямого висловлення у художньому мовленні.

Непряме висловлення є вербальним механізмом і засобом, що має «високу впливову потужність на свідомість, дії та вчинки співрозмовника під час вербальної взаємодії» [155, с. 224]. Адже комунікативний процес із НМА передбачає не лише передачу мовцем необхідної інформації та її інтерпретацію співрозмовником, а й зумовлений потребою здійснення мовленнєвого впливу на співрозмовника у сформованій комунікативній ситуації. Непрямо виражена комунікативна інтенція мовця у НМА здійснює мовленнєвий вплив на

співрозмовника й «продукує» (*give rise*) перлокутивний ефект висловлення у комунікативному процесі» [209, с. 82]. Як стверджують К. Бах і Р. Харніш, мовленнєвий вплив може виражатися не буквально у висловленні, а її успішність визначається визнанням (*recognized*) співрозмовника, тобто за результатом досягнутого впливу на співрозмовника [209, с. 81]. Мовленнєвий вплив є заздалегідь обдуманий мовцем ефект, що спрямований викликати необхідну реакцію у співрозмовника, та має чітко визначений спектр дії [18, с. 189; 33, с. 205]. Тобто, комунікант у НМА опосередковано виражає мовленнєвий вплив на іншого учасника комунікації з метою вплинути на його поведінку, хід його думок, почуття й настрої.

Для аналізу релевантності НМА мовця у вербальній взаємодії слід проаналізувати типи реакцій співрозмовника на непряме висловлення. Тобто, НМА є релевантним у сформованих комунікативних ситуаціях художнього дискурсу у випадку очікуваної реакції від співрозмовника на опосередкований мовленнєвий вплив, реалізований мовцем у діалогічному мовленні. Якщо очікуваної реакції не спостерігаємо, то слід зауважити «перлокутивну спробу» [18] реалізувати НМА.

Релевантність висловлення мовця стає очевидною у контексті. Контекст демонструє результат мовленнєвого впливу, яке непряме висловлення здійснює на співрозмовника [118; 119]. За Г. Кларком, реакції на НМА бувають очікуваними (вербальними та невербальними), неочікуваними, але кооперативними й неочікуваними з метою припинити будь-яку кооперацію [222, с. 434]. На рівні внутрішньої комунікації романів П. Вайта виявлено різні типи реакцій на непрямі висловлення з боку співрозмовника, наприклад:

- ✓ очікувана вербальна реакція персонажа на непряме висловлення:

Once about this hour a stranger came, whom they remembered for many a day, because he was the first. He came up the track towards the dead tree, against which she milked her yellow cow. "Who is this cove?" asked her husband.

"He is the man walking to Wullunya, with a bag full of Bibles and some funny water in a bottle."

“It’s a long way to Wullunya,”(+> *I would like to stay for a night in your house*), *said the young man as the stranger was gathering his books in the dusk, wrapping them in the sheets of crumpled paper from which he had taken them* [“The Tree of Man”, с. 37].

Висловлення випадкового перехожого *‘It’s a long way to Wullunya’* інформує сім’ю Паркерів про довгий шлях до міста Вуланія й, тим самим, він опосередковано виражає запит-прохання до чоловіка і жінки переночувати у будинку. Тобто, реалізуючи констатив, персонаж має на меті реалізувати директив – змусити співрозмовника впустити переночувати. Непряме висловлення реалізується у контексті, адже лише з врахуванням контекстуальної інформації відбувається домислювання непрямої комунікативної інтенції мовця – бажання чоловіка залишитися у будинку на ніч. Релевантність непрямого висловлення очевидна з вербальної реакції персонажа: *‘Better ask him to have something. Can you do it?’* та слів наратора *‘She dealt with the business of a first guest’*, [“The Tree of Man”, с. 37], які виражають дозвіл Паркерів на прохання чоловіка.

✓ очікувана невербальна реакція персонажа на непряме висловлення:

When Theodora came into the room, onto the green, cold soughing of the pines, his eyes, she saw, had not returned. “It’s cold in here”, (+> *I want you to make the room warmer*), *she said and stooped.*

He raked the coals to sparks and threw on another knot of wood. “Have you ever thought, Theodora,” Father said, ‘about Nausicaa, the name? It is as smooth and straight and tough as an arrow’ [“The Aunt’s Story”, с. 67].

У сформованій комунікативній ситуації висловлення дочки *‘It’s cold in here’* прямо інформує про холод у кімнаті, а також опосередковано виражає бажання зігрітися за допомогою грубки у будинку. Дочка має на меті донести до співрозмовника твердження і змусити його запалити у кімнаті. Аналіз лінгвального контексту художнього дискурсу репрезентує успішний перлокутивний ефект непрямого висловлення, адже батько виконує прохання дочки. Мовленнєвий вплив НМА є релевантним у комунікативній ситуації

художнього дискурсу, оскільки спостерігаємо реакцію персонажа, хоч і невербальну, на непряме висловлення дочки: *'He raked the coals to sparks and threw on another knot of wood'* ["The Aunt's Story", с. 67].

У результаті аналізу НМА виявлено «перлокутивні спроби» [19] реалізувати мовленнєвий вплив на співрозмовника за допомогою непрямого висловлення у мовленні персонажів.

- ✓ неочікувана, але кооперативна реакція персонажа на непряме висловлення, яка свідчить про намір персонажа співпрацювати у комунікативному плані, але неможливість з певних причин задовільнити бажання співрозмовника, наприклад:

Sister Manhood was glad of her woolly. Pink and fluffy, it made her look bulky. It couldn't be helped: she ought to be thickening. "The bed's cold," (+>I need a warm blanket), Mrs Hunter complained ["The Eye of the Storm", с. 472].

Висловлення місіс Хантер *'The bed's cold'* виражає докір доглядальниці у недбалості. У сформованій комунікативній ситуації МА непрямо виражає прохання зігріти її. Тобто, реалізуючи констатив, персонаж має на меті опосередковано реалізувати директив – прохання до доглядальниці приготувати ліжко до сну. Невербальні дії персонажа, яка вже принесла теплий одяг напередодні: *'I've got you the hot-water bottle. And your jackets and socks. The nurse was unscrewing her dried prawn of a patient from the position a nap had left her in'* ["The Eye of the Storm", с. 472] вказують на «перлокутивну спробу» реалізувати НМА у діалогічному мовленні персонажів. Однак, доглядальниця бажає підтримати розмову і хороші міжособистісні стосунки із місіс Хантер, вмовляючи її у тому, що вона зробила достатньо, щоб зігріти жінку.

- ✓ неочікувана реакція персонажа на непряме висловлення з метою припинити будь-яку кооперацію, наприклад:

A pale little yellow little sheep dog bitch, with a collar several sizes too big, pointed a pink nose to a wind and trod delicately down the street.

"I'm going up to Moriartys," (+> Can you go to that person?), said Amy Quong.

At first Arthur said nothing at all. He never said much, but he knew that over the present case there was less to say than he usually said. He took up a bunch of a liquorice straps and hung them on another nail.

“I’ve said all this week I’m going to Moriartys”.

Arthur granted and turned away. “Somebody’s got to go,” he said.

Arthur dusted a flich of bacon. The texture was a kind of smooth-rough. It was also pleasant to smell. The whole store was pleasant to smell if you have a taste for incongruities [“The Happy Valley”, с. 29].

Сестра розповідає брату про небажаний візит до дружини шкільного вчителя, а також опосередковано просить співрозмовника самому піти поспілкуватися з нею. Аналіз лінгвального й екстралінгвального контекстів показує небажану реакцію персонажа на непряме висловлення жінки – чоловік не відмовляє їй йти до місис Моріарті й сам не хоче зробити їй таку послугу. Також, спостерігаємо бажання чоловіка припинити будь-яку кооперацію з сестрою: ухиляння від вербальної відповіді й небажання реагувати на мовленнєвий вплив, реалізований у непрямому висловленні, через особисту неприязнь до сестри.

Результати аналізу релевантності НМА у художньому дискурсі П. Вайта наведені у діаграмі 4.4., підтверджують припущення про те, що непрямі висловлення успішно здійснюють перлокутивний ефект на співрозмовника та є релевантними засобами опосередкованої репрезентації комунікативних інтенцій мовця, які реалізують мовленнєвий вплив на співрозмовника (див. Додаток 3). Непрямі висловлення є успішними і вдалимими для опосередкованої реалізації непрямої перлокуції у сформованих комунікативних ситуаціях, оскільки очікувані вербальні й невербальні реакції співрозмовників вказують на бажане для мовця реагування з боку співрозмовника на непряму комунікативну інтенцію непрямих мовленнєвих ходів у комунікативній інтеракції художнього дискурсу П. Вайта.

Висновки до четвертого розділу

1. В основі реалізації НМА лежить механізм прагматичного транспонування, який полягає у заміні однієї іллокуції іншою в межах одного акту комунікації. Відповідне транспонування визначає тип НМА у художньому дискурсі П. Вайта. Виявлено НМА констатив (4%), НМА директив (39%), НМА експресив (28%), НМА комісив (11%), НМА квеситив (5%) і синкретичний тип НМА (13%) у художньому дискурсі П. Вайта. НМА декларатив не виявлено у персонажному мовленні в романах П. Вайта, оскільки вони не є релевантними засобами реалізації інтенціональних станів комунікантів.

Реалізація *НМА директив* відбувається у результаті транспонування констативного, експресивного, квеситивного й комісивного типу МА у сферу директива, в якій відбувається заміщення прямої іллокуції іншою непрямою – спонукальною, для актуалізації непрямої комунікативної інтенції волевиявлення. Реалізація *НМА експресив* відбувається шляхом транспонування констативного, квеситивного й директивного МА у сферу експресива у мовленні персонажів художнього дискурсу П. Вайта для актуалізації непрямої емоційно-оцінної комунікативної інтенції. Реалізація *НМА комісив* відбувається шляхом транспонування констативного та експресивного МА у сферу комісива для актуалізації непрямої комунікативної інтенції зобов'язання. Реалізація *НМА квеситив* відбувається шляхом транспонування констативного МА у сферу квеситива для актуалізації непрямої комунікативної інтенції запиту. Персонаж непрямо виражає іллокуцію у НМА й саме на неї очікує реакцію співрозмовника, здійснюючи мовленнєвий вплив на співрозмовника.

Комунікант не обмежує себе в опосередкованій вербалізації однієї іллокуції для реалізації мовленнєвого впливу на співрозмовника. Комбінації двох різнорідних іллокуцій, що непрямо виражені в одному НМА, реалізують складний синкретичний тип НМА. Виявлено наступні варіанти комбінацій іллокуцій у НМА: а) МА констатив → НМА експресив + НМА директив; б) МА констатив →

НМА директив + НМА комісив; в) МА комісив → НМА експресив + НМА директив; г) МА констатив → НМА директив + НМА квеситив.

2. Реалізація НМА відбувається з урахуванням контексту вербальної взаємодії. НМА набуває нових прагматичних можливостей у контекстуальному фрагменті, а саме: розкриває інтенціональну спрямованість персонажного мовлення, виражає заздалегідь сформований мовленнєвий вплив на співрозмовника, моделює контекстуальну цілісність. НМА є залежними від контексту, тому лінгвальний й екстралінгвальний контекст виступають регулятивними факторами у його домислюванні, оскільки розгляд НМА ізольовано від плину комунікації унеможлиблює здійснення його правильної інтерпретації. Аналіз мікроконтексту й макроконтексту вказує на ефективність іллокутивного й перлокутивного компонентів НМА.

3. Врахування фонових знань комунікантів у процесі аналізу комунікації з НМА уможлиблює його правильну інтерпретацію. До фонових знань учасників вербальної інтеракції належать основні фонові знання, які є спільними внаслідок попередньої взаємодії й незалежними від ситуації спілкування, а також ті знання, які з'являються як логічний результат щойно сформованої комунікативної інтеракції. Основою формування фонових знань комунікантів стає спільна фізична присутність, спільний мовний фонд і приналежність до єдиної суспільної групи.

4. Персонажі романів П. Вайта реалізують НМА з іллокутивною силою волевиявлення пом'якшеного (58%) та категоричного характеру (42%) та НМА з іллокутивною силою емоційно-оцінного характеру позитивного (27%) і негативного типу (73%). З'ясовано, що художньому діалогічному дискурсі реалізація персонажем НМА є логічно обґрунтованою: а) з огляду на сформовану комунікативну ситуацію; б) міжособистісні відносини співрозмовників; в) соціально-рольовий статус комунікантів; г) соціальну рівність/нерівність учасників вербальної взаємодії, й зумовлено: 1) дотриманням загальноприйнятих правил поведінки разом із етикетними мовленнєвими нормами для організації кооперативного й гармонійного типу спілкування; 2) недотриманням правил

поведінки разом із етикетними мовленнєвими нормами для організації конфліктного типу спілкування; 3) задоволенням презумпції релевантності у сформованій комунікативній ситуації. Загалом, усі ці передумови детермінують характер вербальної інтеракції з НМА: конфліктний та кооперативний, регулюючи їх плин.

5. Комунікативна потреба персонажа бути почутим, зрозумілим, а також отримати очікувану реакцію від співрозмовника на мовленнєві дії у плинні комунікативної співпраці, спонукає його максимізувати релевантність вербальних ходів. Відповідно до цього, впевненість у релевантності (задоволення презумпції релевантності) НМА у сформованій комунікативній ситуації стає визначальною передумовою вживання непрямих висловлень у художньому мовленні комунікантів. З'ясовано, що реакції персонажа на НМА є очікуваними (вербальними та невербальними), неочікуваними, але кооперативними й неочікуваними з метою припинити будь-яку кооперацію. Позитивний перлокутивний ефект НМА у персонажному мовленні в романах П. Вайта сягає 84% у процентному співвідношенні відповідно до перлокутивних спроб (16%) реалізувати опосередкований мовленнєвий вплив мовця за допомогою непрямих висловлень.

Висновки та положення четвертого розділу викладено у публікаціях дисертантки [186; 197; 198].

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і вирішення наукової проблеми становлення і реалізації непрямих комунікативних кроків мовців крізь призму інтенцій та потреб, які впливають на успішність ведення вербальної взаємодії, шляхом лінгвостилістичного та функціонально-прагматичного аналізу НМА на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта. НМА непрямо реалізують комунікативну інтенцію персонажа для здійснення мовленнєвого впливу на співрозмовника. Дослідження НМА як важливих засобів опосередкованої реалізації комунікативних потреб й інтенцій дозволило з'ясувати ефективність вербальної взаємодії з непрямыми висловленнями в англійському художньому дискурсі П. Вайта.

Виходячи зі сказаного вище, аналіз НМА здійснено поетапно, що дало змогу зробити наведені далі висновки.

На першому етапі дослідження з'ясовано, що НМА зараховують до засобів творення багатозначності у комунікації, а також до ефективних способів реалізації імпліцитних смислів й непрямих інтенцій мовця у спілкуванні. З позицій основних положень теорії мовленнєвих актів, НМА – це мовленнєва дія мовця, яка водночас реалізує буквальний та імпліцитний смисли, що призводить до переосмислення його пропозиційного та іллокутивного компонентів. Переосмислення пропозиції НМА спричинює появу імпліцитного смислу, який реалізує непряму іллокуцію у непрямому висловленні. Непрямо виражена іллокуція реалізована опосередковано за допомогою експліцитного смислу висловлення та екстралінгвальних чинників комунікації. Взаємозв'язок імпліцитно вираженого смислу НМА з відповідними експліцитними одиницями призводить до нарощування як смислового, так й інтенціонального потенціалу висловлення.

З позиції основних положень теорії імплікатур, НМА реалізуються на основі того, що сказано мовцем, і того, що він має на увазі, актуалізуючи імплікатуру. Імплікатура НМА позначає небуквальний смисл висловлення й

домислюється за допомогою побудови логічних кроків міркувань із урахуванням екстралінгвальних факторів комунікації.

НМА характерні такі риси, як: імпліцитність, інтенціональність, адресованість, інференційність (домислюваність) і контекстуальність, які визначають закономірності реалізації й інтерпретації непрямого висловлення. За допомогою НМА мовець передає співрозмовникові значно більший зміст, ніж той, який він реально повідомляє, і те, що мається на увазі, не завжди збігається з тим, що він говорить, тому що висловлення є імпліцитним. Імпліцитність НМА проявляється у конструюванні імпліцитного смислу й вмотивована або зумовлена екстралінгвальними факторами комунікації.

Художня манера письма П. Вайта є простором для дослідження непрямих засобів комунікації, зважаючи на особливості організації вербальної інтеракції у діалогічному мовленні персонажів, а саме: прагматичну багатоплановість інтерпретації діалогу художнього мовлення, його інтенціональну неоднозначність, бінарність впливу комунікативних ходів персонажів, використання засобів творення імпліцитних смислів, лінгвостилістичну й лінгвопрагматичну реалізацію МА, у яких репрезентовано широкий спектр засобів вираження імпліцитних смислів і комунікативних інтенцій.

На другому етапі дослідження виокремлено непрямі висловлення з контексту діалогічного мовлення персонажів у романах П. Вайта й виявлено механізм їх реалізації й інтерпретації. Критерієм розмежування типів НМА є ідентифікація непрямой іллокуції, яка ієрархічно підпорядковує й нейтралізує пряму іллокуцію, здійснюючи бажаний для мовця мовленнєвий вплив на співрозмовника.

Механізм інтерпретації НМА полягає у процесі домислювання імпліцитного смислу НМА. Домислювання імпліцитного смислу непрямого висловлення є ментальним процесом побудови умовиводів, який складається із декількох етапів: 1) виявлення експліцитного смислу (експлікатури) висловлення із семантики мовних одиниць; 2) виявлення того, що експліцитний смисл НМА не задовольняє очікування релевантності; 3) встановлення того факту, що НМА

реалізує імплікатуру, яка відхиляється від буквально вираженого смислу (експлікатури); 4) здобування додаткової інформації з урахуванням екстралінгвальних факторів (конситуації, фонових знань комунікантів та їх станів); 5) виявлення непрямой комунікативної інтенції у НМА у результаті залучення екстралінгвальних факторів комунікації; 6) домислювання непрямой комунікативної інтенції мовця, релевантній сформованій комунікативній ситуації. Релевантність позначає комунікативну ефективність МА, його смислову й інтенціональну відповідність комунікативним потребам сформованої ситуації спілкування, у результаті якої спостерігаємо розпізнавання співрозмовником непрямой комунікативної інтенції НМА у вербальній взаємодії.

На третьому етапі дослідження здійснено лінгвостилістичний аналіз НМА у мовленні персонажів романів П. Вайта. Виявлено, що 43% непрямих висловлень є стилістично маркованими, тобто містять стилістичні засоби й прийоми на різних рівнях мовної системи. Стилістичні засоби й прийоми виступають індикаторами, що сприяють домислюванню імплікатури висловлення і вказують на непряму іллокуцію НМА. Взаємодія на лексичному (15%), лексико-стилістичному (34%), синтаксично-стилістичному (41%) й графічному (10%) рівнях різних стилістичних засобів і прийомів реалізована у НМА.

НМА насичені лексичними індикаторами іллокуцій висловлення «спеціально-розмовного/низького стилю» та «спеціально-літературного/високого стилю». До основних лексичних індикаторів «спеціально-розмовного/низького стилю» належать: сленги, грубі/вульгарні слова, діалектизми, що переважають над лексичними індикаторами «спеціально-літературного/високого стилю», до яких належать: архаїзми/застарілі слова, запозичені слова латинського, французького та іспанського походження та іншомовні слова. Особливістю лексичних індикаторів є їх здатність актуалізувати непрямі іллокуції НМА.

Визначальним у внутрішній комунікації романів П. Вайта є вживання лексико-стилістичних індикаторів у НМА з метою вказати на непрямі іллокуції висловлення. Лексико-стилістичні індикатори введені мовцем з метою досягнення прагматичного ефекту порівняння, асоціації та контрасту у непрямому

висловленні. Серед них основними є метафора, епітети, метонімія, гіпербола, парадокс, синекдоха й дисфемізми. Лексико-стилістичні індикатори іллокуцій НМА виступають лінгвальним чинником функціонування імпліцитних смислів та є специфічними для НМА, щоб реалізувати непрямі іллокуції. Адже їх імпліцитна сутність розширює смислове й інтенціональне поле непрямого висловлення.

Інший аспект концентрації імпліцитних смислів у НМА виникає в результаті реалізації неконвенційних типів висловлень на синтаксичному рівні. Характерними синтаксично-стилістичними індикаторами імпліцитних смислів й непрямих іллокуцій НМА є виражальні засоби й стилістичні прийоми, які розставляють смисловий акцент на тому, що має на увазі мовець. Персонажі романів П. Вайта системно використовують повтори, вставні й вставлені одиниці, перелік, емфазу у НМА, що уможлиблює відстежити багатство інтенціональних станів персонажів, надають додаткові й переконливі аргументи для реалізації ефективної комунікації у непрямий спосіб. Водночас, вживання номінативних та неповних висловлень, інверсії, відокремлені компоненти репрезентують у НМА непрямі іллокуції різних типів: експресивні, спонукальні й констативні. Перевага риторичних запитань і парцельованих конструкцій з-поміж усіх синтаксично-стилістичних індикаторів вказує на бажання учасника комунікації задекларувати, уточнити або розширити смисл НМА для співрозмовника з метою актуалізації непрямой комунікативної інтенції й здійснення необхідного перлокутивного впливу на співрозмовника.

Графічні індикатори у НМА представлені орфографічними модифікаціями, експериментами з різними типами шрифтів, незвичною сегментацією слів у висловленні (дефісація і написання мовних одиниць разом). Виявлено, що такі пунктуаційні знаки, як три крапки і тире, вводять імпліцитні смисли, актуалізують непряму іллокуцію НМА. Графічні засоби індивідуалізують мовлення персонажів, що привертає увагу співрозмовника до домислювання непрямой комунікативної інтенції мовця.

Для вербалізації імпліцитних смислів й непрямих іллокуцій у НМА характерним є об'єднання лінгвостилістичних індикаторів у кластери та їх

взаємодія. Загалом, комплексний взаємозв'язок лінгвостилістичних індикаторів у НМА розширюють план вираження прихованих смислів, збагачують засоби реалізації непрямих іллокуцій висловлення. Адже їх поєднання у непрямому висловленні створює багатоплановість викладу думок персонажа, їх невизначеність або, навпаки, цілеспрямовано організовує хід комунікативних кроків мовця з метою введення непрямих інтенцій.

На четвертому етапі дослідження з'ясовано варіанти транспонування іллокуцій для реалізації одного з типів непрямого висловлення у художньому дискурсі П. Вайта. У персонажному мовленні художнього дискурсу П. Вайта домінують НМА директив (39%) й експресив – (28%). Для непрямих констативів (4%), непрямих комісивів (11%) і квеситивів (5%) характерна менша частотність вживання, проте вони несуть важливе інтенціональне навантаження у романах П. Вайта.

Реалізація *НМА директив* відбувається у результаті транспонування констативного, експресивного, квеситивного й комісивного типу МА у сферу директива, в якій відбувається заміщення прямої іллокуції іншою непрямою – спонукальною, для актуалізації непрямої комунікативної інтенції волевиявлення. Реалізація *НМА експресив* відбувається шляхом транспонування констативного, квеситивного й директивного МА у сферу експресива для актуалізації непрямої емоційно-оцінної комунікативної інтенції. Реалізація *НМА комісив* відбувається шляхом транспонування констативного та експресивного МА у сферу комісива для актуалізації непрямої комунікативної інтенції зобов'язання. Реалізація *НМА квеситив* відбувається шляхом транспонування констативного МА у сферу квеситива для актуалізації непрямої комунікативної інтенції запиту.

Комбінації двох різнорідних іллокуцій, що непрямо виражені в одному НМА, реалізують складний синкретичний тип (13%), який доповнює класифікацію непрямих висловлень. Відповідно до цього виявлено: 1) МА констатив → НМА експресив + НМА директив; 2) МА констатив → НМА директив + НМА комісив; 3) МА комісив → НМА експресив + НМА директив; 4) МА констатив → НМА директив + НМА квеситив.

Реалізація НМА відбувається з урахуванням контексту й фонових знань учасників вербальної взаємодії. НМА набуває нових прагматичних можливостей у контекстуальному фрагменті, а саме: розкриває інтенціональну спрямованість персонажного мовлення, виражає заздалегідь сформований мовленнєвий вплив на співрозмовника, моделює контекстуальну цілісність. НМА є залежними від контексту, тому лінгвальний й екстралінгвальний контексти виступають регулятивними факторами у його домислюванні, оскільки розгляд НМА ізольовано від плину комунікації унеможлиблює здійснення його правильної інтерпретації. Аналіз мікроконтексту й макроконтексту вказує на ефективність іллокутивного й перлокутивного компонентів НМА.

Врахування фонових знань комунікантів у процесі аналізу комунікації з НМА уможлиблює його правильну інтерпретацію. До фонових знань учасників вербальної інтеракції належать основні фонові знання, які є спільними внаслідок попередньої взаємодії й незалежними від ситуації спілкування, а також ті знання, які з'являються як логічний результат щойно сформованої комунікативної інтеракції. Основою формування фонових знань комунікантів стає спільна фізична присутність, спільний мовний фонд і приналежність до єдиної суспільної групи.

Виявлено, що персонажі романів П. Вайта реалізують НМА з іллокутивною силою волевиявлення пом'якшеного (58%) та категоричного характеру (42%) та НМА з іллокутивною силою емоційно-оцінного характеру позитивного (27%) і негативного типу (73%) для організації кооперативного й конфліктного типів спілкування. З'ясовано, що художньому діалогічному дискурсі реалізація персонажем НМА є логічно обґрунтованою: а) з огляду на сформовану комунікативну ситуацію; б) міжособистісні відносини співрозмовників; в) соціально-рольовий статус комунікантів; г) соціальну рівність/нерівність учасників вербальної взаємодії, й зумовлена: 1) дотриманням загальноприйнятих правил поведінки разом із етикетними мовленнєвими нормами для організації кооперативного й гармонійного типу спілкування; 2) недотриманням правил поведінки разом із етикетними мовленнєвими нормами для організації

конфліктного типу спілкування; 3) задоволенням презумпції релевантності у сформованій комунікативній ситуації.

Впевненість у релевантності (задоволення презумпції релевантності) НМА у сформованій комунікативній ситуації стає визначальною передумовою вживання непрямих висловлень у художньому мовленні комунікантів. З'ясовано, що реакції персонажа на НМА є очікуваними (вербальними та невербальними), неочікуваними, але кооперативними й неочікуваними з метою припинити будь-яку кооперацію. Позитивний перлокутивний ефект НМА у персонажному мовленні в романах П. Вайта сягає 84% у процентному співвідношенні відповідно до перлокутивних спроб (16%) реалізувати опосередкований мовленнєвий вплив мовця за допомогою непрямих висловлень, що свідчить про їх релевантність на внутрішньому рівні комунікації романів П. Вайта.

Перспективами подальшого дослідження вбачаємо аналіз НМА у когнітивному й соціолінгвістичному аспектах в різних типах дискурсу як релевантного засобу мовленнєвого впливу на об'єкта комунікації. Наукомістким є порівняльний аналіз непрямих висловлень у різних мовах з метою дослідження й виявлення лінгвокультурологічних особливостей ведення комунікації з НМА.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азнаурова Э. С. Прагматика художественного слова : монография. Ташкент: «Фан» Узбекской ССР, 1988. 126 с.
2. Алефиренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики : монография. М.: Гнозис, 2005. 326 с.
3. Алефиренко Н. Ф. Современные проблемы науки о языке: учебное пособие 4-е изд., стер. М.: Флинта, 2014. 416 с.
4. Аллен Дж. Ф., Перро Р. Выявление коммуникативного намерения, содержащегося в высказывании // Новое в зарубежной лингвистике. М.: Прогресс. 1986. Вып. 17. С. 322–362.
5. Апресян Ю. Д. Прагматика и лексикография: прагматическая информация для толкового словаря // Пропозиционные предикаты в логическом и лингвистическом аспекте. М.: ИЯ АН СССР, 1987. С. 20–32.
6. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка : учебник для вузов. 4-е изд., испр. и доп. М.: Флинта: Наука, 2002. 384 с.
7. Арутюнова Н. Д. Фактор адресата // Известия АН СССР., сер. лит. и языка, 1981. №4. С. 356–367.
8. Арутюнова Н. Д. Истоки, проблемы и категории прагматики // Новое в зарубежной лингвистике. Лингвистическая прагматика. М.: Прогресс. 1985. Вып. XVI. С. 3–43.
9. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. 2-е изд., испр. М.: «Языки русской культуры», 1999. 896 с.
10. Бабелюк О. А. Стилiстичнi засоби i прийоми крiзь призму лiнгвосинергетики // Вiсник Київського національного лiнгвiстичного унiверситету. Серiя «Фiлологiя». 2011. Т. 14, № 1. С. 7–17.
11. Багдасарян В. Х. Проблема имплицитного (логико-методологический анализ). Ереван: Изд-во АН АрмССР., 1983. 137 с.

12. Базан О.М. Риторичне питання: логічний чи лінгвістичний феномен? // Збірник наукових праць Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. 2013. Вип. 43 (I). С. 80–88.
13. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М.: Изд-во иностранной литературы, 1955. 416 с.
14. Бандура О. М. Мова художнього твору. К.: Дніпро, 1964. 121 с.
15. Бахтін М. М. Висловлювання як одиниця мовленнєвого спілкування // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. С. 308–317.
16. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. К.: Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
17. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики : монографія. Львів: ПАІС, 2010. 336 с.
18. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : монографія. Харків: ХНУ ім. В. Каразіна, 2007. 332 с.
19. Безугла Л. Р. Когнітивно-прагматичні характеристики імпліцитних смислів у німецькомовному дискурсі: дис. ... доктора філол. наук. Харків, 2009. 570 с.
20. Бехта І. А. Актуалізація дискурсної зони персонажа в англomовному літературному постмодернізмі // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія». 2011. Том 14. № 2. С. 22–30.
21. Бехта І. А. Дискурсна зона персонажа у фактурі художнього тексту // Наукові записки Острозького національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2012. Вип. 29. С. 248–250.
22. Білецька О. В. Графон як засіб вираження вимовних типів у постмодерністському художньому тексті // Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. 2014. № 2. С. 10–17.

23. Бондарко А. В. Теория значения в системе функциональной грамматики: на материале русского языка. Рос. академия наук, Ин-т лингвистических исследований. М.: Языки славянской культуры, 2002. 736 с. (Studia philologica).
24. Бронікова С. Рефреймінг як засіб впливу: когнітивна сутність // Стиль і текст. зб. наук. ст. Київського національного університету ім. Т. Шевченка. 2007. Вип. 8. С. 99–103.
25. Будій З. І. Лексичні параметри роману Германа Мелвілла «Мобі Дік, або Білий Кит» у проекції американського трансценденталізму (лінгвостилістичний аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук. Львів, 2001. 20 с.
26. Будій З. І. Комунікативний характер художніх текстів перформативного типу // Сборник научных трудов SWorld. 2013. Вып. 4. Том 32. С 39–45.
27. Будій З. І. Умови успішного вживання і сприйняття перформативів // Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej naukowo-Practycznej “Filologia, socjologia i kulturoznawstwo. Osiągnięcia naukowe, rozwój, propozycje na rok 2015” / Warszawa (30.12.2015 – 03.01.2016) Warszawa, 2015. Str. 84–86.
28. Будій З. І. Комунікативно-прагматичні властивості перформативних мовленнєвих актів // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Мовознавство, 2016. Вип. II (26). С. 2–24.
29. Будій З. І. Мовленнєвий акт у контексті лінгвопрагматичної парадигми // Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації (ELLIC 2017): IV Міжнародна наукова конференція Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника / ІваноФранківськ, 2017. С. 14–18.
30. Будій З. І. Семантична основа експліцитних перформативів // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики: науковий журнал. 2017. Вип. 1(14). С. 92–95.

31. Булаховський Л. А. Виникнення і розвиток літературних мов. К.: Наукова думка, 1975. Т. 1: Загальне мовознавство. С. 321–470.
32. Бурбело В. Б. Художній дискурс в історії французької мови та культури 9 – 18 ст. : автореф. дис. ... доктора філол. наук. Київ, 1999. 36 с.
33. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ, Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
34. Васильева Э. П. Роль вводных элементов в создании функционально-стилевых характеристик текста // Семантика и синтаксис текста (на материале текстов научного и художественного стилей). 1988. С. 30–40.
35. Вендлер З. Иллокутивное самоубийство // Новое в зарубежной лингвистике. Лингвистическая прагматика. М.: Прогресс. 1985. Вып. 16. С. 238–250.
36. Виноградов В.В. Проблемы русской стилистики. М.: Высшая школа, 1981. 320 с.
37. Винокур Т. Г. Закономерности стилистического использования языковых единиц. М.: Либроком, 2009. 242 с.
38. Вихованець І. Р. Різновиди транспозиції // Актуальні проблеми граматики. Кіровоград: КДПУ, 1997. Вип 2. С. 57–60.
39. Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки. М.: Наука, 1985. 228 с.
40. Выготский Л. С. Мышление и речь. Изд. 5-е испр. Издательство «Лабиринт», М., 1999. 352 с.
41. Гаибова М. Т. Прагмалингвистический анализ художественного текста. Баку: АГУ, 1986. 88 с.
42. Гайдученко Г. Архаїзми як засіб створення експресії художнього тексту // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»: зб. наук. праць за редкол.: В. Олексенко (голов. ред.) та ін. 2006. Вип. 3. С. 151–154.
43. Гак В. Г. Языковые преобразования. М.: Школа «Языки русской культуры», 1998. 768 с.
44. Гальперин И. Р. Стилистика английского языка. М.: Либроком, 2010. 336 с.

45. Ганич І.Д., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища шк., 1985. 360 с.
46. Гладуш Н. Ф. Прагматичні аспекти висловлення і дискурсу. К.: Вид. центр КНЛУ, 2005. 200 с.
47. Гладуш Н. Ф. Актомовленнєва послідовність у діалогічному дискурсі // Слово і речення: синтактика, семантика, прагматика. Київ. 2013. С. 115–119.
48. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура // Мовознавство. 2010. № 6. С. 32–44.
49. Гнатюк Л. Опосередковані стратегії міжособистісного спілкування // Донецький вісник наукового товариства ім. Т. Шевченка. Мовознавство. 2010. Т. 28 С. 207–214.
50. Гордон Д. Лакофф Дж. Постулати речевого общенія // Новое в зарубежной лингвистике. Лингвистическая прагматика. М.: Прогресс. 1985. Вып. 16. С. 276–302.
51. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты : монография. Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. 288 с.
52. Гуйванюк Н. В. Функціональна транспозиція в синтаксисі // Лінгвістичні студії Донецького національного університету. 2001. Вип. 7. С. 85–91.
53. Гуйванюк Н. В. Перспективи сучасної комунікативної граматики // Науковий вісник Чернівецького національного університету. Слов'янська філологія. Чернівці: Рута, 2007. Вип. 321–322. С. 222–228.
54. Гуйванюк Н. В. Експресивний синтаксис // Слово – Речення – Текст. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. С. 409–478.
55. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. М.: Прогресс, 1984. 397 с.
56. Гурдуз А. Міфопоетична парадигма в українській та західноєвропейській «прозі про землю» кінця ХІХ – першої третини ХХ ст. : монографія. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2008. 216 с.

57. Даскалюк О. Л. Специфіка імперативної парадигми // Лінгвістичні студії. Част. I. Донецьк: ДонНУ. 2003. С. 38–43.
58. Дегтярьова І. О. Стилiстичний синтаксис української постмодерністської прози // Українська мова. 2009. № 3. С. 27–38.
59. Дейк ван Т. Язык. Познание. Коммуникация. Б.: БГК им. И. А. Бодуэна де Куртенэ, 2000. 308 с.
60. Дементьев В. В. Непрямая коммуникация. М.: Гнозис, 2006. 560 с.
61. Демьянков В. З. Прагматические основы интерпетации высказывания // Известия АН СССР. Сер. лит. и яз. Т 40. № 4. 1981. С. 368–377.
62. Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен : монография / Безугла Л. Р., Бондаренко Е. В., Донец П. М. и др., Под общ. ред. Шевченко И. С. Харьков: Константа, 2005. 356 с.
63. Дудик П. С. Стилiстика української мови : навчальний посiбник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2005. 368 с.
64. Ерліхман А. М. Засоби реалізації імпліцитності у драматургійному тексті (на матеріалі англomовних п'єс ХХ ст.): дис. ... канд. філол. наук. Херсон, 2013. 231 с.
65. Ермакова Е. В. Имплицитность в художественном тексте (на материале русскоязычной прозы психологического и фантастического реализма). Саратов: Изд-во Саратовского гос. ун-та, 2010. 200 с.
66. Ємельянова О. В. До питання про диференціацію понять слухач та адресат // Вісник Сумського державного університету. 2006. Вип. 11(95). С. 18–22.
67. Ємець О. В. Стилiстичні засоби створення парадоксу в гумористичних текстах // Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки. 2010. Вип. 51. С. 35–38.
68. Єременко О. В. Комунікація автор/читач у змістоформальній структурі тексту (параметри літератури другої половини ст..) // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. 2014. Вип. I. С. 128–133.

69. Єрмоленко С. Я. Стилістичне значення порядку слів // Укр. мова і л-ра в шк. 1972. № 8. С. 29–38.
70. Єрмоленко С. Я. Бирик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. К.: Либідь, 2001. 224 с.
71. Єрмоленко С. Я. Лінгвостилістика: основні поняття, напрями й методи дослідження // Мовознавство. 2005. №3/4. С. 112 – 125.
72. Єфімов Л. П., Ясінецька О. А. Стилістика англійської мови і дискурсивний аналіз. Вінниця : Нова книга, 2004. 240 с.
73. Жирмунский В. М. Теория литературы. Поэтика. Стилистика: Избранные труды. М.: Наука, 1977. 407 с.
74. Жихарева Н. А. Семантико-прагматична інтерпретація суб'єктно-предикатних відношень у структурі мовленнєвих актів: дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2011. 284 с.
75. Загнітко А. П. Теорія сучасного синтаксису : монографія. Вид-во 2-ге, виправл. і доп. Донецьк: ДонНУ, 2007. 294 с.
76. Звегинцев В. А. Предложение и его отношение к языку и речи. М.: Эдиториал УРСС, 2001. 312 с.
77. Зернецький П. В. Контрастивно-типологічна характеристика мовленнєвих актів у дискурсі британського та українського парламентів // Наукові записки НаУКМА. Серія: Філологічні науки. 2014. Т. 164. С. 60–65.
78. Золян С.Т. «Бесконечный лабиринт сцеплений»: семантика текста как многомерная структура // Критика и семиотика. М.: Новосибирск. 2013. Вып. 1/18. С. 18–44.
79. Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка : учебник. М.: Высш. школа, 1981. 285 с.
80. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Изд. 5-е. М.: Издательство ЛКИ, 2008. 288 с.
81. Іванишин Н. Я. Ознаки імпліцитності як мовної категорії // Лінгвістичні студії Донецького національного університету. 2011. Вип. 22. С. 12–17.

82. Калитюк Л. П. Питальні висловлення як непрямі мовленнєві акти констативи в англійській мові XII-XVII ст. // Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). 2013. Вип. 118. С. 35–42.
83. Карабан В.И. Сложные речевые единицы: прагматика английских асиндетических полипредикативных образований : монография / В. И. Карабан. К.: Вища школа, 1989. 131 с.
84. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. М.: Гнозис, 2004. 390 с.
85. Карпова І. Д. Когнітивні основи інтерпретації імпліцитних смислів // Культура народів Причорномор'я. Філологічні науки. Сімферополь. 2011. № 211. С. 132–135.
86. Клименюк О.В. Методологія та методи наукового дослідження : навч. посібник. К.: Міленіум, 2006. 186 с.
87. Ключев Е. В. Речевая коммуникация. Успешность речевого взаимодействия. М.: Рипол Классик, 2002. 320 с.
88. Кобозева И. М. «Теория речевых актов» как один из вариантов теории речевой деятельности // Новое в зарубежной лингвистике: Теория речевых актов. М.: Прогресс. 1986. Вып. 17. С. 7–21.
89. Ковалевська Т.Ю., Бронікова С.А. Основи ефективної комунікації : навчальний посібник. Одеса: Фенікс, 2008. 140 с.
90. Кожин А. Н. Квалификации стилистического значения слова // Функциональная стилистика, теория стилей и их языковая реализация: сб. науч. тр. Пермь. 1986. С. 35–41.
91. Колегаева И. М. Текст как единица научной и художественной коммуникации. Одесса: ОГУ им. И. И. Мечникова, 1991. 122 с.
92. Колібаба Л. М. Уникаймо суцільної вибірки // Українська мова. 2014. № 2. С. 159.
93. Колшанский Г. В. Контекстная семантика. М.: Наука, 1980. 154 с.

94. Комарова З. И. Методология, метод, методика и технология научных исследований в лингвистике: учебное пособие. Екатеринбург: Изд-во Ур-ФУ. 2012. 818 с.
95. Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток оцінки. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 350 с.
96. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2008. 423 с.
97. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : підручник. К.: Академія, 2006. 464 с.
98. Короткова Л. В. Недовіра до норми або креативна гра? // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. 2013. Випуск № 19 (268). С. 170–174.
99. Красных В. В. Основы психолінгвістики и теории коммуникации. М.: Гнозис, 2001. 270 с.
100. Кронгауз М. А. Семантика : учебник для студ. лингв, фак. высш. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2005. 352 с.
101. Кубрякова Е.С. Модели порождения речи и главные отличительные особенности речепорождающего процесса // Человеческий фактор в языке: Язык и порождение речи. М., 1991. С. 21–81.
102. Кубрякова Е.С. Язык и знание. Рос. академия наук. Ин-т языкознания. М.: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.
103. Кузенко Г. М. Емоціональні висловлювання як об'єкт наукових досліджень // Стан та перспективи розвитку новітніх науково-освітніх комп'ютерних технологій: Матеріали науково-практичної конференції / Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2003. С. 110–118.
104. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова Книга, 2004. 272 с.
105. Кухар-Онишко О.С. Індивідуальний стиль письменника: генезис, структура, типологія. К.: Вища школа, 1985. 172 с.

106. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. О. Бойченко, І. Зварич, Б. Іванюк. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636 с.
107. Леонтьев А.А. Психология общения. 3-е изд. М.: Смысл, 1999. 365 с.
108. Лешкова Н. В. Актуальне членування детермінантних складнопідрядних речень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук. Донецьк: ДонНУ, 2006 . 20 с.
109. Липко І. П. Нариси з лінгвістичного аналізу дискурсу: до проблеми типології та характеристики : монографія. Харків: «Бурун і К», 2014. 204 с.
110. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. / авт. уклад. Ю. І. Ковалів. К.: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1. 608 с.
111. Лурия А. Р. Язык и сознание. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1979. 320 с.
112. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. 280 с.
113. Маслова А. Ю. Введение в прагмалингвистику: учеб. пособие. М.: Флинта: Наука, 2010. 152 с.
114. Матвеева Г. Г., Ленец А. В., Петрова Е. И. Основы прагмалингвистики : монографія. 2-е изд., стер. М.: Флинта: Наука, 2014. 232 с.
115. Мацюк Г. Сучасна соціолінгвістика: тенденції в розвитку теорії і завдання // Мова і суспільство. 2010. Вип. 1. С. 5–20.
116. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилїстика української мови. К. : Вища школа, 2005. 462 с.
117. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика. М: Аспект-Пресс, 2000. 208 с.
118. Миронова Е.А. Косвенные речевые акты с иллюзией сочувствия/несочувствия на материале бытовых диалогов // Проблемы российской правовой системы. Инновационные процессы в образовании. III Международная научно-практическая конференция / Таганрог: ТИУиЭ, 2003. С. 264–266.

119. Миронова Е.А. К вопросу о форме выражения перлокутивного эффекта иллокуции «вынуждение к сочувствию» в косвенных речевых актах // Актуальные проблемы современной лингвистики: Материалы Всерос. научн. конф., посвящ. 85-летнему юбилею, проф. А. Я. Загоруйко / Ростов н/Д: РГПУ, 2005. С. 133–135.
120. Мозовая И. Н. Типы иноязычных слов в аспекте теории метаязыка неологии: на материале современной коммерческой рекламы // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство. 2012. Вип. 18. С. 142–151.
121. Мороховский А. Н., Воробьева О. П., Лихошерст Н. И., Тимошенко З. В. Стилистика английского языка. К.: Вища школа, 1991. 272 с.
122. Мосейчук О. М. Системні та функціональні особливості англомовних однослівних ідіом : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук. Харків, 2009. 20 с.
123. Мухина Н. Б. Цель как коммуникативно-прагматический фактор организации речевой деятельности говорящего (на материале современного английского языка) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук. Уфа, 2004. 22 с.
124. Мясоєдова С. В. Категорія спонування і її вираження в непрямих висловленнях сучасної української мови : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук. Х., 2001. 19 с.
125. Мясоєдова С. В. Лексико-семантичні й прагматичні особливості непрямих спонукальних висловлень у творах Ольги Кобилянської // Молодий вчений. 2016. № 9 (36). С. 228–233.
126. Нагорна М. М. Поетика імпліцитних смислів художнього твору: дис. ... кандидата філол. наук. Кіровоград, 2004. 179 с.
127. Нагорна О. П. Неоднозначність висловлень в англомовному діалогічному дискурсі: стратегії і тактики вживання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата філол. наук. Київ, 2016. 20 с.

128. Невідомська Л. В. Імплицитність: мовносистемний аспект : монографія. Харків: Ранок-НТ, 2012. 416 с.
129. Никитин М. В. Основы лингвистической теории значения : учеб. пособие . М.: Книжный дом «Либроком», 2009. 170 с.
130. Никитин М. В. Курс лингвистической семантики : учебное пособие, 2 - е издание, доп. и испр. СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И.Герцена, 2007. 819 с.
131. Осовська І. М. Висловлювання-відмова: структурно-семантичний та комунікативно-прагматичний аспекти (на матеріалі сучасної німецької мови) : дис. ... кандидата філол. наук. Чернівці, 2003. 187 с.
132. Падучева Е. В. Высказывание и его соотношение с действительностью. М.: Наука, 1985. 272 с.
133. Палійчук А. Л. Риторичні питання і риторичні твердження як елементи наративного коду інтимізації у художньому тексті // Нова філологія. 2010. № 39. С. 142–148.
134. Пахаренко В. Художнє слово. Вінниця: Нова книга, 2000. 170 с.
135. Петриковская А. С. Австралийский роман. М.: Наука, 1990. 286с.
136. Петухов С. В. Эволюция творческого метода Патрика Вайта: дис. ... кандидата филол. наук. Чита, 2004. 153 с.
137. Пешкова Т. В. Особливості мовленнєвого впливу у діловій німецькомовній комунікації // Сучасні дослідження з іноземної філології: зб. наук. пр. 2013. Вип. 11. С. 269–272.
138. Попова Г. Е. Релевантность высказывания как единицы речевого взаимодействия (на материале французского языка): дис. ... кандидата филол. наук. Пятигорськ, 2004. 142 с.
139. Потеня А. А. Мысль и язык. К.: СИНДО, 1993. 192 с.
140. Почепцов Г. Г. Избранные труды по лингвистике : монография / Сост., общ. ред. и вступ. ст. И. Шевченко. Винница : Нова книга, 2013. 560 с.
141. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации. М.: СметрБук, 2009. 651 с.
142. Приходько А. М. Складносурядне речення в сучасній німецькій мові. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 292 с.

143. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр, 2008. 332 с.
144. Приходько А. Н. Сложный речевой акт в паратактической упаковке // Когниция, коммуникация, дискурс. Междунар. сб. н. тр. ХНУ им. В. Н. Каразина, 2014. № 8. С. 93–102.
145. Приходько Г. І. Оцінка і комунікація: посіб. для студентів та аспірантів. Вінниця: Нова Книга, 2013. 168 с.
146. Рефреймінг.
URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B5%D1%84%D1%80%D0%B5%D0%B9%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B3> (дата звернення 26. 01. 2018).
147. Ризель Э. Г. Стилистическое значение и коннотация // Лингвистические проблемы текста. М.: Изд-во МГПИИЯ имени М. Тореца, 1980. Вып. 15. С. 134–143.
148. Романов А. А. Управленческая коммуникация. Тверь: АО Тверьэнерго, 1996. 240 с.
149. Саїд Е. Культура й імперіалізм. К.: Критика, 2007. 608 с.
150. Святовец В. Ф. Словник тропів і стилістичних фігур. К.: «Академія», 2011. 176 с.
151. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
152. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
153. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.
154. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. 350 с.
155. Селіванова О. О. Мовленнєвий вплив в комунікативній взаємодії // Психолінгвістика. 2012. Вип. 10. С. 223 – 229.

156. Семенюк О.А., Паращук В. Ю. Основи теорії мовної комунікації. К.: Ін Юре, 2009. 276 с.
157. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність : монографія. К.: Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка, 2002. 392 с.
158. Симонова С. О. Коммуникативно-когнитивные особенности выражения косвенных и имплицитных речевых актов отказа в диалогическом дискурсе : автореф. дис. на соискание науч. степени кандидата филол. наук. Москва, 2011. 26 с.
159. Скороденко В. Патрик Уайт. Древо человеческое. М.: Прогресс, 1976. 560 с.
160. Скороденко В. О Патрике Уайте. Кн. «Лауреаты Нобелевской премии» М.: Панорама, 1999. 384 с.
161. Скребнев Ю. М. Основы стилистики английского языка. Скребнев. М.: Астрель, АСТ, 2000. 224 с.
162. Сложеникина Ю. В. Терминологическая лексика в общезыковой системе. Самара: Изд-во СамГУ, 2003. 160 с.
163. Смирнова Л. Д. До проблеми запозичених та іншомовних слів // Наукові праці. Філологія. Мовознавство. 2009. Т. 119. Вип. 106. С. 72–76.
164. Ставицька Л. Проблеми вивчення жаргонної лексики: Соціолінгвістичний аспект // Українська мова. 2001. № 1. С. 55–68.
165. Ставицька Л. Мова і стаття // Критика. 2003. № 6. С. 29–34.
166. Стариченок В. Д. Большой лингвистический словарь. Ростов н/Д: Феникс, 2008. 811 с.
167. Стернин И. А. Основы речевого воздействия. Учебное издание. Воронеж: «Истоки», 2012. 178 с.
168. Стилистический энциклопедический словарь русского языка. 2-е изд., испр. и доп / под ред. М. Н. Коженой. М.: Флинта: Наука, 2006. 696 с.

169. Сусов И. П. Личность как субъект языкового общения // Личностные аспекты языкового общения: Межвуз. сб. научных трудов Калинин гос. ун-та, 1989. С. 9–16.
170. Сусов И. П. Лингвистическая прагматика. Винница: Нова Книга, 2009. 272 с.
171. Сучасна українська літературна мова: лексика і фразеологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. К.: Наук. думка, 1972. 438 с.
172. Сучасна українська літературна мова: стилістика / за заг. ред. І. К. Білодіда. К.: Наук. думка, 1972. 588 с.
173. Телеки М. М., Шинкарук В. Д. Соціальні категорії модусу в текстах епістолярного жанру : монографія. К.: Видавництво МДГУ ім. Петра Могили, 2007. 175 с.
174. Токарева И. И. Принципы и методы исследования языка / под ред. А. П. Клименко. Мн.: МГЛУ, 2004. 121 с.
175. Трофимова Н. А. От любви до ненависти: Смысловые узоры экспрессивов: монография. СПб.: ИВЭСЭП, 2011. 295 с.
176. Українська мова: Енциклопедія / за ред. Русанівський В.М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
177. Федорова Л. Л. Типология речевого воздействия и его место в структуре общения // Вопросы языкознания. Москва: «Наука», 1991. № 6. С. 46–51.
178. Ференц Н. С. Основи літературознавства : підручник. Київ: Знання, 2011. 431 с. (Вища освіта ХХІ століття)
179. Формановская Н. И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход. М.: Рус. яз., 2002. 216 с.
180. Ходаковська Н. Г. Співвідношення семантики і прагматики в структурі лексичного значення стилістично маркованих похідних іменників сучасної німецької мови // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського

- національного лінгвістичного університету. Серія «Філологія, Педагогіка, Психологія». 2010. Вип. 21. С. 140–147.
181. Шабат-Савка С. Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові : монографія. Чернівці: «Букрек», 2014. 412 с.
182. Шевченко И. С. Историческая динамика прагматики предложения: английское вопросительное предложение 16-20 вв. : монография. Харьков: Константа, 1998. 168 с.
183. Шевченко І. С. Дискурс і когнітивно-комунікативна парадигма лінгвістики. Мова. Людина Світ. До 70-річчя проф. М. Кочергана. Зб.наук. статей / Відп. Ред. Тараненко У.О. К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. С. 148–156.
184. Шевченко И. С. Основы теории языковой коммуникации: Учебное пособие для студ. ф-та референт-переводчик / Харьков. гуманит. ин-т «Народная украинская академия». Х. : Изд-во НУА, 2007. 168 с.
185. Шевченко И. С. Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен: единицы и категории // Лингвистические исследования : сборник статей ЕГУ. Ереван: Лимуш. 2015. Вып. 5. С. 146–158.
186. Шуляк І. М. Передумови формування непрямих мовленнєвих актів. Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві // Міжнародна науково-практична конференція / Одеса, 18–19 квітня. Одеса, 2014. С. 67– 71.
187. Шуляк І. М. Теоретичні аспекти дослідження непрямих мовленнєвих актів // *Fundamental and Applied Studies in America, EU and CIS countries: Philology and Linguistics*. Toronto: Toronto Press. 2014. Vol. 2. С. 281–286.
188. Шуляк І. М. Взаємодія пресупозиції та фонових знань у комунікативному процесі з використанням непрямих мовленнєвих актів // *Contemporary Tendencies in Science and Education: Studies of the Germanic, Romance languages and Translation: International scientific and practical Internet Conference / Mykolaiv, 20–30 April*. Mykolaiv, 2015. С. 174–177.
189. Шуляк І. М. Когнітивний вимір комунікативної інтенції у реалізації та інтерпретації непрямого мовленнєвого акту // *Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий*

- і методичний аспекти міжнародна науково-практична конференція / Київ, 28 квітня. Київ, 2015. С. 56–60.
190. Шуляк І. М. Роль фонових знань у реалізації та інтерпретації непрямих мовленнєвих актів // Наукові записки Ніжинського державного університету імені М. Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2015. Кн. 1. С. 270–274.
191. Шуляк І. М. Непрямий мовленнєвий акт як мовний репрезентатив комунікативної інтенції // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. 2015. №4 (305). С. 285–289.
192. Шуляк І. М. Теорія релевантності як метод інтерпретації непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі // Наукові записки національного університету «Острозької академії». Серія «Філологічна». Вип. 61. 2016. С. 151–154.
193. Шуляк І. М. Прагмасемантичний потенціал лексико-стилістичних прийомів у непрямих мовленнєвих актах у романах Патріка Вайта // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики: науковий журнал. 2016. Вип. 11–12. Ч2. С. 324–328.
194. Шуляк І. М. Графічні засоби в непрямих мовленнєвих актах художнього дискурсу Патріка Вайта // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2017. Вип. 25. Том 2. С. 147 – 150.
195. Шуляк І. М. Взаємодія стилістичних засобів синтаксису в непрямих мовленнєвих актах у художньому дискурсі Патріка Вайта // Таврійські філологічні наукові читання: міжнародна науково-практична конференція / Київ, 27–28 січня. Київ, 2017. С. 126–130.
196. Шуляк І. М. Дворівнева інтерпретація непрямого мовленнєвого акту в художньому дискурсі Патріка Вайта // Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації: міжнародна науково-

- практична конференція / Івано-Франківськ, 16–17 лютого. Івано-Франківськ, 2017. С. 74–80.
197. Шуляк І.М. Волевиявлення як мовленнєвий вплив непрямих мовленнєвих актів у романі Патріка Вайта “The Aunt’s Story” // *Rozwój i praktyka. Międzynarodowa naukowo-praktyczna konferencji / Zakopane, 29.12.2017. Zakopane, 2017. 5–8 с.*
198. Шуляк І. М. Функціонування непрямих мовленнєвих актів у романах Патріка Вайта // *World Science. Warsaw: RS Global Sp. z O.O. 2018. № 5(33). P. 36–41. ISSN – 2413-1032.*
199. Щасна Г. І. Дискурсивні стратегії переможця // *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2010. Вип. 51. С. 228–231.*
200. Языкознание. Большой энциклопедический словарь [гл. ред. Ярцева В. Н.]. 2-е изд. М.: Большая российская энциклопедия, 1998. 685 с.
201. Якобсон Р. Роботи по поезитке: переводи / Сост. и общ. ред. М. Л. Гаспарова. М.: Прогресс, 1987. 464 с.
202. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації: навч. посіб. К.: Академія, 2010. 312 с.
203. Allan K., Burrige K. *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language.* Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 303 p.
204. Allen K., Jaszczolt K. *The Cambridge Handbook of Pragmatics (Cambridge Handbooks in Language and Linguistics).* Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 788 p.
205. Allot N. *Key Terms in Pragmatics.* NY: Continuum International Publishing Group, 2010. 260 p.
206. Ammer Ch. *The American Heritage Dictionary of Idioms.* Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2013. 513 p.
207. Ashcroft B. *Patrick White Centenary. The Legacy of a Prodigal Son.* Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2014. 452 p.

208. Austin J. How to do things with words. Oxford: Oxford University Press, 1962. 166 p.
209. Bach K., Harnish R. Linguistic Communication and Speech Acts. Cambridge: Mass and London: MIT press, 1979. 327 p.
210. Bach K. Speech Acts and Pragmatics // The Blackwell Guide to the Philosophy of Language / eds. M. Devitt, R. Hanley. Oxford: Blackwell Publishing, 2006. P. 147–168.
211. Bara B. Cognitive Pragmatics: The Mental Processes of Communication. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press, 2010. 320 p.
212. Beattie V. In Other Words: Homosexual Desire in the Novels of Patrick White. Edinburgh: University of Edinburgh, 1996. 211 p.
213. Beston J. Patrick White within the Western literary tradition. Sydney: Sydney University Press, 2010. 380 p.
214. Bliss C. Patrick White's Fiction. The Paradox of Fortunate Failure. NY: Palgrave Macmillan, 1986. 255 p.
215. Brenish Sh. Indirect Complaints in Japanese and English. Los Angeles: University of California, 2013. 403 p.
216. Brown P. S. Levinson. Politeness: Some universals in language usage. Cambridge: Cambridge University Press, 1987. 345 p.
217. Brown P. Linguistic politeness // Sociolinguistics: An international handbook of the science of language and society. Berlin: Mouton de Gruyter, 2005. P. 1410–1416.
218. Burke M. Rhetoric and Poetics: the classical heritage of stylistics // The Routledge Handbook of Stylistics / ed. M. Burke. Routledge: NY, 2014. P. 2–9.
219. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/ru/> (дата звернення 26. 01. 2018).
220. Carlson B. Clark H. Hearers and Speech Acts // Language/ 1982. Vol. 58 (2). P. 332–373.

221. Chang Hui-Ching. Indirectness in Cultural Comparison // *The International Encyclopedia of Language and Social Interaction* / ed. K. Tracy. Wiley-Blackwell, 2015. P. 794–809.
222. Clark H. Responding to Indirect Speech Acts // *Cognitive Psychology*. Amsterdam: Elsevier, 1979. N. 11. P. 430–477.
223. Clark H. H. Context for comprehension // *Attention and Performance*, 1981. Vol. IX. P. 313–330.
224. Clark H. *Using Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996. 446 p.
225. Clark B. Stylistics and relevance theory // *The Routledge Handbook of Stylistics* / ed. M. Burke. Routledge: NY, 2014. P. 155–175.
226. Collier G. *The Rocks and Sticks of Words: Style, Discourse and Narrative Structure in the Fiction of Patrick White*. Amsterdam: Rodopi Bv Editions, 1992. 499 p.
227. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/> (дата звернення 26. 01. 2018).
228. Crowcroft J. Patrick White: A Reply to Dorothy Green // *Spring Journal. Overland* (no. 59), 1974. P. 48–53.
229. Cruse A. *A Glossary of Semantics and Pragmatics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. 205 p.
230. Cruz M. Metarepresentations and Indirect Complaints: A Relevance Theoretic Approach // *In the Mind and across Minds: A Relevance-theoretic Perspective on Communication and Translation* / eds. E. Wałaszewska, M. Kisielewska-Krysiuk, A. Piskorska. Cambridge Scholars Publishing, 2010. P.167–187.
231. Culpeper J. *Impoliteness: Using Language to Cause Offence (Studies in Interactional Sociolinguistics)*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 308 p.
232. Cutting J. *Pragmatics and discourse*. London: Routledge, 2002. 189 p.

233. Denham K., Lobeck A. *Linguistics for Everyone*. Boston: Wadsworth, 2012. 576 p.
234. Dijk van T. *Context and Cognition: Knowledge Frames and Speech Act Comprehension* // *Journal of Pragmatics*. 1977. Vol.1. P. 211–232.
235. Dijk van T. *The pragmatics of Literary Communication* // *Studies in the Pragmatics of Discourse*. The Hague: Mouton, 1981. P. 243–263.
236. *English Oxford Living Dictionary*. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/> (дата звернення 26. 01. 2018).
237. Fernando Ch. *Idioms and Idiomaticity*. Oxford: OUP. 1996. 184 p.
238. Fetzer A., Fischer K. *Lexical markers of Common Ground* // *Studies in Pragmatics*. Amsterdam: Elsevier Ltd., 2007. Vol. 3. 214 p.
239. Finegan E. *Language. Its Structure and Use*. Stamford: Cengage Learning Inc., 2014. 608 p.
240. Flahault F. *La parole intermédiaire*. P.: Seuil, 1978. 237p.
241. *The Free Dictionary by Farlex*. URL: <https://www.thefreedictionary.com/> (дата звернення 26. 01. 2018).
242. Fussell S., Kreuz R. *Social and Cognitive Approaches to Interpersonal Communication*. NY: Psychology Press, 2014. 312 p.
243. Gibbs R. *The Poetics of mind: Figurative thought, language, and understanding*. New York: Cambridge University Press, 1994. 527 p.
244. Gibbs R. *Intentions in the Experience of Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 424 p.
245. Grainger K., Mills S. *Directness and Indirectness Across Cultures*. UK Palgrave Macmillan, 2016. 177 p.
246. Gramley S. A., Patzold K. M. *Survey of Modern English*. London: Routledge, 2003. 416 p.
247. Green Ch. *Boozy, ignorant, intolerant, but very polite – Britain as others see us*. Independent. URL: <http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/boozy-ignorant-intolerant-but-very-polite-britain-as-others-see-us-9633967.html> (дата звернення 26. 01. 2018).

248. Grice H.P. *Studies in the Way of Words*. Harvard: Harvard University Press, 1991. 406 p.
249. Griffiths P. *Introduction to Semantics and Pragmatics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. 206 p.
250. Grogan B. "Abject Dictatorship of the Flesh": Corporeality in the Fiction of Patrick White // *Journal of Literary Studies*. 2012. Vol. 28 (3). C. 93–115.
251. Halliday M., Hasan R. *Language, context, and text: aspects of language in a social-semiotic perspective*. Oxford: Oxford University Press, 1989. 126 p.
252. Hansson K. Patrick White – Existential Explorer // *Nobel Laureates in Search of Identity and Integrity. Voices of Different Cultures*. Ed. by A. Hallengren. Singapore: World Scientific, 2004. C. 103–116.
253. Held G. Politeness in linguistic research // *Politeness in language: Studies in its history, theory and practice* (2nd ed.). Berlin: Mouton de Gruyter, 2005. P. 131–153.
254. Heltay H. The Articles and the Novelist: Reference Conventions and Reader Manipulation in Patrick White's Creation of Fictional Worlds // *Studies and Texts in English* (4). Tübingen: Gunter Narr, 1983. p. 59–86.
255. Holmes J. *Introduction to Sociolinguistics*. London & NY: Routledge, 2013. 512 p.
256. Holtgraves T. *Language as Social Action: Social Psychology and Language Use*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 2002. 238 p.
257. Huang Y. *Oxford Dictionary of Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press, 2012. 352 p.
258. Hymes J., Holmes J. Pride J. On Communicative competence // *Sociolinguistics. Selected Readings*. Harmondsworth: Penguin, 1972. P. 269–283.
259. Kasher A. Pragmatic Competence // *Pragmatic Encyclopedia* / ed. L. Cummings. London and New York: Routledge, 2010. P. 67–68.

260. Kecskes I. On the Dynamic Relations Between Common Ground and Presupposition // *Perspectives on Linguistic Pragmatics*. Switzerland: Springer International Publishing, 2013. P. 375–397.
261. Kecskes I. *Intercultural Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press, 2014. 288 p.
262. Kieman B. *Patrick White: the novelist & the modern world*. Basingstoke, 1980. 290 p.
263. Kissine M. *From Utterance to Speech*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 210 p.
264. Krahn E. *A New Paradigm for Punctuation*. Milwaukee: The University of Wisconsin-Milwaukee, 2014. 235 p.
265. Kreuz R., Roberts R. Why Do People Use Figurative Language // *Psychological Science*, 1994. Vol. 5. P. 159–163.
266. Lang B. *The Concept of Style*. Ithaca, USA: Cornell University Press. 1987. 320 p.
267. Lauchman R. *Punctuation at work: simple principles for achieving clarity and good style*. NY: AMACOM (American Management Association), 2010. 208 p.
268. Lauerbach G. *Emphasis. Pragmatics in Practice* / eds. J. Östman, J. Verschueren. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011. P. 130–148.
269. Lee J., Pinker S., M. Nowak. The logic of indirect speech // *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 2008. Vol. 105(3). P. 833–838.
270. Lee J. Rationales for indirect speech: The theory of the strategic speaker // *Psychological Review*, 2010. Vol. 117(3). P. 785–807.
271. Leech G. *Principles of Pragmatics*. London: Longman, 1983. 264 p.
272. Leech G. *A Linguistic Guide to English Poetry*. NY & London: Longman, 1991. 238 p.
273. Leech G. *Style in Fiction. A Linguistic Introduction to English Fictional Prose*. Harlow: Pearson Education Limited, 2007. 425 p.

274. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners: International Student Edition/ Bloomsbury Publishing Plc. Oxford: Macmillan Education, 2002. 1744 p.
275. McConnell-Ginet S. Gender, Sexuality, and Meaning: Linguistic Practice and Politics. Oxford: Oxford University Press, 2011. 312 p.
276. Meanings and Definitions of Words at Dictionary. URL: <http://www.dictionary.com/> (дата звернення 26. 01. 2018).
277. Mey J. Concise Encyclopedia of Pragmatics. Oxford: Elsevier Ltd., 2009. 1183 p.
278. Mey J. Pragmatics. An Introduction. Oxford: Blackwell Publishing, 2001. 416 p.
279. Mey J. Speech acts in context // Context and Contexts: Parts meet Whole / eds. A. Fetzer, E. Oishi. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2011. P. 171–180.
280. Mikkonen J. Cognitive Value of Philosophical Fiction. London: Bloomsbury Academic, 2013. 240 p.
281. Millman G. “Man, that Great and True Amphibium” A Thematic Study of Patrick White’s Novels. Montreal: Concordia University, 1975. 180 p.
282. Moeschler J., Reboul A. Dictionnaire encyclopédique de pragmatique. Paris: Editions du Seui, 1994. 562 p.
283. Moreno R. Idioms, Transparency, and Pragmatic Inference // UCL Working Papers in linguistics. 2005. No 17. P. 389–426.
284. Morgan J. Two Types of Conventions in Indirect Speech Acts. Technical Reports. No. 52. Illinois, 1977. 46 p.
285. Morley P. The Mystery of Unity: Theme and Technique in the novels of Patrick White. Montreal : McGill-Queen's University Press, 1972. 251 p.
286. New C. Philosophy of Literature. An Introduction. NY: Routledge, 1999. 160 p.
287. Niazi G., R. Gautam How to Study Literature: Stylistic and Pragmatic Approaches. New Delhi: PHI Learning Private Limited, 2010. 320 p.

288. Ogiermann E. Politeness and In-directness Across Cultures: A comparison of English, German, Polish and Russian requests // *Journal of Politeness Research*, 2009. Vol 5 (2). P.189–216.
289. Online Etymology Dictionary. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/> (дата звернення 26. 01. 2018).
290. Partridge E. *The World of Words: An Introduction to Language in General and to English*. NY: Routledge, 2015. 354 p.
291. Patt S. *Punctuation as a means of medium-dependent presentation structure in English: Exploring the Guide Functions of Punctuation*. Tübingen: Gunter Narr Verlag, 2013. 307 p.
292. Peterwagner R. *What is the Matter with Communicative Competence?* Wien: LIT Verlag, 2005. 368 p.
293. Polcar L. *Towards understanding the processing of indirect speech acts: Reconsidering the standard pragmatic model of processing*. Tucson: The University of Arizona, 2003. 230 p.
294. Reboul A., Moeschler J. *Pragmatique du discours*. P.: Armand Colin, 1998. 220 p.
295. Reboul A. *Cognition and Communication in the Evolution of Language*. Oxford: Oxford University Press, 2017. 260 p.
296. Recanati F., Allen K., Jaszolt K. *Contextualism: Some Varieties* // *Cambridge Handbook of Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. P. 135–149.
297. Sadock J. *Speech act Idioms* // *Papers from the Eighth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. Chicago: University of Chicago, 1972. P. 329–339.
298. Schiffrin D., Tannen D., Hamilton H. *The Handbook of Discourse Analysis*. Blackwell Publishers, 2011. 852 p.
299. Scholes R. *Prosodic and syntactic functions of punctuation – a contribution to the study of orality and literacy* // *Interchange*. 1990. Vol. 21 (3). P. 13–20.

300. Scott J. Creative writing and stylistics // *The Routledge Handbook of Stylistics*. Routledge: NY, 2014. P. 423–440.
301. Searle J. Vandervelen D. *Foundations of Illocutionary Logic*. Cambridge: Cambridge University Press, 1985. 228 p.
302. Searle J. *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979. 204 p.
303. Searle J. *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983. 278 p.
304. Selting M. Speech styles in conversation as an interactive achievement // *The Pragmatics of Style* / ed. L. Hickey. London: Routledge, 2014. Volume 21. P. 106–133.
305. Scheidt D. “All the Difference in the World” Aspects of Alterity in three novels of Patrick White. Curtitiba: University of Panama, 1997. 157 p.
306. Spees H. Cross-cultural Study of Indirectness // *Issues in Applied Linguistics*. California, 1994. Vol. 5(2). P. 231–253.
307. Sperber D., Wilson D. *Relevance: communication and cognition*. Oxford: Blackwell Pbl. Ltd., 1995. 326 p.
308. Sperber D. A., Wilson D. Deflationary account of metaphor // *The Handbook of Metaphor*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. P. 84–105.
309. Stalnaker R. *Context and Content*. Oxford: Oxford University Press, 1999. 283 p.
310. Strunk W. *The Elements of Style*. NY: Longman, 1999. 98 p.
311. Tacey D. *Patrick White: fiction and unconscious*. Melbourne: Oxford University Press, 1988. 296 p.
312. Thomas J. *Meaning in Interaction*. NY: Routledge, 1995. 240 p.
313. Traxler M. *Introduction to Psycholinguistics: Understanding Language Science*. UK, West Sussex: Wiley-Blackwell, 2012. 592 p.
314. Vanderveken D. *Meaning and Speech Acts. Principles of Language Use*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. Vol. 1. 254 p.

315. Vanderveken D. Formal Pragmatics of Non Literal Meaning // *Pragmatik in Linguistische Berichte*. Opladen, 1997. N. 8. P. 324–341.
316. Wagman M. *Historical Dictionary of Quotations in Cognitive Science: A Treasury of Quotations in Psychology, Philosophy and Artificial Intelligence*. London: Greenwood Press, 2000. 273 p.
317. Walcott W. *Knowledge, Competence and Communication: Chomsky, Freire, Searle, and Communicative Language Teaching*. London: Black Rose Books, 2007. 224 p.
318. Wells-Green J. *Contrivance, Artifice, and Art: Satire and Parody in the Novels of Patrick White*. Canberra: University of Canberra, 2005. 235 p.
319. Wilson D., R. Carston. Metaphor, relevance and the “emergent property” issue // *Mind and Language*. London: Blackwell, 2004. Vol.21. Issue 3. P. 404–433.
320. Wilson D., D. Sperber. *Relevance Theory. The Handbook of Pragmatics*. Oxford: Blackwell, 2004. P. 607–632.
321. Wolny R. *Patrick White: Australia’s Poet of Mythic Landscapes of the Soul (Man – Language – Autobiography)*. Wrocław: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Filologicznej we Wrocławiu, 2013. 288 p.
322. Wunderlich D. On problems of speech act theory // *Basic Problems in Methodology and Linguistics*. Dordrecht: Reidel, 1977. P. 243–258.
323. Wunderlich D. Methodological remarks on speech act theory // *Speech act theory and pragmatics*. Dordrecht: Reidel, 1980. P. 291–312.
324. Yeibo E. *Figurative Language and Stylistic Function in J. P. Clark-Bekederemo's* // *Poetry Journal of Language Teaching and Research*. Finland: Academy Publisher. 2012. Vol. 3. No. 1. P. 180–187.
325. Yule G. *The Study of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014. 333 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. White P. Vivisector. NY: The Viking Press, 1970. 568 p.
2. White P. The Eye of the Storm. New York: Avon, 1975. 544 p.
3. White P. Voss. New York: Penguin Books, 1980. 448 p.
4. White P. The Aunt's Story. New York: Penguin Books, 1982. 288 p.
5. White P. Fringe of Leaves. London: Penguin Classics, 1993. 368 p.
6. White P. The Living and the Dead. London: Penguin Classics, 1993. 368 p.
7. White P. The Twyborn Affair. London: Penguin Classics, 1993. 432 p.
8. White P. The Tree of Man. London: Vintage Books, 1994. 480 p.
9. White P. The Solid Mandala. London: Vintage: 1995. 320 p.
10. White P. Riders in the Chariot. Review Books Classics, 2002. 656 p.
11. White P. Happy Valley. London: Jonathan Cape, 2012. 432 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця А. 1.

Лексичні індикатори іллокуцій непрямих мовленнєвих актів
у романах Патріка Вайта

Спеціально-літературний/високі стилі	Непрямий мовленнєвий акт	Інтерпретація непрямих мовленнєвих актів	Функціональний аспект лексичного індикатора у непрямому мовленнєвому акті
	Іншомовні слова		
	<ul style="list-style-type: none"> іншомовні слова на рівні одного слова: Madame Vatatzes composed her lips into what looked like two narrow strips of pale rubber. “A glass of porto?” she proposed to the alarmed Golsons [“The Twyborn Affair, с. 101]. 	НМА жінки прямо виражає запит інформації до співрозмовника. Також, непряме висловлення опосередковано виражає пропозицію випити алкогольний напій.	Іншомовне слово ‘ porto ’ [236] виконує 1) номінативну функцію позначення об’єкта для збереження комунікативної значимості іншомовної одиниці; 2) прагматичну – реалізація мовленнєвого впливу на співрозмовника; 3) комунікативну – вербалізація комунікативної інтенції мовця.
<ul style="list-style-type: none"> іншомовні слова на рівні словосполучення: “Do you know what, Mamma?” Ratina said. “The waiter at the third table on the left showed me how to squeeze an egg into a 	НМА жінки прямо інформує дочку про різновиди приготування яєць. Додатково непряме висловлення репрезентує	Іншомовні слова ‘ a la coque ’, ‘ en cocotte ’ [241] виконують 1) номінативну функцію позначення об’єкта для збереження комунікативної	

<p>bottle.” “You are here to learn from Miss Goodman that they are preferable a la coque, en cocotte, or beaten into an omelette.” “Yes, Mamma,” Katina said [“The Aunt’s Story”, c. 177].</p>		<p>наказ не відволікатися на дурниці під час світського обіду.</p>	<p>значимості іншомовної одиниці; 2) прагматичну – реалізація мовленнєвого впливу на співрозмовника; 3) комунікативну – вербалізація комунікативної інтенції мовця.</p>
<p>• іншомовні слова, які на текстовому рівні утворюють складні комунікативні структури: Some kind of embarrassment arose over the hotel rooms; the patronne considered the problem in her register through unusually thick glasses. In the end they were ushered to rooms which must have been occupied the night before: the beds were still unmade. Maman turned away the sheets on the big wooden bed in the chamber a deux personnes. Anger made Father’s French more fluent. “Mais c’est la nuit, et les lis ne sont pas encore faites.” It made no difference. The patronne and the femme de chamber couldn’t disguise the sheets they were bundling up; and under one of the beds Rhoda discovered an unemptied chamber pot. “We should leave – by the first train” [“Vivisector”, c. 113].</p>		<p>НМА жінки прямо виражає докір у не підготовці кімнати до гостей. Також непряме висловлення опосередковано репрезентує відмову сім’ї ночувати у такому номері готелю.</p>	<p>Іншомовні слова, що формують висловлення ‘Mais c’est la nuit, et les lis ne sont pas encore faites’ [Уже ніч, а ліжка не готові] виконують 1) демонстративну функцію з метою проінформувати співрозмовника про статус сім’ї (знання іноземної мови надає співрозмовнику престижності в у колонізованій Австралії); 2) прагматичну – реалізація мовленнєвого впливу на співрозмовника; 3) комунікативну – вербалізація комунікативної інтенції мовця.</p>

З а п о з и ч е н н я		
<p>• запозичення французького походження:</p> <p>Judd approached their leader, and said: “Mr Voss , sir, I do not feel we are intended to go any farther . I have thought it over, and am turning back.”</p> <p>“You are suffering from fatigue,” pronounced the leader, “go to bed, now, I cannot allow myself to suspect a brave man of cowardice.”</p> <p>“It is not cowardice, if there is hell before and hell behind, and nothing to choose between them,” Judd protested. “I will go home. Even if I come to grief on the way, I am going home.” [“Voss”, с. 345].</p>	<p>НМА командира експедиції прямо виражає наказ йти відпочити. Також непряме висловлення опосередковано виражає відмову очільника команди відпустати одного з її членів.</p>	<p>Запозичення ‘fatigue’ [276], ‘cowardice’ [276] виконують 1) естетичну функцію з метою надання виразності і образності НМА; 2) прагматичну функцію – реалізація мовленнєвого впливу на співрозмовника; 3) комунікативну Іншомовні слова на рівні, які на текстовому рівні утворюють складні комунікативні структури вербалізація комунікативної інтенції мовця.</p>
<p>• запозичення іспанського походження:</p> <p>Just then they reached the door of the Golson suite. “Oh, dear, my husband has been smoking – cigars!” Mrs Golson rushed at the</p>	<p>НМА жінки прямо інформує гостю про сморід у кімнаті через куріння. Додатково непряме висловлення виражає бажання провітрити</p>	<p>Запозичення ‘cigars’ [276] виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) номінативну функцію –</p>

<p>window. “I must say I enjoy the smell of a cigar.” Madame Vatatzes’ thoughts seemed to make her feel at home Breathless from the stiff window as well as confused by the unorthodox remark, Mrs Golson replied, “Well, it depends – surely, I can enjoy the smell of tweed – and leather – and all that – but I can’t say I like a man’s smelly smell” [“The Twyborn Affair”, c. 52].</p>		<p>кімнату від диму.</p>	<p>позначення об’єкта для збереження комунікативної значимості запозиченого слова.</p>
	<p>• запозичення латинського походження: a) Captain Lovell continued embellishing the name “Chance” with curlicues. “How did he treat you?” “With the greatest kindness and consideration.” “His reputation is not of the best.” “Oh, I know he is a crude man. But I am used to crudeness, Captain Lovell.” [“Fringe of Leaves”, c. 365]. b) Then Thelma tore her superiority from the debacle and said, “I am on my way to an orchestral concert, Genevieve. It will do you good.” “Classical music isn’t in my line,” said Genevieve [“The Tree of Man”, c. 262].</p>	<p>НМА чоловіка прямо описує командира експедиції. Додатково непряме висловлення репрезентує запит-уточнення про поведінку ув’язненого. НМА жінки прямо інформує чоловіка про власні музичні смаки (уподобання), а також, непрямо виражає відмову піти з ним на концерт класичної музики.</p>	<p>Запозичення ‘reputation’ [276] виконує 1) номінативну функцію; 2) комунікативну – вербалізація комунікативної інтенції мовця. Запозичення ‘classical’ [276] виконує 1) номінативну функцію; 2) комунікативну – вербалізація комунікативної інтенції мовця.</p>

	<p>c) “I could not sleep, and as it was not raining at the time,” the convict explained when he had approached, “I decided to find the goats and have brought back a drop of milk for Mr Le Mesurier.”</p> <p>Voss was furious. “Maybe such quantities of milk are not correct treatment for a man whose bowels are in a delicate condition.”</p> <p>Judd did not answer at once [“Voss”, c. 283].</p>	<p>НМА чоловіка прямо інформує підлеглого члена експедиції про властивості молока, а також, додатково непряме висловлення репрезентує наказ-відмову у пропозиції випити свіжої склянки молока.</p>	<p>Запозичення ‘delicate’ [276] виконує 1) інформативну функцію; 2) комунікативну – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 3) евфемістичну – ввічливо і тактовно описати стан особи.</p>
<p>Архаїзм та застарілі слова</p>			
	<ul style="list-style-type: none"> • “I suggest that you shoot the beast, Mr Judd.” <p>yet, when the convict had stripped the pack-saddle from the carcass, pulling at the leather with such force as he could still summon, almost falling back under the surviving weight if his once powerful frame, he took stones, and began to pelt the dead horse.</p> <p>Until Voss insisted: “It is foolish to expand your energy in this way” [“Voss”, c. 337].</p> <p>Judd dismounted, and, when he had</p>	<p>НМА лідера експедиції прямо виражає невдоволення діями оточуючих її членів. Непрямо чоловік забороняє вбивати коня.</p>	<p>Архаїзм ‘foolish’ [227] - виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) емоційно-експресивну – виразити негативні емоції і ставлення до сформованої комунікативної ситуації й учасників вербальної інтеракції.</p>

	<p>unslung his gun and descended the slope, quickly dispatched the poor horse. This humane act was the only one that reason could have suggested ...</p> <ul style="list-style-type: none"> • He told Edith, “Sleeping with even a distant cousin is a little bit incestuous” [“The Twyborn Affair”, с. 314]. • Eadith, who suddenly found her mouse-free flat impossibly full. She must expand, but how and where? To her mortification she was too passive to decide. Edith told Gravenor, ‘I’ve had enough of this appalling huggermugger life in a flat’ [“The Twyborn Affair”, с. 317]. Presently Eadith had to leave her quest to catch his bus, and an honourable whore in a tantrum. 	<p>НМА чоловіка прямо виражає невдоволення сексуальними стосунками між родичами, а непрямо НМА виражає заборону вступати у будь-які стосунки з кузенном.</p> <p>НМА чоловіка виражає невдоволення перебуванням у кімнаті з жінками легкої поведінки. Непряме висловлення опосередковано виражає намір чоловіка залишити бордель.</p>	<p>Застаріла лексична одиниця ‘incestuous’ [227] виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну; 3) емоційно-експресивну.</p> <p>Архаїзм ‘huggermugger’ [227] виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) емоційно-експресивну – виразити негативні емоції і ставлення до сформованої комунікативної ситуації й учасників вербальної інтеракції.</p>
--	--	--	---

Непрямий мовленнєвий акт	Інтерпретація непрямого мовленнєвого акту	Функціональний аспект лексичного індикатора в непрямому мовленнєвому акті
Д і а л е к т и з м и		
<ul style="list-style-type: none"> • Mrs Roxburgh was indeed smouldering and glowing inside the panels of her dress, but at once grew agitated. “Leave me, please! It was my foolishness on my part.” “But, I doan’ un’esrtand! Perfect is perfect, as I see it” [“Fringe of Leaves”, с. 349]. • She had sung it in a low, shamed, because unmusical voice, but it must have pleased him, or he shouted back, “Go on! Wotcher stop for?” He giggled. “I dun’t remember no more – if there was ever more to it,” To break the monotony and silence, she called, “It’s your turn, Jack.” He grunted. “Nothun fit for a lady’s 	<p>НМА жінки прямо хвалить хороший зовнішній вигляд співрозмовниці, а також, додатково непряме висловлення виражає заборону знімати красиву сукню.</p> <p>НМА чоловіка прямо інформує жінку про незнання пісень, а також, додатково непряме висловлення виражає відмову продовжувати співати та розважати співрозмовницю.</p>	<p>а) Діалектизм ‘doan’, ‘un’esrtand’ виконує 1) емоційно-експресивну функцію; 2) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця.</p> <p>б) Діалектизми ‘dun’t’, ‘nothun’ виконують 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) інформативну – опис жителів Австралії; 3) демонстративну – вказати на малоосвіченість персонажів.</p>

ears” [“Fringe of Leaves”, c. 304].		
Вульгарні та лайливі слова		
<p>“So we did not throw off the damn blacks” panted Harry Robarts in his own camp circle. Voss, alone of all his party, remained persistently cheerful. “There is no reason to believe that these natives are not of our present locality and it could suggest that we have come to better country.” Such logic persuaded those who wished to be persuaded [“Voss”, c. 338].</p> <ul style="list-style-type: none"> • The way she drew down her mouth, loaded at one corner with a cigarette, she appeared to be trying to make herself look particularly coarse. ‘Who in hell would buy a couple of your bloody paintuns?’ She had almost eaten off her lipstick. He might have felt insulted if he hadn’t holding the knife to nance. ‘I made some,’ he said. ‘I sold a couple of paintings [“Vivisector”, c. 190]. 	<p>НМА чоловіка інформує співрозмовника про стан їхніх справ, а також, непрямо чоловік просить вибачення за боягузтво.</p> <p>НМА коханки виражає запит інформації, а також, непрямо виражає зневіру у художню майстерність митця й бажання його принизити.</p>	<p>а) Лайливе слово ‘damn’, blacks’ [227] виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) емоційно-експресивну – виразити негативні емоції і ставлення до сформованої комунікативної ситуації; 3) смислотвірну.</p> <p>Лайливе слово ‘hell’ [227] виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) емоційно-експресивну – виразити негативні емоції і ставлення до сформованої комунікативної ситуації; 3) смислотвірну – репрезентувати негативне ставлення до свого коханця, зневіру у його талант.</p>

С л е н г и			
	<ul style="list-style-type: none"> • ‘You go for the diggers,’ he couldn’t resist remarking. ‘Come with me – Hurtle – if you like,’ she said quietly. ‘I might come along,’ he said. ‘Some of the way, anyway.’ After stooping for the bag she appeared to him in yet another light, dominated by her serious eyes under a garish royal blue velvet. “I might come along”, he said. “Some of the way, anyway”. He avoided her [“Vivisector”, с. 172]. • They were driving over the loose bridge at ‘Bogong’. They were arriving. Don Prowse was deposited. ‘Shall I come with you, Marce?’ asked Eddie. ‘I can’t bear sozzled men,’ she flung off his dutiful kiss. She looked back, after restarting the car.... [“The Twyborn Affair”, с. 276]. 	<p>НМА чоловіка прямо уточнює дії його подруги. Додатково непряме висловлення виражає невдоволення художника вчинком коханки і відмову від її допомоги.</p> <p>НМА жінки прямо вказує на алкогольне сп’яніння чоловіка й її невдоволення таким станом. Додатково непряме висловлення виражає відмову жінки йти у супроводі чоловіка.</p>	<p>Сленг ‘diggers’ [276] виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) емоційно-експресивну – виразити негативні емоції і ставлення до сформованої комунікативної ситуації; 3) інформативна – показати мало освіченість населення Австралії.</p> <p>Сленг ‘sozzled’ [276] виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) емоційно-експресивну – виразити негативні емоції і ставлення до сформованої комунікативної ситуації й співрозмовника; 3) інформативна.</p>

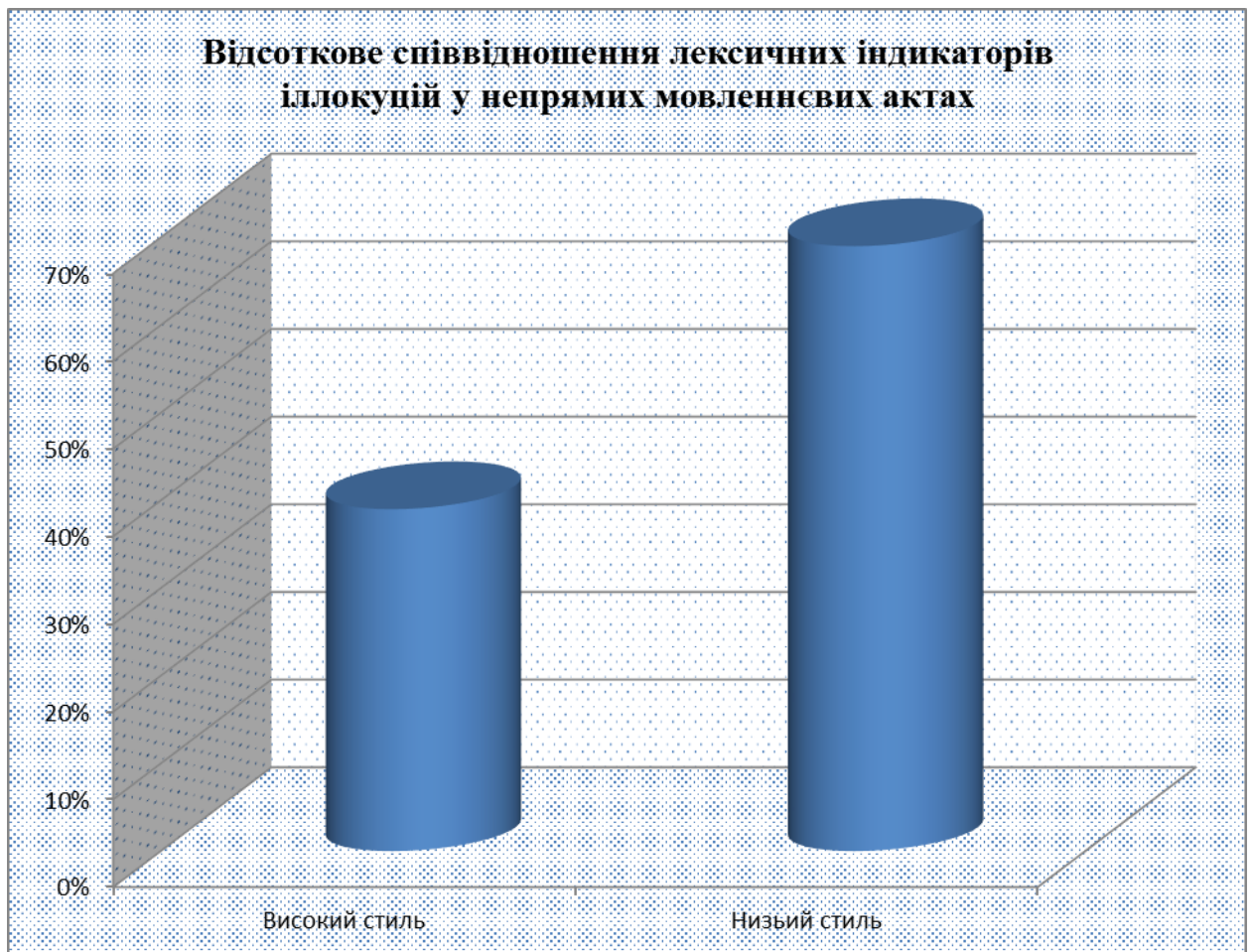

Рис. А. 1. Відсоткове співвідношення лексичних індикаторів іллокуцій у непрямах мовленнєвих актах у романах Патріка Вайта

Таблиця А.2.

Відсоткове і кількісне співвідношення лексичних індикаторів іллокуцій у непрямах мовленнєвих актах у романах Патріка Вайта

Лексичні індикатори іллокуцій у непрямах мовленнєвих актах	Кількість (n)	Кількість (%)
Високий стиль	31	39%
Низький стиль	48	61%

Додаток Б

Таблиця Б. 1.

**Лексико-стилістичні індикатори іллокуцій у непрямих мовленнєвих актах
у романах Патріка Вайта**

Непрямий мовленнєвий акт	Інтерпретація непрямого мовленнєвого акту	Функціональний аспект лексико-стилістичного індикатора іллокуцій у непрямому мовленнєвому акті
<p>Трансформація значень мовних одиниць з метою створення прагматичного ефекту порівняння</p>		
<p>a) “I like to feel the light round me. It’s so much warmer”. Sister Manhood turned her annoyance into a mild sigh: smearing foundation cream on the switch. “I was only thinking of the expense – using electric light so early.” At least the right sentiments [“The Eye of Storm”, с. 107].</p> <p>b) “I don’t think the cost need worry your mother, even if she lives to a hundred.” “Hmmmmm.” “She seems to me full of grumble.” The thunder missed its cue, and the</p>	<p>a) НМА головної героїні інформує прислугу по свої уподобання, а також додатково непряме висловлення репрезентує прохання увімкнути світло.</p> <p>b) НМА дочки прямо має намір образити повірника матері, а також, додатково непряме висловлення репрезентує бажання перевезти матір у</p>	<p>a) Метафора ‘to feel the light’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну – передати зміст непрямого висловлення.</p> <p>b) Метафора ‘full of grumbles’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2)</p>

<p>nurse left them, climbing the terraces towards bedpans and thermometers. "All these nurses and other characters must be eating up a fortune." Sir Basil made it sound like a practical approach, when he knew himself to be the least practical of men. ["The Eye of the Storm", c. 117].</p> <p>c) "I'm told that's why some women choose to work at news stalls on railway stations," the princess remarked. "But surely, with a temperament like yours, you must feel lonely in this big old unused house?"</p> <p>But sister Badgery was protesting out of a flurry of veil, "Oh, ne-o, ne-o! Mrs Hunter is such a happy – such an original soul! She makes a person see things in a different light from day to day. We all worship Mrs Hunter – your mother." ["The Eye of the Storm", c. 329].</p> <p>d) "They spend far too much time messing me about. But that's what they're paid to do, isn't it? Poor wretches!"</p>	<p>пансіонат, оскільки умови для її проживання удома є несприятливими.</p> <p>c) НМА дочки виражає невдоволення ситуацією, що склалася, а також, додатково непряме висловлення репрезентує бажання зупинити марнотратство у домі матері, звільнивши велику кількість прислуги.</p>	<p>стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну – передати зміст непрямого висловлення.</p> <p>c) Епітет 'big old unused house' виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну – передати зміст непрямого висловлення.</p> <p>d) Епітет 'poor wretches' виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну – позначити (окреслити)</p>
---	--	---

<p>“I shouldn’t have thought of them as “poor wretches,” Dorothy grumbled. “They are paid very well. The award’s ridiculously high [“The Eye of the Storm”, c. 331]</p>		<p>сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну – передати зміст непрямого висловлення.</p>
<p>Трансформація значень мовних одиниць з метою створення прагматичного ефекту асоціації</p>		
<p>a) Sister de Santis said, “It’s up to us not to remain what they call the silent majority.” “Is it any of our business? I mean – meddling in family affairs” [“The Eye of the Storm”, c. 298]. b) Laura Trevelyan said: “Dear Christ, now at last I understand your suffering. How important it is to understand the three stages. Of God into man. Man. And man returning into God ... “This would appear to be a case where medicine is of little assistance.” [“The Aunt’s Story”, c. 258].</p>	<p>a) НМА прислуги виражає бажання не залишатися осторонь подій у будинку Хантерів, а також додатково непряме висловлення репрезентує спонукати співрозмовника до дій (вплинути на долю господині після розмови з її дітьми). b) НМА лікаря прямо інформує родичку про незадовільний стан племінниці, а додатково констатує найближчу смерть племінниці.</p>	<p>a) Метонімія ‘silent majority’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну. b) Перифраз ‘medicine is of little assistance’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну.</p>

<p>c) “I do not expect more of you, then,” said Voss. “Small minds quail before great enterprises. It is to be hoped that a small mind will stand the strain of such a return journey, and unaccompanied.”</p> <p>“I am going back,” Judd ended. “And I will lead anybody that is of like mind.” This was to be the test, then. Voss threw a hateful stone into the darkness [“Voss”, c. 345];</p> <p>d) “And this solicitor bloke that I never even met, when does he come in?”</p> <p>“Professional men don’t run by clock-work.”</p> <p>“I can wait, though.” Said Ray Parker. “I can think of no two things you would have in common,” laughed Thelma Forsdyke ... [“The Tree of Man”, c. 370].</p> <p>e) Keep February in mind,” he fluctuated. “I should like to hang three Duffields. Three should allow them – some of them, at least – to grasp that your intentions are serious.” [“Vivisector”, c. 198].</p>	<p>c) НМА лідера експедиції виражає невдоволення діями її членів, а також, додатково командир експедиції має непрямо переконує чоловіка залишитися у групі.</p> <p>d) НМА дружини прямо інформує брата про вільний робочий графік свого чоловіка, а також, додатково непряме висловлення репрезентує відмову сестри у зустрічі брата зі своїм чоловіком.</p> <p>e) НМА перекупщика картин прямо інформує про свої плани на майбутнє, а також додатково висловлення опосередковано виражає наказ художнику швидко намалювати три картини замовнику.</p>	<p>c) Синекдоха ‘small mind’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну.</p> <p>d) Синекдоха ‘professional men’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну.</p> <p>e) Синекдоха ‘three Duffields’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну.</p>
--	--	---

<p>f) “What you must miss more than anything, I should have thought, is the company of our contemporaries.” Basil said. “Yes, Mother. As Basil says, sympathetic company in bright surroundings. And a garden. There’s a scented garden laid out specially for those whose sight isn’t of the best” [“The Eye of the Storm”, c. 371].</p> <p>g) Voss was furious. “Maybe such quantities of milk are not correct treatment for a man whose bowels are in a delicate condition.” Judd did not answer at once [“Voss”, c. 283].</p> <p>h) “You have become a stranger, Ellen,” he said. His voice sounded thick, as though he had drunk a glass of wine to fortify himself against their meeting. “My husband,” she replied, “is a demanding invalid” [“Fringe of Leaves”, c. 125]. “Of course I would not begrudge my brother the attentions of a devoted wife.”</p>	<p>f) НМА дочки прямо інформує матір про її стан, а також, додатково непряме висловлення репрезентує бажання перевезти матір у пансіонат, мотивуючи це її поганим фізичним станом.</p> <p>g) НМА чоловіка прямо інформує підлеглого члена експедиції про властивості молока, а також додатково непряме висловлення репрезентує наказ-відмову у пропозиції випити свіжої склянки молока.</p> <p>h) НМА дружини прямо описує фізіологічний стан чоловіка, а також додатково непряме висловлення опосередковано репрезентує жалюгідність життя з людиною із особливими потребами.</p>	<p>f) Евфемізм ‘to be not of the best’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну.</p> <p>g) Евфемізм ‘delicate condition’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну.</p> <p>h) g) Дисфемізм ‘invalid’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) інформативну – описати ставлення жінки до чоловіка; 3) смислотвірну – небажання визнавати людей з особливими потребами у суспільстві.</p>
--	--	--

<p>i) When she turned to face him she made no attempt to hide the half-filled pannikin. “The gentry foragin’ for ‘emselves, eh?” he commented as soon as he saw. “Surely it will harm no one if I take my husband – who is in poor health – half a cup of rainwater?” “People like you old man, with all time on ‘is ands, can afford to enjoy imaginitis.” He reached out, took the pannikin from her, and drained it. [“Fringe of Leaves”, c. 221].</p>	<p>i) НМА чоловіка прямо описує невдоволення проханням жінки, а також додатково непряме висловлення виражає відмову мовця подати чашу з водою.</p>	<p>i) Дисфемізм ‘imaginitis’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) інформативну – описати негативне ставлення співрозмовника до людини з особливими потребами; 3) смислотвірну – репрезентувати жалюгідне ставлення до людей з фізичними обмеженнями.</p>
<p>Трансформація мовних одиниць з метою створення прагматичного ефекту контрасту</p>		
<p>a) He looked towards her fellow guest and said: “Mr Duffield must have suffered many pains tonight listening to your life history.” “Oh!” The shipowner cleared the phlegm from his throat [“Vivisector”, c. 298].</p>	<p>a) НМА чоловіка у жартівливій формі виражає невдоволення посиденьками своєї дружини із митцем, а також додатково виражає прохання до жінки припинити свою балаканину й відпустити гостя.</p>	<p>a) Гіпербола ‘must have suffered many pains tonight listening’ виконує 1) комунікативну функцію; 2) стилістичну – позначити; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну; 5) жартівливу.</p>

<p>b) Mrs Hunter's tone was one of resignation, "I often wonder why more old people aren't murdered by those who look after them. A lot are, but usually by the relatives: those cases of "mercy-killing" ["The Eye of the Storm", c. 79]. "What ideas you get!" Sister Manhood could have bitten her own tongue off; when it was her thoughts which had given her secret away. "I am trying to be objective." Mrs Hunter had troubled with that.</p> <p>c) "But Miss Pringle is right to admire such an excellent marriage party as Mr McAllister," contributed Voss, drawing level. "Happy is the assured Miss Pringle," Voss was then saying, "in the material future, in the stone house."</p>	<p>b) НМА жінки прямо виражає свої здогадки і припущення співрозмовнику щодо вбивства людини з боку родичів, а також непряме висловлення опосередковано репрезентує запит інформації старої жінки щодо злих помислів власних дітей.</p> <p>c) НМА головної героїні, Лори, прямо інформує співрозмовника про свій психологічний стан, а також додатково непряме висловлення репрезентує відмову жінки від одруження з чоловіком, якого вона не любить, вказуючи на те, що її серце уже зайняте.</p>	<p>b) Оксиморон 'mercy-killing' виконує функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 1) стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 2) емоційно-експресивну; 3) інформативна.</p> <p>c) Мейозис 'not unhappy' виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну – передати зміст непрямого висловлення; 5) інформативна.</p>
---	--	--

<p>“I am not unhappy,” Laura Trevelyan replied, “at least, never for long. Although it is far from clear what my future is to be ... I wouldn’t want marriage with stone” [“Voss”, c. 68].</p> <p>d) Time must have passed, for the pillow-case had dried out, when Mr Roxburgh called, “Are you awake, Ellen? I “I am so lonely in this desert of a bed.” She could only obey her sick husband’s whim. “But you will be less likely to sleep,” she warned. “We shall disturb each other by our tossing and turning.” [“Fringe of Leaves”, c. 248].</p> <p>e) Marcia had walked down to tell Eddie. “it’s the Winterbothams.” She stood looking at the toes of her shoes; how the stones had scuffed them. “Next Saturday Evening. Everybody’s dying to meet you” [“The Twyborn Affair”, c. 262].</p>	<p>d) НМА чоловіка інформує чоловіка про свій психологічний стан, а також додатково непряме висловлення репрезентує прохання чоловіка до дружини спати разом.</p> <p>e) НМА жінки прямо інформує співрозмовника про вечірку, а також додатково виражає прохання до чоловіка прийти на світський обід.</p>	<p>d) Гіпербола ‘desert of a bed’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну – передати зміст непрямого висловлення; 5) інформативна.</p> <p>e) Гіпербола ‘dying to meet you’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація комунікативної інтенції мовця; 2) стилістичну – позначити (окреслити) сформовану комунікативну ситуацію; 3) емоційно-експресивну; 4) смислотвірну – передати зміст непрямого висловлення; 5) інформативна.</p>
--	---	---

Рис. Б.2. Відсоткове співвідношення лексико-стилістичних індикаторів у непрямих мовленнєвих актах у романах Патріка Вайта

Таблиця Б.2.

Відсоткове і кількісне співвідношення лексико-стилістичних індикаторів у непрямих мовленнєвих актах у романах Патріка Вайта

Лексико-стилістичні індикатори	Кількість (n)	Кількість (%)
Для досягнення порівняння	71	40%
Для досягнення контрасту	29	15%
Для досягнення асоціації	84	45%

Додаток В

Таблиця В. 1.

Синтаксично-стилістичні індикатори іллокуцій в непрямих мовленнєвих актах
у романах Патріка Вайта

Непрямий мовленнєвий акт	Інтерпретація непрямого мовленнєвого акту	Функціональний аспект синтаксично-стилістичних індикаторів у непрямому мовленнєвому акті
Виразальні засоби синтаксису		
<p>a) "I am waiting for you to tell me things, of war, and death, and love." Amy Parker asked. "We will see about it. There's plenty of time now. For everything" ["The Tree of Man", с. 209]. Because it was unexpected, and she had been engaged on one or two jobs of urgency and importance, his wife gave him quite a small kiss, which was different from what she had imagined and rehearsed ...</p>	<p>a) НМА мовця прямо інформує співрозмовника про свій стан після війни, а також додатково виражає відмову згадувати про ті страшні події минулого.</p>	<p>a) Неповне висловлення у складі НМА виконує: 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції відмови; 2) естетична й стилістична – репрезентує оригінальність манери письма П. Вайта.</p>

<p>b) “But she loves Mrs Hunter.” “Loves, does she? Then love in the kitchen ends, apparently, in the dustbin.” “It’s the waste. Wastage,” the additional syllable made her feel she was giving birth to a word [“The Eye of the Storm”, c. 238]. “Naturally they’re entitled to a meal if they’re in her house at the time when the meal is usually eaten.”</p> <p>c) Dorothy thought she was entitled to feel virtuous. “Would you like me to send your husband?” “Oh, husband! Husbands aren’t any use – they know too much” [“The Eye of the Storm”, c. 267].</p> <p>d) Mrs Hunter said, “How I wish I could have had you as a daughter ...” [“The Eye of the Storm”, c. 152]. She even laid her cheek for a moment against her nurse’s, and her letter felt the other’s jewels freezing her skin.</p>	<p>b) НМА мовця демонструє емоційно психологічний стан дочки, а також додатково виражає наказ повірнику припинити марнотратство з боку матері.</p> <p>c) НМА жінки прямо виражає негативне ставлення до чоловіків, а також опосередковано виражає небажання (відмову) їх кликати до обіду.</p> <p>d) НМА мовця прямо виражає бажання мати одну з дівчат, яка їй допомагає у домі, за дочку. Непряме висловлення також додатково описує холодні стосунки з дочкою, відсутність любові, дружби,</p>	<p>b) Повтор ‘... the waste. Wastage’ виконує: 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції наказу повірнику зупинити даремну витрату грошей на прислугу; 2) емоційно-експресивну, сприяючи таким чином підсиленню впливу на свідомість співрозмовника; 3) естетичну й стилістичну.</p> <p>c) Повтор ‘Oh, husband! Husbands ...’ виконує: 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції відмови; 2) емоційно-експресивну; 3) естетична й стилістична – репрезентує оригінальність манери письма П. Вайта.</p> <p>d) Емфаза ‘How I wish’ виконує: 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної емотивно-аксіологічної інтенції; 2) емоційно-експресивну, сприяючи таким</p>
---	---	--

<p>e) “Ohhhh! There’s nothing one can do.” Seeing that the moment could provide him with a reason for his exit, the actor advanced firmly, professionally, on his hostess, and took her hands in his. “Thank you for your hospitality – the ideas you’ve shared – and this memorable house. I shan’t forget about this” [“The Eye of the Storm”, c. 223].</p> <p>f) “For some time now I’ve been thinking of turning it in.” Sister Manhood mentioned. “I should have thought a position like yours would have given you a sense of security: good money; at least one excellent meal a day,” to which you aren’t entitled, he prevented himself adding; “and your patient’s appreciation and affection” [“The Eye of the Storm”, c. 251].</p>	<p>взаєморозуміння між ними.</p> <p>e) НМА чоловіка прямо виражає подяку за гостинність, а також, непряме висловлення опосередковано виражає завершення розмови й небажання її продовжувати.</p> <p>f) НМА чоловіка прямо вказує прислузі на переваги роботи у домі Місіс Хантер. Також, додатково чоловік прагне переконати жінку залишитися працювати у Місіс Хантер і відмовити її від звільнення.</p>	<p>чином підсиленню впливу на свідомість співрозмовника; 3) естетичну й стилістичну.</p> <p>e) Перелік ‘your hospitality – the ideas you’ve shared – and this memorable house. I shan’t forget about this’ виконує: комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції відмови від розмови; 2) естетичну й стилістичну.</p> <p>f) Перелік ‘have given you a sense of security: good money; at least one excellent meal a day’ виконує: 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції прохання; 2) емоційно-експресивну, сприяючи таким чином підсиленню впливу на свідомість співрозмовника; 3) інтенсифікуючу, тобто засобу, що привертає увагу до важливості його пропозиції для неї у даний момент; 4) естетичну й стилістичну.</p>
---	---	--

<p>g) Making a great effort, and still at a considerable distance, Madame de lascabanes inquired, “How is dear Mrs Wybard?” At once she hoped her smile allied to the borrowed adjective would not strike the solicitor as fulsome.</p> <p>“Thank you. She’s keeping pretty well. We hope you’ll come to see her.”</p> <p>“That will be charming – charming.”</p> <p>Doubly stupid: the words she used half the time were not her own, but one skates more smoothly shod with platitudes.</p> <p>The solicitor was so far encouraged as to launch into Wybard history; but stopped when he saw she was not interested.</p> <p>“Isn’t it ridiculous of me – I’m dying to see my old room!”</p> <p>“I expect you’ll want to potter about the house – quietly – by yourself”.</p> <p>“Yes,” she replied, returning his kindness with a kind smile [“The Eye of the Storm”, c. 48].</p>	<p>g) НМА прямо просить дочку покинути кімнату й залишити повірника з матір’ю наодинці. Також, непряме висловлення опосередковано виражає відмову повірника містера Віборда супроводжувати дочку місіс Хантер до власної кімнати через особисту неприязнь.</p>	<p>g) Відокремлені компоненти ‘quietly – by yourself’ виконує: 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції відмови; 2) емоційно-експресивну функцію зображення картини людських відносин; 3) інформативну; 4) стилістичну й естетичну.</p>
--	--	---

<p>h) “We can expect it any day now. Call me if you want it,” he said (Dr Trewek). She replied with deadly calculation, “Strong as your friendship was, I think I have precedence” [“The Eye of the Storm”, c. 184].</p> <p>i) “We shall think of something,” he promised, and squeezed her elbow. Dorothy knew it was she who should think. “On top of everything else, Macrory might object, Basil, to the door left open” “yes,” he agreed. “I’ll go back and shut it.” [“The Eye of the Storm”, c. 456].</p>	<p>h) НМА жінки прямо вказує на свою першочерговість у догляді за хворим чоловіком, який знаходиться зараз у передсмертному стані. Також, непряме висловлення виражає відмову у допомозі лікаря, й бажання залишитися наодинці чоловіком у такій ситуації.</p> <p>i) НМА сестри інформує брата про те, що не можна залишати двері відкритими у будинку. Також, висловлення опосередковано виражає прохання зачинити двері у будинку.</p>	<p>h) Інверсія ‘Strong as your friendship was’ виконує: 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції відмови; 2) емоційно-експресивну, сприяючи таким чином підсиленню впливу на свідомість співрозмовника; 3) естетичну й стилістичну.</p> <p>i) Дистантне розташування синтаксично пов’язаних мовних одиниць ‘On top of everything else’ виконує: комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції прохання; 2) емоційно-експресивну, сприяючи таким чином підсиленню впливу на свідомість співрозмовника; 3) інтенсифікуючу, тобто засобу, що привертає увагу до важливості його пропозиції для неї у даний момент; 4) естетичну й стилістичну.</p>
--	--	---

Стилістичні прийоми синтаксису

<p>a) How could they hate enough? As this was not evident, they were frustrated by their hatred, except during moments of indifference or sleep. “Now we have had enough of this,” said the father, who had to something, they were his children, he told himself again with a qualm. “This is a day of peace, isn’t it?” [“The Tree of Man”, c. 212].</p> <p>b) “Aren’t you going to get up?” he commanded rather than asked, but because his strength was not great enough. “In a little while,” she just said [“The Eye of the Storm”, c. 304]</p>	<p>a) НМА батька не виражає запит інформації до дітей, а опосередковано в експресивно-питальній формі настійливо рекомендує, наказує, зупинити будь-які чвари між собою.</p> <p>b) НМА чоловіка не вираж запит інформації до жінки, а додатково репрезентує наказ вставати.</p>	<p>a) Риторичне питання виконує: комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції наказ-прохання; 2) емоційно-експресивну, сприяючи таким чином підсиленню впливу на свідомість дітей; 3) естетичну й стилістичну.</p> <p>b) Риторичне питання виконує: комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції наказ; 2) емоційно-експресивну, сприяючи таким чином підсиленню впливу на свідомість жінки; 3) естетичну й стилістичну.</p>
---	---	--

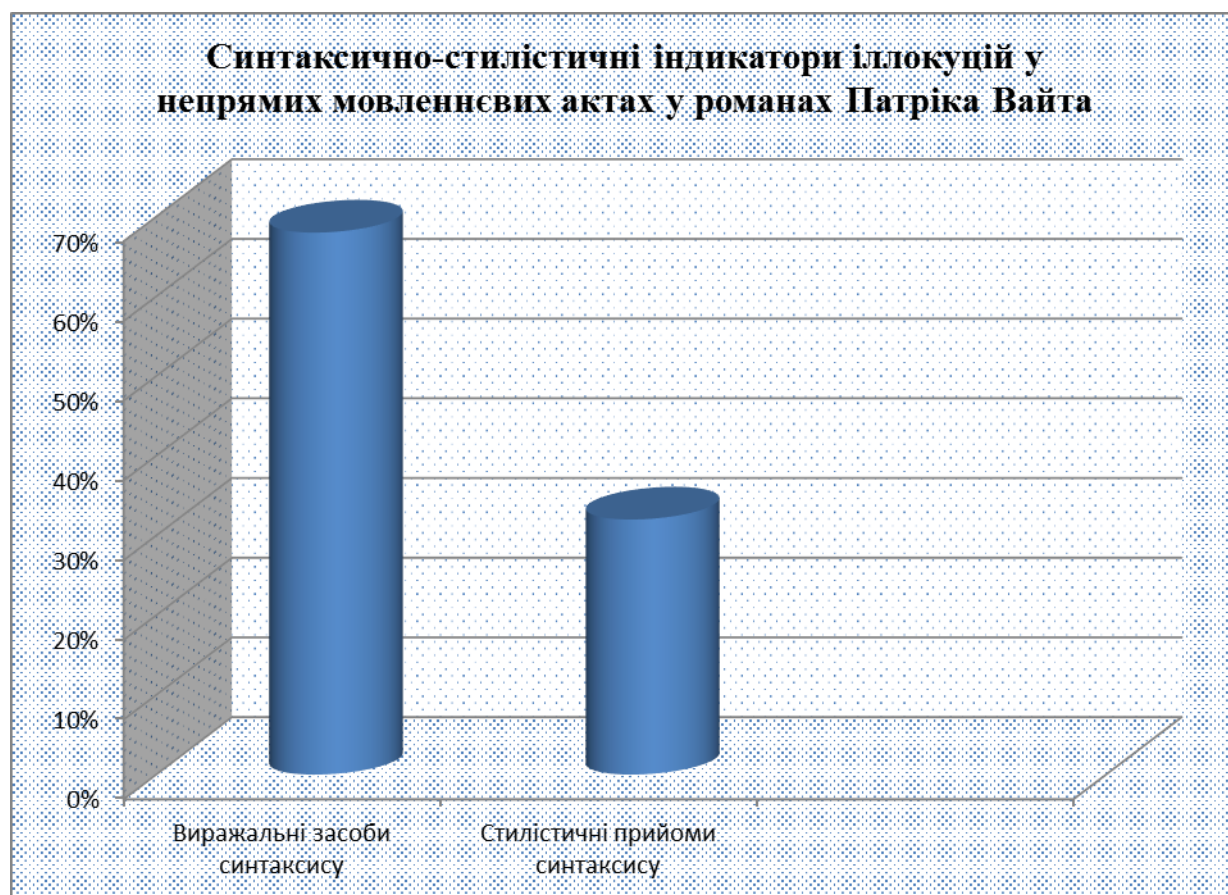

Рис. В. 1. Відсоткове співвідношення синтаксично-стилістичних індикаторів іллокуцій у непрямих мовленнєвих актах

Таблиця В. 2.

Кількісне і відсоткове співвідношення синтаксично-стилістичних індикаторів іллокуцій у непрямих мовленнєвих актах

Синтаксично-стилістичні індикатори	Кількість (n)	Кількість (%)
Виразальні засоби синтаксису	143	68%
Стилістичні прийоми синтаксису	68	32%

Додаток Г

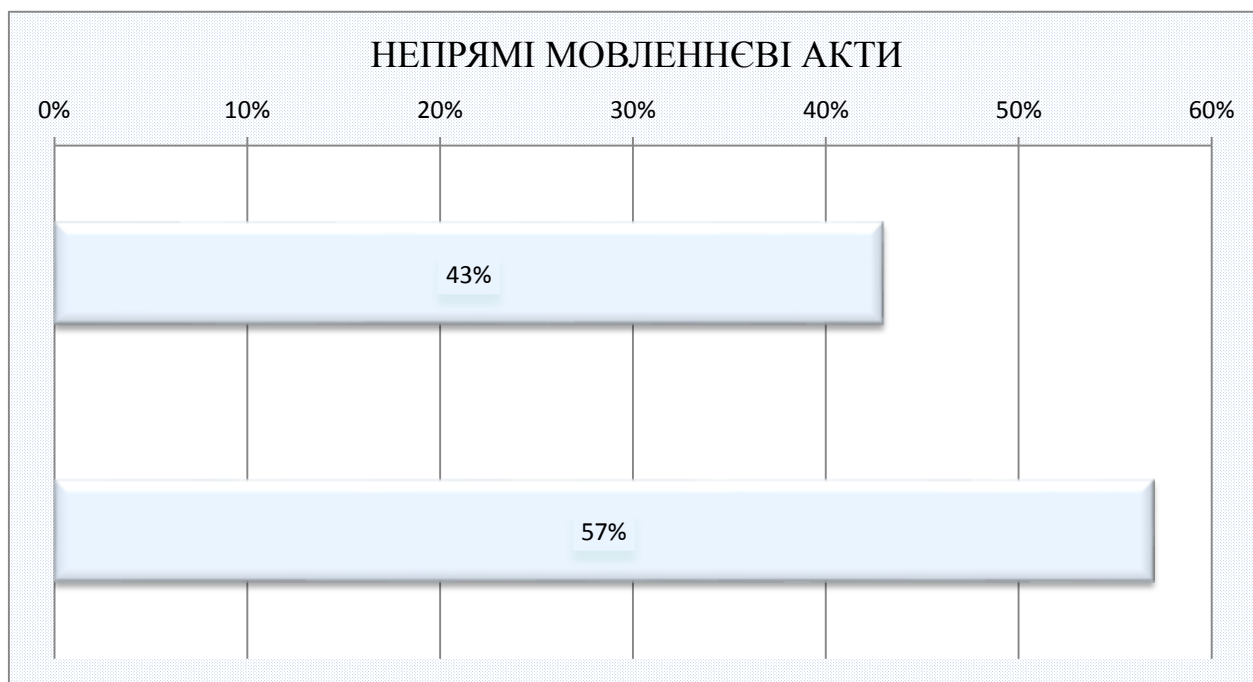

Рис. Г. 1. Відсоткове співвідношення типів непрямих мовленнєвих актів за стилістичною маркованістю у романах Патріка Вайта

Таблиця Г.1.

Відсоткове співвідношення типів непрямих мовленнєвих актів за стилістичною маркованістю у романах Патріка Вайта

Непрямі мовленнєві акти	Кількість (n)	Кількість (%)
Стилістично нейтральні	706	57%
Стилістично марковані	530	43%

Додаток Д

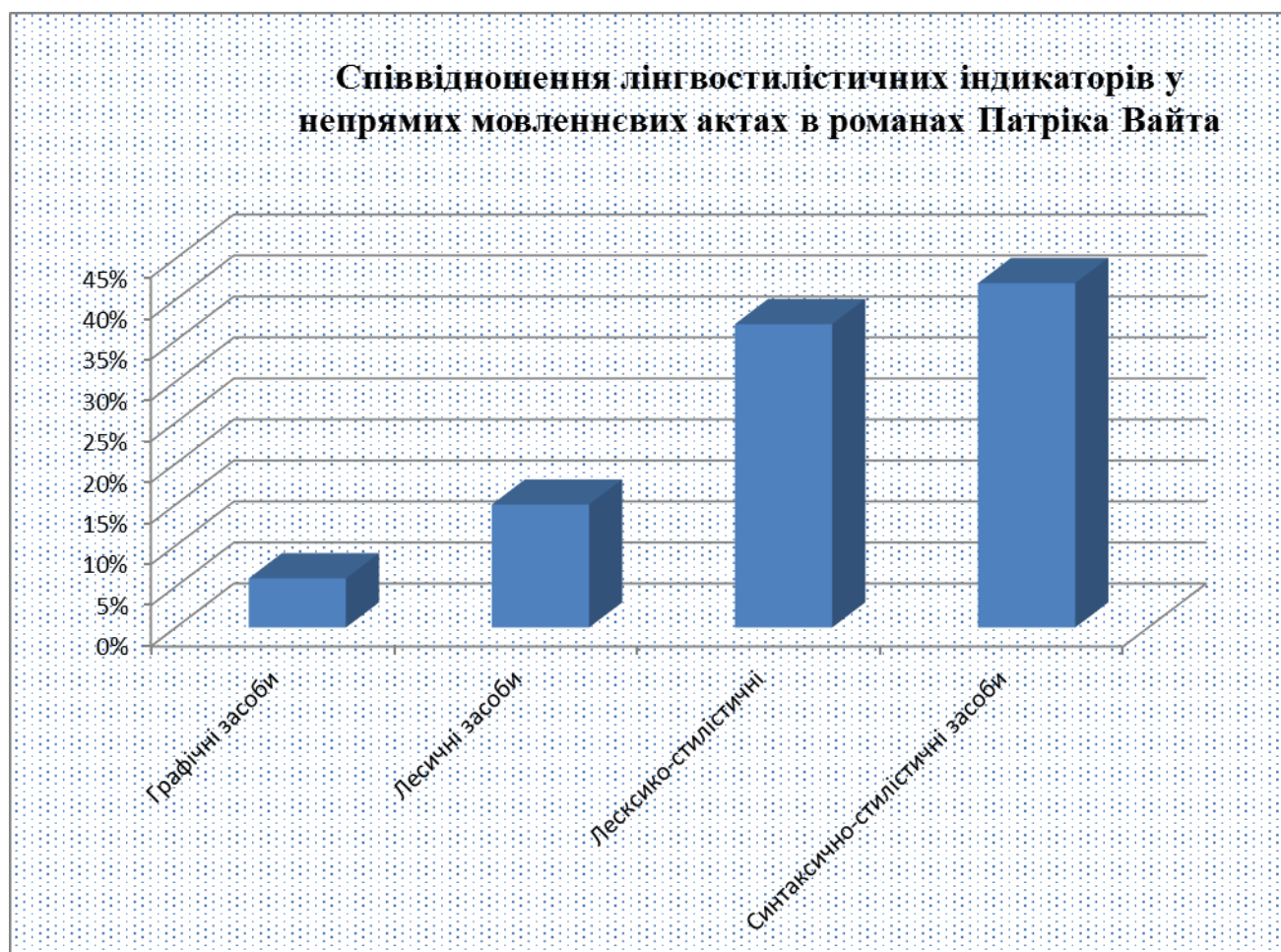

Рис. Д.1. Співвідношення індикаторів іллокуцій у непрямих мовленнєвих актах

Таблиця Д.1.

Співвідношення індикаторів іллокуцій у непрямих мовленнєвих актах

Лінгвостилістичні індикатори у непрямих мовленнєвих актах	Кількість (n)	Кількість (%)
Графічні індикатори	56	10%
Лексичні індикатори	79	15%
Лексико-стилістичні індикатори	184	34%
Синтаксично-стилістичні засоби	211	41%

Додаток Е

Таблиця Е. 1.

Кластери лінгвостилістичних індикаторів у непрямих мовленнєвих актах
у романах Патріка Вайта

Кластери лінгвостилістичних індикаторів		
<p>a) “What you must miss more than anything, I should have thought, is the company of your contemporaries. Which you can enjoy in some efficiently-run institution – or home, dear, home – such as I understand there is on the outskirts of Sydney” [“The Eye of the Storm”, с. 371].</p>	<p>a) НМА дочки прямо описує переваги життя у пансіонаті для людей похилого віку. Додатково, непряме висловлення опосередковано реалізовує намір дочки переконати матір переїхати у пансіонат і продати будинок з матеріальною вигодою для себе.</p>	<p>a) Повтор лексичних одиниць ‘home, home’ виконує: 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції прохання; 2) емоційно-експресивну; 3) естетична й стилістична. Вставні слова ‘home, home’ виконують 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції прохання; 2) інтенсифікуючу; 3) емоційно-експресивну; 4) естетична й стилістична.</p>
<p>b) There’s a [<i>scented</i>] garden laid out specially for those whose sight isn’t of the best. I was told that by Cherry Cheeseman. You remember the</p>	<p>b) НМА дочки прямо описує переваги життя у пансіонаті, а також, додатково переконує у переїзді з дому у</p>	<p>b) Епітет ‘[scented] garden’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої</p>

<p>Bullivants, Mother? Well, her mother ...” The Princess the Lascabanes did not normally perspire. ‘I know Dorothy. Violet Bullivant died at the Thorogood Village.” “That was sad,” Dorothy admitted. “but everybody dies eventually. Let us at least be realistic” [“The Eye of the Storm”, c. 371].</p> <p>c) She got up, ostensibly to escape the aching position, and went and pushed the wire door that opened on to the front porch. Zack was following, she heard, but he would remain on the steps. One of these moved slightly beneath her feet. “You have forgotten your hat in the wash-house. With that black thing,” he said, “the black rose.” But she continued to walk on, away from the house [“Happy Valley”, c. 273].</p>	<p>пансіонат.</p> <p>c) НМА чоловіка прямо інформує жінку про загублений нею капелюх. Додатково, непряме висловлення виражає прохання забрати свою річ.</p>	<p>комунікативної інтенції прохання; 2) естетична й стилістична – репрезентує оригінальність манери письма П. Вайта. Евфемізм ‘sight isn’t of the best’ виконує 1) комунікативну функцію; 2) емоційно-експресивну. Курсив [scented] виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції прохання; 2) естетична й стилістична. c) Епітет ‘black rose’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції прохання; 2) естетична й стилістична. Неповне висловлення або парцеляція ‘With that black thing’ виконує 1) комунікативну функцію – вербалізація опосередкованої комунікативної інтенції прохання; 2) конкретизуючи (інтонаційно виокремлює важливу інформацію у повідомленні); 3) емоційно-експресивну; 4) естетична й стилістична.</p>
---	---	--

Додаток Є

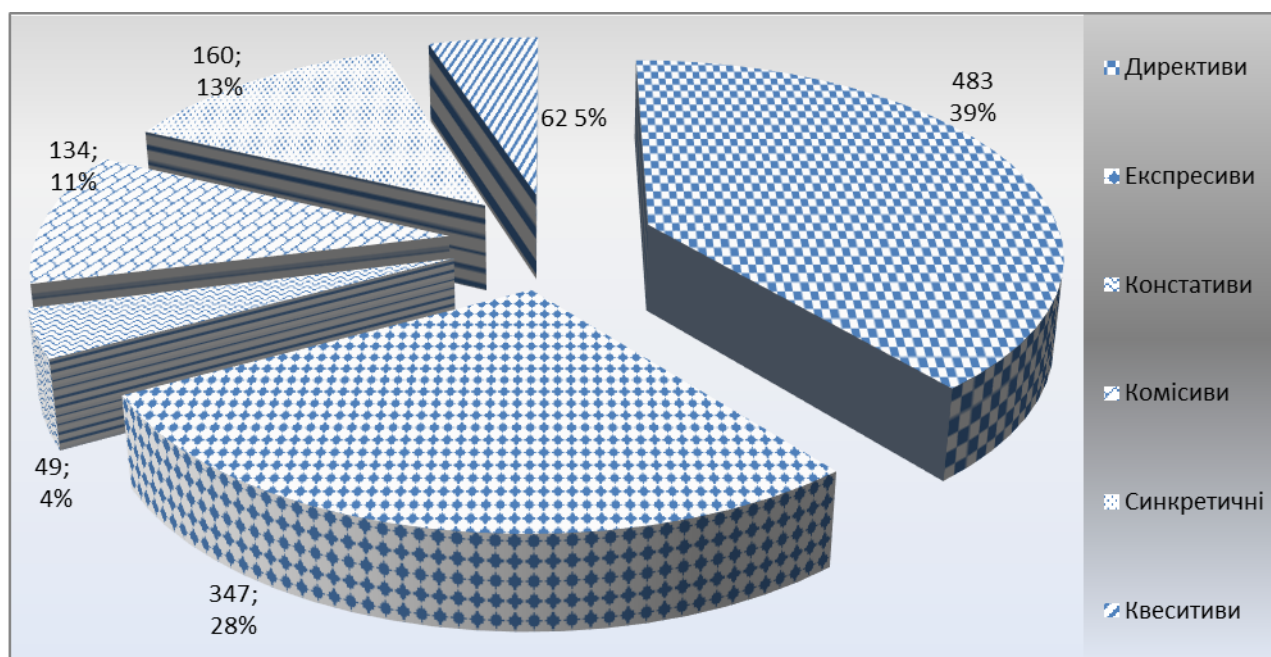

Рис. Є.1. Кількісне і відсоткове співвідношення типів непрямих мовленнєвих актів у романах Патріка Вайта

Таблиця Є. 1.

Кількісне і відсоткове співвідношення типів непрямих мовленнєвих актів у романах Патріка Вайта

Типи непрямих мовленнєвих актів	Кількість (n)	Кількість (%)
Директиви	483	39%
Експресиви	347	28%
Констативи	49	4%
Комісиви	135	11%
Квеситиви	62	5%
Синкретичний тип	160	13%
ВСЬОГО	1236	100%

Додаток Ж

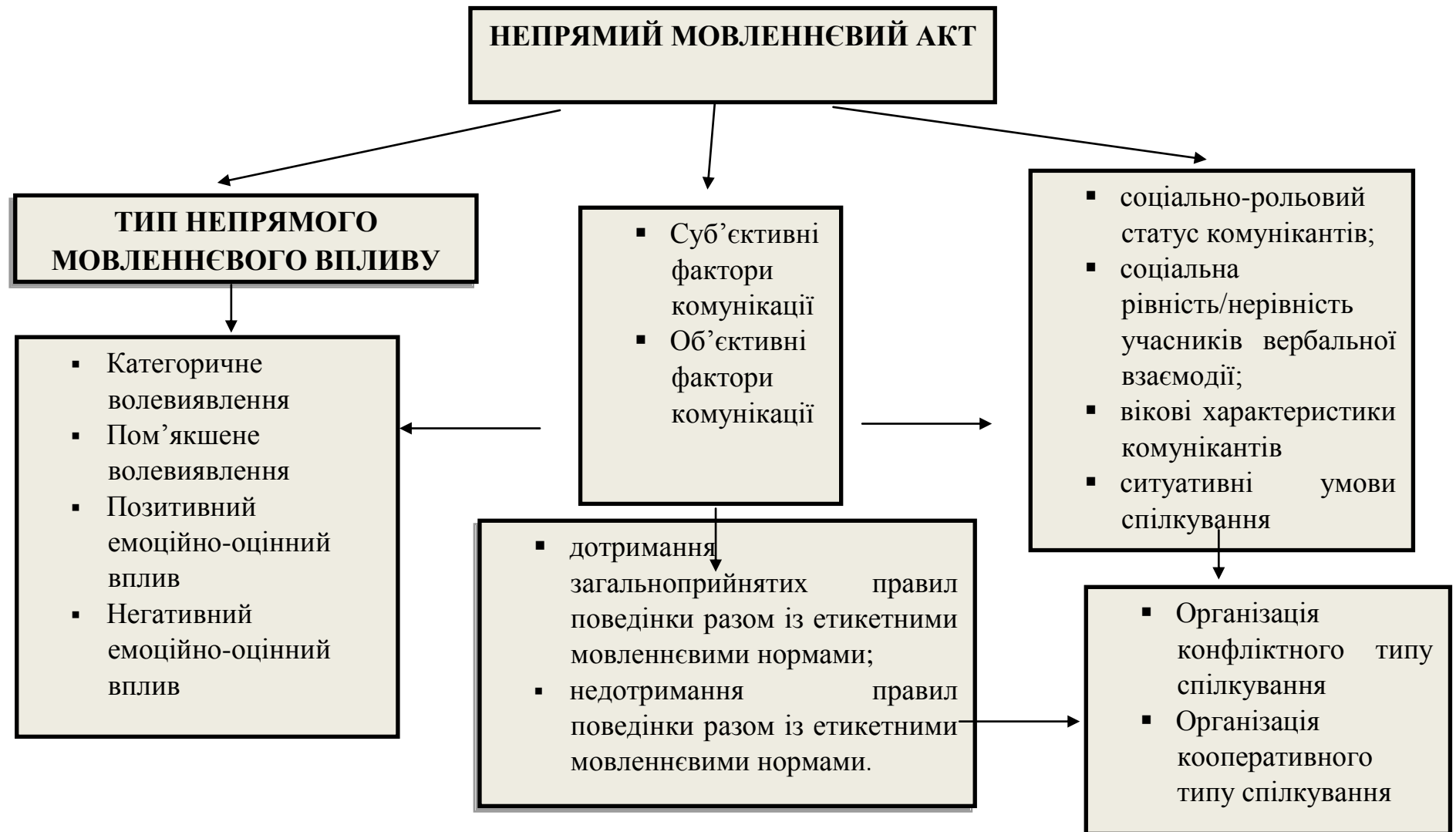

Рис. Ж.1. Передумови реалізації непрямих мовленнєвих актів у персональному мовленні художнього дискурсу Патріка Вайта

Додаток 3

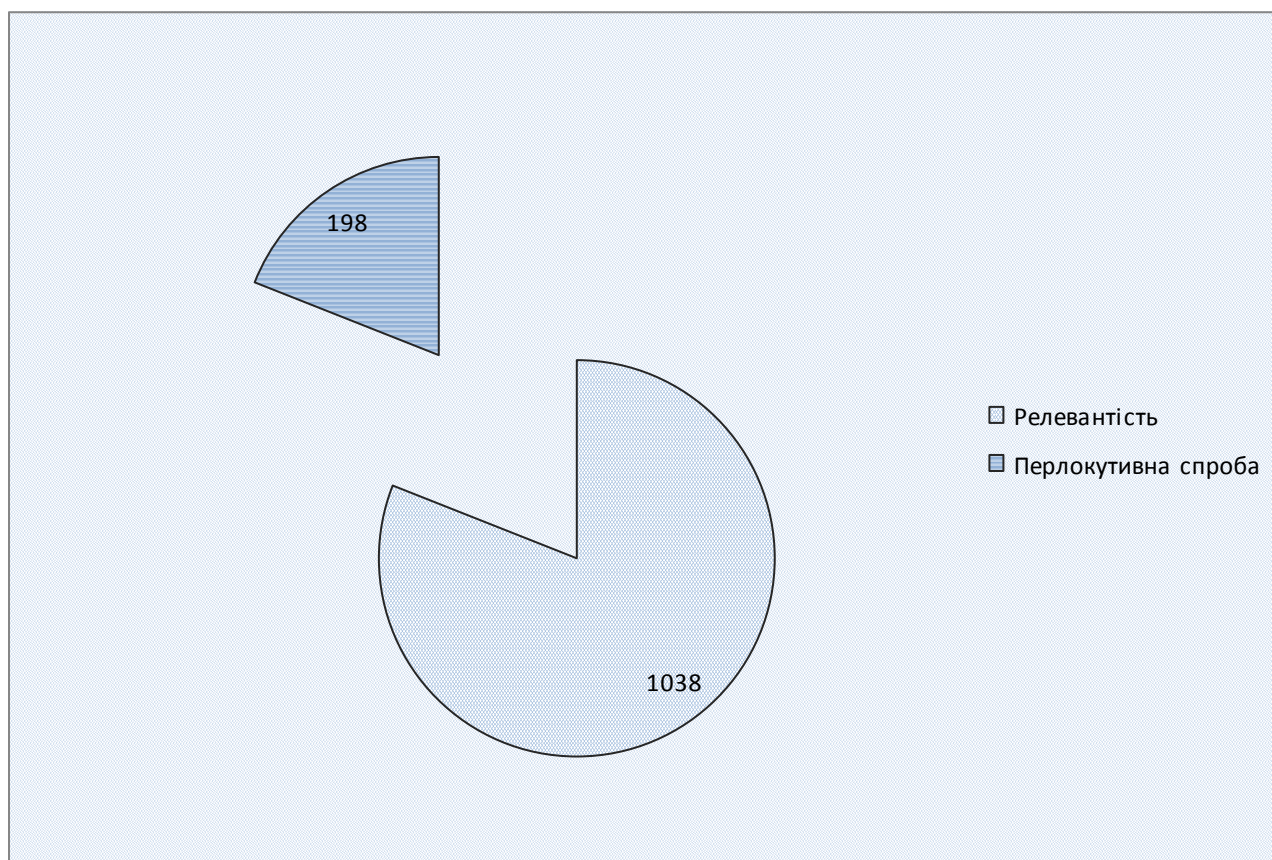

Рис. 3.1. Релевантність непрямих мовленнєвих актів у персонажному мовленні романів Патріка Вайта

Таблиця 3.1.

Кількісне і відсоткове співвідношення релевантності непрямих мовленнєвих актів у романах Патріка Вайта

Релевантність непрямих мовленнєвих актів	Кількість (n)	Кількість (%)
Релевантність	1038	84%
Перлокутивна спроба	198	16%

Додаток I

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові

результати дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Шуляк І. М. Роль фонових знань у реалізації та інтерпретації непрямих мовленнєвих актів // Наукові записки Ніжинського державного університету імені М. Гоголя. Серія: Філологічні науки. 2015. Кн. 1. С. 270–274.
2. Шуляк І. М. Непрямий мовленнєвий акт як мовний репрезентатив комунікативної інтенції // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. 2015. №4 (305). С. 285–289.
3. Шуляк І. М. Теорія релевантності як метод інтерпретації непрямих мовленнєвих актів в англomовному художньому дискурсі // Наукові записки національного університету «Острозької академії». Серія «Філологічна». 2016. Вип. 61. С. 151–154.
4. Шуляк І. М. Прагмасемантичний потенціал лексико-стилістичних прийомів у непрямих мовленнєвих актах у романах Патріка Вайта // Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики: науковий журнал. 2016. Вип. 11–12, Ч2. С. 324–328.
5. Шуляк І. М. Графічні засоби в непрямих мовленнєвих актах художнього дискурсу Патріка Вайта // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2016. Вип. 25. Том 2. С. 147–150.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав

6. Шуляк І. М. Теоретичні аспекти дослідження непрямих мовленнєвих актів // Fundamental and Applied Studies in America, EU and CIS countries. Toronto: Elsevier, Toronto Press. 2014. Vol. 2. С. 281–286. ISBN: 978-0-19-978557-2

7. Шуляк І. М. Функціонування непрямих мовленнєвих актів у романах Патріка Вайта // World Science. Warsaw: RS Global Sp. z O.O., 2018. № 5(33). P. 51–55. ISSN – 2413-1032.

***Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації
(тези доповідей на наукових конференціях)***

8. Шуляк І. М. Передумови формування непрямих мовленнєвих актів. Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві // Міжнародна науково-практична конференція / Одеса, 18–19 квітня. Одеса, 2014. С. 67–71.
9. Шуляк І. М. Взаємодія пресупозиції та фонових знань у комунікативному процесі з використанням непрямих мовленнєвих актів // Contemporary Tendencies in Science and Education: Studies of the Germanic, Romance languages and Translation: International scientific and practical Internet Conference / Mykolaiv, 20–30 April. Mykolaiv, 2015. С. 174–177.
10. Шуляк І. М. Когнітивний вимір комунікативної інтенції у реалізації та інтерпретації непрямого мовленнєвого акту // Взаємодія одиниць мови та мовлення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти міжнародна науково-практична конференція / Київ, 28 квітня. Київ, 2015. С. 56–60.
11. Шуляк І. М. Взаємодія стилістичних засобів синтаксису в непрямих мовленнєвих актах у художньому дискурсі Патріка Вайта // Таврійські філологічні наукові читання: міжнародна науково-практична конференція / Київ, 27–28 січня. Київ, 2017. С. 126–130.
12. Шуляк І. М. Дворівнева інтерпретація непрямого мовленнєвого акту в художньому дискурсі Патріка Вайта // Сучасні дослідження з лінгвістики, літературознавства і міжкультурної комунікації: міжнародна науково-практична конференція / Івано-Франківськ, 16–17 лютого. Івано-Франківськ, 2017. С. 74–80.

13. Шуляк І.М. Волевиявлення як мовленнєвий вплив непрямих мовленнєвих актів у романі Патріка Вайта “The Aunt’s Story” // *Rozwój i praktyka. Międzynarodowa naukowo-praktyczna konferencji / Zakopane, 29.12.2017. Zakopane, 2017. 5–8 с.*